

DENEYİM ve PAYLAŞIM

ÖMER SEVİŞ

ÖMER SEVİŞ

BURSA, AĞRI ve AHISKA
GEZİ NOTLARI

BURSA

2011

İÇİNDEKİLER		
KONU NO	KONULAR	SAYFA NO
1	ÖNSÖZ	7
2	TEŞEKKÜR	9
3	ATA DİYARI AHISKA GEZİSİ	10
4	NARLIDERE	48
5	SABAH YÜRÜYÜŞÜ	59
6	SILAYI ZİYARET	67
7	GÜNÜMÜZDE BURSA	124
8	BURSA YEŞİLİ	125
9	BURSA VE TARİH	125
10	SU VE BURSA	127
11	KÜLTÜR VE SANAT	128
12	BURSA VE ULUDAĞ	131
13	BURSA VE SANAYİ	132
14	BURSA VE GÖÇ	133
15	BURSA VE ULAŞIM	135
16	KAPLICA VE BURSA	137
17	BURSA VE EĞİTİM	138
18	HALK VE BURSA	139
19	ESER VE BURSA	142
20	BURSA PARKLARI	143

İÇİNDEKİLER		
KONU NO	KONULAR	SAYFA NO
21	BURSA VE YEREL GÜNDEM	144
22	OTANTİK GEZİ	145
23	İZNİK DİYARI	152
24	HARMAN MAKİNESİ (TINAZ MAKİNESİ)	160
25	ULUDAĞ GEZİSİ	165
26	KOCA YAYLA GEZİSİ	174
27	BAHÇE	179
28	YOLCULUK	181
29	MİSAFİRLİK	185
30	BİR BURSA GEZİSİ	188
31	FOTOĞRAF GALERİSİ	192

ÖNSÖZ

Çocukluk hayatımdan tutun da öğrencilik, çiftçilik, öğretmenlik ve bir kısım emeklilik hayatımda edindiğim deneyimi - gelecek kuşaklara ışık olur düşüncesiyle - bu kitapta okuyucuyla paylaşmak istedim.

Ağır bedeller ödenerek elde edile değerli hazine niteliğinde nice bilgiler var ki bir araya gelme şansı bulamadan, sahibiyile birlikte yok olup gitmiştir. İşte “Deneyim ve Paylaşım” bu şansı bulursa kendimi mutlu hissedeceğim.

Deneyim konuları günümüzde aksaklığını görüp çoğu zaman bizi rahatsız eden şeylerden oluştu. Uzun deneyim sonucunda belirlenmiş ve kabul görmüş kısımlar konularına göre boy gösterdi.

Denim ve Paylaşım ile gelecek nesillerin tartışmasız rotasını belirleme, her sorunlarına ışık olma gibi bir iddiada da değilim. Zaten bunun böyle olması mümkün de değildir. Bu konularda ne kadar çok eser yazılırsa beliren eksikliklere cevap vermek de o ölçüde başarılı olacaktır. Yoksa tek bir eserin her boşluğu doldurması kanaatimce mümkün değildir.

Deneyim ve Paylaşım’ı okurken kendilerine sunulan bilgilerin aşınası olup dudak bükenler de olacaktır elbet. Ancak genel düşüncümüzde; bir aileden yoksun büyüyen çocuklar, yetersiz ailede yetişen gençler, yalan yanlış eğitim alan nesiller, kafası kalbi bulanırılan masumlar, benliğinden koparılmak istenen yavrular bu ve bu tür eserlere çok ihtiyaç duyacaklardır.

Biz ne çektiyse eğitimden çektiğimizden çektiğimizden... Bir zamanlar eğitim adı altında sunulan şey sadece bilgiden ibaretti. Bizde bir zamanlar, eğitim mensubunun verdiği şeyleri uygulama gibi bir görgüsü de yoktu geleneği de: Öğretmenliğimin ilk günlerinde esefle izleyip söz geçiremediğim, sınıflarda sigara araması yapan öğretmenlerin koridorda sigara içerek gezmeleri gibi...

Bizde asıl sorun eğitim verenlerin de eğitime muhtaç olmasıydı. Bu sorun zaman içinde önemli ölçüde giderildiyse de geçmişten gelen kronik olanlarının bir kısmı barınmaya devam ediyor: Öğretmenin her yerde öğretmen havasını estiremeyişi, okul dışında bazen bir işportacı kılığında gezişi bunun tipik örneğidir.

Bilgi birikiminin bir de mahreme yakın olanları, çok özel olanları; görgüyü, terbiyeyi, ahlâkı içerenleri de var ki, çoğu zaman bu tür bilgiler ne toplumda verilebilirler, ne de nasıl edinileceği hakkında bir fikir verilir. Deneyim ve Paylaşım bu konularda da kapasitesince ışık olmaya çalıştı.

Bugün karşınıza hazır halde çıkıp okuduğunuz bu deneyime nasıl ulaştığımdan da biraz bahsedeyim:

Okul öncesi dönemlerimden başlayıp okul yıllarımda da hem çalışıp hem okudum. Bu nedenle bir su dolu bardağı dökmeden götürebilmek için bile, kaç sille-tokat yedim, kaç azar işittim, kaç ceza gördüm, kaç kere sıcak terler döktüm bilemezsiniz... Okul yollarında üşüyen kulaklarımın sızısını hala hisseder gibiyim... Yürümekten bitkinleşen bedenimin yorgunluğu daha tam geçmedi... Aç ve bitkin geçirdiğim anları hâlâ unutamadım. Nihayet saçlarım, zirvelerdeki beyaz bulutlara döndü; yüzümdeki çizgiler çoğaldı; başım, girdiği ağır yükün altında eğildikçe eğildi...

Bütün bunlara rağmen bilgi birikimimi sizinle paylaşmama gibi bir tercihte bulunamazdım. Ağır aksak giden çalışma hayatımı

işte bu paylaşım için ayırdım. Ağrılar içinde de olsa nesillere bir şeyler sunma aşkı hepsine galebe çaldı.

Deneyim ve Paylaşım size özünüzü sunarken, kozmopolitliğin kucağına itilmiş gencimizi kazanmaya çalıştı. Okuyucum bu bilgileri yarım asrı aşkın zamanını heder etmeden kavrama imkânı bulacak.

Gençlere düşen bu eseri bir başucu kitabı haline getirip okumak ve tatbik etmektir.

Ekim, 2011-BURSA
Ömer SEVİŞ

KONUŞMAK

Konuşmak, insanın insanla anlaşmak ihtiyacından doğan bir işlemdir. Konuşma başarılı olursa, mesaj yerine ulaşır; ancak, her insan konuşmayı etkili ve yerinde yapamaz. Konuşmak demek, söz demetini karşı tarafa sadece iletmek değildir. Başarısız bir konuşma, zaman kaybına ve sorunların yaşanmasına yol açar. Konuşmanın usul, teknik, kültürel, sanatsal, etik yönlerinden desteklenmesi gerekir.

Konuşma sözü dilimizde “konuş” fiil köküne mastar eki olan –me, -ma, -mek, -mak gibi eklerden biri alıp bir isim – fiil olmuş sözdür: “Öğretmenimiz kısa bir konuşma yaptı.” örneğinde olduğu gibi. Ayrıca bu fiil dilimizde olumsuzluk eki olan –ma ekini almış haliyle de karıştırılır: “Yalan yanlış konuşma, sus artık...” örneğinde olduğu gibi.

“Konuşmak, için dışa yansımasıdır.” derler. Arif olan, karşı-sındakinin söz ve ifade özelliklerinden yola çıkarak bir puanlamada bulunur. Bu puanlama, o kişinin aklının ve mantığının derecesini belirler.

Konuşulacak şey, önce aklımıza gelir, sonra ağızımızdan çıkar. Bu nedenle aklımıza gelen her şeyin ağızımızdan çıkması, bizi zor durumlarda bırakabilir. Onun için, içe doğan şeyi çokça düşünüp öyle dışa vurmalıyız. Çünkü ağızımızdan çıkan söz, artık bizim de

kontrolümüzden çıkmıştır. Düşünülmeden söylenmiş söz, kaza ile ateşlenen silahtan çıkan kurşuna benzer; tahribatı sonra belli olur...

Kişi bazen de konuşma adına sırrını ifşa der: Sırrımıza hâkim oldukça güçlüyüz; sırrı başkalarına sızdırdığımızda da mahkûmiyetimiz başlar. Sır saklamasını bilenler için “ketum” (ağzı sıkı) denir ve itibarlılar arasında sayılır. Devlet memurlarında da bu özellik aranır. Ağzına hâkim olamayan, sır tutmasını bilemeyen biri devlet memuru olsa bile memurluğu uzun süre devam edemez.

Öyleyse bizler, nasıl iyi bir konuşmacı olmalıyız? İyi konuşmak için hangi melekelerimizi konuşturmalıyız, hangi şeylerle dağarcığımızı doldurmalıyız? Hangi örneklerden yararlanmalıyız? Bu sorular, bizi, raflar dolusu derin mevzuatla; edebiyat dalının “kılı kırka yaran” incelikleriyle karşı karşıya getirir.

Öncelikle söz söylemek için, söz bilmek gerekir. Sözü bilmek için okumak, dinlemek, çevreyi tanımak, hatip insanları örnek almak lazımdır. Böylece insan farkında olmadan söz dağarcığını zenginleştirir. Yani, günlük hayatta sadece ihtiyaçları karşılamak için kullanılan üç yüz- beş yüz kelimelik lügatçe ile iyi konuşmacı olunamaz. Bu kadar lügatçe ile ancak düz fikirlerimizi ifade edip, kabaca ihtiyaçlarımızı giderebiliriz. Bununla da bir yere varılamaz. Sokak konuşmaları, dar bölgelerde yapılan konuşmalar, yöresel konuşmalar, bölge ağızları genelde bu tür özellik içerirler. Bu nedenle dilimiz İstanbul Türkçesini esas almış onu yazı dili ve konuşma dili olarak kullanmaktadır.

Söz (kelime), konuşmanın harcı ve tuğlasıdır adeta. Harcın ve tuğlanın bittiği yerde nasıl inşaat devam edemezse, sözlerin yetersiz olduğu yerde de konuşma kesilir, kısır döngü başlar. Dar lügatçe ile kısır konuşmalar yapılabilir ancak. Yaşar Kemal’in yedi bin kelime kapasite ile yazdığı “İnce Memet-1” deki başarısını; üç bin beş yüz

kelimelik lügate indirgeyerek yazdığı “İnce Memet-2” de tekrarlamadığını otoriteler söylemektedirler.

İyi konuşmanın şartlarından biri de sözlerin anlamını bilmek, anlamı bilinmeyen sözü kullanmamaktır. Anlamı bilinmeden kullanılan söz mesajdan yoksun olacağı gibi, söyleyeni de küçük düşürür, itibarsızlaştırır. Ağırbaşlı anlamında” mütevazı” sözü kullanılırsa yuvarlak anlamı ortaya çıkmış olur. Gülünç duruma düşmemek için bu anlamdaki sözü “mütevazı” şeklinde söylemeliyiz.

Sesteş, eş anlamlı, ikiz sözleri kullanırken dikkatli olmak gerekir. Hala ile hâlâ sözlerini aynı seslendirirsek; çift sessizleri tek sessize indirgersek (eller yerine eler demek gibi) farklı mesajlar vermiş oluruz. Bu tür konuşmalar dinlenilmeye bile gerek görülmeyebilir.

Dilimize yabancı dilerden giren sözleri iyi kavramadan kullanmamalıyız. Dilimizde çoğu sözün kökeni yabancıdır. Ancak bu tür sözler sonradan ses ve yapı olarak yerli özellikler kazanarak Türkçe kelimeler haline gelmişlerdir: “Heva” sözünün hava olması; ümit sözünün ümit şekline gelmesi gibi. Hatip kişi, dilini tanıyacak, dilini kavramış olacak; tıpkı bir yapı ustasının kullandığı malzemeleri iyi tanıması gibi.

İyi konuşmanın bir başka şartı da sözleri ağızdan tam ve doğru çıkarmaktır. Bir tiyatro oyuncusu peltekliğini gidermek, ağzını bazı seslerin çıkarılmasında eğitmek için, temrinler yapar; tekerlemeleri sıralar, kalemi ağzına alır, günlerce ölü noktalarını canlandırmaya çalışır, çalışır, çalışır. İşte bu çalışmalar sonunda çıkan söz, karşı tarafa adeta ballı kaymak ikram etmek gibi leziz ve tatlı gelir. Bu tür sözler insanları bıktırmaz, anlamı kavramada sorun yaratmaz.

Konuşmanın kayda değer bir yanı da sözün notası olan vurguyu; yine konuşmanın makamı olan tonlamayı yerine göre kullanılması gerektiğidir. Yabancıların konuşmalarından pek haz ala-

madığımızın temelinde bu iki şeyi iyi bilememeleri yatmaktadır. Vurguyu ve tonlamayı kavramak için hatip kişilerin konuşmalarını dinlemek, elit gruplar ile haşır-neşir olmak gerekir.

İyi konuşmanın bir başka yönü de “diksiyon” denen yazı dili ile konuşma dilinin biri birinden ayrıldığı noktaları kavramış olmayı gerektirir... Zira “GELMEYECEK” sözü yazıda aynen yazılır; fakat seslendirilirken “GELMİYCEK” biçiminde olur... Bir konuşmacı eğer diksiyondan habersiz ise, haber sunucusu, genel sunucu, panelist, muarız (münazaracı), muhabir olamaz; olmamalıdır...

Konuşmanın kayda değer bir yanı da üslûbudur: Üslup ifade ediş biçimidir. Konuşma rastgele olmamalı, dikkatli olmalı, yerinde ve zamanında yapılmalıdır. Bu durumu izah etmek için Yunus’a ait olduğu söylenen mısralardan yararlanalım:

Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı;

Söz ola ağulu aşı yağ ile bal ede bir söz...

Sözün, yani konuşmanın değeri vurgulanırken, küçücük dikkatsizliğin; yanlış kullanılan bir sözün, ya da ustaca seçilmiş sözlerin hangi etkileri ortaya koyduğunu vurguluyor şair...

Söz söyleyen kişi -yani hatip- ilk sözünü sonra, son sözünü ilkin söylememeli... Bu durumda karşı tarafın asabı allak bullak olur, konuşmadan aksi bir sonuç çıkar...

Hatip, sözlerine söz sırası gelince başlamalı, saygı ve hürmet ifade etmesi gerekiyorsa mutlaka karşı tarafa bu tür bir tevazusunu belli etmelidir. Hatip kişi, hitap ettiği kimseleri umursamaz tavırlar içine giremez, girmemelidir.

Konuşurken hazırlıklı olmak, gerekirse bir pusulaya veya bir

kâğıda not almak gibi sorumluluk sahibi olmak gerekmektedir. Hazırlıksız konuşmalar tıkanmalara, beklentilerden uzak düşmeye yol açar. Ayrıca söylenmesi gerekli bazı şeylerin unutulmasına ve karışıklığa neden olur.

Ayrıca konuşurken “ıııı”, “aaaa” gibi dinleyeni sıkan tekrarlar ile satır araları vermemek gerekir. Konuşmada verilen satır araları hem sözlerin anlaşılmasını zorlaştırır, hem karşı tarafın sabrını tüketir, hem de sözün arasına sızmalara kolay zemin hazırlar. Her konuşmacı konuşmasını akıcı ve kısa yapmaya özen göstermeli.

Bazı konuşmacılar da konuşma metinlerini birilerine hazırlayıp kürsüye çıkarlar. Kimse ısmarlama konuşmalar ile toplum huzuruna çıkıp konuşmamalı, çünkü bu tür konuşmalar takma diş gibi sırtır, konuşmacıyı gözden düşürür. Bu tür konuşmalar sadece “Dostlar alışverişte görsün...” türünden konuşmalardır.

Bir metne bağlı olarak konuşma yapılıyorsa, sık sık hitap edilen kimselere, salona bakmak gerekir. Göz irtibatını iyi ayarlamak, dinleyicinin dikkatini diri tutmak şarttır. Baş asık, göz yalnızca satırlara bakıyorsa, o tür konuşma çok sıkıcıdır. Bu tür konuşmalarda mesaj yerini bulamaz.

Konuşmacı konuşmasını yerine, zamanına ve gereğine göre ayarlamalıdır. Uzun konuşmalar dinleyiciyi bıktırdığı gibi, çok kısa konuşmalar da amacına ulaşmaz. Bir konferans genelde bir saat sürer, bu sürenin aşıldığında dikkatler dağılır. Ayrıca taktik ve emir gibi kısa konuşmalarda sözler iyi seçilmeli, laf kalabalığına yer verilmemelidir.

Konuşma birkaç kişi arasında geçiyorsa söz alan kişi kısa konuşmalı, diğer kişilerin hakkını kullanmamalı; şayet kullanma gibi bir zorunluluk gerekiyorsa bunu nezaketle belli edip sözlerine öyle devam etmelidir. Ancak şurası da bilinmelidir ki, her yerde etkin ve

baskın olan kişi, dolu olan kişidir... Birikimi ve hatipliği, ağırlığını hissettirdiği anda diğer konuşmacılar “Dut yemiş bülbül gibi” susarlar...

Hatip, söze girerken, konuyu ve varsa gerekçelerini nazik biçimde ifade eder. Tanınmıyorsa kendisini tanıtır, varsa kariyeri ve eserleri hakkında bilgi verir. Yararlandığı kaynakların ismini söyleme inceliğini asla ihmal etmez.

Konuşmaların büyük bir bölümünde “SAYIN” kelimesinin yanlış yerde kullanıldığını görmekteyiz. “Sayın Bakanım”, “Sayın Profesörüm” yerine; bakan ve profesörün san ve unvanları zikredildikten sonra, ilgili sözü ismin başına getirmek gerekir, çünkü san ve unvanlara saygı sıfatı vermek bizim haddimize değildir: “Profesör Doktor Sayın Kâmil Dilek” örneğinde olduğu gibi “Sayın”, ismin başına getirilmelidir.

“Sayın” sözcüğü toplumun nefret ettiği kişilerin adlarıyla kullanılmaz, kullanıldığında hem kamu vicdanı rahatsız olur, hem de hukuki sorun çıkar. Bir azılı katil, bir terörist, toplu kıyım yapmış bir komutan gibi kişilerin adlarıyla “sayın” sözü yan yana getirilmemelidir. Bu keyfi davranış cepheleşmeye ve itirazlara da neden olur.

Konuşma, bilgi yönünden de mükemmel olmalı, konuşan kişiye güvenilmelidir. İçi boş bir konuşma kimseyi tatmin etmez; çünkü dinleyici ne kadar sade vatandaş olsa da yavan konuşmayı bir şekilde fark eder, onun tevazusu ve sabrı bir anda arifliğe dönüşür.

Konuşan kişi heyecanını saklamalı; kibirlik, büyüklük kuruntuları içinde olmamalı... Karşı taraf asla küçümsenmemeli.

Konuşmacı konuşurken kendisini unutup tik ve tavırlar sergilememeli; hele hele aşka gelip ağzından tükürükler saçmamalıdır. Ya da olası bir hata için karşısındakilerle aralığı gereği kadar geniş

tutmalıdır.

Konuşurken, muhataplara çok yakın olmamaya, kuruyan boğazı ıslatmak için kapalı kaptaki su bulundurmaya, su içerken yudumla içmeye ve her defasında “affedersiniz” sözüyle nezaket sergilemeye dikkat etmelidir.

Konuşma, toplum huzurunda oluyorsa, konuşmacının tıraşlı olması, takım elbiseli ve kravatlı bulunması; palto, kaşkol, bere, şapka ve benzeri giysilerden arınması - nezaket icabı- topluma değer verdiğini belli etmesi açısından gereklidir.

Konuşmalar hamasi olursa başka, bilimsel olursa başka, ders biçiminde olursa başka, sohbet tarzında olursa başkadır. Birinin özelliğini diğerinde kullanmak, birini diğerinde hissettirmek de başarısız bir konuşma örneğidir. Unutulmamalıdır ki her konuşmanın bir gerçek hakemi, sapmaz not vereni vardır.

Şayet konuşma ile bir yere varamayacaksak, o zaman da susmamız gerekir; çünkü atalarımız “Söz gümüşse, sükût altındır...” demişlerdir. Bazen susmak en etkili konuşma kadar anlamlı olur.

Konuşmada açıklık ilkesi olmalı: Konuşmadan herkes aynı sonucu çıkarmalı, aynı şeyi anlamalı. Bir konuşmadan farklı mesajlar çıkıyorsa o konuşma başarılı bir konuşma değildir.

Konuşma duru olmalı: İçinde gereksiz söz yığınına yer verilmemeli. “Sağlığına sıhhatine dikkat et; rast gele, abur cubur şeyler yeme!” sözleri yerine “Sağlığına dikkat et, rastgele şeyler yeme!” demek daha doğru ve külfetsiz olur.

Konuşma, estetiğin diğer özelliklerini de taşımakla birlikte biraz da şiirsel olmalı: “Memleketnâme'nin ünlüsü çok, ancak unvanı yok... Memleketname kuyuya üflenmiş sır, ancak yankısı kısır...” gibi ifadeler hem dinleyiciyi rahatlatır, hem de zihinde yer

etmesini sağlar.

Karşı taraf konuşmadan bir şey anlamak istemeyecekse konuşmanın bir manası yoktur. Hiçbir konuşmacının bu durumda olmasını istemem. Bu nedenle söze girmeden bazı kontrollerin yapılması yerinde olur. Konuşma ihtiyaç üzerine yapılır; art niyetli olanlara yapılırsa farklı sonuçlara ulaşılır.

Bazı konuşmacılar dışarıya da – hem de yan gözle çevreyi dikiz ederek- mesaj ulaştırırlar ki, bu oldukça yersizdir. Konuşma amacını aşmamalı, kimseyi rahatsız etmeden yapılmalı.

Bazı durumlarda da siz ne konuşursanız konuşunuz, karşı taraf kendi kapasitesi kadar bir anlam çıkarır. Yani burada sizin ne konuştuğunuz önemli değil, karşı tarafın ne anladığı önemlidir. Herkesle her konu konuşulmamalı.

Konuşurken, argo sözler kullanmamaya, küfrün eşğine yaklaşmamaya; küfürlü konuşmaları da dinlemeye dikkat etmeliyiz... Argo sözler -konuşma hayatının içine çokça girdiklerinden- bu sözleri seçmek oldukça zordur. Bazen bu tür hataları önemli mevkileri işgal edenler bile yapmaktadırlar: “Ben vatandaşımı kazıklatmam!” sözünü bir zamanların bir bakanı sarf etmişti... Argo söz, sahibini küçültür, puan kaybına neden olur...

Bazı konuşmalar da ifade edilmek istenenden uzak kalır, hatta konuşmacıyı zor durumda bırakabilir. Bu tip konuşmalara “kastı aşan ifade...” denir ki, ikinci bir açıklamayla telafisine çalışılır. Rahmetli Turgut Özal, Meclis konuşmalarından birinde: “Size bir örnek vereyim de ürkmeyin!” ifadesinden sonra çokça itiraz görmüştü. Oysaki o, “ürkmek” yerine “ürpermemek” demeliydi.

Konuşmalarda kullanılan Atasözleri ve deyimler kesinlikle kayıtlardaki orijinal şekilleriyle kullanılmalıdır. Yani “Sakladı samanı,

geldi zamanı...” biçiminde bir keyfiyet yerine; “Sakla samanı, gelir zamanı...” gibi edebi ifadesine özen gösterilmelidir.

Konuşurken yaralayıcı konuşma yapılmışsa, hukuken sorumluluk doğmuşsa, artık yapılacak bir şey kalmamıştır; konu artık hukukun terazisine konulmak üzere kontrolden çıkmıştır. Mahkemelik olan konular hakkında da asla konuşmamak gerekir. Yani konuşmacı hem hukuka saygılı olmalı, hem de hukuktan haberdar olmalıdır. Eskiler : ”Bıçak yarası kapanır, dil yarası kapanmaz...” sözünü boşa söylememişler...

Konuşurken karşı tarafın yüzüne/gözüne bakarak konuşmak, sözün etki gücünü arttırır. Ancak, bayanların yüzüne bakmak, hele hele genç kızların gözlerinin içine bakmak -bazı sakıncalarından dolayı- hoş karşılanmaz... Bu konu “bakış” bölümünde incelenecek.

Konuşan kişi yerine göre mimik hareketleri yapmalı, yanlış yerde yanlış mimikle konuşursa, sözlerinin yerini mimikleri alır ve konuşması aksi sonuç verir. Her yerde tebessüm, her yerde kaş çatıklığı, her yerde dik bakış olmaz.

Konuşmacı, başkalarına ait kalıp ifadeleri özenle alıp kullanmak yerine, kendi geliştirdiği ifadeleri ve deyimlerini ortaya sunmaya çalışmalıdır: Mesela “Başarıya imza atmak” kalıp ifadesinden tutun da “soru işareti”, “..... olsun istiyorum” gibi düşük cümle yapıları ifadeler;” Haberleri noktalandık...” gibi noktalama işaretlerinin sözcük gibi kullanılmasıyla ilgili ifadeler kullanılmamalıdır...

Konuşmada anlatım bozukluğu olursa mesaj yerini bulamaz: “İzinsiz inşaata girmek yasaktır!” gibi...

Bir konuşmanın olduğu yere varıldığında, ya da iki kişinin bir

konuyu konuştuğu anda oraya varmışsa bir üçüncü kişi; mümkünse konuşanları rahat bırakmalı, ya da susmalı, söze girmemeli, hele hele konuşmayı bastırarak tutum ve davranış sergilememelidir...

Bazen iki kişi arasında bir mahrem mevzu da konuşuluyor olabilir; böyle bir konuşmayı dinleme durumuna düşmemek için, ya da bir tepki almamak için o kişilerin yanına varmamak, hele hele asla kulak misafiri olmamak gerekir.

Konuşmak, çözüme giden yolun açılmasıdır. Dağ gibi sorunlar; gönülde saklı sırlar, akıldan geçen istekler, dâhiyane fikirler konuşmayla açığa vurulur. Dünyaya konuşmayla nizam verilir vesellam.

Konuşma aynı zamanda boşalmak ve ferahlamaktır. Bir yazar, bir şair, bir düşünür eğer konuşmasaydı belki patlardı.

DINLEME

Dinleme, karşı tarafı anlamaya çalışmak, mesajı kavramak gayretidir. Dinlemek için dikkat, ciddiyet, sükûnet gerekir. Dinleme ile bilgi birikimi artar. Dinleme iyi bir kulağı gerektirir. Farklı ton ve vurgu; notaların sesleri, çeşitli mahreçler, makamlar ve havalar iyi bir dinlemeyle çabuk kavranır.

Bir konuşma ne kadar güzel olursa olsun, bizim mesajlara olan ihtiyacımızı - kulaklarımızı tıkayarak- karşılamamız mümkün değildir. Sözler, seçilmek ve anlaşılacak için kulak kepçesi çevrilerek süzülür ve beynin yardımıyla da anlaşılır. Bu işlem bazen bilinçli, bazen de bilinçsizce yapılır. Ancak, dinlemeyi bilinçsizce yaptığımızda, mesajın tamamını anlamak ve kavrama imkânımız olamayabilir; dolayısıyla dinlemeden beklenen verim de alınmaz. Bu nedenle insanın kulakları kapatılmaz; hatta ve hatta bizim kültürümüzde köpeklerin iştme kayıplarını önlemek için kulakları - sarıkan kısımlarından - kesildiği bir vakıdır.

Dinlemenin baş şartı duymaktır. Duymak için açık kulak, görevini iyi yapan bir duyma sistemi şarttır. Kapalı kulakla, işlevini yapamayan duyma sistemiyle sağlıklı dinleme olmaz. İşin burasında hekimler devreye girerler. Bu durumlar tedaviyi gerektirir.

Kulak, beş duyu olarak biri olarak yaradılıştan gelen dinleme cihazıdır. Bizden bir ücret almadan, bize hizmet veren bu aletin kıymetini bilelim, temizlik ve bakımını usulüne göre yapalım, onu esas görevi dışında –küpe, süs takarak-başka görevlerde kullanmayalım. Temizliğini hekim tavsiyeleri dışında yapmayalım; hele hele içine sivri şeyler sokarak temizlemeye kalkışmayalım. Ancak ıslak kulak

içeri pamukla kurulanabilir ki bu zaten temizlik anlamına da gelir.

Dinlemenin sağlıklı olması, verilen mesajın iyi alınması için sakın ve gürültüsüz bir ortama ihtiyaç vardır. Gürültü içinde dinleme insanı yorar, mesajı kavramayı geciktirir, baş ağrılarına neden olur. Sınava hazırlanan gençlerin kulaklıktan müzik dinlemeleri bu gruba girdiğinden, ders çalışma ile müzik dinlemeyi birlikte yapmak sakıncalıdır, asla tasvip görmeyen bir uygulamadır.

Dinlemek, karşı tarafa değer vermek, karşı tarafı adam yerine koymaktır. Dinlemek için önemli-önemsiz diye bir tercih bile yersizdir... En gereksiz bir söz bile dinlenmeli... Zaten bir şeyin gereksizliği bile dinlemeden anlaşılabilir... Peşinen dinlemezik, kabalık, kibirlilik işidir ki sahibine puan kaybettirir... Yani dinlemede ön yargılı olmak sakıncalıdır...

Nitelikli kişileri ve konuşmaları dinlemek, akan sudan kapları doldurmaya benzer... Su her zaman ne akar, ne de boş kabı doldurulacak zamanımız bulunur...

Dinleme işi tahammül sınırlarını aşmakta ise, kibarca bir yolu bulunur, ya konuşmaya son verilir; ya da mazeret beyan edilerek oradan ayrılma durumunda kalınır ki bu en doğru yoldur.

Dinleme yapılırken – eğer yeterli mazeretimiz yorsa- dinlemeyi kesmek, bir konuşmanın arasına girmek, ortamdan uzaklaşmak, söz atmak, kabalık ve görgüsüzlüktür...

Dinlemede olan, ciddi tavırlar içinde olmalı, yeme, içme gibi ciddiyetten uzak şeylere kendini kaptırmamalı. Şayet böyle bir mecburiyet hâsıl olursa, onu da gereğini yerine getirerek yapmak lazım.

Konuşmacı da, dinleyici de; ciddiyetten uzak tavırlar içinde, yatarak, uzun oturarak, başka şeylerle meşgul olarak, bu işlevlerini yerine getirmemelidir ki bu daha ziyade edebi manada konuşma ve

dinlemeyi kapsar. Biz yaptığımız her işi ciddi hava içinde yapmak zorundayız. Ciddiyetsizlik savunulacak bir durum değildir.

Başkalarının konuşmalarına kulak misafiri olmak, özellikle konuşmaya katılmak, asla doğru hareket değildir.

Başka alanlarda, iş yerlerinde, yolda, parkta, alışveriş yerlerinde de dinleme çeşidi olur ki, yerine göre hayati önem taşır. Direksiyon başında olan kişi şayet klaksona kulağını tıkarsa kazaya sebep olur... İhtara uymayan kişi canından olur, “Sigara sağlığa zararlıdır, öldürür!” uyarısını dinlemeyen içici önce sağlığını, sonra hayatını kaybeder. Bu tür dinlemezlilikler mecaz anlam içerirler.

Dinlemenin eğitimde yeri büyüktür: Vurguyu, tonlamayı, mahreçleri, makamları, havaları, notaları, pes ve tiz seslerin farkını, akordu, akortsuzluğu, diksiyonu, samimiyeti, ciddiyeti, içten gelen duyguların derinliğini, nefreti hep dinlemeyle çözeriz. İyi kulak sahiplerinin başaramayacağı bir dal yoktur.

Müzik dinleme de dinleme çeşitlerinden olup çeşitli tercih usulleri var ki yüksek sesle olanları ileri yaşlarda sağırliklara, hafıza kayıplarına neden olmaktadır. Müziği normal bir sesle dinlemek gerekir. Tiz sesleri, yüksek sesli hoparlörlerden çevreye yayarak müzik yayını yapmak ve dinlemek, kanunlar karşısında suç sayılacağı gibi görgüsüzlük de sayılır. Bu tür dinleme ayrıca hem de sağlık açısından oldukça sakıncalıdır.

Müzik evleri, klaksonlar, sokak düğünleri, hoparlörle satış yapan esnaf da dinlemeye gölge düşürecek derecede kural dinlememe alışkanlığı içindedirler.

Kibar insan, usulca konuşur, çokça dinler. Atalarımız boşuna dememiş: “İki dinle, bir konuş...” diye.

OTURMAK

Oturmak, insanın katlanarak, ağırlığı ayaklardan almak suretiyle daha geniş noktalara yayma, bedeni dinlendirme halidir. Oturmak daha çok kısa sürede dinlenmek için, büroda çalışmak için v.s. olur ki çeşitli şekilleri vardır.

Gezen, hareketlilik içinde olan, yorulan, sabit bir noktaya bağlı kalmak zorunda olan, oturmak zorundadır. Oturmak, sanıldığı kadar basit bir şekil değil, kendine göre kuralları ve çeşitleri olan haldir.

Eskiler, genelde “bağdaş oturma” dediğimiz, ayakları dizden ve kalçadan katlayarak, ayakları çapraz halde vücudun altına alıp oturmayı yaygın şekilde kullanırlardı. Bu oturuş en uzun süre oturmaya elverişli bir oturma tarzı idi. Günümüzde eski değerinde olmasa da hâlâ önemini korumaktadır. Kültürümüzün bir yaşayış biçimi olan bu oturma tarzı ile insanlar daha samimi hava içine girebiliyorlar. İnsan vücudu katlanarak idmanlı bir hal aldığından, aynı zamanda monotonluktan kurtulmuş oluyor. Özellikle bağdaş oturan, altına bir de yün minderini almışsa keyfine diyecek yoktur... Bu oturuş daha ziyade yer sofralarında tercih edilir.

Kültürümüzde oturuş biçimlerinden biri de “tek diz oturma” adını alan oturma şeklidir. Bu oturuşta, bir ayak bağdaş vaziyetine girer, öteki ayak dizden katlanarak dik konuma gelir. Bu oturuş daha ziyade büyüklerin karşısında, saygı sergileme zorunluluğunda tercih edilirdi... Bu oturuş günümüz gençlerince pek bilinmiyor. Ayrıca çömelerek oturma ve daha bazı rastgele oturma şekilleri de var ki mesleklerle ve oturanın yapısıyla ilgilidir.

Bir oturuş biçimi de iki ayağı katlayarak vücudun altına alıp oturmaktır ki bu “diz üstü oturma” adını alır. Müslümanlar namazda otururken bu oturuşu tercih ederler. Bir cami cemaati eğer bir mazereti yoksa camide bu oturuş tarzını tercih eder.

Eskiler sallapati oturuşu beğenmezlerdi: Ayakları sadece dizden katlayıp, ikisini de dik tutarak oturma şekline “it oturuşu” derlerdi ki, bu konumda olan gençler hemen uyarılırdı ve pozisyonu değiştirilirdi... Bu oturuş adından da anlaşılacağı gibi insani bir davranışın ötesinde görülürdü, muhatabı saygıya davet edilirdi.

Otururken, ayakları büyüklere doğru uzatmak, bacakları açık konumda tutmak, bizim kültürümüzde istenmeyen durumların oluşmasına yol açabileceği için, terbiyesizlikten sayılmıştır. Söz buraya gelmişken kültürümüzün günümüzdeki duruma gelmesini irdelemek gerekir:

Geçmişte yaşadığımız bazı olumsuzluklar, çağımızın hızla değişmesi, farklı kültürler ile karşılaşmamız bizi geçmişimizden büyük oranda kopardı. Kültürümüzün çok önemli bir bölümü bu “hay-huy” içinde kaybolup gitti, ya da horlandı. Oysa kültürümüzü değiştirenler, kendi geleneklerine, hatta ve hatta mitolojilerine bile kimsenin el ve dil uzatmasına razı olmamışlardır. Bunun örneğini hem Avrupa’da, hem de Uzak doğuda bolca görmekteyiz.

Bize padişahlığı kaldırtanlar, kendi krallarını baş tacı etmeye devam etmektedirler. Avro çerçevesinde tedavülde kalkan “Mark” Almanlar tarafından otantik bir törenle bir ağaç altına defnedildi. İngiliz Kraliçesi’nin bir dediği iki olmuyor. Japonlar iki bin, hatta üç bin yıllık geleneklerini büyük bir hazla devam ettiriyorlar. Çinli’nin bütün yaşantısı kendi mazisidir.

Günümüzde Avrupalı adet ve göreneklerin etkisiyle iskemlede ve koltukta oturma ön plana çıktı. Gayet pratik, rahat, vücut fazla

zorlanmadan yapılan bu oturuşlar, hemen bütün eski oturuşların yerini aldı. Günümüzde her insan mobilya ile tanıştığı için, oturma şeklini de değiştirdi. Ancak, bu tip oturmalarda da ayakları fazlaca öne uzatmamaya, bacak aralarını fazla açık tutmamaya, otururken ayakları sık sık oynatmamaya, ayakları zıplatmamaya özen göstermek gerekir. Ayrıca vücudu dik tutmak, omuzları geri itmek, yaslanmadan oturmaya gayret etmek, kamburu çıkarmamaya özen göstermek günümüzde oturma idealleri arasındadır. Geçmişimizle barışık olmamın yolu kültürümüzü yaşamaktan geçiyor...

Bu tür oturmalarından sonra kültürümüzde olan normal oturuş şekillerini de deneyerek hayatımızı sürdürmeliyiz. İnsan vücudu bir kere rahatı görmeye görsün, onu geriye götürmek, zahmetle hem hal etmek insana sıkıntı vermeye başlıyor. Özellikle gençlerin bu durumlara isyanı söz konusu oluyor. Gençlerimize kültürümüz sabırla anlatılmalı ve kavratılmalı.

Bilgisayar önünde, büroda, iş yerinde uzun süreli oturular da genel oturuş kurallarıyla sınırlıdır. Son dönemlerde bu oturuş biçimlerinde dozu fazla kaçırınlar çok önemli sağlık sorunları yaşamaya başladılar. Bunun mutlaka bir çaresi bulunmalı. İnsan vücudu - kuluçkaya yatan tavuk misali - bir yere hapsolüdüğünde adı konulmamış yeni sorunlar yaşanmaya başlıyor...

Gün boyu, ya da çok oturmak zorunda olanların biraz gezmesi, bedenlerini monotonluktan kurtarıcı çareleri bulması gerekir. Çünkü insan vücudu rahatı bulduğu anda, yapı olarak da nazikleşir ve zorluklar karşısında yetersiz kalır. Kısacası biz yarınımızı bugünden hazırlayan konumdayız. Adımımızı nasıl atarsak öyle bir yarın karşılayacak bizi... Zehre karşı kullanacağımız panzehiri zamanında bulup saklamalıyız... Aksi halde olacak olanlar herkesi üzer...

Oturmak tembelliğe dönüşmeden bitmeli, oturaklar ağırıma-

dan son bulmalı, birilerinin gözüne batmadan hareketliliğe dönüş-
melidir... Manasızca oturmak intihar gibi bir şeydir.

Oturmak sözü eskiler için, bir yerde kalmak anlamına da gelir.
“Karşı sokakta oturan adam!” sözü o yerde evi olan için kullanılı-
maktadır.

Oturmak daha başka mecaz anlamlara da gelir:

“Üstüne oturdu” sözü ile birinin hakkını gasp etti anlamı çı-
kar... “Midesine oturdu” ile bir zorluğun üstesinden gelinemediği
vurgulanır. “Tahta oturmak” sözü de padişahların devlet idaresini
eline aldığı ifade eder.

Oturmak için önce oturmayı özlemek gerekir. Oturmayı sık
tercih etmek, oturmanın verdiği hazzı silip süpürür.

GIYİM

Giyim, örtünmedir. Eskiden bu söz setre ve libas ile karşılardı. El-
bise sözü Arapça olup, libasın çoğuludur ve giysiler anlamını taşır.

İnsan, yaradılıştan gelen üstünlüğünü - aklını kullanarak- vücudu-
nu örtmede de kullanmış. Giyim, devirlere, kültürlere, inanışlara,
ekonomik güce, cinsiyete göre geliştirilmiş, sanayisi kurulmuştur.
Giyim, hem mensubiyet işi, hem de barınmadır.

İnsan, aklını önce kendi hizmetinde kullanmış, bedenini sarmala-
yarak dış etkilerden korumuş, sağlığını korumuş böylece... Bütün
bunları yaparken zamanının elverdiği ölçüde, bulabildiği nesnelere
tenini kapatmış, zarureti giderdikten sonra zevkine ve amacına
göre de giyimini geliştirmiş. Bu nedenle giyim, Hz. Âdem'den gü-
nümüze kadar çok aşamalar geçirmiş, insanları fazlasıyla meşgul
etmiştir.

Giyim denen olgu, önce insanların yapılarından, kültürlerinden bi-
çim alır: Bir Afrikalı beyninde taşıdığı kafa yapısını, sahip olduğu
kültürünü giyiminde de ortaya koyar... Eskimo ise bölgesinin ik-
lim şartlarına göre giyim tercihinde bulunur, deriden giysiler içinde
yatar, kalkar...

Bizim kültürümüzde giyimimiz tarihin derinliklerinden günümüze
kadar çeşitlilik göstermiştir:

Hocalarımızdan Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu Türklerin çatal elbi-
seyi, yani pantolonu, ata binmek için, ilk icat eden kavim olduğun-
dan bahsederdi. Pantolon yörelere göre değişti, adı “Şalvar” oldu...

Şalvar, ağı geniş, paçalara doğru süzme yapılı, ütü istemeyen, vücut
hatlarını rahatça saklayan bir pantolondur. Soğuk iklimlerde- özel-

likle Erzurum'da- oturak kısmına "zığva" denen içten bir minder görevi gören çuha parçası eklenir ve poturlu hale getirilirdi. Bu şalvarı giyen, yere de otursa, sorun yaşamazdı. Şalvarlar çuhadan, yünden, abadan, pamuklulardan dikilirdi.

Eski giyimimizde hâkim yaka gömlekler, feykeler, cepkenler, yelekler, hırkalar, şal atkılar kullanılır; giyim, kullanıcısının ekonomik gücüne, kültürüne, mesleğine, cinsiyetine, toplumdaki yerine göre değişirdi. Eskiden kadı kürk giyerdi, normal vatandaş ise bulduğunu... Zenginin ayağında iskarpin bulunurdu, fakirin ayağında ise çarık olurdu.

Eskilerimiz başa, ele ve ayağa, tiftik örmeli giysiler (atkı, kaşkol, külah, çorap ve eldiven) takarlardı ki bu oldukça mazbut bir giyinme haliydi. Tiftik, soğuktan korumada çok etkiliydi. Ayrıca tiftik giysilerin romatizma hastalığına çok iyi geldiği günümüzde yeni keşfedilen şeyler arasındadır.

Bizim kültürümüzde şal, leçek, poşu, katha, vala, kofi, kalpak, fes, takke, bere, sarık, kavala, papak gibi başa örtülen şeylere daha sonra siperlikli şapka, eşarp ve fotr eklendi.

Eskilerin sıkça tercih ettikleri bir başka şey de bellerine doladıkları yün kuşaklarıydı: Yün kuşak mide sarkmasını önler, fıtığın oluşmasına engel olur, kasık probleminde sargı bezi görevi görür, bel ağrılarını tedavi eder, göbeğin ileri taşmasına engel olurdu. Kuşağın kalkmasıyla sağlığımızın eskisi kadar iyi olmadığını eskilerimiz hep söyleyip dururlardı. Günümüzde kuşaklar yeniden gündeme gelmiş bulunmaktadır.

Eski giyimlerimizden bazıları da, yazmalar, peçeler, şal örtüler, üç etekler, bindallılar, ehramlardı. Şal örtüler, ehramlar (ihram) kadınların tercih ettiği, genci-yaşlıyı aynı biçimde gösterebilen bir çeşit korunaktı. Hocamız Profesör Dr. Fahrettin Kırzıoğlu dersinde an-

latırdı:

"Erzurum'da İhramın yaygın olmasına yol açan şey, zamanla Erzurum kalesinde oturmakta olan dönemin askerlerinin kadınları taciz etmesi olayıdır. İhrama giren bir kadın yaşını sakladığı için büyük ölçüde bu tür bir tacizden kurtarırdı."

Eskiden takva ehli olanlar, bilhassa bedenle ibadet ettiklerinde, uzunca bir giysi ile vücudun göze batan hatlarını saklamış olurlardı... Bu durum günümüzde de kısmen uygulanmaktadır.

Giyim aynı zamanda mahremiyeti koruyan bir barınma aracıdır. Kişi bu sayede güvenle dolaşır, kendinden emin olur...

Eskiden geniş giysiler tercih edilirdi. Günümüzdeki gibi dar giysiler pek tercih edilmezdi. Bu nedenle günümüzde prostat rahatsızlığı olanlar için ağı geniş pantolonların tavsiye edildiği de bilinen bir gerçektir.

Giyimin dökümlü olması, vücudu rahat ettirebileceği gibi, dışa da olgun bir görünüm arz eder. Dar giyim, daha ziyade duyguların az gemplenebildiği gençlik dönemlerinde görülür ki, deneyim sahiplerince tasvip görmez.

Dar giyim kan dolaşımını engeller: Vücudumuzu dolaşmakta olan kan giysilerle engellenirse karıncalanmalar ve ardından uyuşmalar yaşanır. Özellikle belde, bacaklarda rastlanan bu durum giysinin bolluğu ile aşılr.

Dar giyimin bir başka sakıncası da oturup kalkarken sökülmeler eve dikiş patlamalarına neden olabileceğidir: Bir misafirlikte, toplum huzurunda bu durumun yaşanmasını kimse istemez herhalde.

Dar giyim hareketi kısıtlar: Özellikle bayanların dar etek giydiklerinde adım atmakta çektikleri güçlük çok açıktır. Ayrıca zorlaşan

hareket etmeler fazla enerji sarfına ve gereksiz terlemelere neden olur ki bu iki durum başka sorunların yaşanmasına neden olur. Mesela terleyen insan hem ter kokacaktır, hem de birazdan bir hava etkisinde kalmak suretiyle üşütüp hasta olabilecektir.

Eskiden, giyimde seri üretim, bolluk, ucuzluk yoktu; bu nedenle ayağa “çarık” denen çok yaygın bir şekilde giyilen basit deri ayakkabı giyilirdi. Hali vakti yerinde olan, iskarpin, yemeni, çizme, galoş giyerdi ve toplumda havasına diyecek olmazdı.

Kürk palto, kaşe palto ve diğer palto çeşitleri herkesin giyebileceği şeylerden değildi. Günümüz insanı, mont, pardösü, kürk gibi zengin seçeneklere sahip olup; bu giysilerin müstamel (az giyilmiş) olanına artık el uzatmayı ayıp saymaktadır.

Günümüzde giyip eskitemediğimiz kıyafetlerimizi verecek yer ararız, çoğu zaman bulmakta güçlük çekeriz. Ancak bu durumdaki giysileri yıkayıp ütüledikten sonra ambalajlı şekilde karşıya sunmamız hem insanlık borcu, hem de görgü kuralları gereğidir.

Ayakkabının yüksek topuklusu bel ağrılarına, sendelemelere, düşmelere neden olabileceği için sık tercih edilmemelidir. Ayağı sıkkan, terleten, koku yapan, ayağı ağrıtan ayakkabı derhal çıkarılmalıdır. Özellikle ayak parmaklarını üst üste çıkaran dar uçlu ayakkabılar asla tercih edilmemelidir.

Deneyimli kişiler ayakkabı almak için öğleden sonraları; ya da ayakların biraz şiştiği zamanları tercih ederler ki bu ustaca bir tercihtir, uygulayıcısını pişman ettirmez.

Ayakkabıda sağlık bir tercih de deri/meşin olanıdır. Günümüzde çok yapay türleri geliştirildi. Vücut sağlığımız için en uygunu deri olanıdır.

Giyim aynı zamanda ekonomik olgu, eğitilmişlik düzey ifadesi, iş-

gal edilen mevki nişanesidir... Giyim için önce maddiyat gerekir... Kürk giyen dilenciye kimse görmemiştir herhalde; ya da dilenci kırlıklı hükümdarı... Bu nedenle insanlar kıyafetleriyle de ne olduklarını belli ederler...

Giyim şahsiyettir de: Bir Afganlı, bir Arap, kültürleri icabı giyimleri değişmediğinden ötürü, tanınıp seçilmelerinde kıyafetleri belirleyici olur... Günümüzde artık çok az ulus kalmıştır ki eski kültürüyle hemhal olarak yaşamaya devam ediyor olsun... Biz de bu ikinci gruba gireriz, zira bizim de artık bir belirleyici kültürümüz, geçmişten gelen ayırt edici özelliğimiz pek kalmadı... Bu durum bazen irdelenmektedir...

Giyim, meslekle, rütbe ve dereceyle de şekil alır: Meclis Başkanımız törenlerde firak giyince çevresinden kolayca seçilir... Diyanet İşleri Başkanı özel cübbesiyle kendini belli eder, generallerimiz de omuzda taşıdıkları yıldızlı üniformalarıyla otorite sergilerler... Kıyafet bazen vizyon olur, bazen de misyon...

Kalkınmış ülkeler giyimde de mükemmellik arz ederler: Başta ABD olmak üzere, Avrupa ülkeleri hep ambalajdan çıkmış, markalı giyinmeye özen gösterirler; onların çıkardığı eskimemiş giysiler ise üçüncü dünya ülkelerinde pazarlanarak kullanılmaya devam eder...

Ben giyimle sağlık ve kibarlık üzerinde durmayı hepsinden önemli görürüm... Ayrıca giyimde bedenın kasıtlı olarak deşifre edilmesini de oldukça hatalı bulurum... Son zamanlarda naylon giysiler, menşei bilinmeyen üretimli mallar, çok ucuza alınıp satılan şeyler; pratikliği nedeniyle yaygınlaşan kot kullanımı ayrı ayrı sakıncalar içirmektedir bana göre... Giyimde rastgelelik olmamalı, kabul görmüş değerler yaygınlaşmalı; zorlaşan hayat şartları giyim kuşamı kötü biçimde etkilememeli...

Günümüz insanı ütüsüz, kravatsız, spor kıyafetler tercih etmektedir

ki bu basitliğe kaçıştır... Bu alışkanlığı edinen insan gittikçe disiplinlenden, göze hoş gelmekten uzaklaşır. Bu gidişin sonu abur cubur hayat ile iç içe yaşamaktır. Basitlik, itinasızlık, dikkatsizlik, titizlikten eser olmayan gidişat toplumu sıradanlaştırır ve ucuz hale getirir.

Eskiler başı örterlerdi, günümüzde örtmemek moda oldu... Ben de bu uygulama oldukça yanlıştır, çünkü örtülen baş önce sağlığı güvenceye alır. Bazı külfetleri var diye, sırf fiyakasından ötürü, saçların kırılması ve dağılması önlensin diye, başı dış etkilere açmak, hastalıklara davetiye çıkarmaktır bana göre... Özellikle açık havada, rüzgârlı, karlı, sıcak ortamda örtü yoksa sorumsuzluktur. Örtü şekli, örtünenin cinsiyeti beni ilgilendirmez... Baş, örtü ile korunduğunda sorunlar azalır; hayat, gereksiz yere sorunlar yumağı olmaktan kurtuluruz:

Erzurum'da, öğrenciliğim sırasında geçmeyen baş ağrılarım nedeniyle doktora gözükmüştüm... Beni uzun uzun muayene eden doktor başımı örtüp örtmediğimi sordu. Örtmediğimi öğrenince de, başımı örtmemi, hele hele dış etkilere korumada mutlaka bir şapka kullanmamı söyleyip muayeneye son verdi... Uyguladım, ağrılarım geçti...

Giyimde modayı takip etmek kültüre, düzeye, çevreye, ekonomik güce göre değişir... Kıyafet, içine dâhil olacağınız ortama göre de şekillenir: Düğünlere, resmi toplantılara sallapati gidemezsiniz... Sokak kıyafeti de papyonlu, kravatlı olmamalı... Evde giyilen pijama sokakta giyilmemeli; iş yerinde kullanılan özel giysiler orada bırakılmalıdır... Hele hele bizde olduğu gibi tuvalet görevlilerinin tulusuz iş yapma alışkanlığı önlenmeli, yetkililerin de buna seyirci kalmamaları sağlanmalıdır.

Çok pahalı giyinmek; en güzel, en iyi giyinmek anlamına gelmez... Bedene oturmayan, en yüksek marka da olsa, sırttır... Aslında her

insan biraz da giyim – kuşam kültürünü geliştirmeli; bedenine neyin gideceğini, neyin gitmeyeceğini bilmelidir... Avrupa'da olduğu gibi bizde de artık herkes beden ölçüsünü söyleyebilmeli, bilmiyorsa öğrenmelidir.

Çok önemli yerlerde bulunanlar, sadece bir defaya mahsus olmak üzere kıyafet kullanırlar. Sahnede yer alan sanatçılar, sunucular gibi. Bu zorunluluk, işin kendi içinden kaynaklanan bir durumdur; başkaları için de örnek teşkil ederse israf kapısı açılmış olur...

Çok sık kıyafet değiştirmek de göze batacağı için çevreyi rahatsız eder, ilgilinin hafifliğine sayılır...

Giyimde ayakkabının yeri çok büyüktür: Ayağın rahat etmesi için ayakkabının ortopedik olması; deriden imal edilmiş bulunması, zehirli yapıştırıcıların bulunmaması tercih edilmelidir... Ayakkabıda bilhassa pençe kısmı ince olmamalı; mümkünce kösele olmalı; burun parmakları sıkılmamalıdır... Bağcıklı ayakkabılar daha kibar duruş sergilerler, sivri burunlu ayakkabılar ise sadece moda ilintisini ortaya koyarlar.

Ayakkabılar boyalı olmalı, tabanları kırılmadan giyilmeli; yazın yazlığı, kışın kışlığı tercih edilmelidir... Siyah renk boya en çok tercih edilen boyadır. Ayrıca boya tercihini de pratiklik olsun diye “şip-şak” boyalardan değil; cila ve boyanın ayrı kutularda olduğu, belli markalardan seçmeliyiz ve kendi ayakkabılarımızı kendimiz sıkça boyamalıyız.

Ayakkabı boyalı da olsa, her giyildiğinde bez, ya da fırça ile tozu alınıp parlatılmalı; özel yerlere, saygın huzura çıkarken ayakkabı çamurlu, tozlu, boyasız olmamalı...

Özellikle toplum içinde giyilen giysiler temiz, ütülü olmalı, kırışıklıklardan uzak bulunmalı... Düğmesi düşmüş, sökülmüş, telası çık-

mış, ipliği kopmuş, kenarları erimiş, solmuş giysiler topluma değer verilmediğini ortaya koyduğu gibi, bizi de sıradanlaştırır.

Giysinin rengi, yaşa göre ayarlanmalı: yaşlılar daha koyu renkli, gençler ise açık renkli giyimi tercih etmelidir... Çok da alaca, diri renkler tercih edilmemeli. Eskiden genç işi giyen yaşlılar için “Koca öküze alaca sambağı...” deyimini kullanılırdı. Bu durumdakilerle alay edilirdi.

Eskiden şapka örtüş şekillerinin her birinin ayrı yorumu yapılırdı: Şapka gözü örtüyorsa içten pazarlığa; enseye kaymışsa külhanbeyliğe; sağa-sola kaymışsa kaygısızlığa yorumlanırdı... Bu nedenle şapkayı giyip çıkarırken herkes biraz daha dikkatli olurdu. Günümüz insanı için bu durumların bir manası kalmamıştır artık.

Eskilerin: “İnsan kıyafeti ile karşılaşılır, liyakatiyle uğurlanır...” sözü, bize, yukarıda söylemeye çalıştığımız şeylerin açık şekilde ifade edilmiştir. Giyiminden haberli olan, yarışa bir adım önde başlar, sonuçtan pişman olmaz, daima avantajlı olur. İyi ve yerinde giyinen, toplumda adam yerine konur, sağlığını korur, mutlu olur.

TEMZİLİK

Temizlik, kirden arınmadır.

Temizliğin ana maddesi su ve sabundur. Temizlik için suyun mikropsuz, sabunun ise zeytinyağlı olanı en aranan bir özelliktir.

Günümüzde deterjanlar ve Arap sabunları da temizlikte yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak deterjan kullanımında ölçü bozulduğu zaman hem bedene, hem de çevreye zarar verilmiş olur.

Temiz insan, hem bedeni, hem giysileri temiz olandır. Temizlik için bedenin ve giysilerin birlikte temiz olması gerekir. Biri diğerrinden az temiz olursa temizlik gerçekleşmez. Kirler kısa sürede her yana yayılır ve istenmeyen durumlar yaşanır.

Temizlik sağlığın şartıdır: İnsan kirlerinden arınmazsa mikroplar baş başa yaşamaya kalır ve dolayısıyla işgal ordusu pozisyonunda olan mikroplar bir gün beden kalesini ele geçirip hayata son verirler.

Temiz insan temiz çevrelerde bulunur. Kirli çevre her canlıya zarar vereceği gibi insana da zarar verir.

Temizlik, mecaz anlamda saf, dürüst insan anlamında da kullanılır. Temiz insana malımızı ve canımızı bile emanet edebiliriz.

Temizlik, hayatın baş şartıdır adeta. İşe başlayan insan, uykudan kalkan insan, ihtiyaç gideren insan, yemeğe oturmak üzere olan insan, madden ve manen kirlenen insan, çalışan insan, başka bir konuma geçeceği için, gerektiği gibi temizlenir.

Günün her saatinde fırsat buldukça ellerimizi sabunla sıkça yıkamalıyız. Çünkü bir insanın en yaygın olarak mikrop alabileceği yer başta elleridir. Eller sıkça, kaliteli sabunla yıkanmalıdır. Umuma açık yerlerde artık sıvı sabunların tercih edilme sebebi sabunun da kirletilmemiş olması gerektiğindedir. Kapalı kapta bulunan sıvı sabun bu iş için en uygun olanıdır; ancak bu tip sabunlara deterjan türü şeylerin katılması halinde cilt problemi olanlara iyi gelmeyeceği de bir gerçektir.

Gerek dinimiz ve gerekse yerleşmiş adetlerimiz temizlenmeye bile kural koymuştur: Sol elimizi temizlikte, sağ elimizi temiz işlerde kullanırız. Bu tutum bile temizliğe verilen önemi belirtir.

Temizlik araçlarını temiz ve bakımlı tutmalıyız; mümkünse temizlik araçlarının kişiye özgü olmasına özen göstermeliyiz. Mesela tırnak kesiminde kullanılan bir makas da temizlik aracı olup, kişiye özgü olmalı; birilerinden ödünç isteme gibi bir görgüsüzlüğe düşülmemelidir. Zaten gelişen hayat düzenimiz bu tip şeylerin zorluğunu da ortadan kaldırmaktadır.

Temizlik için bazen görgü ve bilgi yetmeyebilir; bu durumlarda eğitim kurumları, sağlık kurumları devreye girip eksiği gidermelidir. Ne yazık ki bizde pek çok konu gibi bu konu da insanların kendi anlayışlarına ve yetiştirme tarzlarına bırakılmıştır. Özellikle yetiştirme çağında olup yeterli örneği bulamayan, eğiticiden yoksun insanlarımız bu konularda oldukça yetersizliklerle baş başa kalıyorlar.

Temizlik yapan insan sadece kirden uzaklaşmaz, vecibesini yerine getirme bahtiyarlığı da yaşar. Bu nedenle temizlik aynı zamanda bir mutluluktur.

Temizlenen insan, ortama iç açıcı koku salan zambak çiçeğinden farksızdır. Daima el üstünde tutulur, paylaşılmaz. Nezih havası çevreyi gül bahçesine çevirir.

Temizlik aynı zamanda saadet de getirir: Bol soğuk su ile yıkanan el ve yüz, insanı ferahlatır. Sıcak havada alınan bir duş, bunalan insanın hayatına zindelik katar.

Hamamda ve saunada, temizliğin yanı sıra, vücut yağlardan arınır, ifrazat (ter akışı) yoluyla vücuttaki asitler atılır.

Söz temizlikten açılmışken, günümüz insanının istenmeyen kokularını bazı özel spreyleyler ile bastırmasına da değineyim: İstenmeyen kokular kirlilik ve bozuşma sonucudur. Bu durumu, temizlenmeden, spreyley kullanılarak bastırarak; üstünü örtmek, geçici bir süre gizlemek anlamlarına gelir. Yani, gerçek temizlik varken, kirliliği örtü altında gizlemektir ki bu, bilimsel olarak da, mantıksal olarak da, doğru değil. İstenmeyen kokuların giderilmesi için en doğru yol pratik temizliktir. Çünkü o spreyleylerin özel kokuları, karışımlarının çıkardığı faklılaşma, atmosfere saldıkları sera gazları ve kesemize verdiği maddi zarar önlenmiş olur. Böylece hem asıl temizliği yapmış; hem de kimseyi rahatsız etmemiş oluruz.

Bazı insanlar da” Kir götürür...” diye kirden çok belli etmeyen giysileri tercih etmek suretiyle, gerçek temizliği yapmadan temiz görünme gibi bir yolu tercih etmektedirler. Bu ise gerçek temizliğin ötesinde bir şey olup, kirliliğin bütün riskleriyle baş başa kalma durumudur.

Temizlik için abartılı temizlik maddelerine de gerek yoktur: Daha ziyade zeytinyağlı sabunlar, kükürtlü sabunlar, gençler için şampuanlar yeterlidir. Temizlikte- suyu ve sabunu çokça kullanarak -israf etmek, hem dinen haramdır, hem de paramızın boşa gitmesine neden olur. Çok sabun, çok su daha fazla temizlik demek değildir, bu konuda ölçüyü bilmek zorundayız. Özellikle gençlerimiz lavabolarda temizlikle meşgulken musluğun boşa akmasına özen göstermelidir.

Temizlikte kullanılan lif ve keseler temiz olmalı, liflenme ve keselenme her banyoda olmamalı. Özellikle keselenme için en azından on beş gün ara verilmelidir. Bu konuyu cildiye uzmanlarına ayrıca sormak gerekir.

Bunaldığımızda, sıkıldığımızda, tansiyonumuzun yükseldiğinde, sinirlendiğimizde bir duş almamız; ya da en azından bol su ile elimizi ve yüzümüzü yıkamamız oldukça yararlıdır.

Çocuklarda yüksek ateşin düşmesi için çıplak vücut ıslak beze sarılır; suyun sihirli gücünden istifade edilir.

Temizlenmenin şekli de bizim kültürümüzde farklıdır: Batılılar genelde bir çanak içine doldurdukları suya bir ilaç atıp suyu defalarca yüzlerine savururlar... Yani, üstlerinden dökülen suyu ikinci, üçüncü, belki beşinci kez kullanmada bir sakınca görmezler. Oysa bize göre bu durum ikrahlıktır. Bizde su, bir kullanımlıktır...

Lavaboda iken, vanayı az açmalıyız, çevrede rahatsız olabilecekleri daima akılda tutmalıyız. Temizliği abartmadan yapıp, ilgili bölgeyi temiz havluyla, üstüne pamuk bastırır gibi kurulamalıyız; bu işte iyi kalite havlular kullanmalıyız. Özellikle abdestten sonra ayak parmaklarını iyice kurulamamız mantar oluşmasını önleyecektir.

Temizlik yaptıktan sonra kurulamada kullanılan havlu gibi şeyleri derhal kurulamaya almalıyız. Bu tür gereçlerin temizliğine de dikkat etmeliyiz.

Kurutulmadan giyilen ıslak ayakların mantara davetiye çıkardığını, ıslaklığın lekeye, kirlenmeye neden olacağını da hatırlamakta yarar var.

Bizim inanışımız olsun, kültürümüz olsun temizliğe çok önem verdiği için “Türk hamamları” dünyaca ünlenmiştir. “Türk gibi

güzel ve temiz.” sözü, işte bu hamamlarda yıkanıp temizlenmenin eseridir.

Sofraya otururken temizlik için; sofradan kalktığımızda hem temizlik, hem de bereketi için ellerimizi ve ağızımızı yıkamalıyız...

Ağız ve diş sağlığı için, her yemekten sonra, özellikle akşam yatarken, dişlerimizi mutlaka macunlu fırça ile temizlememiz gereklidir. Akşam dişini yıkamadan yatan insan, ağızda ekşimelerle karşılaşacağından uykusunu rahat uyuyamaz. Bu ekşimeler aynı zamanda dişlerin çürümesine neden olduğundan ağız ve diş sağlığımız tehlikeye girer.

Temiz insan, tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra, bedeninde, iç çamaşırlarında, paçalarında kir bırakmamalı; çevresini kirletmişse temizlemeli; Özellikle erkekler -çok mecbur olmadıkça- ayakta ihtiyaç giderme tercihinde bulunmamalıdır. Ayrıca, bir çocuğa nasıl ihtiyaç gidereceği konusunda eğitici dersler verilmelidir ki hayatının ileri safhalarında kronik sorunlar yaşamamasın. Bizim toplumumuzda bu tip şeylerin eğitimi bile utanç sayıldığından ötürüdür ki sonradan esas utanılacak hatalar yapılmaktadır.

Medeni insan, mektep- medrese görmüş insan, kendisine aydın denilen insan, temizlik konusunda örnek teşkil etmiyorsa, onun çok eksikliği var demektir ve kendisini asla medeni saymamalıdır.

Temizliğin kapsamı geniştir: Evin temizliği, sokağın temizliği, arabanın temizliği, kullanılmakta olan eşyaların temizliği de aynı derecede önemlidir. Bunların birinden biri eksik olursa, diğerlerinin temiz olması anlamını yitirir. Temizliğe katlanan, pisliğe talim etmez... Kapısının önünü süpüren kişi küçülmez, aksine vicdan sahipleri nezdinde iyi bir yere oturtulur.

İslam, yukarda sözünü ettiğimiz temizliklerin yanında “taha-

ret” , “gusül” ve “abdest” yoluyla da temizliği Müslümanlara gerekli kılarak toplumun daha da temiz ve sağlıklı olmasında pay sahibi olmuştur...

İnsan, ruhen de temiz olmalı: İçinde taşıdığı vesveseyi, kini, çekememezliği, içten pazarlık halini bir yere atmadan temizlik olmaz... Temizlik için, madde ile mananın birlikte temiz olması gerekmektedir... “Temizlik imandandır.” sözü bunun içindir...

Temizlik, insana, insan şeref ve haysiyeti kazandırır; hastalıklardan korur; başarıya giden yolu açar, insanı mutlu eder.

KOKU SÜRMEK

İnsan, hoş kokulardan sürünmek suretiyle iticilikten kurtulur, çevrenin nezahetini ve nefasetini arttırır. Hoş kokular insanı açar, dinlendirir, ortamın havasını değiştirir. Çeşitli kokular vardır; ancak, ağır kokulardan çokça sürünmek hem görgüsüzlük sayılır, hem de sağlığa zararlıdır.

İnsan, destek unsurlarından her zaman yararlanmayı bilmiş, ondan bir güç almış, kendine yer, mevki bulmuştur. Bu unsurlardan biri de hoş kokudur:

Hoş koku, uyarıcı, albenici, iç açıcıdır... İnsan yaradılışı gereği güzel bir değişikliği her zaman ön plana çıkarır, onu tercih eder. Bunu da güzel kokuları yerinde kullanarak yapar. Özellikle bir bayan, hem de genç kız yerinde ve dozunda kullandığı kokusuyla dikkat çeker, beğenilmesinde kokusunun sihirli gücünden oldukça destek alır.

Bakımlı ve nezih insanlar, özellikle bayanlar, koku sürmeden edemezler, hem de kendileri için hangi kokuların gittiğini de iyi bilirler... Kısacası yerine göre kullanılan hoş koku puan kazandırır...

Özellikle tıraştan sonra kullanılan bir limon kolonyası, hem ferahlık sağlar, hem de mikrop öldürücü (antiseptik) özellik gösterir.

Eve gelen misafire hafif, uçucu kolonya ikram edilir. Evden çıkarken hafif kolonya sürünmek de yerinde bir davranıştır... Bunların yerine gül suyu, hafif gül yağı da olabilir.

Kolonyanın, imalatında alkol kullanılmasından ötürü, tercih edilmediği yerler de olmakla birlikte; alkolü keyif verici amaçla kullanılmadıkça sakıncası olmamalıdır. Bu tip şeyler antiseptik özelliğinden dolayı dezenfekte edici özellikleriyle ön plana çıkarlar.

Ağır kokular sürünmek, dostları sürünmeye zorlamak, çevrede rahatsız olabileceklerin varlığını düşünmemek, hem görgüsüzlük, hem de nefes darlığı olanları zor durumda bırakmaktır. Ayrıca ağır kokuların alerjilere yol açanları, leke yapanları da vardır. Her sunulan kokuyu sürünmeyelim. Yeri geldiğinde hayır demeyi bilelim.

Üretici; parfüm, ıtır, kozmetik ürünlerini, insanların koku sürünmeleri için çok çekici ambalajlar içinde, binlerce ıtır (koku) sunar. Kullanıcı bilinçli olursa saadet bulur; bilinçsiz olursa hem parası boşa gider, hem de sağlığını kaybeder...

YEMEK ve İÇMEK

İnsan, yaşamak için yemek ve içmek zorundadır. Besin alamayan insan yaşayamaz.

İnsanın yemesi ve içmesi insana yakışır olmalıdır. İnsan ihtiyacı olan besinini alırken büyük kediler olan aslanlar gibi hapur hupur yutmadan, nimetin azizliğini hiçe sayarak değil insan gibi tüketmeli.

Beslenmek zaruret olarak başlar, gıdaların bolluğu halinde oburluğa ve seçiciliğe dönüşebilir. İnsan yaşamak için asgari besin almalı. Ancak besinlerin çokluğunda seçicilik ve oburluk oluşur. Besin alma miktarı artar, beğenilmeyen besinler israf olur.

Yeme ve içme toplu halde olursa sorumluluğu da artar. Toplu halde yeme içmede karşılıklı saygıya, konulan kurallara uymaya, bencil davranmamaya, görgü kurallarını hiçe saymamaya özen göstermeliyiz.

İnsan değerli varlık olduğu için gıdaların da en değerlisinden beslenir. Çevrede olan gıdaların en iyisi, en kalitelisi insan tarafından tüketilir. Bir bozulmuş et insan için zararlıdır, ancak bir leş yiyici için fark etmez. Kirli bir sebze insan tercih etmez, ancak bir otçul onu iştahla yer. Karpuzun içi insan için, dışı sığırlar içindir...

Her insan yeme ve içme konusunda gerekirse paylaşım içinde olmalı. Bizim kültürümüzde “göz hakkı” diye bir şey vardır. Yine bir atasözümüzde “Biri yer, biri bakar; kıyamet ondan kopar...” denmektedir. İnsan yiyip içerken yiyip içemeyenleri, yoksulları da hatırlamalı. Nitekim İslam Peygamberi “Komşusu açken tok yatan,

bizden değildir.” demek suretiyle bu gerçeği veciz biçimde ifade etmiştir.

Şuurlu insan, nimetlerden istifade ettikten sonra şükreden insandır. Dinimizde “şükür” denen şeyin önemi büyüktür. Şükretmeyen insan nankör insandır. Nankörlerin insanlık değeri yoktur.

Varlığını devam ettirmek zorunda olan insan önce yiyecek ve içecek adına ne bulursa onunla yetinmek zorundadır... Eskiden evlerde buğday unu bittiği zaman arpa unundan ekmeği pişirilirdi ve afiyetle yenirdi.

Balkan Harbi’nde aç kalan askerimiz at gübresinin içindeki arpa tanelerini yiyerek bir kısım açlığını yatıştırmıştır...

Sadra ve Şatilla kamplarında rehin tutulan Filistinliler, yiyecek adına bir şey bulamayınca, ayakkabı derilerini ve köselelerini islatıp yemek zorunda kalmışlardı... Yine, Çinlilerce Altaylardan sürülen Türk Göçebe oymağının günlerce susuz kalması üzerine, çocuklarının idrarını içme suyu olarak kullanıp hayatta kaldıklarını göçmenlerin kendilerinden öğreniyoruz... Demek ki “Zaruret adalet dinlemez...” sözü boşa söylenmemiştir...

İnsan olarak, yaratılışımızın gereği, özellikle biz Türkler, unutkanlığı huy edinmemizden ötürü, mazide kalan sıkıntılarımızı- geniş çıkınca- çabuk unutturuz... Bu hal, çok da iyi bir hal değildir... Her insan maziyi hatırlamalı; onu intikam için değil, bir daha yaşamamak için unutmamalıdır... Yemek ve içmek adına çok şey söylemek gerekir:

Meşhur Fransız İhtilâlı patlak verir, halk ayaklanır, mahkûmlar mahpushaneyi yıkıp dağılırlar. 14. Lui’nin döneminde ünlü Varsay Sarayı önünde kalabalık toplanır, istekler ayyuka çıkar... Nihayet Kraliçe bu seslerden rahatsız olur ve balkona çıkıp kalabalığın ne

için toplandığını sorar. Kendisine halkın aç olduğu, ekmeği bulamadığı için toplandığı söylenince, o meşhur cevabını verir:

- Aaaa! Ekmeği yoksa pasta yesinler...

Ekmeği bulamayanın pastayı nereden bulacağını bilemeyecek kadar yüksek zekâlı(?) olan bu hanımefendinin dâhiyane buluşu(!) da isyanı önlemeye yetmez, karalın tacı da tahtı da yerle bir olur...

Her insan haddini bilmelidir. Bizde “ Aç köpek fırın yıkar...” sözü bunun için söylenmiştir.

Yeme ve içme insanın değeriyle eşdeğer olmalı, insan beslenirken, garip yaratıkları hatırlatmamalı... İnsan aldığı terbiyeyi, görgüyü, eğitimi sofrasına taşımalı, nimetten yararlanırken onu insan gibi kullanmalı...

İnsan az bulunca az yer de; çok bulunca yine az yemez çoğu zaman... Bu defa unutkanlığı nükseder, deryada kulaç atma gibi nimetten yararlanma başlar, ardından da şişmanlık ortaya çıkar... İşte bu gelinen nokta tehlikeli noktadır. Çok bulduğumuzda da çok yememeyi bilmemiz, az bulanları düşünebilmemiz; özellikle sağlığımızı tehlikeye düşürecek gafletten kaçınmamız gerekmektedir.

Yeme ve içme ile ilgili şekil ve kurallara da değinelim:

Bizde yemek ekmezsiz olmaz: Küçük bir dilim ekmeği alıp önümüze koymalıyız ve bu ekmeğin bir lokmalık parça koparıp yemeliyiz. Özellikle ekmeği ısırarak, bir büyük parçayı tabağın bir kısmına bandırmak, alınan büyük lokmayla avurtları şişirmek görgüsüzlükten sayılır.

Bir önemli husus da ekmeğin küçük dilimler halinde, kapalı kap içinde sofrada bulundurulmasıdır. Bizde ekmeğin israfı önemli boyutlardadır. Tabi ekmeğin israfında başka şeyler de vardır: Ekme-

ğın yapıldığı un, piştiği fırın, pişiriliş tarzı, sunuş biçimi, ekmeğin mayası, bayat olup olmaması gibi şeyler israf nedenleridir.

Yerken, içerken öncelikle zamana dikkat edelim. Yeme ve içme, olur olmaz zamanlarda değil de bir düzen içinde seyretmeli... Kahvaltı sabah olur, erkenden yapılır. Öğle yemeği öğlen yenir. Akşam yemeği akşama yenen bir övün yemektir. Bunları zamanında, birini diğerinin yerine kaydırmadan yemeliyiz. Özellikle kahvaltı alışkanlığını hiçbir zaman elden bırakmamalıyız. Eskiler, kahvaltı için “altın”; öğlen yemeği için “gümüş”; akşam yemeği için de “bakır” demişler ki, bu, yemeklerin zamanlaması hakkında oldukça uyarı mesajı vermektedir.

Kahvaltıda ağır yiyecekler yenmez. Akşama çokça yağlı ve kızzartmalar yenirse, hazım gücünü çekileceğinden bu yemek hem miktar, hem nitelik, hem de zaman bakımından önem arz eder. Öğlen yemekleri kısmen de olsa hem ağır, hem de miktar bakımından fazla olabilir, çünkü günün hareketli saatlerinde bu yiyeceklerin hazmedilmesi fazla sorun teşkil etmez. Yani akşam yemeği hafif sebze, fazla geç vakte kalmadan, yemeğin miktarı düşürülerek yenmeli. Mide ve hazım sorunu olanların akşam yemeklerini hiç yememeleri-sağlık açısından- daha doğrudur.

Her insan kendine neyin yararlı, neyin zararlı olduğunu bilmeli; diyeti/perhizi olan, mutlaka doktor tavsiyelerine uymalıdır. Unutkanlıklar, damak zevkinden kopmamalar hem bize külfet çıkarır, hem de çevremize. Bir kural tanımazlık halinde sadece kuralı çiğneyen zarar görmez, çevresi de telaşa kapılır ve külfete girer.

Özellikle perhiz sınırları içinde olan yiyecekler karşımıza çıksa bile, onlardan sadece nefsi kör edecek kadar-tadımlık- almamız bize yetecektir. Çünkü insan, nefisini gemlemeyi başarabilecek kadar akıl ve irade sahibidir.

Yeme ve içme halinde sakın olmamız, az konuşmamız, lokmayı küçük almamız, kaşığı fazla doldurmamamız, suyu yudumlayarak içmemiz, aceleci olmamamız gerekmektedir. Ayakta yemek yemeye dikkat etmeliyiz. Bu tür davranış hallerinde yemek ve eklemek kırıntıları yere döküleceğinden çiğnenecek ve böylece nime-tin azizliği kaybolup gidecektir.

Yiyecekleri çokça çiğnememiz gerekir. Ağızda çiğnenen lokma boza kıvamına gelince yutulmalıdır.

Yerken ağızdan ses çıkarmak görgüsüzlükten sayılacağı için bu duruma düşmemek gerekir. Yemek yeme halinde bütün dikkatimiz kendimizde olmalıdır. O zaman bir pot kırılması pek mümkün olmaz.

Yemek yerken ağız açık tutmamamız gerekir. Ağız açıkken yemek yere, göğsümüze dökülebilir ve mahcup alabiliriz. Bu nedenle dudaklar mümkün olduğu kadar kapalı tutulur.

Yiyiş anında, ağız dolu iken konuşmamaya özen göstermemiz gerekir. Yemek yerken rastgele konuşmak, çokça konuşmak hem dikkati dağıtır, hem de ağızdan yemek parçalarının etrafa saçılmasına neden olur. Bu nedenle çok zorunlu olmadıkça konuşmamalıyız. Eğer konuşma zorunluluğu doğmuşsa ağızımızdaki lokmaya yuttuktan sonra, az ve dikkatlice konuşmalıyız.

Bizim kültürümüzde yemekler topluca, yer sofralarında ve oturarak yenir. Bu hali devam ettirmede yarar vardır; bu haller karışık kaynaşmalara, bağların kuvvetlenmesine, toplu yemek yemenin verdiği hazzın anlaşılmasına neden olur. Ayrıca her insan toplumu görmek suretiyle kendinin nerede olduğunu da keşfeder...

Unutmayalım toplum kurallarını hatasızca uygulamanın esas yolu çokça toplumda bulunmaktır. Topluma ilk katılanlarda olabi-

lecek küçük hatalar oları toplumdan uzaklaştırmasın. Bu gibi küçük kusurlar topluma katılma arttıkça kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Ziyafetlerde öncelikle çorbalardan başlanır, ardından hafif yemekler ve başyemekler gelir ve üstüne de tatlılardan yenir.

Bıçak, çatal, kaşık usulüne göre kullanılır. Çatal, kaşık, bıçak sesi çıkartılmaz. Bıçak dururken parçalamak, koparmak kibarlığı zedeler. Bu gereçleri nasıl kullanacağını bilemeyen biri de yemede acele etmez, gözüaltından bir kibar beyefendiyi takip ederek eksikliğini telafi eder.

Yemek yerken mutlaka peçete bulundurulmalı ve gerektiğinde kullanılmalıdır. Günümüzde ekonomi eskilere göre gelişmiş olduğundan peçeteyi her yerde bulmak mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken bir önemli şey de kullandıktan sonra peçeteyi buruşturup bırakmanın gerektiğidir. Çünkü kullandıktan sonra düzgün bırakılmış bir peçete kullanılmamış peçete muamelesi görülebilir... Bu tür bir peçeteyi de yanımızdaki alıp kullanmaya kalabilir...

Yemek masasında ve yer sofrasında dize havlu türü örtü yaymalı, örtünün işi bittikten sonra buruşuk vaziyette bırakılmalıdır ki kullanıldığı fark edilsin... Ancak dize serilen bu tür yaygılar peçete olmadığından temizlikte kullanılmamalı.

Bir davette beklentilerimizin aksine yer sofrası donatılmışsa eğer, itiraz etmeden, oradaki diğer insanların pozisyonuna aykırı düşmeden oturup sofrada yerimizi almalıyız. Biz, gittiğimiz yerin kültürüne tabiyiz, kaldı ki, eskilerimiz hep yer sofrasında yemek yerlerdi...

Yemek yemede aşamadığımız durumları, içinden çıkamadı-

ğımız şeyleri, ya da eksikliklerimizi çevreyi izleyerek, daha da olmazsa ziyafet sahiplerinin birini çağırıp, danışarak çözüme gitmek en kibar yoldur. Bu tür bir yola başvurduğumuzda sakin ve kararlı olmamız; çevrenin dikkatini çekmemeye özen göstermemiz gerekir.

Yemek yerken kendini unutmak, midede hiç boş yer bırakmamak, tıksırıncaya kadar yemek, geçirmeye kadar işi götürmek, istenmeyen durumlardır, olmamasına özen gösterilmelidir...

Davetlerde, ziyafette, evde yemek yeme faslı bittikten sonra, nezaket icabı olarak, her şeyin çok mükemmel olduğunu söylemek, teşekkür etmek, ciddi tavırlar sergilemek şarttır... Burada kemküm etmek çok görgüsüzlüktür, yapılacak her hata bizi küçük düşürecektir.

Davette yemek yerken, tabaktan ikrahlık bir madde çıkabilir, pilavın taşı ile dişiniz kırılabilir, yemeğin yağı hoşunuza gitmemiş olabilir v.s. bunların hiç birini dillendirmemeniz gerekir; çünkü siz mağazada alışverişte değilsiniz, karşınızdaki mal da defolu mal değildir... Nihayeti bir istenmeyen durum olmuştur, bu tür şeyleri deşifre etme bahtsızlığına düşmeyiniz.

Yemek sonunda kürdan da kullanılabilir: Şayet kürdan kullanılıyorsa, ağız diğer elle perdelenir, acele etmeden, kibarca, sıkışık parçalar çıkarılıp yenir; çünkü çıkan parça yiyeceklerin bir parçasıdır... Ancak bu sürenin uzatılmamasına özen gösterilir...

Tuzlu, acılı, uçucu şeyler dokunuyorsa; ekşiler, turşular zarar verecekse; unutkanlığa kapılıp yemek, haddi aşmaktır... Özellikle perhizi olanlar, yemek borusunda, midesinde rahatsızlığı bulunanlar, tıka basa yemek yememeliler...

Yerken, içerken, gözlerin başkaları üstünde olması da hoş durum olmayacağı gibi, çiğnemedi ses çıkarmak, içerken boğazın ses-

lenmesi çok garipsenecek hallerdir.

Ziyafeti verenin de davetlilerin kaşığını gözlemesi, onları dikiz etmesi görgüsüzlük sayılır...

Yemek masasına su ve diğer içecekler ilgili kaplarıyla konur. Sürahidenden suyu bardağa boşaltırken usulca hareket edilir ve bardağın üst kısmında önemli bir boşluk bırakılır ki su taşıp dökülmesin ve ortalığı sıkıntıya sokmasın.

Su içerken dikkatli olunmalı, birkaç defada ve usulca içilmeli. Gazlı içecekler yerine su, ayran, meyve suları tercih edilmeli.

Gazlı içecekler son zamanlarda fazlaca yaygınlaşmış olmasına rağmen, bizim kültürümüzde fazla yeri olmayan şeylerdir. Bu tür içecekler bağımlılık yapacağından sık kullanılmamalı, özellikle küçük yaştaki çocukları bu içeceklerden uzak tutmalıyız.

Bizde sofrada adabı denen şey vardır: Sofraya önce büyüklerin teşrifi yapılır, ardından diğer kişiler teşrif edilirler. Bunun için eskiler “Su küçüğün, ekmek büyüğün...” demişlerdir. Büyük konumundaki kişi sofraya oturur ama herkesin sofrada yerini almasından sonra bir komutla yemek faslını başlatır. Eskiden bu görevi üstlenen kişi bir sağ hindiyi, büyük parçadan ibaret olan et parçasını teşrif edenlere eliyle pay ederdi...

Yemek yemede çok dikkat edilecek şeylerden biri de kaşığı kullanmadır. Kaşık dikkatli tutulur, yandakilere engel teşkil etmeyecek pozisyon alınır, tabağa ve kâseye daldırılırken usulca, yemek kabının kendi önümüz hizasına, kaşık yarı dolacak biçimde doldurulur ve tabaktan çekilirken, kaşığın altındaki damla, yemek parçası kabın dışına dökülmesin diye, tabağın kenarını yalayacak biçimde dokundurulur ve kaşık sallanmadan ağza götürülür. Özellikle bir kaptan birkaç kişi yiyorsa bu yiyiş tarzına dikkat edilmelidir. Çün-

kü Anadolu’da bir davette, bir cemiyette iseniz eğer bu durumla sık karşılaşacaksınız demektir.

Sofrada kıyafetin temiz ve nezih olmasına dikkat edilir. Bir davete, bir toplantıya temiz, ütülü elbise ile gidilir. Rastgele giyinmek topluma değer vermemektir.

Sofrada otururken eller aşağıda bırakılır, sofrada tabakla, çatal-la, kaşıkla oynanmaz. Ses çıkmasına neden olunmaz.

Davette konuşulanlar saygıyla ve dikkatle dinlenir. Bir soru sorulursa kısaca cevap verilir.

Eskiden bu tür ziyafet verenler, yemeklerinin güvenilir olduğunu ispat etmek için, önce kendileri, davetlilerin gözü önünde bir miktar yerler, sonra davetlilerin yemesini sağlarlardı... Büyük konaklarda bu görevi “çeşneci başı” denen görevli yürütürdü. Bu güven işi, temizlikten tutun da, zehre kadar varırdı...

Günümüzde toplu yemek çıkaran kurumlarımız bu tür şikâyetleri önlemek için, her öğünde çıkan yemeklerden örnekleri içeren kapları dolapta, bir ya da iki gün saklar. Böylece bu örnekler bir aksilik halinde sorunun nerede olduğuna ışık tutar. Yatılı okullarda, kıışlada, fabrikalarda, huzur evlerinde bu talimatnameye özen gösterilir.

Günümüzde yemek, içmek çok daha ciddiyetle ele alınmaktadır; ancak gelişmiş imkânlarla rağmen gıdalarımıza hile katanları da çokça duymaktayız... Bu nedenle her gördüğümüzü yemememiz, çekiciliği olan her şeyi almamamız gerekir...

Ancak, her şeye rağmen eskiler: “Can boğazdan geçer.” sözünü sağlıklı, enerjik olmamız için iyi beslenmemiz gerekir anlamında söylemişlerdir.

Yemek için davet edilen yere -çok önemli mazeretimiz olmadıkça- gitmeliyiz; davet edilmediğimiz yerde de gözükmemeye özen göstermeliyiz. Onun için :” Davet edildiğin yere erinme; davet edilmediğin yerde görünme...” sözü söylenmiştir. Bir davete icabet edemeyeceksek, bunun nedenini de kibarca açıklamak ve karşı tarafı inandırmak zorundayız; bunun tersi olursa samimiyetsizlikten sayılır.

Yiyip içenlerin ağzına- istemeyerek de olsa-bakmak, son derece yanlış bir haldir, asla olmaması gerekir. Bakışlarımızı da kontrol altında tutmalıyız, gözler bize sorun çıkarmayacak şekilde odaklanmalı. Ya da hesabını veremeyeceğimiz bir bakışı yapmamamız gerekir.

Yemek faslı bittikten sonra mümkünse el ve ağız yıkanır. Dişleri fırçalamak, elleri sabunla yıkamak en doğru olanıdır. Özellikle yıkanmayan ağızda sıkışmış bir yiyecek parçası karşı tarafa hiç de iyi bir manzara sunmaz...

SU

Su, canlı hayatında vazgeçilmez bir unsurdur. Susuz hayat olmaz.

Eskiler hayatı dört temel nedene (enasır-ı erbaa) oturturlardı, günümüzde de öyle: Su, hava, ateş, toprak...

Her canlı gibi insan da suyu önce bir besin olarak kullanır. Daha sonra su insan hayatında denge unsuru haline gelir, sağlığımızın vazgeçilmezi olup çıkar. Su içmeyen insan solar, büzüşür ve hastalanıp hayata veda eder.

İnsana hayat veren su temiz ve içilebilir kıvamda olmalıdır. Sağlıksız suları içenler bulaşıcı hastalıklara yakalanıp ölümlerle burun buruna gelirler. Afrika ülkelerinde bu tür salgınları çok duyarız ve televizyonlardan sıkça izleriz.

Günümüzde artan insan nüfusu suya olan ihtiyacı da arttırdığından, temiz ve kaynak suları bulmada büyük güçlükler çekilmektedir. Bu nedenle dereler, göller, deniz suları, yer altı suları damıtılıp içmede ve kullanmada insanlığın hizmetine sunulmaktadır.

Ancak ağırlaşan sorunlarla başa çıkamayan yerel yönetimler atık su kanallarını derelere, göllere ve denizlere vahşi biçimde boşaltmaktalar. Üstüne üstlük bir de çöpler aynı şekilde depolanıp yer altı sularını kirletmektedir. Fabrika atığı olan sular, termik ve nükleer santraller, bacalardan havaya yayılan kirli gazlar insanın hayatında önemli bir yeri olan suyun gittikçe kirlenmesine ve asitli hale gelmesine neden olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler su ve çöp sorunlarıyla baca gazlarına önemli çözümler getirmiş ve getirmeye devam

etmektedir. Ancak kontrol dışında kalan, hesap vermekten kaçan, kanun ve tüzük dinlemeyenler, imkânı elvermeyenler doğal dengeyi bozmaya devam etmektedir.

Gelişen teknolojiler kirli sulardan temiz sular elde etse de, bir pınarın gözesinden çıkan taze suyun nefasetini böyle bir suda bulmak mümkün değildir. Özellikle bir kaynak suyunda olan yararlı kimyasal elementleri böyle bir suda bulamayız. Bu nedenle kaynak suları ambalajlanarak insanlığın hizmetine sunulmaktadır.

Ancak ambalaj maddelerinin kimyası, suyun elementlerine zaman içinde etki ederek bu tür suları da tartışma konusu haline getirmektedir.

Bizler kaynak sularını mümkün olduğu kadar cam kaplarda, toprak kaplarda saklarsak bu tartışmaların dışında kalırız. Çünkü cam ve toprak suyu kirletmez, damıtır.

Su dolu kapları saklamada bir önemli şey de onları gün ışığından uzak tutmamız gerektiğidir. Gün ışığı alan su çeşitli tepkimelere girip bozulmaya uğrayacaktır.

Eskiler yağmur sularını çeşitli kanallar aracılığıyla bir sarnıçta (yer altı su kuyusu) toplayıp ihtiyacı olduğu yaz aylarında bolca kullanırlardı. İçi taşla döşeli olan su sarnıçları sadece suyu soğuk saklamazdı, aynı zamanda damıttırdı da... İstanbul'da Yere Batan Sarnıcı, Anadolu' da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma sarnıçlar bu amaçla yapılmışlardır.

Evlerimizde çoğu zaman ihtiyacımız olan suyu hemen musluktan bardağa alır ve içeriz. Özellikle bunu gençler ve çocuklar çok yaparlar. Oysa böyle bir ihtiyaç için musluktan önceden alınmış, bir cam kapta veya bir pişmiş toprak kapta bir süre bekletilmiş sudan içmeliyiz ve içilmesine müsaade etmeliyiz. Hatta mümkünce böyle

bir suyun içine bir miktar limon da sıkıp nefasetini ve arınmışlığını arttırmalıyız.

Her insan oturma odasında, çalışma odasında, yatak odasında su dolu sürahi ve bardağı önceden hazır bulundurmalı, gerektiğinde kana kana içmelidir.

Su içme konusunda sıkça rastlanan bir şey de suyu gerektiği gibi içmememizdir. Biz insanlar suyu dış temizliğimizde kullandığımızda nasıl olumlu bir sonuç alıyorsak; suyu içtiğimizde ondan daha fazla olumsuz sonuçlar alacağımızdan emin olmalıyız. Çünkü yeteri kadar içilen su vücudu yıkar, toksinlerin sıkça atılmasına, böbreklerin iyi çalışmasına yardımcı olur. Su içmeyen kişinin dolaşımı aksar, cildi kurur, boşaltım problemi olur.

Yolculukta, işte, yemekte, uykudan uyandıığımızda yanımızda bulundurduğumuz sudan bolca içmeliyiz.

Su temizlikte de vazgeçilmez bir unsurdur. En fazla su temizlikte harcanır. Özellikle çoğu gençlerimiz ve çocuklarımız lavabolarda el-yüz yıkamada ve tıraşta musluğu açık bırakıp suyun gereksizce israfına neden olurlar. Bu konuda uyarıları bile hoş karşılamazlar. Oysa sonradan farkına varabilecekleri bu çıkmaz sokaktan zamanında dönmeleri hem onların, hem ailenin ve hem de ülkenin yararına olur.

Su, besinlerimizin de besini, adeta hayat kaynağıdır: Susuz bitki yetiştirmek nerdeyse mümkün değildir. Pirinç göl içine ekilir, buğday ve mısır susuz kalırsa kurur. Diğer meyve ve sebzeler de öyle... Bırakalım bunları yağmur yağmadığı zamanlarda kuru ve tozlu havayı solumamız bile imkânsızlaşır...

Su böylesine hayatın vazgeçilmezidir, onu çok bulduğumuzda bile bir karınca kanaatıyla harcamalıyız. Suyun kirlenmesine, kirlenmesine göz yummamalıyız.

İNSAN ve İBADET

İbadet, dinin emirlerini yaşamaktır.

İnanan insan, vicdanıyla baş başa kalınca inancının gereğini yapmakta tembellik, ihmal gibi kusurlar sergilememelidir. İnancın gereğini yapmamak vicdanı rahatsız eder. Farslar vicdan yerine “Yezdan” kullanılır ve bu söz “Allah”a eşdeğerdir.

İnanan insanın inancını gereği gibi yaşayamadığı kendisi tarafından da kabul edilirse bu inkâr olmaz; kusur, günah olur ve tövbeyle telafisi mümkündür.

İbadet etmek, kişinin inançlarını yaşaması; dininin emirlerini yerine getirmesidir. Kişi ibadetiyle manen haz duyar, vecibesini yerine getirdiğinden dolayı yükten kurtulur, hafifler... Günlük hayatta yaşadığı sıkıntıların giderilmesinde inancı kendisine yardımcı olur: Dinimizde bir hadiste “İlim, Çin’de de olsa gidip alın!” sözü, bize aydınlanmamız konusunda yol göstericidir. Kısacası “Din nasihattir...” sözü boşa söylenmemiştir.

Kişi, inanır, ya da inanmaz... Burası insanın hür vicdanı ile alakalıdır. Ancak, inanan, ya da inanmayan kişi, bir başkasının inancıyla, ya da inançsızlığıyla uğraşmamalıdır... Bir şeye inanmak ya da inanmamak başka; o şeye inananlarla, ya da inanmayanlarla alay etmek başkadır... Olgun insan bu ikisi arasındaki farkı iyi bilir...

İnanan insan, inancını, inancının gereği gibi yaşamalı; riyakârlığa, desinler içine gitmemeli; dininin gereklerini yerine getirmede samimi olduğunu göstermelidir.

İbadet eden insan, inanan insan, dinini iyi bilmelidir: Bizde eskilerin- dinini genelde tevatür yoluyla (ağızdan ağza geçerek) öğrendiklerinden- yanlışları, eksikleri olabiliyordu... Şimdiki insanların- bilgisy ulaşmanın yolları geliştiğinden- sağlıklı bilgiyi alma imkânına sahiptirler... Yeter ki üşengeçlik olmasın. Dinimizin farklı uygulamaları böylece giderilmiş olur. Çünkü din bir tanedir...

Toplu ibadet yerleri olan camilere girerken, temiz giysilerle, temiz çorapla girilmeli; çorapsız, terli ayaklı, kirli ve lekeli giysilerle, üstünde reklam olan giyimle girilmemeli... Özellikle ayağında mantarından habersiz olan bir inananın, çorapsız dolaşması için arkasına sığınacağı hiçbir mazeretinin olamayacağını bilmesi gerekmektedir... Çünkü dinimiz cehaleti asla affetmiyor...

Camiye ve cemiyete girerken, ağız kokusuna neden olacak şeyler yememek; yenmişse karanfil, maydanoz ve ilaçlar ile kokuyu gidermek gerekir. Bu konularda çak sahih hadisler de vardır.

Toplu yerlerde aksırma, geğirme, hapşırma olmamasına dikkat etmek; şayet olmuşsa, eli, ya da kolu ağza kapamak, mendil ile durumun telafisini sağlamak, yakındakilerden özür dilemek gerekir...

Topluma giren insanın dikkat etmesi gereken bir önemli şey de mendil bulundurmamayı ihmal etmemesi gerektiğidir. Ceplerimizde, toplum içinde temiz, ütülü ve katlı mendillerimiz yanında; piyasada bolca bulunan kâğıt mendilleri de ayrıca yanımızda bulundurup lüzumu halinde kullanmalıyız.

Çıplak elle ağız, burun temizliği yapılmaz; yapılmak zorunda kalınmışsa aynı elle tokalaşma gibi bir gaffette hiç bulunulmaz. Müslüman hata ettiğinde, bu hata mensup olduğu dinin kusuru sanılmaktadır. Bu konuya her inananın dikkat etmesi gerekir.

Elde olmadan abdest bozulduysa şayet; o zaman da, burun tutularak, saflar geriye doğru geçilmeye çalışılır (namaz halinde değilse) ve çıkılır... Bu durumdaki insana herkes yol verir, zira bu hareket özür beyanı anlamına da gelmektedir... Unutmayalım toplum kurallarını bilene toplum hor bakmaz, kucak açar...

Camide otururken, özrümüz yoksa yayılmadan oturmak, ayakları germemek, uyuklamamak, özrü olanları rahatsız etmemek, başkalarını yönlendirmeye kalkmamak, boş safların doldurulmasında duyarlı olmak, namazı abartmadan kılmak, tespih çekerken usulca çekmek; tespihleri fırlatmadan yerine koymak ya da almak gereklidir.

Eşya ile camiye girmemeye özen göstermek, camide konuşmamak, dar giyimden kaçınmak, çoraplı olmaya dikkat etmek gereklidir...

Çıkışta ayakkabıları usulca alıp yere koymak, ayakkabıların altındaki tozları ve çamurları yaygılara dökmeyecek biçimde alt alta tutmak gerekir...

Camilerdeki ön saflara büyükleri çekmeye çalışmak çok da yerinde bir hareket değildir. Camiye erken gelen ön safa geçer ve oturur; oradaki üstünlük ilimde ve takvadedir, ancak böyle birilerini ön safa almanın bir mahsuru yoktur. Çoğu zaman camilerimizle köy odalarını karıştırıyoruz, bu da geleneğimizin verdiği bir alışkanlıktır.

İmamın arkasına, imamlık yapacak olan kişinin geçmesi ise bizde adettendir. Bu kişi de imamın şaşırması halinde onu uyaracak kadar, ya da namazda komutu ele alacak ehliyetinde biri olmalı. Bu kişi alacağı görevi hep aklında tutup tetikte namaz kılmalı.

Camilerde bazen kaybolan ayakkabıları fazla abartmamak ge-

rekir; zira, buna tenezzül edecek yarım inançlılara, ya da dışarıdan bu işi meslek edinmiş- az da olsa- her yerde rastlanabilir. Bir kişinin yüzünden -bütün Müslümanların şaibe altına girmesine neden olacak şekilde – olayı büyütme yanlışı olur...

Camileri temiz tutmak, onların her yıl bakımını yapmak, tozunu almak, aydınlanmasıyla ilgilenmek, ısıtılmasını sağlamak; iklimlerini faal ve sağlıklı tutmak da Müslümanların görevidir. Bu konularda iş bölümü yapmak, gönüllü hizmette bulunmak, yardım toplamak ve toplanmasına yardım etmek de ayrı bir fazilettir.

Toplanan yardımları irdellemelere meydan vermeden harcamak, harcamaları şeffaf yapmamak önemlidir. Yardım verenleri fazlaca yönlendirmek istemek de doğru değildir.

Vaazlara konu olan şeylerin kaynağına sıkça değinilmeli, bilgiye ulaşan yolun artık eskiden olduğu gibi sadece cami ve hoca olmadığını bildirmelidir görevli. Vaazların eğitici olmasına özen gösterilmeli; her akli kesen kürsüye geçip vaaz hocası gibi konuşmamalı.

Mümin, Kur-an okumalı, onun manasını da bilmeli ve hepsinden önemlisi oradaki mesajı algılamalı, özümlemeli ve tatbik etmelidir. Mehmet Akif Kur-an'ın mezarlıklarda ölümler için indirilmediğini, onun bir hayat nizamı olduğunu söylemektedir. Bir inananın esas kavraması gereken budur.

Camilerde ibadetin dışında, dersler, okuma ve okutma çalışmaları da yapılmaktadır ki, inananlar için bu hizmetlerin hepsinin ayrıca büyük değeri vardır. Ancak, Kur-an'ı yeni okumaya başlamış birine hemen tecvit esaslarını kavratmaya kalkışmak; özellikle din görevlisi olamayacakları da din görevlisi eğitimine tabi tutma konusu tartışılmalıdır.

Kişi, inancını yaşadıkdan sonra kendisi gibi olmayan, olmayanları hor görmemeli; kendisini onlara üstün saymamalıdır... Aksine, inancı, ona, tevazulu olma ve daha başka faziletli görevler yüklemektedir.

Söz buraya gelmişken camilerimizle ilgili diğer şeyleri de ifade edeyim:

Bana göre-bir cami ister küçük olsun, ister büyük olsun-mutlaka girişte bir yerde tanıtımıyla ilgili bir yazı yer almalıdır. Bu tanıtım, yapılış yılından, banisinden, niteliklerinden, kapasitesinden ve daha önemli özelliklerinden ibaret olmalıdır.

Her camide çeşitli ayetler ve hadisler vardır: Mesela mihrabın üstünde yer alan Hz. Zekeriya ile ilgili ayet, mihrabı kuşatan Ayet-el Kürsi, duvarlarda yer alan “ Dört Halife, Ehli Beyt” ile ilgili yazılar ve daha nicelerini çoğu cemaat okuyamaz ve bilemez.

Bir başka şey de yazılan yazıları – sanatlı olsun diye- harekeye gark etmektir. Bir yazı böyle bir muameleye tabi olmuşsa eğer vereceği mesajdan da uzak düşürülmüş demektir. Mümkünse bu tür yazıları okunacak kadar sade yazmak; tarihi camileri bunun dışında tutmak gerekir. Çünkü bu yazılar ancak uzmanları tarafından çözülebilecek yazılardır.

Bu konuda bir önemli şey de görevlilerin bir gönüllü edasına bürünmesi ve büründürülmesidir. Bir din görevlisi gönüllü gibi hareket ederse, görevinin çizdiği sınırları aşip hizmeti uç noktalara kadar taşır ve her sorunu kendi sorunu kabul ederse orada çark iyi işler. İmam-cami- cemaat arasında sıkı bir bağ kurulur, orada sorunlar yerinde hallolur.

İLETİŞİM

İletişim, kişinin dış dünya ile bağ kurmasıdır. Kişi çevresinden kopuk yaşayamaz. Çevre ile ilişkili olan insan, bağını da kurallar bütünü içinde kurmalı. İletişim, iletişim öncesi hazırlıkları ile başlar, araç-gereç yardımıyla destek görür. İletişim meyvesinin olgunlaşması çok sürer, ama verimlidir... İletişim, medeni insan olmanın gereği, sorunların çözümüne giden yolun açılmasıdır... İletişim, kalpten kalbe de olur...

İnsan hayatında gelişmeler arttıkça, iletişim de arttı. Önceleri insanlar çok sade biçimde yaşarken, günümüzdekiler iletişim tekniklerinin yardımıyla dünyayı avucunun içine almış durumdadırlar. Atlantik'te düşen uçağın haberi, bütün dünyaya bir anda yayılır; gripin öldürücü etkisi bir anda herkes hissedir; delinen ozon tabakası herkese fatura keser; eriyen buzdağları bütün insanların gözü önünde sulara gark olur...

İletişim öylesine gelişti ki insanlar artık onun verdiği hizmetin tiryakisi oldu; sağladığı avantajın da esiri... Günlük gazeteler, dergiler, haber bültenleri, her dakika haber verebilen ajanslar, insana sağladığı iletişim kolaylığıyla onu eskinin padişahlarından da ötede bir yerlere çıkardı...

İletişimin boyutları çok artmış olsa da yeterli görülmemektedir. Cep telefonları, görüntülü telefonlar; cepten resmi işlem gibi kapasiteleriyle iletişim zirveye çıkmış bulunmaktadır. Artık internet yoluyla bir dünya bilgi elimizin altına gelmiş; raflardaki kitaplar emrimize girmiş; kitaplar basılıp yayınlanmadan okuyucunun hizmetine sunulabilmiş; anında basın ve yayın görüntüleri alınabilmiş;

bir yazarın ürettiği yazı, gazetesıyla -dünyanın öbür ucunda da olsa- saniyede buluşabilmiştir.

Üretilen ticari ve sanayi mallar dünyayla buluşturulmuş, pazarlama siteleri kurulmuş, ihracat elemanları müşterinin ayağına kadar gitmiş; reklamlarla ürünler ve hizmetler tanıtılmaya başlanmıştır. İletişim ile her şey eskisinden daha ötelere gitmiş; iletişim kuramayana ekmek kapısı kapanmıştır.

Günümüz insanına büyük fatura çıkaran bu iletişim çağı, iletişimden kopana daha büyük fatura çıkaracağına benzemektedir. Üçüncü dünya ülkelerindeki açlık ve sefalet, salgın hastalıklar gibi felaketler iletişim zaafından ileri gelmektedir. İletişim gelişmeyi kamçılar; iletişimsizlik yokluk ve sefalete neden olur:

İkinci Dünya harbi sonunda ikiye bölünen Almanya'nın bir ünlü fabrikası Doğu kesiminde kalır fakat üretimine devam eder; ancak bu fabrikanın batıdaki merkeziyle iletişimi kesilir. Aradan elli yılı aşkın süre geçer ve doğu ile batının birleşmesinden sonra, doğudaki bu fabrikanın diğer şubelerle paralel gelişme kaydetmediği, ürettiği malların diğerleriyle kıyas kabul edilmeyecek kadar geride olduğu görülür ve fabrika kapatılır. Burada iletişimsizliğin hangi noktalara vardığını görmekteyiz.

Artık Avrupa, eskiden olduğu gibi, dışarıdan düz insan istemiyor: Oraya gidecek insan önce dil bilmeli; sonra iletişimini kendi eliyle sağlayabilmeli ki giriş vizesi alsın, oturma hakkına sahip olsun... Aksi halde o ülkeler, standart dışı insanları geldikleri yere iade ediyorlar. İletişimde Dünya öncüsü olan bu ülkelerde, hıza ayak uyduramayan kişiler, toplum hayatında aksaklığa, devlet çarlığının işleyişinde tıkanmaya neden olmaktadır.

Bizde de taşradan gelip şehir hayatına uyamayanlar, iletişim kuramayanlardır. Anlaşma ve kaynaşmanın yolu iletişimdir: Sorun-

lar, kurulan bağlar, edinilen fikirler, çevre gözetlenerek çözülür.

Artık her insan, kapasitesi müsait olsun-olmasın, iletişim çağının gerekleriyle yakından ilgili olacak; iletişimi hizmetinde kullanmayı bilecek; iletişimin külfetini kendine yük saymayacak, iletişimdeki gelişmelere de açık olacak.

Ancak, iletişim araçları verimli kullanılmalı. Kişiler, zamanını eğlence içerikli programlara kaptırmamalıdır. Bilgisayar oyunları istikbalin önünde tuzak olmamalı. İnternet siteleri kötü kahvehanelere dönüşmemeli. Tuzak yayınlar yaygınlaşmamalı. Denetlemelerin ağırlığı hissedilmeli. Kural tanımayanlar boşluklar bulmamalı ki iletişim faydalı sonuçlar versin. Aksi halde bunca zaman, para ve emek boşa gider.

ARKADAŞ ve ARKADAŞLIK

Sosyal bir varlık olan insan tek yaşayamayacağı için, diğer insanlara ihtiyacı vardır. İşte, şu, ya da bu nedenden ötürü yan yana gelen kişiler birer arkadaş; kurdukları ilişkilerin adı da arkadaşlıktır. Bu iki sözcük biri birinden ayırt edilemez. Kişi arkadaşsız olursa işi zorlaşır, arkadaşlığın yararı parayla ölçülemez.

Arkadaşın yanlışı da vardır. Yanlış arkadaş kişiye ağır fatura çıkartır. Sigara, uyuşturucu, içki, ahlak dışı davranışlar ve alışkanlıklar çoğu kez yanlış arkadaş edinmeler yüzünden tiryakiliğe dönüşür ve ağır bedel ödetir.

Komşu, eş, kardeş ve günlük hayatta karşılaşılan başka kişiler ile olan ilişkiler de arkadaşlık çerçevesindedir. Arkadaşı olan kimse derdini, sıkıntısını atacak birilerini bulmuş olur. Çözemediği konularda yardımına başvuracağı, fikirlerinden yararlanacağı birisini bulmak suretiyle problemlerini aşar. Problemi aşmak, düşülen kuyudan çıkmaya benzer; kuyuda kalınması halinde de çok çetin günler başlar.

Arkadaş arkadaşına hoşgörü ile yaklaşmalı. Çoğu arkadaşlıklar var ki makara ipliği ile biri birine bağlıdır ve ilişkileri çabuk kopar. Bu da yüzeysel bir arkadaşlıktır. Çünkü içinde fedakârlık yoktur. Arkadaşlığın temeli fedakârlıktır. Arkadaş arkadaş için aç ve susuz kalabilmeli, yeri geldiğinde kavga bile edebilmeli...

İnsan tek başına yaşadığında ya Mecnun olur, ya da Tarzan... Böyle bir hayat da kimsenin benimsediği bir hayat değildir.

Ancak, kusursuz arkadaş arayanın kendisi de kusursuz olmalıdır. Sırf menfaat için edinilmiş arkadaşlıkların ömrü kısadır. Çünkü çıkar sona erdiğinde arkadaşlığın da sonu gelir.

Arkadaşlık, arkadaşına iyi bir kredi, değeri hazinelere eşdeğer bir servettir. Çoğu insanın parayla yapamayacağı işler, ya da yüksek maliyetlerle başarılabileceği işler; iyi arkadaşlığın sayesinde maliyetsiz ve külfetsiz görülür.

Arkadaşlıkta yardım, fedakârlık, hoşgörü isteyen biri daha önce aynı şeyleri sergilemiş olmalıdır. Kısacası, kimse, kimse için kolay kolay karşılıksız iş ve hizmette bulunmaz, arkadaşlık da olsa...

İnsan, bazen arkadaş seçiminde yanılabilir; zararlı biriyle arkadaşlık kurmuş olabilir. Bu durumda olan kişi elinden geliyorsa bu arkadaşlığı bitirmeli; yoksa gelecek olan zararlara hazırlıklı olmalıdır. Bir tinercinin, esrarkeşin, hırsızın arkadaşısı sonunda onlar gibi olur çıkar. Bu konuda mecaz anlam ifade eden bir atasözümüz var: "Atı atın yanına bağlarsan; ya huyundan, ya tüyünden kapar."

Arkadaşlık kişinin karakter simgesidir aynı zamanda: Şayet bir kişi iyi tanınmıyorsa, arkadaşlarından bilinenlerin özellikleriyle de gün ışığına çıkarılabilir. Bu durum için, eskiler: "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim..." demişlerdir. Bundan dolayı, karakterleri örtüşen kişiler aynı arkadaşlık grubuna girerler.

İnsan bazen en yakınında olan birini bile tam tanıyamamış olabilir... Kişilerin en iyi test edileceği şey arkadaşlıktır... Bir yolculuk, bir iş yapma halinde, kişilerin gerçek yüzleri belli olur hemen... Bunun için eskiden deneyimli kişilere sorarlarmış: "Kardeşini nasıl bilirsin?", o da gülerken : "Bilmem, arkadaşlık etmedim..." cevabını verirmiş... Kişiler normal zamanlarda kendilerini belli etmezler, ancak sıkıntılı anlarda, hastalık, borçlanma v.s. durumlarında gerçek halleri ortaya çıkar.

İnsan, arkadaş olacağı her insanın en ufak bir kusurundan dolayı dışlarsa, bu defa da dostsuz kalır... Dostsuz olmak da bir çeşit kusurlu olma halidir; hem de en büyük kusur... Bu nedenle her insan, dostunu ufak tefek kusurlarından ötürü (yüz kızartıcı suçlar v.s. hariç) dışlamamalıdır.

Günlük hayatta sokaktaki evler, apartman komşuları, eş, dost, ağabey, kardeş hepsi birer arkadaş konumundadırlar. Biri birlerinin üstünde hakları vardır, kimse üstüne düşeni yapmaktan geri durmamalı ki sosyal hayatın çarkı durmadan dönsün.

Arkadaşlık, arkadaşların ortak noktalarda hem fikir olduğu bir nevi sistemdir. Bu nedenle arkadaş, arkadaşına hoş görülmesi, vefalı, fedakâr, samimi olmalı. İyi bir arkadaşlığın yerini hiçbir şeyle doldurmanın imkânı yoktur.

ÇALIŞMAK

Çalışmak hayatın bir parça, yaşamanın şartıdır. İnsan ömrü çalışmayla geçer. Çalışmak çeşitlidir, enerji gerektirir ve kişiden kişiye değişir. Verimli çalışmak hayatın kalitesini artırır. Çalışmanın verimsiz olması, ya da çalışmamak, kişiyi mağduriyete sürükler. Çok çalışanlar için "hamarat" denir... Dünyadaki her icat, her buluş ve her gelişme, çalışma sonunda ortaya çıkar. Her insanın esas işinin yanında bir de hobi türünden ikinci bir çalışması olmalı. Çalışma durunca hayat da durur.

Çalışmak, vücutta dolaşan kan gibidir. Kan bedeninin yakıtı olup besinlerle sağlanır. Çalışmak bu besinleri vücuda kazandırmak, hayatın enerjisini kazanmaktır aynı zamanda. Hayatta her şey çalışmadan nemalanır; çalışma olmadan en ufak bir hücreye enerji gitmesi imkânsızdır...

İnsan, ömrünün sıfır noktalarında iken; yani daha bebekliğinin ilk günlerinde acıkınca, canı acıyınca ağlayarak isteğini belli eder... Çalışması, son noktaya gelinceye kadar devam eder; ruh teslim ederken, elinde olmayarak da olsa, direnir, canını vermemeye çalışır... Bu da bir tür çalışmadır.

İnsan, önce hayatta kalmaya çalışır, sonra eğitim almaya, çeşitli mesleklerde bilgi birikimi depolamaya, sanatsal ve kültürel alanlarda söz sahibi olmaya, iyi bir dünya kurmaya, sosyal aktivitesini üst düzeye çıkarmaya, itibarlı olmaya, inancını yaşamaya, inandıklarını çevresine hâkim kılmaya v.s. çalışır ki, çalışmanın çeşitleri sayılmakla bitmez...

Çalışmak gerekli de, nasıl olursa çalışma olur; çalışmanın hangi koşullarda gerçekleşmesi kişiyi tatmin eder, bunun iyi hesaplanması gerekir...

Boş ve verimsiz bir çalışma, kasnağın boşa dönmesi demektir... Bu hareketlilikten bir sonuç çıkmaz... Ancak dönen kasnak bir paleti döndürüyor ve paletin ucunda da bir makine varsa ve üretim oluyorsa, işte o zaman çalışma verimlidir... Ders çalışan öğrenci, çalışma süresinin sonunda, kendini yokladığında, bir bilgi depolamışsa, arzu ettiği bilgileri kavramışsa, verimli çalışma yapmış demektir... Durum böyle değilse, çalışma yeniden tekrar edilmelidir; zira Japonları başarıya götüren de işte bu “cuki” dedikleri, çokça tekrardır...

Çalışan insan kazanır, ancak çalışmak için bir miktar da enerji harcanır. Eskiden yola çıkmak üzere olan binek atlara bol arpa verilirdi ki yolda dizlerinin takati, gözünün feri tükenmesin. Günümüzde cephedeki asker; ocaktaki işçi, çalışan öğrenci iyi beslenir ki tam verim alınsın.

Çalışma var, çalışma var: Kimi çalışan, aheste aheste çalışır, küçük bir verimle yetinir; kimi de ardından düşman geliyor gibi çalışır, verimi yüksek olur. Bir başarısız öğrencinin başarılı sıra arkadaşını görüp yolunu değiştirmesinde, farklı çalışma anlayışı vardır.

Kişi, iyi çalışmamış, verimini arttırmamış ise, ihtiyacını karşılamaktan uzak düşmüştür ve sonunda birilerinin yardımıyla ayakta durmaya çalışır. Hiçbir insan bu duruma düşmek istemez; ancak, sorumsuzluk, düşünmeme, ilgisizlik, inat, kendi dünyasına kapanmak, rahatı sevmek gibi zararlı saplantıları, kişiye bu mağduriyeti hazırlar. Bu duruma düşen dışlanır, kredisi olmaz, sözüne güvenilmez, akıttığı gözyaşı bile inandırıcı olmaz. Bu duruma düşmek istemeyen insanlar şu sözü sıkça söylerler:”Ele aman dilemem, ele

aman dilerim...” Yani başkalarına yalvaracağına, kendime yalvarıp çalışırım ve ihtiyacımı gideririm...

Çalışmaya kapılıp, hayatını adeta bir makine gibi kullananlar var ki bunlar toplumda hamarat insanlar olarak anılırlar. Çocukluğumuzda hiç durmadan çalışan bir dedemiz vardı, bir gün kendisine, yorulmuyor musun, diye sorduk. Bize hem çalışıp, hem cevap verdi: “Ben yorulduğumda bir ayağımı kaldırıp ötekini yere basıncaya kadar dinleniyorum...” Biz bu cevaptan bir şey anlamış halde onu seyrederken, o tebessümle çalışmasına devam etti...

Çok çalışan insan, dehasını da bu hamaratlığı ile birleştiren ortaya çıkan sonuç yalnız kendini tatmin edecek sonuç değil, bütün insanlığın hizmetinde kullanılacak bir sonuçtur: Aşı, serum, ampul gibi... Demek ki insan her zaman kendi için çalışmıyormuş...

Tembel insanın başkalarına da zararı vardır: Afrikalı insanın gözündeki sineği kovacak gücünün olmaması yardım kuruluşlarını harekete geçirir, vicdan sahiplerini üzer, yardımseverlerin fedakârlığına neden olur. Böylece daha başka yerlere yapılacak yardımlar parçalanmış ve ufalmış olur.

ZİYARET

Ziyaret, birini görmek, biriyle görüşmek, hal-hatır sormak, ya da bir kutsal yere tavaf/dua için gitmek anlamlarına gelmektedir. Ziyaretin çeşitleri vardır: Akriba ziyareti, bayram ziyareti, hasta ziyareti, arkadaş ve komşu ziyareti gibi. Ziyaretin kutsal olanı da var: Eyüp Sultan gibi.

Ziyaret, insani ilişkilerin devam etmesi bakımından bizde oldukça önemli bir yer tutar: Hem örf olarak, hem dinen ziyaret gerekli görülür. Bayramlarda, hastalık hallerinde, uzun ayrılıkların sonunda, hastalık, vefat/ölüm halinde v.s. ziyaret kaçınılmazdır.

Esas üstünde durulması gereken şey ziyaretin zamanında ve usulüne göre yapılmasıdır: Zamanında yapılmayan ziyaret, mesela hasta iyileştikten sonra ziyaret gerçekleşmişse artık değeri kalmamış bir ziyaret olmuştur; bunun için: “Bayrama ulaşmayan kına...” tabiri hatırlatılır.

Ziyaretin seyri da çok önemlidir: Ağır hasta ziyaret ediliyorsa eğer, süre kısa tutulur, moral verici konuşma yapılmaya dikkat edilir; özellikle hastanın yanında ağlayarak, hastanın durumunun iyi olmadığını ima ederek yapılan ziyaret büyük görgüsüzlükten sayılır, hastanın durumunun ağırlaşmasına neden olur.

Ziyaret sırasında mekânlar gözle süzülmez, sözle irdelenmez; kişiler dikiz edilmesine dikkatlice gözlenmezler. Derin bir hoşgörü içinde, kusurlar görülmeden yapılmalı ziyaret; çünkü karşı taraf üzüntülü olabilir, çaresiz olabilir, olabilir, olabilir... Ziyarete giden, aklını da, fikrini de yanında götürmelidir...

Bazen toplu ziyaretlerde bir kişinin kontrolsüz çıkışı, bütün bir

kafileyi üzecek potların kırılmasına da neden olabilir. Bu durumun yaşanmaması için önceden hazırlıklı olmak, her kafiye bir baş sorumlu seçmek, dikkatsiz kişileri önceden uyarmak şarttır.

Bayram ziyaretleri de önemli ziyaretlerdendir: Bu tür ziyaretler ile gönül alınır, bağlar tazelenir, örfümüzü ve âdetimizi yaşama, yaşatma imkanı bulmuş oluruz. Böylece ziyaret eden de, edilenlerde mutlu olmuş olurlar.

Son zamanlarda sık görülen bayramlarda tatile çıkmalar, evi kapatıp gitmeler bizim kültürümüz ve inanışımıza ters düşmektedir. Aksine bayramlarda evinde olmayanların evine dönüp, ocağını şenlendirmeli, ziyaret etmeli ve ziyaretçileri karşılama inceliğini göstermelidir.

Ziyaretlerde münasip hediyeler, çiçek, şeker, baklava, kolonya v.s. – yerine göre- götürmek de usuldendir. Ancak, hediyelerin sunulduğu sırasında nezaket kuralları aşılmamalı; hediye takdimini göze sokarçasına, alenen yapmamalıyız. Hastaya çiçek götürülmüşse eğer, o çiçek müsait olduğu takdirde hastanın çok yakınına yerleştirilmelidir; çiçek ferahlık verir. Diğer hediyeler de bir uygun yere bırakılır, ya da bir ilgiliye sessizce verilir; ancak hediye götürülen hangi hediye götürdüğünü de çaktırmadan belli etmelidir, çünkü sizin inceliğiniz, yanlışlıkla bir başkasına mal edilebilir...

Ziyarete gelen kişiler de misafir sayıldıklarından özel ihtimamla karşılanmalı, saygıda kusur edilmemeli, yerine göre ikram (kolonya, çay, kahve, yemek) yapılmalı... Misafir karşısında yerine göre ciddi; yerine göre tebensümlü olunmalı; surat asık, kaş çatık, sinirli tavırlara yer verilmemelidir... Misafir karşısında daima söz hakkı misafirdir, gerekli olmadıkça konuşulmaz, ancak sorulara cevap verilir...

Hasta ve taziye ziyaretlerine süslü püslü giyinip gitmek görgüsüzlük sayılır ve ayıp karşılanır.

Ziyaret sırasında konuşurken de konuşmalara dikkat edilmeli, kırıcı

sözlere, yaralayıcı benzetmelere, üzücü yaklaşımlara yakın gitmemek gerekir:

Mesela uzun süre sonunda karşılaşan iki kişiden biri diğerine :”Oooo, ne kadar çökmüşsün böyle ya! Az kalsın seni tanıyamayacaktım...” gibi oldukça düşüncesiz çıkış, herkesi üzer... Özellikle muhatabına kriz geçirebilir...

Ev ziyaretlerinde, ziyaretçilerden birinin tuvalete gitme ihtiyacı duyması hali kaçınılmaz olmuşsa, çekinilmeden, uygun bir şekilde hatırlatılmalı ve ihtiyaç giderilmelidir. Ev sahipleri de misafirlerini rahatlatmak gibi bir önemli sorumluluk içindedirler, çünkü misafir kabul etmek, bu alanları da içermektedir...

Açlık ve susuzluk halleri de- eğer telafisi mümkün değilse- belirtilip, gereği yapılmalıdır... Ziyaret eden de, edilen de biri birinin dostudur, bu durumlarda çekinip sıkılmaya yer yoktur.

Ziyarete giden kişi tıraşlı, uygun kıyafetli, nazik ve ciddi tavırlı olmalıdır. Çok konuşmadan, iç açıcı sözler söyleyerek, ziyaret süresini uzatmadan, vedalaşmasını bilmelidir.

Bir de kutsal yerleri ziyaret etmek var ki, bu, daha başka halet-i ruhiye içinde olur: Bir Eyüp Sultan, bir Kâbe, bir Mescid-i Aksa ziyareti böyle ziyaretlerdir. Bu ziyaretler için ön hazırlıkların yapılmış olması; ziyaret anında taşkınlıklarda bulunulmaması; yerine göre bedenen güçlü bulunulması, amacın gerçekleşmesi için her imkâna sahip olunması gerekmektedir.

Ziyaret eden insan, borcunu ödemiş, manen ve madden ihya olmuş insandır. Ziyaretle bağlar güçlenir, kişinin toplumda, çevrede, yakınları içinde saygınlığı artar. Toplumun kaynaşması sağlanır; bir zor gün için önemli sınav başarılmış olur.

BAKIŞ

Bakış, içten gelen merak, ihtiyaç sonucunda gözün belli bir noktaya odaklanmasıdır. Bakış olmadan görme olmaz. Bakış uzun sürerse söz etkisi yapmaya başlar. Gayri ihtiyari bakışı fazla önemsememek gerekir. Bakışları okumak da sanattır.

Günlük hayatımızda elimizde olarak, ya da olmayarak karşımıza çıkan her şeye bakarız. Fark edilen her şey bakışın etkisi altına girer. Ancak, tanıdık ve bildik olanlara olan bakış fazla uzun sürmez, kısa sürede son bulur. Çünkü merak giderilmiş, amaç vuku bulmuştur artık.

İlk gördüğümüz şeylere daha merakla ve uzunca bakarız: İlk gördüğümüz insan, canlı, eşya bakıştan sonra incelemeye de alınır. Merak giderilinceye kadar bakılır da bakılır. Bunlar masumane bakışlardır çünkü çözme ihtiyacından doğmuştur.

Bazen bakışlar, içten gelen niyet yerine geçecek kadar manalı hal alırlar: İhtiyaç sahibinin, varlıklarının gözünün içine uzun uzun bakması gibi. Bu bakışta kişi, ihtiyaçlı olduğunu, üstü örtülü olarak (zımnen), söylemektedir... Harçlık isteyen öğrenci, boş arabadan yararlanmak isteyen yolcu, çaresiz hasta bu gruba girer...

İnsanoğlu görmek için bakmak zorundadır elbette: Bir şey bakıldığı halde görülmeyebilir de... Mesela yere düşen iğne bakılmakla zor bulunur, ancak mıknatıs yardımıyla anında ortaya çıkar.

Anlayışı kıt olan kimseler, yanlışa baksalar da göremezler... Bakış burada artık işe yarayan şey değildir... Bu bakış artık aval aval

bakış olmuştur...

Bazı bakışlar da gönülden gelen karışık duyguların esiridir, önlenmesi kolay olmaz: Gizli sevda çeken genç, tenhada karşılaştığı sevgilisine işte bu duygular içinde bakar ki, günümüzde artık fazla örneği kalmadı... Bu bakışı Rıza Tevfik şöyle izah ederdi:

Ruhumda bir gizli emel mi arar,

Gözlerime bakıp dalan gözlerin?

Aklıma gelmedik bilmece sorar,

Beni hülyalara salan gözlerin...

İşi icabı, bayanlarla teşrik-i mesaide bulunanlar (hoca, tezgâhtar v.s.) konuşurken gözlerini karşısındakinin gözlerine dikerek konuşmamalıdır... Bu hal yanlış anlaşılmalara, karışık duyguların peydahlanmasına, vesveseye ve benzeri durumlara kadar varabilir... İlgililerin uyanık olmaları; bayanların da göz irtibatı kurmadan, usulca ve mümkünse az konuşmaları gerekmektedir...

Her bakış mana taşımaz, bir bakışın böyle olması için kısa sürmesi ve hemen vazgeçilmiş olması gerekir. Bakış devam ediyorsa, ya selam verilmeli, ya da hesabı...

Bir yolda, caddede, sokakta yürürken açık kapı ve pencereden içeri bakılmaz. Bakılması hoş görülmez. Bu konuda titiz davranmak, bilgi sahibi olmayanları uyarmak gerekir. Kapı ve pencereleri açmanın da bir usulü vardır, her saatte olmayacağı gibi; bir tül ile de iç mekânın dikizlenmesi önlenir.

Bakışları çözmek için de biraz arif olmak gerekir: Çünkü bazı bakışlar herkesin çözebileceği bakışlar olmayabilir: Dergâh'a girmek isteyen Derviş'in Şeyh'ten isteği bu bakışta gizlidir...

DÜĞÜN

Düğün, nişanda, evlenmede, sünnette toplu halde yapılan şadlıktır. Kültürümüzde düğün çeşitleri var: Nişan düğünü, Nikâh düğünü, Sünnet düğünü gibi... Düğün, sahibinin maddiyatına ve nüfuzuna göre şekillenir. Düğünlerimiz eski havasından uzaklaştı. Düğün, kültürümüzdeki yerini korumalı...

Bir çiftin hayatında bir kere yaşacağı özel mutluluk günleri o çiftin ailesini, akrabalarını ve eş-dostunu da heyecandırır. Bu nedenle düğün mutluluğun, neşenin, sevincin, eğlencenin, akraba ve diğer yakın çevreyle de paylaşılan toplu törendir. Bu törende, adetler, kültür, töre, ekonomik güç, sosyal çevre gibi faktörler devreye girer. Bey'in, Paşa'nın, iş adamının düğünü kelli felli olurken; kırılık alandaki Ahmet Ağa'nın düğünü orta halli olur. Sığırtmacın düğünü ise sade ve gösterişsiz olur. Bu konuların biraz daha enine boyuna incelendiği "Esintiler- Ömer SEVİŞ" adlı eserin okunması yararlı olacaktır...

Artık eski düğünlerimizi ancak köylerde, geniş mekânlarda görebiliyoruz. Daha doğrusu eski düğünlerimiz eskilerimizle kaybolup gitti... Bu hal, kültürümüzü koruyamadığımız anlamına gelir ki, oldukça hazindir...

Yeni kuşaklarımız, düğünlerin eski şeklini kaba, anlamsız, gereksiz külfet şeklinde görmeye başlamışsa eğer, bu yabancılaşmanın eseridir... Biz kendi kendimizi irdelediğimiz anda, kültürümüze yabancı kaldığımızı da teslim etmekteyiz... Son dönem kuşaklarımız eğitilirken, kendi kültürünü terk etmenin gerekliliği de beraberrinde verildi zahir...

Balkan Harbinden, 1.Dünya Harbinden yenik çıkmış olmamız; Batı teknolojisi karşısında yetersiz kalışımız kültürümüze kötü yansıdı. Bizde “Ya hep, ya hiç...” anlayışı geçmiş değerlerimizin tamamının silinip atılması gerektiği gibi bir şey oldu... Oysa seküler düşünme yoluyla faydalı olanlarına sahip çıkmamız mümkündü.

Hiçbir kimse, kültürünü yaşayıp tatbik etmekle, aldığı çağdaş eğitime gölge düşürmüş olmaz: Karadenizli öğretim üyeleri, doktorlar, mühendisler, taaa Amerika’ya kadar gitmiş ünlü cerrahlar mevsimi gelince, bir çiftçi kılığına girer, yayla şenliklerine katılır ve horon teperler... İşte asıl çağdaşlık burada... Bir Japon da gelenek ve göreneğinden asla geri adım atmaz.

Bu nedenle, bir genç, kültürünü yaşamaktan korkmasın, düğününde ata binmesi gerekiyorsa, bunu ar sayıp yüzü kızarmasın... Düğün adetleri külfet görülüp yok edilmesin, büyüklerimiz de düğünlerimizin kültürümüzü yansıtacak şekilde olmasına zemin hazırlasın...

Düğünlerde otantik yiyecekler verilmeli, milli kıyafetler giyilmeli, en dipte köşede kalmış adet ve gelenekler çıkartılıp yeniden sergilenmeli; mümkünse bütün bunları yaşatacak kılavuzlar belirlenmelidir...

Kültürümüzün kitabı yazılmalı, basılmalı, odalara, köylere, mahallelere dağıtılmalı, gençlerin okuması sağlanmalıdır... İşte o zaman biz, biz olarak tek yumruk oluruz; bütün olaylar karşısında kalplerimiz tek vurur... Bölünmeye ve parçalanmaya giden yollar tıkanır...

Günümüzde çoğu sünnet düğünleri amacından uzaklaşmış bulunmaktadır:

Sünnet kınası ile işin eğlenceye vardırılması; sünnet olan ço-

cuğa verilen hediyelerin kamera karşısında gösterilmesi, içki gibi sünnetin ruhuna ters düşen şeye yer verilmesi, sünnet düğününe kaynak için emlak satışının bile göze alınması, bu tür düğünlerde mevlithanların ekip kurması ve her zeminde mevlit okuması normal vicdanı rahatsız etmektedir.

Günümüzde diğer düğünlerimiz eski şekillerinden biraz başka şekillere dönüşmüş: Yani bazı aileleri görüyoruz ki bir mevlit okutarak, bir vaaz verdirek, bir hatibe sohbet ettirerek düğününü savar hale geldi... Bu uygulamaları yaygın hale dönüştürsek, uzun vadede başka sıkıntılar yaşayacağımızdan emin olmamız gerekir; zira Osmanlı olsun, Selçuklu olsun ve diğer Türk Beylikleri olsun, düğünlerde kırk gün kırk gece eğlenceleri yaptırır; ziyafet, oyun, eğlence, yarışma, gırla giderdi... İnsanoğlu eğlenme ihtiyacını da bir şekilde gidermelidir...

Eskiler bu konuda yetersiz olanlar için:”Ne düğün görmüş oynamış, ne ölü görmüş ağlamış...” derler ki, bu söz oldukça geniş düşünülmüş sözdür... Eğlencenin yerinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.

Kısacası düğün düğün olmalı, gençler enstrüman çalmayı bilmeli, spora merak sarmalı, sahne ve şan tekniğinden haberdar olmalı, eğlenceyi takip etmeli, hiçbir etkinliğe burun kıvrırmamalı ki kişiliğinde yetersizlikler bulunmasın, söz söylediğinde dikkate alınсын...

Düğünlerimizde, artık, kültürümüzle etle tırnak gibi iç içe girmiş manevi inancımızı yok sayan kabalıklara da son vermek gerekir: Dar, açık giysiler; fazla taşkınlıklar cemiyeti ucuz cemiyet haline getirir.

Artık devlet gücüne ulaşan, mükemmel bütçe sahibi belediyelerimizden –tıpkı bir stadyum gibi- bütün kültürümüzün inceliklerini yaşayabileceği geniş ve özel saha ve tesis tahsis etmelerini isteyip

beklemek bu milletin en tabii hakkıdır.

Bunun yanında otantik yemekler, otantik algılar ve çalgıcılar da belediyelerimiz tarafından eğitilmeli ve özel günlerimizde halka sunulmalıdır.

Ezilmiş, horlanmış, çokça örselenmiş, kimliğinden uzak düşürülmüş, hak aramanın ne olduğunu bile unutmuş insanımız elinden tutanı bir görmeye görsün, hemen toparlanıp üstüne düşeni yapacaktır...

OYNAMAK / DANS

Oynamak, bir müzik veya ritim eşliğinde vücudun tempo tutması, dans etmesidir. Oynamak, kural ve temrin gerektirir... Oynama, kültürden kültüre değişir, daha ziyade genç işidir. Yerinde ve zamanında olursa kişiye şahsiyet ve mutluluk kazandırır. Oyun öğrenmek, ilgili kültürü bilmekten geçer...

Her insan duyguları coştuğunda, kendi beden diliyle buna bir cevap verir ki bu oynamadır... Kişiler aldıkları kültürleri icabı beden dillerini konuştururlar: Karadenizli Horon teper, Erzurumlu Halay çeker, Roman vatandaşımız da oryantal oyununu döktürür...

Oynamakla insanlar kendi becerilerini, eğitimlerini, içten gelen haz zenginliğini, kültürlerini, terbiye ve görgülerini vitrine çıkarırlar... Bu nedenle oynamanın bir dozu, bir kararı vardır.

Oynamak için önceden eğitim almış olmak; gerekirse yörelere göre değişen milli kıyafetlere sahip bulunmak, yeri ve zamanı iyi kullanmak gerekir. Milli kıyafet yoksa oynanan oyuna göre kıyafet seçilmeli, oyun anında çevreyi güldürecek basitliklerden sakınılmalıdır.

Oyun, kendi çerçevesinde olmalı, kültürel çizgisini aşmamalı, kozmopolitliğin yansımalarına dönüşmemeli...

Oynama, daha ziyade gençlerde görülür, orta yaşlılarda azalır, yaşlılarda ender rastlanır...

Oyun bilmeyen kişi, bilmediği oyunu oynamaya kalkmamalı; oyun bilenler de oynarken abartıda bulunmamalı...

Halay çekenler karışık halayda iseler, yan yana bulunacağı kişileri iyi seçmeliler, bu konuda yaşanacak olan tatsızlıklara zemin hazırlamamalılar...

Oyun işi kültür işidir: Kişi önce kültürünü öğrenir, kültürünü öğrenen kişi oyunu da farkına varamadan öğrenmiş olur... Kısacası kültür – folklor- iç içedir... Çerkezler, Ahıskalılar kültürleriyle hemhal olurlarken oyunlarını da kendiliğinden öğrenmiş olurlar... Bu hal bütün kavimlerde böyledir.

Oyun, biraz da merak ve içten gelen istek işidir: Oynamaya merakı olan, zamanını ayırır, gözünü dört açar, ustalardan ders alır, tenhalarda temrin yapar ve zamanı gelince de meydanda oyunu sergiler. "Azmin elinden hiçbir şey kurtulamaz..." sözü bunun içindir.

Oynayan kişi, içten gelen duygularına cevap vermiş, mutlulukları paylaşmış, toplumun bir ferdi olduğunu kanıtlamış, şahsiyet sahibi olduğunu göstermiş, dostlarıyla birlikte olma mesajı vermiş sosyal bir kişidir artık... Bu kişiyi kolay kolay dertler ve sıkıntılar alt edemez; bu kişi yarınına iyi zemin hazırlamış olur; toplum baskısı gibi bir sıkıntıdan kurtulur.

Kanımcı her insan, kendi kültürü ve folklorunu, okulunda, ders olarak alıp, pratiğini de yapmalıdır... Hem kültürümüzün aşındığından bahsedeceğiz; hem de icabına bakmadan yola devam edeceğiz... Bu hal, çelişki dolu bir haldir, umarım gelecekte değişir.

KÜLTÜRÜMÜZ ve BİZ

Her faaliyetimizde bize özgü şeyleri ya hissederiz, ya da olmadığından yakınıyoruz. İşte o şeyler kültürümüzdür. Kültür, bir şeyi öğrenip unuttuktan sonra bizde arta kalan değerler bütünüdür. Milletimiz, değişik inanç, kültür, medeniyet, coğrafya ile karşılaştıkça kültürünü de farklı kılmıştır. Modern hayatta kültürümüzün yeri var mı? Kültür ne kazandırır, yokluğu ne kaybettirir?

Bir yapı yapmaya çıktığımızda eskiden, bize özgü mimari stilimiz olurdu ve o stili tereddütsüz uygulardık: Mesela cami modelimiz, ahşap Bağdadi ev mimarimiz, köprü kemerlerimiz v.s. hep belli idi... Türk Evleri, Türk Hamamı, Türk Çeşmesi, Türk Sarığı, Türk Sofrası gibi.

Ancak, Batı karşısında eski gücümüzü gösteremeyince, kültürümüz de yerini, yavaş yavaş Batı kültürlerine kaptırmaya başladı. Çünkü teşrik-i mesaide bulunduğumuz kültürler ister istemez bize de yansdı. Böylece kültür çatışması, değerlerin aşınması ve sosyal huzursuzluklar yaşanmaya başlandı.

Bazı topluluklar, bazı kavimler öz kültürlerini hayati derecede önemserler ve ondan ödün vermezler: Çeşitli sürgün ve zorbalıklarla karşı karşıya kalan Ahıska Türkleri, Kırım Türkleri, kopmadıkları kültürleri sayesinde ayakta kalmayı başarabildiler.

Yanlılarımızdan biri de, ilerlememiz için, sahip olduğumuz değerlerimizden ödün vermemize önemli bir kısım aydınlarımızın inanmış olmasıydı. Adeta, bizim bazı aydınlarımız, geri kalışımızda, kültürümüzün, inancımızın, sanatımızın payı olduğunu açıkça

söylemişlerdir. Günlük hayatta, karşılaşılan her aksaklık karşısında, “değişim” temposu tutturanlar işte bunlardır. Bu durum bocalamalara, mutsuzluğa, kişilik zedelenmelerine, öze güven eksikliğine, cesaretsizliğe neden oldu.

Elbette ki kültürler, alınan eğitimle, değişen zamanla, girilen inanç sistemleriyle, başka kültür ve sanatla karışıp şerbetlenecektir; bu kaçınılmazdır. Ancak, bu etkileşimin dozu artar, otantik kültür hızla eski özelliğinden uzaklaşırsa, kişilik çatışmaları, bocalamalar da kendini gösterir. Günümüzde bizim yaşadığımız bunun ta kendisidir: Artık düğün salonlarında otantik değerlerimizi fazla göremiyoruz, kültürümüzü her yerde gönlümüze göre yaşayamıyoruz. Kalabalıklara dayatılan müzik ve diğer kurallar adeta tabu haline geldi. Toplumun kıyafeti ise her telden çalan müzik misali çok çeşitli hale geldi. Yiyeceklerimiz, eşyalarımız, içinde barındığımız mekânlarımız keza öyle...

Unutmayalım, kültüründen kopan millet, çatisını rüzgar uçurmuş bina gibidir; geleceği tehlikededir...

TIRAŞ

Tıraş, kişinin kılığına verdiği düzendir. İnsanın medeni kisvesinde tıraşı da önemli yer tutar. Tıraş şahsiyet ve kültür işidir. Tıraş saadet ve sağlıktır. Tıraş devamlılık ve nitelik ister. Kişi tıraşı için usta berber seçmeli, sıkça ve eşit aralıklarla tıraş olmalıdır.

İnsan, tek başına yaşayamadığından ötürü içinde bulunduğu toplum bazı önlemler almış, kendine uygun yöntemler geliştirmiş: Tıraş da bunlardan biridir. Şayet, saç- sakalın icabına bakılmasaydı, herkes birer Manisa Tarzanı olacaktı. O zaman toplumda düzen kalmazdı.

İnsan, tıraşıyla güne başlar, süründüğü güzel kokularıyla nezahet arz eder, gittiği yerde de kabul görür, adam yerine konur...

Tıraş işinin tamamını insan kendi başına yapamaz. Özellikle saç tıraşı böyledir, bir berbere gitme ihtiyacı duyulur. Ancak berbere gitmek topluma girmek olacağından, bunun da belli kuralları vardır:

Tıraşı gelmiş olan bir genç, önce gideceği berberi kararlaştırmış olmalı. Daha sonra ilgili dükkâna gidip kapısını normal şekilde açtıktan sonra usulca örtmeli.

Bizde kapı açıp örtme pek ciddiye alınmaz, ama kişilik ve düzey için bir mana ifade ettiği için önemlidir: Kapı sertçe açılmaz, çarpılmaz, “dank” diye de kapatılmaz. Tokmağı bükülerek açılır ve yine öyle kapatılır.

Daha sonra içerdekiler selamlanır, acele edilmez, yer göstermeleri beklenir, ardından gösterilen yere oturulur. Sıra yoksa beklenir, o

an bir sohbet varsa dinlenir; kendisine söz hakkı verilmedikçe söze girilmez...

Sırası gelince de normal şekilde koltuğa geçer ve tıraşı hakkında ön bilgi vererek beklemeye başlar. Tıraş anında sigara içmek, bir şeyler yemek içmek doğru değildir.

Ağzı kokulu bir şekilde berber koltuğuna da oturmamak gerekir, çünkü berber de insandır...

Tıraş anında mesele açmak, çevrede olan sohbetlere katılmak, tıraşın sağlığına gölge düşürür, berberin sabrını tüketir, kişinin kendi de zarar görebileceği için bu olumsuzluklardan kaçınması gerekir...

Tıraşı bitince de sakince toparlanır, mümkünse ücreti bozuk para ile nakden ödenir ve iyi işler dileği ile çıkarılır.

Saç tıraşı deyip geçmeyelim: Herkes onu gereği gibi yapamaz, yaptıramaz... Tıraş, estetik de olacak, sağlık yönünden de aykırı bulunmayacak, yazlığı ve kışlığı biraz birbirinden ayrılacak... Her tipe gitmeyen tıraş (alabros) kişiyi gülünç duruma düşürür. Top ense, subay tıraşı, Amerikan tıraşı, klasik tıraş, moda tıraşı kişiden kişiye uygulandığında bir nezahet ve uygun tip açığa çıkar... Kişi hangi tip ve modelin kendisine gittiğini bilecek ve ustasını uyuracak.

Sık sık tıraş modeli değiştiren, berber değiştiren kişi de oturmuş bir kılık, zihinlerde yer etmiş bir tip ve dolayısıyla da şahsiyet henüz yoktur. Bu nedenle sıkça berber değiştirmemeli insan, tıraş koltuğuna otururken de isteğini açıkça belli etmeli...

Medeni insanlar her gün sakal tıraşı olur. İnancı gereği sakalı olan onu başıboş bırakmaz; saçı da, berber elinden geçtiğini belli olacak şekilde bakımlı olacaktır.

Saçlar temiz ve taralı olmalı; saçların taranış biçimi değişmemeli...

Günümüzde erkekler gibi kadınlara da özgü saç kesim ve bakım yerleri mevcut olup, artan sosyal refah çerçevesinde artık kadınlar da bu tip hizmet almaktan geri durmamaktadırlar. Yerine göre seyreten bu işleyiş- aşırılığa kaçmadıkça- kimseyi de rahatsız etmemektedir.

Genç erkeklerimiz, hayatlarının bir devresinden sonra saç ve sakal sorumluluğuna girerler. Onların iyi eğitim almış olmaları gerekmektedir: Sakal tıraşında, temiz ve keskin jilet, açıcı ayarlı tekniğe uygun makine, ya da iyi marka hazır tıraş bıçaklarıyla tıraş olmaları gerekir. Tıraştan önce cildi bolca sabunlamak ve tıraş işini aheste aheste, akışa göre sürdürmek gereklidir. Tıraşa başlayan bir genç bu konulara dikkat etmezse hem cildi bozulacak, hem de yüzündeki sakal akışı farklı şekillere bürünecektir. Bu husus için berberler: "Düşman gibi sabunlayıp, dostça tıraş edeceksin..." derler.

Kişi kendi yapacağı tıraş işini de berbere bıraktığı zaman külfet oluşmasına, israfa, zaman kaybına yol açar. Parasız kaldığında da tıraşı aksar ve medeni halinden uzak düşer. Bu nedenle her insan, ekonomik olacak şekilde tıraşını olmalı.

İnsanlarda saç - sakal tıraşı dışında, yüzde, bakım gereken başka yerler de vardır: Bunlar, kaş, burun, elmacık kemikleri, kulaklardır. Erkeklerde kaşlarla oynanmamalı, şayet makas değmeye başlamışsa da berberine bırakılmalıdır. Burun içi kıllarının dışarı fırlayanları uygun makasla kesilmeli; bunlar bazı kişilerin yaptığı gibi elle koparılmamalı... Elmacık kemiklerindeki ince tüyler ile kulak üstü ve kulak içi tüyleri berbere bırakılmalı; bu tüylerin aldırılması sık sık olmamalı.

Tıraşta bir önemli nokta da yüzde ve başta olan siğilleri, benleri - açıkta değillerse- berbere göstermek, tıraş anında berberi meşgul etmeden tıraşın bitmesini beklemektir... Zira farkına varılmayan

benler kesildiğinde beklenmedik sorunlar yaşayabilir insan.

Kişinin, saç-sakal tıraşı dışında, her on beş günde, bakımı ve temizliği gereken, diğer özel bölgelerinin temizliği de önemli bir sorumluluk kapsamına girmektedir. Bu konularda gençlerimize kapsamlı bilgi verecek kurumlardan yoksunuz. Son zamanlarda tesis edilmiş olan aile hekimlikleri, düzenleyeceği seminerler ile gençlerimizi mahrem konularda aydınlatılabiliyorlar.

Tıraş olmaya giderken cepte bozuk para buldurmak, berberi para bozmaya zorlamamak, çıkarken tıraş olanlara: “Sihhatler olsun!” demek; berbere de “Elinize sağlık...” jestinde bulunmak görgü kuralları içindedir.

Tıraş için gidilen berber dükkânları da birer sosyal kurumlardır: Orada kültürümüzü, kozmopolitliği, argoyu, hatibi, bonkörü, cimriyi v.s. görmek suretiyle hayatı tanımış oluruz... Hayatı tanımadan yaşamak, bağışıklık kazanmamış vücudun hastalıklar karşısında düştüğü duruma benzer... Ancak, kişi her şeyi kendi dengelemeli, kendi ölçülerini kullanıp, kararını da öyle vermelidir...

Söz buraya gelmişken biraz da berber için konuşalım: Berber hem mesleğini sevecek, hem de mesleğinin ehli olacak. Dükkânını temiz ve sağlık şartlarına uygun tutacak. Aletlerini yeni, bıçaklarını keskin, koltuklarını rahat, lavaboyu temiz bir şekilde tutacak. İşlerken haber okuyan spiker gibi değil, ihtiyaç gereği konuşan biri olacak; eline ve aletlerine hâkim olacak... Tıraşı usulüne göre yapacak, işten anlamayan olsa bile yutturma gibi bir yanılsa tenezzül etmeyecek... Müşteriye güven verecek, fiyatı fahiş tutmayacak, işini bekleyecek, dükkânını zamanında açıp kapayacak, ahlakıyla örnek insan olacak... Elleri sağlıklı ve temiz olacak, kendi kılık ve kıyafetinde de örnek olacak...

KAHVEHANE

Bizim toplumumuzda kahvehane sıkça görülen, sosyal içerikli, çay satan ticari kurumdur. Eskiden kıraathane (=gazete okunan ve okutan yer) adıyla anılırlardı. Kahvehanelerin olumsuzluklarının yanında olumlu yanları da var. Kişi, yaşını ve başını almadan bu tür yerlere giderse, oralar, o kişi için, okul (?) olur... Kahvehaneler temiz, bakımlı, okunacak günlük gazetesi olan; sadece çay değil, diğer meşru içecekleri de buldurup sunabilen yerler olmalı.

Her insan, canı sıkıldığında, gidip oturacağı, arkadaş grubunun bulunduğu, bazı hizmetleri alabildiği özel yer ister ki, işte bu kahvehanedir. O kişi, böyle bir yer bulduğunda, denize düşenin köpüğe el atması gibi, sarılır ve bir daha bırakmaz. Oradaki masalardan birine, ya da arkadaş grubunun olduğu yere bir sandalye alarak gider ve masa böylece kalabalıklaşır. Tatlı sohbet, çay ve kahve ikramları ile iyice koyulaşır, kişilerin alışkanlığı varsa, kahvehanenin tutumu da müsaitse, iş, kâğıt, tavla gibi oyunlara kadar varır.

Kahvehaneye ve oyuna kendini kaptıran kişi zamanın geçtiğini anlayamaz, koymasına gereken ölçüyü de koyamazsa büyük kayıplara kapı aralanmış olur. Oysaki bu oyun dozunda bırakılır, kısa seanslar halinde olursa, kahvehanenin faziletleri de sayılamayacak kadar çoktur. Her ne hal ise, bu oyunlara alışan kişi, ölçülü olmayı pek başaramıyor. Ocakların sönmesine kadar giden yollar böylece açılmış oluyor.

Kahvehanenin faziletleri arasında şunları saymak mümkündür: Kahvehane, öncelikle bir cemiyettir, kişi cemiyetle baş başa kaldığında kendine çekidüzen verir; saygıyı, hürmeti, konuşmayı,

haddi aşmamayı, ikram inceliğini, büyüğü ve küçüğü, dostu, düşmanı, efendiyi, kaba insanı orada görür ve öğrenir... Kişi böylece toplumda kendi yerini belirlemede kıstaslara sahip olur, kolay avlanan kişi olmaktan kurtulur...

Kahvehanenin iyi olmayan bir başka yanı havasıdır: Ağzı ve üstü sigara kokan insanlar, havalandırmaların yetersizliği, her yaştan ve her türden insanın oralarda bulunabilmesi, insan sağlığını tehdit etmesi bakımından unutulmaması gerekir... Ancak, son çıkan yasa ile sigara içimi için ayrılan özel bölmeler birer göstermelik yerler olup, dumanı iç mekânı taciz eder haldedir.

Ayrıca kahvehanelerin önleri acelece içilip atılmış izmaritle dolu olduğundan hem sağlığı, hem düzeni, hem kuralı tanımaz haldedir. Bu duruma da acil çare bulmak gereklidir.

İdeal insan, kahvehanelerde öldüreceği kadar vakti bol olan insan değildir; ancak, zaman zaman uğranılan kahvehaneler de kendine göre kültür kurumlarıdır. Yeter ki biz ölçüyü bilelim...

BAŞSAĞLIĞI / TAZİYE

Bizim kültürümüzde önemli yeri olan başsağlığı, bir vefat halinde, üzüntü paylaşmak için, bizzat ilgili kişileri ziyaret edip, gönül almak, dua ve niyazlarda bulunmak, yeise odaklanan kişileri esenliğe çıkarmaya çalışmaktır...

Başsağlığı, toplumda bağların tazelenmesine, sıkıntılı halin kısa sürmesine, normal hayatın avdet etmesine yardımcı olur.

Başsağlığı ile aileler aynı zamanda kantara da çıkmış olurlar: Çevrede olan başarıları da, başarısızlıkları da, başsağlığının yoğunluğu ya da sakinliğiyle belli olur... Çevrede hassas olanlara ilgi büyük olur, ilgisizin cenazesi ve sonrası oldukça sakin olur.

Başsağlığı dileği ile insanlar bir toplumsal yükten kurtulur, çevresiyle ilgisini devam ettirir, dinamikliğini korur...

Başsağlığı, ya da taziye adını alan bu geleneğimizin cereyan ediş şekli genelde şöyledir: Süslü püslü olmayan kıyafetle, yas mahalline varıldığında bir yer bulunur ve oturulur; ardından müsait zaman beklenir ve söze girilip, bir aşır okunur, ya da:”Merhum’un ruhuna Fatiha!” denildikten sonra Fatiha okunur. Sonunda “Başınız sağ olsun... Allah gani gani rahmet etsin...” temennisi ve niyazı olur...

Buna karşılık yas sahipleri de Dostlar sağ olsun...” şeklinde nezaketle karşılık verirler. Bitiminde kısaca hal-hatır sorulur, uzun meselelere girilmez, acıları depreştirici sorular sorulmaz, neşeli hal sergilenmez, şakaya yer verilmez... Ciddi tavırlar sergilenip, ziyaret ancak bir çay içilebilecek kadar kısa tutulur. Sonunda izin istenip ilgili mekândan çıkılır.

Bizde zamanla başsağlığı müessesenin adet olmaktan çıkıp, bir farz gibi cereyan ettiği de görülmektedir. Din âlimlerine göre Müslümanlıkta başsağlığı olmayıp, üç gün yas ve acı paylaşımı vardır. Bizzat ilgilinin mahalline gitmek külfetse, telefonla da bu vecibeyi yerine getirmek mümkündür.

Başsağlığı sırasında abartılara yer vermek, sağlığında esirgenen ihtimamı ölünce bolca göstermek, çenenin gücüne dayanan iltifatlar da bulunmak yersizdir, dinimizce de haramdır.

Başsağlığı ziyareti kısa sürmeli, ziyaretçilere çay ikramından başka ikramda bulunulmamalıdır. Yaslı haneye ancak dışarıdan ikram gönderilebilir, bunu da ancak yakın kimseler, samimi dostlar yapabilirler...

Son zamanlarda özellikle Doğuda ve Güneydoğuda taziye evleri tesis edilmiş, buralarda misafirlere taziye süresince çay ve öğlen yemekleri verilmeye başlanmıştır.

Başsağlığı ile kişilerin üzüntüsü hafifler; dostların verdiği moral bir takviye güç olur; toparlanma gecikmez; umutsuzluk, umuda dönüşür...

Taziye ile kişiler zor günlerinde, yanlarında olanla olmayanları görüp bilerek, kendilerini aynı zamanda kantara da çıkarmış olurlar... Zira o an, geçmişten beri toplanmış puanların ekrana yansımış anıdır... Tatmin etmeyen puana itiraz edilmesinin de bir anlamı olmaz... Böylece kimi haneler dolar, taşar; kimi hanelerin de kapısı bile açılmaz...

Başsağlığı veren insan da üzerindeki borcu yerine getirme rahatlığını yaşar, anlı ak, yüzü açık halde cemiyette yer alır. O insan, toplum içine çıkmamış kişilere has sıkıntılardan uzak olur, geleceği için puan toplar, hayata sıkı bağlanır...

BOŞLUK

Boşluk, insanın meşgalesiz hali, üretimden uzak düşüşü, dinamikliğini yitirışı, bekleme hali gibi yorumlanabilir.

Boşluk, sıkıntılı ve bir o kadar da zararlı gelişmelere gebe bir haldir. Boşluk, plansızlığın sonucu, sorumsuzluğun türedisi, şursuzluğun açıkça resmidir. İnsan isterse boşluğa yer vermez; sıkıntılarından aşar. Bizde boşluk çok görülen bir haldir.

Boşluk denince her sıkıntı bir anda ortaya çıkar; boş insan, sabrı tükenmiş insan olarak ne yapacağını önceden kestiremez ve adeta gömülü mayın gibi aniden patlar...

Boşluk için ne söylense boşa gitmez: Boşluk, bütün güzellikleri yutacak kadar obur bir "kara delik" tir... Boşluk, felakete açılan kapıların gıcirtısı; yoksulluğun baş aktörü; suçun anahtarı; ömür törpüsü; gayya kuyusu gibi her olumsuzluk onun eseridir...

Boşlukların hepsi kişinin kusuru da değildir. İş yoksa kişi boş demektir: Bir fabrika, bir atölye, bir dernek, tarım, ticaret, bir siyasi kuruluş boşluğu dolduran etmenlerdir.

Boşlukla insan, monotonlaşır, aktivitesini kaybeder, dinamiklik yok olur: Bir insan boş kala kala morfin yemiş hal alır, artık tepki vermede güçlük çeker.

Bazen de boş insan, iş bekleyen hamal gibi, birilerinin kendisine birazdan iş ikramında bulunacakları varsayımıyla, sabrıyla zamanını öldüren insandır. Berrak suyun boşa akması gibi, nakit yerine geçen zamanın israfı, bu tür boş insanı hiç ilgilendirmez...

O boşluk alır, boşluk satar, kazancı da hiçtir.

Bazı boş insanlar da çalışanları izlemekle, zamanını seyirle geçirirler. Bu tür insanlar için eskiler:”Taşkırının hınkçısı...” derlerdi... Bu tür boş insanın payına sadece “hınk” düşer.

Bütün kötü alışkanlıklar boşluklardan doğmuştur: Sigara, kumar, diğer zararlı alışkanlıklar boşluğun eseri olarak ortaya çıkmıştır. Sigara, sıkıntıyı defetme amacıyla içilir; kumar zamanın geçmesi için atılan ilk adımın arkasından gelir; benzeri zararlı alışkanlıkların hepsi boşluğun içinden doğmuştur...

Bir kimse boşluğun pençesinde kıvranmakta ise, iyi düşünüp, isabetli karar vermesi gereken çağlarını boş geçirmiş, yapması gereken planı yapamamış insandır. Öğrencilik, çıraklık gibi dönemleri boş geçirmiş insan nitelikli insan özelliğinden da mahrum kalmış insandır.

Günümüzde çok sayıda boş insan varken; bazı mesleklerde de eleman yetersizliği çekilmektedir... Demek ki boşluk plansızlığın ve kalifiye eleman olamamanın eseridir. Bilgisayar yazılımcısı olan birinin günümüzde boş kalması mümkün mü?

Bizdeki boşluğun esas nedenlerinden biri yönlendirme, ufuk verme konularına yeteri kadar ağırlık verememiş olmamızdır. Bizim bu konuda büyük eksikliklerimiz ve yetersizliklerimiz var: okullarımız durmadan mezun veriyor, ama çoğu mezun boşta kalıyor ve hayatı zehir oluyor...

Kişi kapasitesine göre okul okumamışsa, genlerinde ifade edilen mesleği bulamamışsa bunda yön veren eğitim uzmanlarının büyük sorumluluğu vardır... Ne yazık ki bizde bu görevi çoğu zaman siyasilere gördüler...

Boşluk, şuarsuzluktan da ileri gelir: Zamanında çalışıp çabala-

mayan; bir meslek öğrenme zahmetinden kaçan, kendini zorlamayan, yarımını düşünmeyen kişi boşlukla kucaklaşır ki, işte bu şuarsuzluğun eseridir...

Bir kişi, isterse boşluğu hemen yok edebilir: Kişi önce çevreye bakmalı, ilk gözüne takılan aksaklığı gidermeye çalışmalı, kapısını süpürmeli, çevreye katkıda bulunmalı, yürüyüşe çıkmalı, bir cemiyete katılmalı, ibadetini yapmalı, bedenen ve zihnen yapacağı iş bulduğunda kaçırmamalı... İşte boşluk denen canavar böylece dize gelir; ardından, temmuz güneşini görmüş buz dağı gibi erir, yok olur... Bir insan yeter ki üşengeç olmasın.

Ne yazık ki, bazı gerekçelerin ardına saklanıp, boş gezen kişileri-miz bu durumlarını kendilerine kader sanmışlardır... Bu tip bir anlayış İslam'da da yoktur... Kişi aklını kullanıp, önce kendi için yeterli olmaya çalışacak, kimseye el açmayacak, kimseden beklenti içinde olmayacak... “Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz...” sözünü her boş insan aklında tutmalıdır...

Unutmayalım boşluk, yokluğa; yokluk da muhtaçlığa yol açar.

DİLENME ve DİLENCİLİK

Dilenme, birinin, birilerinden, zaruri ihtiyacı için, karşılıksız olarak, yardım almaya çalışması, ya da almasıdır. Yapılan işin adı da dilenciliktir.

İnsanımızın yumuşak huylu oluşu; toplumumuzda istismara açık alanların bulunuşu; cemiyet içinde çıkar için bazı değerlerin alet edilmesi sonucunda dilenme ve dilencilik ortaya çıkmıştır. Dilencilik sadece bizde değil pek çok ülkede vardır.

Dilenme ve dilencilik toplumu rencide ediyor. İstenirse dilenmeye son verilebilir. Vatandaşların daha bilinçli olmaları, dilenmeyi meslek edinenlere pirim tanımamaları gerekir.

Bizim insanımız merhametiyle tarihe geçmiş, bütün uluslara kol kanat germiş; düşenin dostu, ağlayanın sahibi olmuş... Yemiş, içmemiş, giymemiş, gülmemiş, bütün ömrünü devletine hizmette geçirmiş, vatani için kan dökmüş, sade bir vatandaş olmanın ötesine geçememiş... İnancı gereği el açanı boş çevirmemiş. Bu hal bizim milletimizin yaradılışında var. Biraz art niyetli olanlar bu hali zaaf olarak kullanıyorlar... Böylece gerçek ihtiyaç sahibi ile istismarcı karıştırılmakta; bütün dilenenlere dilenci muamelesi yapılmaktadır.

Eskiden sosyal yardım kuruluşlarının günümüzdeki gibi organize olamamış olması da dilencilik kökleyen unsur olmuştu... Bu suretle karın doyuranlar diğerleri tarafından fark edilince, dilencilerin sayısı arttı...

Böylece çoğu zaman ihtiyaçlı insanla, çıkarı için ihtiyaçlı gözüken insan aynı kisveye büründü; milletin kurumlarını, milleti alenen rahatsız etmeye başladı... Her yerde, her zaman, el açıp yardım isteyenler; azarlanmayı bile hiçe sayarak ense kabartıp laf bile söyleyebiliyorlar... Zabıtayı atlatıp, polise ağlayıp, mevzuatın boşluğundan yararlanıp hallerine devam ediyorlar. Araştırıldığında çoğunun servet sahibi olduğu ortaya çıkıyor.

Bu merhamet avcılarına, his düşkünlerine en büyük yardım, onları devletin ilgili kurumlarına yöneltmek, uzanan avuçlarına hemen para bırakmamaktır... Artık günümüz devleti gerçek düşküne her yardımı yapabilen büyük ve sosyal bir devlettir...

Bir toplumda dilenme ve dilencilik görülüyorsa şayet, o toplum ileri milletler arasında küçümsenir... Dilencilik ortadan kaldıramamış bir devlet, idari yönden zaafı olan devlettir.

Devlet isterse en kısa zamanda bir tane bile dilenci kalmaz, hepsini resmiyete geçirir... Dilencilerin kimine iş, kimine yardım, kimine vakıf şemsiyesi, kimine bağış payı vererek devletliğini gösterir. İpe sapa gelmeyene de sert tavır alır, asla taviz vermez... Devletin kolu uzundur, isterse yapar...

Hem bazı İslam ülkelerinde olduğu gibi bizde de neden toplu meydanlarda büyük kumbaralar konup yardım sahiplerine para toplanmıyor? İstenirse bal gibi olur. Belirli zamanlarda açılan bu kasalar ihtiyaç sahiplerine dağıtılır... Kimse de dilencilik zilletini çekmez...

Vatandaşlarımız da her önüne gelene yardım etmemeli, verilen yardımın başka kişileri de özendirmede rol alacağını iyi düşünmeliyiz; artık çağımızın gereklerine göre hareket etmemiz gerektiğine inanmalıyız. Merhamet adı altında yapılan şey, yerine oturmayan taş gibi sallanmaya devam etmektedir.

EŞ SEÇİMİ

Eş seçimi, evlilik hayatı yaşayacaklar için hem bir gereklilik; hem de büyük sorumluluk taşıyan bir olgudur...

Eş seçiminde taraflar, ölçüler ışığında anlaşmışlarsa iyi; ama duygusallığı ön plana çıkarıp anlaşmışlarsa evliliğin isabeti tartışma götürür.

Eş seçiminde, acele etmek, yakınların uyarılarına kulak tıkamak; inanış, kültürel, sosyal ve ekonomik dengeleri aramamak risktir; bu haller boşanmaların en büyük sebepleri arasındadır.

Her insan belli bir yaşa gelince, tıbben evlenme yasağı olmadığı takdirde, eş seçme ihtiyacı ve sorumluluğu hisseder. Eş seçmede isabet kaydedilmişse ardından büyük mutluluklar gelir; şayet isabetli eş seçilememişse mutsuz hayat başlar...

Eş seçiminde, sadece fiziki vasıflar dikkate alınmış; huy, karakter, kültür, aile terbiyesi v.s. dikkate alınmamışsa, önemli bir hata edilmiş sayılır.

Evlilikte denklik çok önemlidir, her konuda denk olmak gibi bir ölçü daima unutulmamalıdır. Bu denklik, eğitim düzeyi, aile yapısı, inanç birliği, sağlıklı olma, ekonomik durum, kültür birliği, yaş, boy, kilo, zevk v.s. şeklinde görülmelidir.

Eş seçimi konusunda deneyimli kişilere danışmak, yakınların görüşünü almak, ön bilgi toplamak, bilinen ve tanınan aileler içinden eş seçmek hata payını azaltır. Ancak, evlilikte eş seçimi, üstün marka elektronik alet almaya benzer; zira ikisinin de bazı istisnaları her

zaman vardır...

Eş seçiminde, kişiler dosdoğru olmalı; kimsenin kimseyi kandırıp oldu - bitti ile sonuca varmak gibi hilesi olmamalı... Taraflar olumlu ve olumsuz yanlarını açıkça söylemeliler; atıp tutmaların kimseye yarar sağlamayacağını bilmeliler. Evlilik müessesesi belli bir ekonomik uygunluk ve düzey ister; şayet böyle bir durum henüz yok da, evlilik hazırlıklarının ardından icabına bakılacaksa, yapılan iş doğru değildir... Bu kurum, belli standartlar yakalanmadan tesis olunamaz...

Eş seçiminde, bazen de çevrenin olumsuz tutumu ön plana çıkabiliyor; bu durumlarda eşlerin iradesi ön plana çıkmalı... Doğru ne ise herkesin o doğruda karar kılması gerekir. Ayrıca çiftin verdiği karara saygı da şarttır.

Bazı illerimizde görüldüğü gibi, nüfuzlu insanların hatırıyla, yaşlılara genç kızlar reva görülmemelidir... Geçmişte bunun örnekleri sık görülmüş olsa da artık günümüzde terk edilmeli ve ayıptan sayılmalıdır.

Eş seçiminde, kişiler karşılıklı olarak sorumluluk almalı; evlilik tesisinden sonra tarafların birinin geri asılması, gevşemesi yanlıştır...

Eşler birbirine saygılı olmalı, kimse kimseye üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışmamalı. Evlilikte sık görülen bu tür davranış hak ve adaletten yoksun olacağı için başka haksızlıklara neden olur. Evlilikte biri bey, diğeri paçavra değildir.

Evlilikte kimse kimseyi, başkasının yardımıyla baskı altına almaya çalışmamalıdır. Bu tür davranışlar eşlerin biri birinden kopmalarına ve aile parçalanmasına neden olmaktadır.

Her şeye rağmen, eşlerden birinin rol yaptığı sonradan ortaya çıkıp huzursuzluk yaşanmaya başlanmışsa; bu durumlarda bile karşı ta-

rafa opsiyon tanınmalı, hemen kesip atmamalı... Belki insan hatasından döner...

Vaktiyle yanlış atılmış bir adım, bir ömür boyu mutsuzluğa dönüşeceğinden, eş seçiminde aceleci olmak, ölçüleri yanlış koymak, söz dinlememek, tarafların kendilerine verebileceği en büyük zarardır...

Eş seçiminde anne ve babanın söz haklarının külfet görülmesi; arı kovanına çomak sokmaya benzer; kimse böyle bir hinliği asla düşünmesin...

Çağımızda, eş adaylarının ekonomik özgürlüğü varsa, özellikle iki taraf da aynı konumdaysa, evlilik kararında aileye pek söz hakkı verilmiyor. Bu pek doğru değil... Yarın çözümü zor bir problem çıktığında, herkesin dönüp dolaşarak geleceği yer ailesidir; kimse ailesini gücendirmiş olmasın.

Eş seçimi, vitrindeki kıyafet seçiminden farklıdır; biri cansız, öteki canlıdır... Kıyafet kolay çıkarılıp atılabilir, eş asla...

İNTERNET KAFELER

Dünyanın küreselleşmesi, bilgisayarların çeşitli fonksiyonlar üstlenmesi, çağımız insanının tüketicilikte sınır tanımaması, zaten var olan kahvehane kültürümüzün de desteği ile internet kafeler bir bir boy göstermeye başladı...

Bu tür yerlere gidenlere çay değil, bilgisayar oyunu ikram ediliyor; istediği programla baş başa bırakılıyor; sigara içmesine, yaşına, bir yerlerden kaçarak gelişine bakılmıyor... Genelde itilmiş, kakılmış, bir yer bulamamış tipte olanlar, denetimden kaçıp kurtulmaya çalışanlar, internet kafenin bir köşesine giriyor ve dünyasıyla baş başa kalıyor...

Basit düzenekle kendini oyalayan bu insanlar, üstelik de kendilerini bilgisayar kullanıcısı, vaktini yararlı işle geçiren- entel yapılabiri olarak lanse ediyorlar... Birileri onların sırtından para kazanıyor, devlet vergi alıyor, zabıtamız da buraları denetliyor üstelik... “Her boyayı boyadık, kaldı fıstık yeşili..” sözünü gel de hatırlama şimdi...

Günümüz dünyası artık eski dünya değil. Bütün icatlar, teknikler, insanların hizmetinde... İnsan bolluktan bulandırmaya başladı... İnternet kafe de böyle: O güzelim alet, mükemmeliyetiyle asla bağdaşmayacak şekilde, kişiyi oyalıyor; zamanını, parasını alıyor, bitkin bıraktıktan sonra da salıyor...

Her köşede, her yüz metrede, her iş bulamamışın umudunda bir internet kafe vücut buluyor ve başlıyor işlemeye... Sessizce dönen bu çark, ilk etapta kimseyi rahatsız etmiyor; ama gelecekte

keseceği büyük faturadan herkes habersiz...

Bilgisayarlardaki programların meşruluğu önemli değil; mekân sağlığa uygun mu, değil mi, önemli değil; gelen kişi- yaşı ve diğer yönlerinden- aykırı olsa da fark etmez... Bu pişkinlikle kurum işlerse; okullarımızın verdiği eğitim; anne ve babanın verdiği terbiye de bir anda yok olur gider...

Nesillerimizin "kayıp nesil" olmasını istemiyorsak; herkesin doğru düşünmesi; yetkililerin irkilmesi; ebeveynlerin şuurlu olması; ticari ahlakın gözden geçirilmesi; gençlerin kendine gelmesi; zabitanın es geçmemesi gerekmektedir...

Sonu düşünmemek, çıkar sağlamak, tahribatı görmemezlik etmek, insaf ve izanı yok saymak, gelecek kaygısı taşımamak, herkese büyük zararlar verir... Unutmayalım herkes aynı gemide yolculuk etmektedir; gemi batınca herkes suya gömülür...

SOHBET

Birden çok insanın, aralarında, herhangi bir konuda, senli benli biçimde konuşmalarıdır. İnsanlar, sohbetle içlerini dökerler, taraflar bazı eksikliklerini giderirler. Her şeyde olduğu gibi sohbette de kurallar vardır. Topluma girmemiş kişiler, sohbet ortamına pek uyamazlar...

İnsan insanla konuşup sıkıntılarını gidermeye çalışır. Çoğu konular sohbetlerde ele alınır, pişirilir, sonra iş ciddiyete dökülür. Kişi, samimi bulduğu insana sohbet esnasında sıkıntısını açar, derdini söyler, derman bulamazsa da en azından içini boşaltır... Hele hele sohbet, dertlere derman da olursa, ballı kaymak gibi bir şey olur...

Sohbetin sayılamayacak kadar yararı var, saymaya kalkılırsa ciltler dolusu kitaplar oluşur. Yetişkin, kültürlü, olgunluğunu tamamlamış kişilerin sohbeti varsa ortada, nefis yemeklerin ortalığa yayılan kokuları gibi insanları celp eder... Bu tip sohbetler, çevrenin kalitesi, dinleyenlere balans ayarı, konuşmacıların akademik kariyeridir aynı zamanda...

Kaliteli sohbetler aynı zamanda kişilere ufuk olur: Hiç aklımdan geçmemiş bir meslek, bir konu, sohbette duyulur ve misyon olur aynı zamanda... Kişiler, kendilerine lazım olacak olan şeyleri de oradan tedarik ederler...

Ancak, sohbetin kuralları iyi işlemez, saygı ve hürmet olmazsa, sohbet curcunaya döner... Baş ile ayak birbirine karışır; orada sadece çeneler yarışır... Sonuçta, "Havanda su dövmek" tabirinin bütün incelikleri ortaya çıkmış olur...

Sohbet arkadaşları, birbirini tanıyan, saygılı, karşı tarafı kıskanmayan, peşin yargıdan uzak, insan olmayı her şeyin önünde gören, efendiliği kıstas kabul eden, nefsinin ıslah etmiş olan kişilerden oluşmalıdır. Ya da sohbette bulunacaklar için en azından bu kıstaslar düşünölmelidir...

Bir sohbet devam ederken, oraya dâhil olmak isteyenler olabilir, bu kişiler sözü bölmeden, ortalığı germeden, sandalye arama, yer bulma kaygısı taşımadan orada yer almamalıdır.

Sohbet sırasında, söz alanın sözü kesilmez; ancak, söz alan kişi de orada yalnız kendisinin olmadığını hatırlamalı; kendine duyulan saygıyı kötü kullanmamalı... Söz almadan önce fırsat kollanır, nezaket kaideleri aşılmadan, tavır koyarak, satır aralarına girerek, yumuşak biçimde söze girilir... Söz alan kişi, havayı sertleştirmeden, cevap vermeye çalışmadan, tavırlarını rahatsız edici boyutlara taşımadan, sözlerini dikkatlice seçerek, orada farklı fikir ve görüşte insanların varlığını da varsayarak konuşmalıdır... Cemiyette söz söylemek, cambazın ipte gezmesi kadar ustalık ister... Yapılacak en ufak bir hata, ikisine de pahalıya mal olur...

Sohbette bulunacak kişi, önce sohbetlere katılmalı, kendini yetiştirmeli, dağarcığını doldurmalı, yerini ve zamanını bilebilmeli, ondan sonra sohbet katılmalıdır... Bunlar olmadan sohbet katılan kişi, konuşmaya başladığında, kısa sürede hava bozulur, itirazlar başlar, ortamdaki kopmalar, gülmeler, alaya almalar olabilir ki bu durum hiç de hoş değildir...

Sohbet, samimi ortamda olursa, kırk imbik görmüş bala benzer; sohbetin şartları yerine gelmezse, zehirli gıdaya dönüşür...

OKUMAK

Okumak, yazı yoluyla verilmeye çalışılan bilgileri çözmek, onları anlamaya çalışmaktır. Okumak, iletişim işinin yazı yoluyla sağlanmasıdır.

Okumak, bir dünya bilgiyi tanımak, imkân üretmek, zamanı doğru değerlendirmektir.

Genelde okumayı gözümüzle yaparız; ancak görme özürlüler için kabartma yazı ile sağır ve dilsizler için hareket ve mimikle okuma çeşitleri de vardır. Okumanın mecaz anlamları da vardır.

İnsan aklı önce, anlaşma sistemi olan dili icat etti. Bu dille sözlü eserler verildi, ancak verilen eserler sözlü olduğu için unutulma riski taşıyordu. Nitekim pek çoğu ya unutuldu, ya da hafızadan hafızaya taşınırken aslından uzaklaşmış oldu.

Bu defa kalıcılığın sağlanması amacıyla yazı icat edildi, her şey yazıya geçirilip kayda alınmaya çalışıldı... Yazı icat edildikten sonra, okuma işi de kendiliğinden ortaya çıktı, çünkü yazılar okunmak için yazılmıştı...

Kişi okuyarak; bir bilgiyi, bir mesajı, bir olayı, bir kültürü, bir sanatı, bir tarihi anlamaya çalışır... Okuyan kişi şifreyi çözmüş olduğundan bilgiler açığa çıkar, merak giderilir ve bilgi sahibi olunur.

Okumak, yalnızca anlamak da değil, gereği yerine getirmek üzere atılmış ilk adımdır da: Kur-an okumak bu tür okuma çeşididir; orada Allah'ın emirlerinden haberdar olduktan sonra, gereğini yerine getirme zorunluluğu vardır ki, M. Akif bu konuların üstün-

de çok durmaktaydı...

Okumak, iletişim işinin yazı yoluyla sağlanmasıdır: Bir gazete, bir dergi, bir bülten bunun için vardır. Kişi okuyarak dünyadan haberdar olur.

Okuyan insan, dünya kadar bilgi ile tanışma, onları kavrama, onlardan yararlanma imkânı olan şanslı insandır.

Okuma, aynı zamanda emek ve zaman işidir: Okumak için zaman ayırmak, okuma işlevi için emek sarf etmek gerekir. Bir roman okunuşu günlerce sürebilir; okuma anında gözler sulanabilir, kanlanabilir, görme bozuklukları oluşabilir ki, bütün bunlar okumanın tatlı belalarıdır... Gene de kişiyi okumaktan alıkoymaz...

Okumanın yararlarını saymaya kalkışırsam, bütün zamanım buna yetmez. Ben, verimli okumak için ne yapmaya çalışmalıyız, sorusuna cevap vermeye çalışayım:

Okuma işi sürekli olmalı, kişi okumayı devamlı yapmalı. Okumayla olan birikim, yer altı su seviyelerinin yükselmesine benzer; ikisi de uzun zamanda oluşur...

Okunan şey anlaşılmaya çalışılmalı. Bazen okuduğumuz şeyin içinde rastladığımız bir sözün anlamını bilmediğimiz halde sözlüğe bakmadan geçeriz. Böyle bir okuma kişiye tam ve doğru mesaj veremez.

Okuma için yeni teknikler ve imkânlar araştırılmalı; hızlı okuma teknikleri, internetten basın ve yayımı takip gibi... Bir müsteşar, bir günde yüzlerce sayfayı, özel teknikler kullanarak okur ve değerlendirme yaparak üst makama sunar...

Her okurun başucu kitaplarının olması, bir eser okunduktan sonra da birilerine verilmesi en doğru iştir... Bir eser, bir kitap

okunduktan sonra rafa mahkûm edilmişse eğer, gizli hazine pozisyonuna girmiş demektir. Buna kaynak eserler dâhil değildir.

Okuma işi; göz ucuyla, dudak kıpırdamadan, ışık arkadan gelecek şekilde, çok parlak ortamda olmama kaydıyla, sayfaların da sarıya yakın renkli olanlarını tercih ederek sürdürülmeli...

Profesyonel okuyucu; harf tanıma, sözcük çıkarma gibi küçük şeyleri aşmalı; satırı, cümleyi kuşbakışı olarak görme ve kavrama pratikliğine ulaşmış olmalıdır.

Okumak için, yazılar normal boyutlu, sade baskılı, sayfa düzeni genelde A-5 (roman) formunda; satır aralarının ne çok sık, ne de geniş olmasına; paragrafın kısalığına; cümle düşüklüklerine, ifade bozukluklarına yer verilmemesine; fazla teknik terimlerden kaçınılmasına, noktalamanın doğru ve yerinde kullanılmasına özen göstermek gerekir.

Okumayı sevimli kılacak şeylerden biri de ifadelerin akıcılığıdır. Bu akıcılık trenin rayda gidişi gibi bir seyir zevki verir okuyucuya. A.H.Tanpınar, P.Safa, H.R.Gürpınar, Ö. Seyfettin gibi yazarlarımız bunun için çok okunmaya devam edilmektedirler.

Okuma işini yapacak olan göz olduğu için, gözleri kontrolden geçirmek, gözlük muayenesini geciktirmemek, yeni görme derecesini tatbikte ihmal etmemek gerekir...

Sırtüstü yatarak okumak, uykunun çabuk gelmesine neden olacağı için, bu pozisyonda okumayı pek tercih etmemek lazımdır.

Okuma hızı artmalı ki, bilhassa üniversite sınav sorularının çözümünde avantaj sağlasın. Özellikle test sorularının cevaplandırılmasında karşımıza çıkan paragraf soruları ve diğer metinler hızlı ve gelişmiş bir okumayla külfetsizce, zaman kaybetmeden geçileceğinden önemli bir avantaj olacaktır.

Okumak, aynı zanda kolay kavrama avantajı da sağlar. Bunun için eskiler: ”leb demeden, leblebi anlar...” demişlerdi. Çok okuyanın sezgisi ve kavraması da gelişmiş olur.

Okunan eserin ilgili yerlerine düzeltmeler yapmak, notlar almak da iyi okuyucunun yaptığı güzel alışkanlıklardır...

Okunan eserler ayrıca fişlenir ki bu da bir kariyer çalışmasının ilk adımlarıdır...

Okunan eserlerden, parlak fikirler, güzel pasajlar, çarpık örnekler, ses getirecek yaklaşımlar bulunduğu takdirde not edilmeli; altı çizilmeli ve bir özel yerde saklanmalıdır...

Okunan eserler, gerekirse bir gruba, bir cemiyete konferansla tanıtılmalı; oradaki kişiler okumuş kadar bilgilendirilmelidir.

Tozlu raflardan alınan eserler, toza alerjisi olanlar için, usulüne göre temizlenmeli, sonra okunmalıdır...

Okunmak istenen her eser, para ile de alınmaya kalkışılmamalı; kütüphanelerin, zengin kitaplık sahibi olanların ve arkadaş grubunun imkânlarından yararlanma yoluna gidilmelidir...

Eser okunurken hor kullanılmamalı, sayfaları katlanmamalı, kırılmamalı, cildi bozulmamalı; eser rutubetli ortamda olmamalı... Okuma işleminden sonra eser, zarar görmeyeceği şekilde emniyete alınmalı...

Kitapseverlerin kütüphanelerden aldıkları okuyucu kartları bulunmalı, bu işlevleri kendilerine külfet saymamaları gerekir. Ben Afyon Lisesi’nde öğrenci iken, Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi’nden çıkarttığım okuyucu kartımı, öğretmenliğim sırasında öğrencilerimin pek çoğuna göstermişim.

İyi okur, çevresindeki kütüphaneleri tanır, onların çalışma sa-

atlerini, tatil günlerini, işleyiş biçimlerini, kitap kapasitelerini merak eder ve öğrenir...

Okuma işi, temiz, gürültüsüz, oda sıcaklığında, cereyansız ortamda olmalı; okuyucunun sağlığını olumsuz etkilememeli...

Kişi okurken, bedenen veya zihnen bir rahatsızlık içinde olmamalı.

Bazı okumalar, rahatsızlık hallerinde tedavi aracıdır da: Buna lım anlarında, teskin edici eserlerin okunması gibi...

Okuma, zararlı yayınlar denilen, ahlak bozucu, kişilik zedeleyici eserleri de kapsar; ancak, bu tip eserler, erken yaşlarda tercih edilmemeli; daha ziyade incelenmesi maksadıyla, uzman kişilerce ele alınmalıdır...

Ayrıca iyi bir okuyucu özellikle de bir mesleğe mensupsa da lıyla ilgili yayınları takip eder, gazetelere, edebiyat ve diğer sanat dergilerine abone olur, konferanslara katılır, panellere gider, şair ve yazarların üye olduğu kurumlara üye olmaya gayret eder.

Okumanın mecaz anlamı da vardır: “Çiftçi, tarlasına zarar veren çobana bir güzel okudu.” Sözünde geçen okumak, incitici, küfür, kaba söz anlamlarına gelir.

Okumayan insanla havzasından su alamayan baraj birdir; çok geçmeden ikisinin de fonksiyonu biter...

DİSİPLİN

Disiplin, iş ve işlemlerin yapılmasında ciddi (gerçek) tavırlar içinde olmak; şakaya yer vermemek; yüksek sorumluluk almak; başarıya endekslenmektir. Disiplin, başarıya giden kestirme yol, külfetsiz silah, yan tesirsiz ilaç, yüksek proteinli gıdadır.

İnsan, hayatı boyunca çalışır ve başarılı olmak ister. Ancak her çalışma, başarı elde etmeye yetmez, çünkü başarı için çalışmanın usulleri vardır. Başarıya giden yolda plan, planı ciddi olarak tatbik etme, yani disiplin vardır. Plan ne kadar kusursuz olursa olsun, onu tatbikte ciddiyetsizlik olursa, plan istenen sonuca ulaştırmaz: Sat Komandoları bataklıktan kaçır, soğuktan çekinir, ıssız yerlerden korkar iseler, planları işlemez, başarıları da olmaz. Demek ki ciddiyet/disiplin her şeyin işleyişinde bir motor güçtür...

Nöbet bekleyen asker, demiri potada eriten dökümcü, hastasına reçete yazan doktor, eğitim veren öğretmen işine şaka katarsa, ağır vebal altına girer; sonuçları ülkeyi, milleti mahkûm etmeye kadar varır...

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na, Hava İndirme Taburu'nda komando olarak katılan yeğenim anlatırdı:

-Beşparmak Dağlarında düşmanla çarpışmaktayız. Düşmanın bazı makineli tüfek yuvalarının hedef gözetmeksizin, rastgele ateş ettiğini tespit ediyoruz. Görevlendirdiğimiz bir kişi, ilgili yuvanın arkasına sarkıyor, üstüne çıkıp, içine bir el bombası atıyor ve makineli susuyor... Daha sonra ilgili yuva incelendiğinde yuvanın çok muazzam olduğu, içinde iyi işleyen makineli ile bol cephanesinin

bulunduğu görülüyordu. Ancak, görevli asker, şeridi takmış, uzunca bir sicimi makinelinin tetiğine bağlamış ve yuvanın arkasına çekilip, şarap şişesini yanına koymuş. Bu asker mevzinin arkasında, hedefi hiç görmeden, makinelinin tetiğine bağlı ipi rastgele çekiyor, arada bir de şarap yudumluyormuş... İşte ani bir baskın sonucunda o asker de, o mevzi de savaşta saf dışı kalmış oluyordu.

Disiplin, aynı zamanda yüksek sorumluluk almaktır: Öğrencisini eğitmek zorunda olan öğretmen, cerrah yetiştiren uzman, mimar yetiştiren profesör, ekibini müsabakaya hazırlayan çalıştırıcı, kızına terbiye veren anne yüksek sorumluluk almış demektir... Yüksek sorumlulukta "gemileri yakmak" vardır: Zira Halid Bin Velit, Cebel-i Tarık'ı geçip, İspanya'ya varınca; asker geri kaçma/geriye çekilme umudunu yitirsin diye, biraz önce kendilerine geçişi sağlayan gemileri yaktırmıştır... Tabi bunu gören asker de canla başla savaşır Endülüs'ü fethetmiştir.

Disiplin, başarıya endekslenmektir de: İyi çalışan öğrenci, kaliteli mal çıkaran atölye, kendi kendisiyle yarışır; koyduğu standardı aşmaya çalışır; çıtayı yükseltir; piyasayı kontrol altında tutar...

Disiplin, başarıya giden kestirme yoldur, çünkü oyalanmak, savsaklamak, duraksamak yoktur... Bekleme, yan gelip yatma, disiplin dışı şeylerdir. Disiplin, amaca ulaşmada zamanı kısaltır...

Disiplin aynı zamanda, külfeti olmayan bir silahtır da... Personel, asker, öğrenci eğer disiplin olgusuna sahipse; en etkili silaha da sahip olmuş demektir. Zira silah denen şey, kendi kendine çalışmaz; onu çalıştırıp sonuca ulaştıran askerin yüksek disiplindir...

Disiplin, yan tesirsiz ilaçtır da: Disiplin sayesinde kimse zarar da görmez, disiplinin külfeti görülmedi; aksine ciddiyetsizliğin külfetine herkes şahittir...

Disiplin aynı zamanda yüksek proteinli gıdadır: Bazı durumlarda, yüksek disiplininizi sizi, silah bakımından çok üstün durumda olan düşmana galip getirtir... İyi eğitim, moral, tavizsiz uygulama, yüksek disiplin, tankı, kayalara bile tırmandırır: Kıbrıs'ta olduğu gibi...

DAYAK

Dayak, insana veya hayvana, bir amaç uğruna, ya da bir kabahtından dolayı, aletle, elle vurmaktır. Dayak, korkuyu, şiddeti, sindirilmeyi, zorbalığı, adaletsizliği, kolaycılığı körükler... Dayakla kısa vadeli başarılar elde edilse de, uzun vadede düşmanlıklara yol açar. Dayak, eski devrin vazgeçilmeziydi; günümüzün demode silahıdır artık. Dayak olan yerde, eğitim, sabır, efendilik, hak ve benzeri güzelliklere yer kalmaz. Dayak zihinlerden silinmeli.

Dayak, insanın gözdesiydi eskiden; en ufak bir savsaklamada, en küçük bir suç durumunda yararı görülen caydırıcı güçtü. Bir öğrenci, bir çırak, bir acemi asker, bir çocuk en ufak bir hatası sonucunda mutlaka dayığa başvurulurdu. Hatta eskiler, dayığın kaçınılmazlığını, hayati öneme haiz olduğunu kabul ederlerdi. Bu nedenle veliler öğretmenlerine teslim ettikleri çocukları kastederek : "Eti senin, kemiği benim..." derlerdi... O öğretmen dayığı meşru bir silah bellerdi, eğitim alan kişi de dayak yememek için her şeyi yapardı.

Dayak ile ne ocaklar söndü, ne insanlar küstürüldü, ne baba-yiğitler sakat kaldı bir bilinse; dayığa idam cezası çıkardı... Dayak, işte kolaycılığın tercih edilmesi, kafa yorulmaması, ikna metodunun kullanılmaması, insani faziletlerinin saf dışı bırakılması gibi çok kötü bir araçtır.

Dayak olan yerde, korku vardır: Dayığın gücü insanı, hayvanı çekinmeye, ürpermeye, ürkmeye iter ve böylece korku doğar. Eskiler bunun için:"Aba altından sopa göstermek" deyimini kullanırlardı. Sopyayı gören korkardı ve kendisinden beklenen hangi yanış ise, o yanış tatbikte tereddüt etmezdi.

Dayak, inanları şiddete de iter: Küçükken dayak yiyen insanlar, büyüdüklerinde dayak atan insanlar olarak cemiyette yer alırlarsa, şaşmamak gerekir. Dayak yiyen kişi güçlendiğinde, canı yandığında, dayak atana aynı şiddetle karşı koyar ki, bu da şiddete davetiyedir.

Dayak, insanı, hayvanı sindirir de: Susması istenen birine gösterilen sopa; ya da susmadığından dolayı birinin yediği eşek sopası, onun suskunluğuna sebep olur. Böylece o insan suskun insan, korkak, pısırik, çekingen, fikrini söyleme cesaretinden yoksun, hakkını arama gücünden mahrum olur. Böylece o kişi, ezilir, itilir, kakalanır, hor görülür.

Dayak, aynı zamanda zorbalıktır: Kişiye, hayvana, istemediğini, zorla, eziyet ederek, darp ederek kabul ettirme politikasıdır. Bunun için dayak atma zorbalıktır. Toplumda eli sopalı, zor kullananlar için “Zorba”, “Eli odunlu” demişlerdi. Bu kişilerin olduğu yerde hak-hukuk olmaz; gıkı çıkana da “bir ton sopa” atılırdı ki, günümüzde örneklerine -az da olsa- rastlamak mümkündür.

Dayak olan yerde, adaletsizlik de vardır: Kişi, haksız durumlara düştüğünde, dayağı saptırma aracı olarak kullanır. Dayakla kolu kırılan kimseye, amirinin “Düştüm!” dedirtmesi; onu hesap vermektan kurtarır fakat bu defa da adaletsizlik olmuş olur.

Dayak, aynı zamanda kolaycılıktır: İçinden çıkılamayacak durumlarda, zor sorularda, plan hatalarında, sonuca varamamada, sabrın tükenmesinde, konuşanların haklılığı halinde, hazırlıktan yoksun düşüldüğünde, dayak can simidi olur çıkar.

Dayak, düşmanlığa da yol açar; zamanla muhakemesi gelişen dayak mağduru insan, yediği dayağın kendisinde meydana getirdiği olumsuzlukları keşfeder. Bu keşif sunucunda kişi düşman olup çıkabilir: Bizim çocukluğumuzda, gözümüzün önünde falakaya yatırılıp, dayak yedikten sonra okulu bırakan arkadaşımız (Falaka-Hikmet Fır-

tınası- Ömer Seviş), bugün o öğretmenini gördüğünde çiçek sunmaz herhalde...

Dayak, eskinin en etkili silahıydı; dayakla elde edilemeyecek şey yok gibiydi... Sevmediğine gitmek istemeyen genç kız, istemediği şeyi yapmaya zorlanan işçi, hakkını alamayan vatandaş, dayağın gücüyle isteğinden vazgeçerdi. Bütün bunlar bir de başarıdan sayılırdı... “Sopa, Cennet’ten çıkmadır...” sözü, bizim toplumuzda, sopayı tartışmasız hale getirmiş. Bu sözü, bizim sözlerimiz arasına, “Devlet malı deniz, yemeyen domuz...” sözünde olduğu gibi, birilerinin kasıtlı olarak sokup sokmadığını araştırmak gerekir.

Günümüzde artık, sopayı hayvanlara bile reva görememekteyiz. Öğrencisini döven öğretmen manşetlere taşınıyor, doğduğuna bin pişman hale getiriliyor. Dayak yiyen kadınlar, çocuklar, kişiler, hak aradıklarında, dayakçıların ödü kopuyor. Dayak, artık geri tepen bir silah; o, kimseye yaramıyor; dayak yakında müzeliğe olursa şaşmamak gerekir.

Dayak olan yerde huzur, efendilik, gönül rızası, öze güven, şahsiyet aranmaz. Dayak, efendiliği yutan dev; gönül rızasıyla alay eden eşkıya; öze güveni irkiltten hödük; şahsiyete saplanan hançerdir.

Dayağı, yerden yere vurmaya çalıştıysam da, o dokuz canlıdır; birilerinin çiftliğinde, bir ücra memlekette, bir zalimin korumasında, adeta ayrı otu gibi, yeniden canlanırsa şaşmayın. Dünyada Kaddafi gibi yalnızları oynayan hükümdarlar, gözü dönmüş çeteler, birilerine maşa olan uşaklar, cahiller, hokkabazlar, hep ondan nemalanırlar.

Dayak yerine hoşgörüyü, sabrı, ikna metodunu kullanırsak daha kalıcı sonuç elde edilir.

SAYGI ve SEVGİ

Saygı, değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranma halidir. Hürmet ve ihtiram anlamlarına da gelir.

Sevgi, insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur.

Saygı, kişinin insanlara ve olaylara ciddi bakışıdır. Saygıda yalpalamak, disiplinsizlik, kabullenmeme gibi insana yakışmayan şeyler yoktur.

Saygılı insan, karşısındaki insanı ve olayı irdelemeden kabul eder... Bu nedenle saygı, her insanda olması zorunlu olan bir cevherdir. O cevher iyi işlenirse doğru şeyler üretilir.

Ancak saygının da sınırları vardır: Ahlak kuralları çiğnendiğinde, etik dışı durumlarda, maddi ve manevi değerlere ters düşüldüğünde, milli menfaatlerimiz söz konusu olduğunda saygı gözden geçirilir, saygıya gerek duyulmayabilir.

Sevgi, insanın, aklından ziyade, kalbi yaklaşımları neticesinde ortaya çıkmış bir bağdır: Sevgi, gönül güneşinin aydınlattığı ortamda gelişir, o ışınların etkisiyle ısınır, hararet kazanır; bazen de güneşin buluta girmesiyle yok olur...

Sevgi aynı zamanda duygusaldır, onu akıl idare edemez; ona

akıl güç yetiremez, hatta insanın kendi bile... Sevda, kara sevda, aşk, sevgiden yola çıkılarak geline basamaklardır. Bunlar sevginin insanı nerelere kadar götürdüğüne dair güzel belirtilerdir. Nitekim Mecnun, Leyla'ya olan aşkı neticesinde bu derecelerin hepsini geride bırakmıştır.

Saygı ve sevginin insanda birlikte olması mükemmelliktir. Ancak, sevgi yoksa mutlaka saygı olmalıdır. Herkes saygı duymak zorundadır da, sevgi beslemek zorunda değildir. Sevgi beslemek kişinin kendi tercihi, gönül işidir.

Toplum, saygı temelleri üzerinde yaşar: Saygı hayatın işleyişinde önemli faktördür; adalet ondan çıkar, hak onunla korunur, haksızlık onun duvarına çarpıp yok olur, ciddiyet ondan aldığı enerjile işlevini sürdürür, disiplinin temelinde de o vardır... Saygı olan yerde curcuna olmaz, düzensizlikten kimse yakınmaz, güçlü güçsüzü ezemez, sükûnet ve düzen hâkimiyeti ön plandadır.

Sevgi olan yerde de fedakârlık, yapılan işten zevk duyma, neşe, hoş görü vardır. Sevgi öyle bir değer ki, onun gücü nükleer silahta bile yoktur: Karıncayı Hac'ca sevk eden, Ferhat'a dağları deldiren, Mecnun'un saçlarında kuşlara yuva yaptırtan hep odur...

Sevginin olduğu yerde, senede ve sepete; mahkemeye ve kadıya; cinayete ve mahkûmiyete; zalime ve zulme yer yoktur... Orada küçük bir mum ışığı bütün cihanı aydınlatır, hatta ışıktan çatlamanlar bile olur... Ancak, sevgi her yerde gelişmez, her kalp onun mesken tutacağı yer değildir; onun için okkalı bir yürek, kalbi ince gerek...

Saygı denince bizde büyüklere, anne ve babaya, misafire, çevreye, kanun ve nizamla, inanca, nimete, emeğe, bilime v. s. olmak üzere çok yaygın şekilde hürmet ve ihtiram anlaşılır:

Büyük bizde Allah'a yakın, onun kadar öneme haiz bilinir ve saygısı da o çerçevede olur. Onun yanında sere serpe oturulmaz, büyük oturmadan oturulmaz, hatta oturmak bile büyüğün iznine bağlıdır. Onunla rastgele konuşulmaz, yanında ani çıkışlar yapılmaz, ona yüksek sesle söz söylenmez. Büyüğün yanında yemek yerken dikkat edilir; yemeğe önce büyüğün başlaması beklenir, ikram büyükten başlar, küçüğe doğru gider. Söz konuşmak büyüğe düşer, yemeği pay etmek de...

Büyük de güzel örnekler sunmalı, kendisine sunulan saygıya değer olmalı, saygının sınırsız olacağı zannında bulunmamalı... Saygının zedelenmesini gerektirecek hareketlerden kaçınmalı, kendine aşırı saygı duyulan ortamlarda uzun süre, sıkça bulunmamaya özen göstermeli...

Büyük içeri girerken ayağına kalkılır, konuşurken susulur, karşısında konuşmak için nazikçe söz istenir, sözler kısa tutulur, argo sözler, imalı laflar, kaba konuşmalar edilmez; gerekli olmadıkça da konuşulmaz...

Büyükle konuşulurken vücut ona tam dönük vaziyette olur; yan dönülerek, sırt çevrilerek konuşmak saygısızlık sayılır ki oldukça yanlıştır. Büyük de aynı şeylere dikkat etmeli (İslam peygamberinin ettiği gibi), sevgide ve ciddiyette kusur etmemelidir. Büyük de küçükle küçük, büyükle büyük olabilmeyi başarabilmelidir. Unutmayalım, büyüklüğün de vecibeleri vardır; bu vecibeler yerine getirilmediğinde büyüklükten eser kalmaz...

Anne ve babanın saygısı çoğu kez büyüğün saygısıyla örtüşmekle birlikte; onlara olan saygının sınırları ve kapsamı daha da geniştir. Anne ve baba bizim varlık sebebimiz olduğu için, onların bakımı, hizmeti, korunması, saklanması, gezdirilmesi, ibadetlerindeki hizmeti, borçlarının ödenmesi, gönüllerinin hoş tutulması gibi

evlatlara sınırsız görevler düşmektedir. Bütün bunlar yerine getirilirken "öf" bile dememeliyiz.

Annenin ve babanın yeri Huzurevleri olmamalıdır. Ömrünü evlatları için tüketmiş anne ve baba bir basit sebepten dolayı huzurevine konursa, bu Allah'ın da hoşuna gitmez, kulların da...

Ancak, ilgiye ve bakıma muhtaçlar için; fonksiyonunu yerine getirmeyen evlatlara sahip olanlar için, huzurevleri bulunmaz bir nimettir de...

Anne ve babasına gereği gibi davranmayan, verdiği lokmayı başa kakan, annesine ve babasına eziyet eden kişilerden huzurevleri daha iyidir...

Biz bu durumlara kültürümüzü yaşayamadığımızdan, evlatlarımıza değerlerimizi veremediğimizden, onları kültürümüzle ve inancımızla barışık kılamadığımızdan geldik. Bundan sonraki kuşaklar bu hataya düşmemeli.

Misafire saygılı davranılır, tebessümle karşılanır, başköşede ağırlanır, gerekli ikramlar gerektiği gibi yapılır, söz hakkı ona verilir, misafirin yanı boş bırakılmaz, yanında özel meseleler konuşulmaz, kaba ve kırıcı sözler kullanılmaz, tartışılmaz, gitmesini gerektirecek başka kusurlu hareketlerde bulunulmaz. Misafirin yanında özel işler görülmeye kalkılmaz. Misafirperverlik bizde sanattır, dünyaca meşhurdur... Bizde: "Misafir rızkı ile gelir..." inancı vardır, ona cimrilik edilmez...

Çevreye, kanun ve nizama, nimete, inanca, bilime, sanata da (edebe ve hayâya ters düşmedikçe) saygı gösterilmeli: Çevre bizim hayatımızın bir parçası, ona aykırılık, saygısızlık, ilgisizlik, sorumluluk edemeyiz. Yeşili zedelemek, çevreyi kirletmek, ağacı kesmek, suları kirletmek; çevreyi tahrip edene ilgisiz kalmak da bir tür say-

gızsızlıktır...

Kanuna ve nizamaya şartsız saygılı olunmalı ki devlet yaşasın. Türklerin devletli kalmalarındaki sırlardan biri de budur. Bu nedenle Türkler tarihin her döneminde devletli olabilmişlerdir.

Kırmızı ışıktaki geçiş yasağına devletin herhangi bir görevlisi de, bakanı da uyup saygılı olmalıdır. Hâkimler vicdanlarına, öğretmenler mesleklerine, üst düzey yetkilileri sorumluluklarına saygılı olmalılar...

Kanun ve nizamaya şartsız uymak sadece fakirin, fukaranın, taşrada yaşayan sade vatandaşın borcu olmamalı; başkentte yetkili olanlar, kanun yapıcısı pozisyonundakiler de saygılı olmalılar ki ölçüde aksama olmasın.

Nimete saygılı olmalıyız, bizim hayat sürdürmemiz ona bağlıdır; inancımız, kültürümüz de bunu emreder. Nimetin yeri çöp olmamalı, yerde görülmemeli, ekmek atılmamalıdır. Bizim kültürümüzde yerde rastlanan bir ekmek kırığı derhal yerden alınır, öpülür ve yüksekçe bir yere konur.

İnanca olan saygıda da bizim iftihar edilecek örneklerimiz vardır: İstanbul fethedilince bütün dinlere mensup kişilerin inancı serbest bırakılmıştı. Mardin'de çan sesleriyle ezan sesleri halen karışmakta, ibadet yerlerinin yan yana oluşunda sakınca görülmemektedir.

Ancak, bizim bu saygımızı bize zaaf olarak geri dönmemeli; bizden engin şefkat ve saygı görenler de bize ihanet etmemeliler; İstanbul'un işgali sırasında asırlarca birlikte yaşadığımız bir kısım azınlık, İngilizleri rıhtımda bayraklarıyla ve alkışla karşılamışlardı...

Bilim ve sanat bizde hep saygı görmüştür: İslam, üstünlüğü ilim ve takvada görür... Camilerde ön saflara ancak ilmi ve takvası

yüksek olanlar çağrılır; yoksa ön saf önce gelenindir, burada geleneklere yer vermemek gerekir.

Sanat da hitap ettiği insanların inancına ve kültürüne saygılı olduğu sürece hep saygı ile karşılanmıştır, yine de öyle olmalıdır. Nitekim ahlaki kurallara uymayan bir takım heykeltikler Ankara Büyükşehir Belediyesi'nce meydandan kaldırılmıştır.

Sanat ve sanatçı hakkında- çok tutarlı ve yetkili olmadıkça- eleştiri yapmamalıyız; yoksa saygıda kusur etmiş oluruz...

Emeğe de saygılı olmalıyız. Herkes alın teri dökülerek elde edilen mal ve hizmet için sahibine- emeğinden dolayı - saygılı olmalı. Çeşitli yemek sofraları çıkaran kadına; el emeği, göz nuru döken hamarat insana; fabrikayı işleten işçiye; devlet çarkını döndüren memura; sağlık görevleri icra eden hekime ve sağlık personeline; tarla ve topanı ile uğraşan çiftçiye; güvenliği sağlayan askere ve polise saygılı olmak zorundayız.

Toplum saygı esası ile düzen bulur, sevgi esası ile de neşesine kavuşur; her insanda ikisi de bir arada olamayabilir; ancak, saygının olması kaçınılmazdır.

EMPATİ

Empati, başkası için yapılması düşünülen şeyin, kendisine de yapılacağı düşünülmesi. Empati, her insanın unutmaması gereken bir kontrol mekanizmasıdır. Empati yapan yanlış yapmaktan kendini kurtarır.

Günlük hayatta bazen öfkenin önü alınamaz. Haklılığın da verdiği rahatlıkla kişi, işi şiddete götürüp karşı tarafa ağır zararlar verebilir. Bazı insanlar, ceza almadıklarından ötürü, yetkilerinin genişliğinden, ya da kendilerini ilgilendirmediği için, sorumsuz davranabilirler: Uzakdoğu depreminde oluşan tsunami, şayet ileri teknoloji sahibi ülkeler kanalıyla, mağdurlarına zamanında bildirilmiş olsaydı, can kayıplarının boyutları felaket derecesine ulaşmıyaktı. Burada ilgililerin duygudaşlık eksikliklerini söylemek abartı olmaz...

Bizim toplumumuzda, duygudaşlık; empatiden önce de vardı: Zira bizim büyüklerimiz, birilerine yapılması düşünülen bir incitici şeyi, kendisinin hissetmesi açısından “İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır!” uyarısında bulunmuşlardır... Çünkü birilerini incitmek, insan olan için, hoş bir şey değildir.

Her insan, duygudaşlık mekanizmasına sahip olursa, kimse kimseye fenalık etmez, kimse yaptığı işe hile karıştırmaz, hırsız hırsızlıktan vazgeçer, eyyamcı memur irkilir, sorumsuz yetkilinin yüreği hafifler, vicdansızın gözünden yaş damlar, imalatçı hileyi terk eder, tartıcı dürüst olur; böylece ülke yaşanılacak ülkeye döner...

CEP TELEFONU

Telefon, birbirinden uzakta olan insanların, aracısız, anında ve kolayca haberleşmelerine yarayan makinedir. Son asrımızda icat edildi, önce sabit telefonlar yaygınlaştı, ardından telsizleri çıktı ve kişiye özgü hale geldi.

Telefonu yerinde kullanırsak çok önemli, eğlence aracı haline getirirsek zararlıdır. Gençlerimiz telefon konusunda daha dikkatli olmalı, onu süksesiz aracı haline getirmemeliler. Telefonda konuşurken kurallarını bilmeliyiz, asla kurallarını hiçe sayma gibi bir yanlışlığa meydan vermemeliyiz.

Bizim çocukluğumuzda, manyetolu telefonlar vardı ve onları görmek için çok önemli insanlarla karşılaşmak gerekirdi çünkü telefon her yerde bulunmazdı. Telefonu açmak için önce kolu çevrilirdi, ardından uyarılan merkez (santral) devreye girerdi ve kimi istediğimizi sorardı. İstenen kişi öğrenildikten sonra bağlantı kurulur ve arayan kişi ile buluşturulurdu, böylece telefon görüşmesi olmuş olurdu. Bu halde bile telefonu olan çok fazla değildi, ancak imtiyazlı kişiler, devlet daireleri telefonu görebilirdi. Vatandaş ya postahaneden telefon ederdi, ya da telefon nimetinin külfeti ağır basardı ve vazgeçerdi, çünkü karşı merkezde de telefon yoktu...

Gençlik yıllarımızda, Başbakan Süleyman Demirel, İsrail'e bir resmi ziyarette bulundu. O zaman kendisine bir çanta içine monte edilmiş çok özel bir telefon makinesi hediye edildi. Bu makine o zamana göre çok özel bir makineydi: Bu çantayı yanında bulduran herkes, yolunu kaybetmiş olsa da, çölde bulursa da, telefonu olan, istediği kişiyi arayabilecek; kendisine uydu aracı olacak ve görüşme

sağlanacaktı. O zaman Sayın Demirel'i çok imtiyazlı görmeye başlamıştık!

Turgut Özal dönemiyle birlikte telefonlar halk arasında yaygınlaşmaya başladı. Telefon artık imtiyazlı kişilerin elinden çıkmış, herkesin elinde oyuncak olmaya başlamıştı. Çok geçmeden de cep telefonları çıktı ve kendisinden önceki bütün telefonların pabucunu dama attı.

Telefon, her şeye rağmen çok önemli bir haberleşme aracı olup, kullananı, anında, her şeyden haberdar ediyor, süre kaybını önüyor, çabukluğuyla avantaj sağlıyor, merakı gideriyor. Tarihin derinliklerinden gelen mektupla haberleşme türünün büyük ölçüde yerini alıyordu.

Geçtiğimiz yüzyılda telefonun bir türevi sayılan, telgraf, Mors Alfabeti aracılığıyla önemli haberleşme aracı olarak kullanılmış, Birinci Dünya Harbinde, İkinci Dünya Harbinde gördüğü hizmetlerle tarihteki yerini almıştı. Ancak daha sonraları gittikçe ortadan kalktı, çünkü telefonun pratikliği, telgrafın külfetini gözde büyütü, kapasite darlığı da ayrıca gözden düşmesinde etken oldu.

Günümüz insanı, belki hakkından çok, telefon nimetinden yararlanırken, zamanla da onu eğlence aracı olarak, oyuncak eşya yerine kullanmaktadır. Telefon, eskinin korkulan, irkilten, keşfi çözülememiş, sır görüntüsü veren halinden uzak; kullanıcısının emrinde, adeta hizmetlisi pozisyonundadır. Günümüzde ona hükmetmek için bir şeye ihtiyaç var: Para... Para oldu mu, gerisi kolay.

Telefon makinesi, kişiye, kullanmada rehberlik hizmeti de sunmaktadır. Günümüz telefonları kullanım hizmetlerini de birlikte sunmakla aynı zamanda bir sekreter görevi de görmektedir. Açılan bir telefon makinesi yapılacak işlemi yazılı olarak uyarılar yapmak suretiyle hedefe yönlendiriyor, böylece kişi varacağı hedefe

varmış oluyor.

Dahası var, telefon makinelerine radyo yüklendi, hesap makinesi monte edildi, fotoğraf makinesi özelliği kazandırıldı; faks, internet hizmetleri için müsait hale getirildi. Televizyondan görüntü yayınlama, karşı tarafa görüntülü haber geçme gibi kapasitelere ulaştırıldı. Bütün bunlar yetmedi, şimdi artık görüntülü telefonlar boy göstermeye çıktı. Her geçen gün, bu avuç içine sığan küçücük kutuya farklı yükleme yapılmakta; ama o, hâlâ, her gelene kapısını aralı tutmaktadır. Çünkü çağımız, bilgi ve iletişim çağıdır. Bu seçkin hizmet kişiyi bağımlısı, tiryakisi yapmıştır. Telefonsuz yaşamak neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Telefon, çok önemli bir teknoloji nimeti; ancak, zamanla onun, amacı dışında, çevreyi rahatsız edecek şekilde, sükse için, süs eşyası gibi, üstünlük taslamak maksadıyla, işi engelleyecek şekilde, ortama dikkat edilmeden kullanıldığını görmekteyiz. Bu, telefonun kötü olduğu anlamına gelmez; kullanıcısının yetersiz olduğu anlamına gelir.

Telefon yerli yerinde kullanılmazsa, zaman israfına, ekonomik kayıplara, çevrede rahatsızlıklara, beyin ve kulak zedelenmelerine, toplumda hor ve hakir görülmeğe ve daha sayılamayacak kadar büyük sakıncalara yol açar.

Telefona doğru hükmeden, sürat çağının meyvelerini toplar, mahrumiyete elveda der, işlerinde kolaylık ve pratiklik kazanır, saçbaş yolma derdi olmaz, toplumda alını ak dolaşır, yüzü kızarmaz.

Çoğu kimseler telefon konuşması kurallarını hiçe sayıyorlar: Telefonu açacak kişi, ilgili numarayı tuşladıktan sonra, öncelikle aradığı kişi olup olmadığını sormalıdır. Buna "teyit etme" denir. Aramanın doğru olduğu anlaşıldıktan sonra telefonu açan kişi kendisini tanıtır, kısa hal ve hatır sorar ve esas amaç ne ise kısaca özet-

lenir. Telefon konuşmasında söz uzatılmaz, kırılcılık, kabalık asla sergilenmez, konuşmanın sonuna gelindiğinde telefonu açan kişinin nazik bir eda ile veda anlamına gelen saygı sunmasından sonra konuşmaya son vermesi gerekir.

Kendisine telefon edilen kişi, telefonu kendi isteğiyle kapamaya kalkışırsa, ya da fırsattan yararlanarak özel isteklerde bulunup konuşmayı uzatırsa görgüsüzlükten sayılır. Bu kişinin özel istekleri için, ayrıca kendisinin bir telefon açması yerinde olacaktır.

Telefonda şakalaşmak, “bana bak “demek, sesi yükseltmek, konuşurken yemek ve içmek, kahkaha atmak, argo ve küfürlü sözler söylemek, şifreli ya da aleyhte konuşmak doğru değildir.

Telefonu açan kişi, karşıda kibarlıktan eser bulamazsa, o konuşma anında bitirilmelidir. Ancak burada bir kasıt olup olmadığı da çok önemlidir. Bu kasıt olması halinde yapılması gerektir. Eğer kasıt yoksa karşı tarafın yapısı gereği bazı kabalıklar oluyorsa hemen sadede gelinir ve söz çok uzatılmadan görüşmeye son verilir.

Bazı kişiler olur olmaz yerlerde telefon makinesini sergilerler, cemiyette birilerini aramaya kalkışıp dikkat çekmek isterler ki, bu günümüzde sıkça görülmektedir. Bu yanlışlığı asla yapmamak gerekir, toplumda telefon açma zorunluluğu varsa, izin istenir ve sakin bir köşede görüşme yapılır.

Telefonla konuşurken sesi yüksek tutmak da ayrı bir acemiliktir. Telefon konuşması kimseyi rahatsız etmemeli, kısa ve sessiz yapılmalı.

Telefon toplantılarda, camide sessize alınmalı; aranılıyor olsa bile çok mecbur olmadıkça açılmamalı. Özellikle camiler telefon görüşme yerleri değildir, buralarda camiye saygı ön planda olmalı.

Cep telefonu taşıyıp kullanmasını bilememek; telefonun zili-

ni yüksek perdede tutmak; telefon zilini çeşitli oyun havalarından oluşturmak görgüsüzlükten sayılır. Özellikle sesi normal boyutta tutmak; zilin müziğini bir telefon müziğinden tercih etmek; olur olmaz yerlerde telefonu kurcalamamak normal bir insanın yapması gereken şeylerdir.

Bazı telefon konuşmaları, uzaktan dudak okuma yöntemiyle anlaşılması diye, ağız perdelenerek, ya da bir tenhada olmalı. Bu tür yöntem emniyette, istihbaratta, üst düzey idarecilerin görev gereği konuşmalarında uygulanır.

Telefon araçtır, onu kullanımından doğan kusurları yüzünden horlamayalım; ona doğru hükmedip, sürat çağının imkânlarını hizmetimizde ve gelişmemizde kullanalım.

SÜNNET

Sünnet, İslam Peygamberi'nin yaptıklarıyla söylediklerinden her birine verilen addır. Burada sözü edilen sünnet, erkek çocukların, küçükken -hem dini, hem sağlık yönünden- geçirdikleri tıbbi bir operasyondur.

Biz, sünnetin sosyal yönü üzerinde durmaya çalışacağız: Erkekliğe atılan bu ilk adım, çok çeşitli şekillerde kendini gösterir. Kimisi usulüne göre yaparken, kimisi de ona çok uyduruk şeyler ekliyor; sünneti çığırından çıkarıyor. Sünnetin cep doldurma vesilesi yapıldığı da oluyor. Sünnet, sünnet gibi olmalı; sünneti başka şeylere alet edene pirim verilmemeli.

Sünnet, Müslümanlıkta görülen ve sağlık yönünden avantajları olduğu söylenen bir tıbbi operasyondur. Sünnet, sünnetlik çağı gelen erkek çocuklara, özel kıyafetler giydirilerek, olaya –kişinin kapasitesine göre- cemiyet havası verilerek yapılır. Davetliler, sünnet olan çocuğa hediyeler verirler, davetlilere çeşitli ikramlar yapılır.

Sünnet olacak çocuk, elinde asası, başında tacı, üstünde beyaz peleriniyle epey bir keyif çattıktan sonra sünnetini olur.

Bazı yörelerimizde, sünnet gününden bir gün önce sünnet kınası yapılır, eğlenceler tertiplenir, hatta içki sofralarının kurulduğu bile olur ki, bu bizim sünnet geleneğimizin sulandırılmışıdır.

Sünnet için bol para harcanması, sade biçimde sünnet olan çocukların kafalarının karıştırılması, şaşaalı sünnet olan küçücük çocuğun daha o yaşlarda insanlara nispet yapma gibi bir yanlışa bu-laşması, bazı ailelerin sünnet için taşınmazlarını bile satması, sün-

netin kendi itikat ve idrakinin dışına çıkarılması aklı başında olan herkesi rahatsız eden durumdur. Sünnet demek peygamberimizin izinden gitmek olduğuna göre, peygamberimizin yasakladığı şeyleri sünnetle birlikte sunmak büyük bir çelişkidir.

Çocuklarımızı sünnet ettirirken, abartıya yer vermeden ve geleneklerimizin dışına çıkmadan da yapabiliriz. Bu tür bir sünnet de çocuğun giydirilmesine, davetlilerin toplanmasına, onlara ikram yapılmasına, davetlilerin hediyeler sunmasına mani bir hal değildir.

Genelde her aile kendi düzeyinde aileleri davet edeceğinden sünnet düğünleri arasında kendi içinde bir farklılık da olacaktır: Sade vatandaşın sünnet düğününde ayran ve cantık ikram edilirken, beyin ve paşanın sünnet düğününde kavurma ikramı olur. Bu da kimsenin tuhafına gitmez.

Bir başka alternatif de, sünnetin tenhada, sessizce, kimseye haber verilmeden yapılmasıdır ki, bu da çok yerindedir. Tefvik Fikret, biricik oğlu Haluk'a seslenerek:”Çıkar üstündeki o süsleri, giydiğin yetiştir!” derken bu hususları düşünmüştü.

Maddi durumu yerinde olan kişiler, gönüllerine göre sünnet düğünü yaptıktan sonra çevrelerine çok iyi örnek olduklarını sanmasınlar. Bu konuda onlar sünnet olan kendi çocuklarıyla birlikte, birkaç yoksul çocuğu da aynı şekilde sünnet ettirerek bir vicdan borcu öderlerse toplum tarafından hoş görülebilirler.

Ayrıca, bu tip cemiyetler olurken, olur olmaz yerlerde Mevlit okutulması, okunması da- hafifliklere, aykırılıklara, söylentilere, çirkarcılığa yorumlandığından- sakıncalıdır.

Günümüzde, çeşitli kurum ve kuruluşlar sünnet cemiyetleri tertip ederek, çok sayıda çocuğu sünnet ettirme gibi yaygın geleneklerimiz oluşmuştur ki, bu yerinde bir gelişmedir.

Önceleri sünnet olacak çocuğu halk arasında “Sünnetçi” olarak bilinen halk hekimleri yaparlardı ve bu çok yaygındı. Zamanla tıp elemanlarımızın yaygınlaşması, geleneklere göre olan sünnetin bazı sakıncalar taşıması, bu konuda mevzuatın değişmesi artık eski sünnetçileri yasakladı.

Sünnet artık ehil ellerde, ciddi kurumlarda, tıbbın kurallarına göre yapılmaktadır. Böyle de olmalıdır. Eski hekimlerimizin sünnet olmuş çocuklara tedavi amaçlı sundukları “çürük odun tozu” artık ne bulunuyor, ne de bir değer taşıyor...

ARMAĞAN / HEDİYE

Armağan, insandan insana, dostluğu pekiştirmek, unutulmayı önlemek, sevgi, saygı ve ciddiyet ifade eden nesnedir. Armağan her yerde, her çevrede, her millette vardır.

Hediyelik eşya, yerine göre, kişiye göre, sunanın kesesine göre seçilmelidir. Hediye seçiminde yanlış tercihe yer verilmemeli. Hediye verilirken iyi düşünülmeli; değeri çok yüksek tutulmamalı; resmiyette değeri yüksek hediye kabul edilmemelidir. Şayet değeri çok yüksek hediye kabul edilmişse bu tür hediye rüşvetten sayılır, hukuk açısından sorumluluk doğar.

İnsan, bazı çevrelerle, bazı kişilerle farklı tavır ve ilişkiler içinde olabilir. Bu tavır ve ilişkileri ona armağan sunma gibi bir zorunluluk da yükleyebilir. Şayet kişi, bir dostuna armağan sunmuş, onu ziyarette bulunmuş ise, bu tip ziyaret önem kazanmıştır. Bu iki insan arasında sağlam köprü, daha sıcak ilgi, yüksek dereceli samimiyet, içinde yadırganacak şeylerin olmadığı bir davranış kendini gösterir. Kolay unutulmayacak anlar yaşanır, gelecekte yaşanabilmesinin yolları açılır.

Çocukluğumda, rahmetli babamın konak odasında, herkesin hayranlıkla izlediği bir sığın (geyik) postu vardı. Bu post, onun Ağrı Dağı'ndaki yaylalarda ikamet eden Celali Aşireti mensubu dostları tarafından gönderilmişti. Babam, her merak edene, göğsünü gerek geyik postunu yere serer, geyiğin avlanışını-üstündeki tek kurşun izini göstererek- izah ederdi... Post da post idi yani: Postun üstünde başı, ayakları-tırnaklarına varıncaya kadar- hemen her şeyi vardı ki, gören, geyiği şimdi kalkıp kaçacak sanırdı... Aradan elli yıl

geçti, ne o post unutuldu, ne de o armağanı sunanlar...

Hediye/armağan sunma, her millette vardır: Mustafa Kemal Atatürk'e de Ruslar, iyi tabaklanmış ayı postu sunmuşlardı. Hediye Dünyanın en ilkel kabileleri arasında daha sıkça görülen bir adet idi... Bizim saraylarımız incelendiğinde, hediyelerin oldukça önemli bir yer tuttuğunu görmek mümkün olacaktır.

Ancak, önemli yerlere sunulan hediyeler de titizlikle seçilmiş olmalı, rastgeleliklere meydan verilmemelidir...

Hediyelik eşya seçilirken, sunanın maddi durumu, niyeti, duyguları; sunulan kişi veya yerin durumu, özellikleri, konumu göze alınır... Bir avcıya, fişeklik hediye edilebileceği gibi; bir yazar'a iyi işleyen kalem, ya da dizüstü bilgisayarını hediye edilebilir... Duygusal bağları olanlar da çeşitli giyim eşyaları, mükemmel kokular, ya da değerli takı/ziynet eşyası hediye olarak sunabilirler...

Sunma işini yapan kimse, konumunu, maddi durumunu, hediyenin farklı çağrışımlar yapmamasını düşünmelidir... Burada kaydedilen isabetsizlik için:"Kaş yaparken göz çıkarma..." sözü kullanılır ki, sahibine oldukça zarar verir.

Armağan herkese verilemez, armağan vermek için bir ilinti, bir beklenti olmalıdır... Armağan sunmadan önce, armağan sunmanın yollarını açmış olmak gerekir: Bir aile, talepli olduğu gelin adayı için, daha ilk etapta bir armağan sunmaya kalkarsa kötü bir durum ortaya çıkabilir... Ancak, dostluğun kurulabileceğine dair yeteri kadar ipuçları ortaya çıkarsa o zaman hediye sunulabilir...

Yine bizim kültürümüzde, birinin eşine, kızına, gelinine veya başka bir ferdine, hiç ilgisi olmayan birinin hediye sunması, farklı algılanır ve cinayete varan sonuçlar doğurabilir. Hediye ince, narin bir ifade de taşır; süfli duyguların sergilenmesine araç da olabilir...

Hediye, hediye gibi olmalıdır.

Verilen armağan, kişileri zengin kılmaktan öte, dostluk bağlarının gelişmesi için külfetsiz bir metadır... Hediyeye servet yüklemek yanlıştır: İngilizlerin hediye ettiği Dolma Bahçe Sarayı Muayede Salonu'nda bulunan yarım tonluk avize gibi.

En güzel hediyeler de, özel günlerde, anne ve babaya sunulan, değeri çok yüksek olmayan, ancak hatırladıklarını ifade eden hediyelerdir: Kalem, giyim eşyası, hamak, bir özel örtü-şapka, cüzdan vs. gibi...

Hediye, yerinde ve amacına göre olunca, dinimizce de teşvik edilmektedir... Bizde "Kutsal Emanetler" dairesi bu tip hediyelerle doludur. Hırka-ı saadet bunlardan biridir.

UYUMAK

Uyumak, günün sonunda; ya da gün içinde, kişinin, uzun süre, kendisinde olmama kaydıyla, dinlenmesidir. Uyku, bedenin yükten kurtulmasına, kişinin sıkıntılarını unutmaya, günün tenha saatlerinin daha verimli geçirilmesine, yeni bir çalışmaya uygun ortam hazırlanmasına, aile ortamının benimsenmesine ve daha pek çok güzel şeylere vesile olur.

Ancak, uyku gereği gibi olmazsa, zaman kaybına, tembelliğe, yoksulluğa, hastalığa neden olur. Uyumak, mecaz anlamlara da gelmektedir. Uyku, güvenli yerde, sakin ortamda, temiz mekânda, uygun hava sıcaklığında; midenin ne aç, ne de tıka basa dolu olduğu anda olmalı; vücut, ağrı ve sızı içinde bulunmamalıdır.

Hemen her canlı uyur; özellikle insan uykuyu daha sistematik hale getirmiştir: Günün geç saatlerinde, bedenin yorgunluğunun arttığı anda, yatak ihtiyacı duyar ve gözünden uyku akarak yatağına girip uyur. Bu normal bir uyku sürecidir.

Uyku her zaman normal seyretmeyebilir; kişi gerginse, üzüntülü ve sinirliyse, heyecanlı ve korku dolu ise bir türlü uyuyamaz. O zaman da yapması gereken şey, ılık suyla bir banyo alması, ayran içmesi, uykuya geçmeden önce hüzzam, hicaz fasıllarından birini dinlemesi; inanan biri ise, Kur-an'dan ayetler okuyup dua etmesi gerekir.

Bazı iş yoğunluklarında, uykuya fazla zaman kalmadığından, uyku derinlemesine seyreder: Bir iş adamı, bir bakan veya başbakan gece yarılarında yatıp, erkenden kalkarlar ki bu süre üç saat, dört saat kadar bir süredir. Bunun beş veya altı saate çıktığı pek görül-

mez. Bu tür uykular, alınan özel önlemlerle sürdürülür ve alışkanlık haline geldiğinde de normal uyku gibi seyrederler.

Zamanı bol olanlar yedi-sekiz saat uyurlar. Bu türe girenler uykusu sorun teşkil etmez. Onlar istediklerinde tekrar yatıp uyuyabilirler.

Çocuklar daha fazla uyuyup gelişmelerini bu anlarında tamamlamanın gayreti içindedirler. Özellikle yeni doğmuş bir bebek gelişmesinin en büyük bölümünü uykusuyla tamamlar.

Gece vardiyasında olan işçiler gündüz uyurlar. Onlar için zor olsa da böyle bir uyku kaçınılmazdır.

Şoförler uzun yol gitme durumunda iseler, otobüs şoförü gibi, uykuları geldiğinde uyurlar. Onlar için uyku ve dinlenme pek de yeterli olmaz, bu nedenle yol kazaları sıklıkla ortaya çıkar.

Geceleri hırsızlığa çıkanlar da aşırıdıklarında uyurlar: Geceyi yatmadan geçirenlerin bir kısmı bu gruba girerler. Ayrıca sarhoşlar, tinerciler, başka uyuşturucu alanlar gece uykusunu tam alamazlar ve hayatları bu yüzden düzenli değildir.

Gece hayvanların da yoğun uyku saatidir: kuşlar tüneklediği yerlerde; büyük ve küçükbaş hayvanlar yattığı yerde, ininde olanlar ininde uyur.

Bazı hayvanlar da gece avlandığı için gündüz uyur: Yarasalar, baykuşlar, kediler, köpekler, kurtlar, çakallar ve diğer yaban hayvanları bu tür hayvanlardır.

Uyku bedenin zindeleşmesine, yorgunluktan kurtulmasına yol açar. İşe başlayan için bir büyük moladır uyku. Kalkmayan kol, yürümeyen ayak, çalışmayan kas, işlemeyen beyin için taze kuvvettir uyku. Uyku bitkinliğin en etkili ilacıdır. Uykusunu almış kişi, işe

canlı ve diri bir şekilde başlar ve başarılı olur.

Normal uyku uyuyan insan, uyku öncesi gerginliği üstünden atmış haldedir. Rahatsız edici şeylerin baskısı azalmış, kişinin üstündeki yük kalkmıştır artık. Uyku her derde ilaçtır. Bunun için eskiler: “Sabah ola, hayrola...” demişlerdir.

Uyku, genelde gece seyrettiği için, günün en sıkıntılı saatlerini yararlı bir işimiz için kullanmış oluruz. Kim bilir, gecenin o esrarengiz saatlerinde uyumasaydık hangi gailelerle cebelleşecektik, hangi belalar kapımızı çalacaktı, toplum huzuru denen şey kalmamış olacaktı.

Bir zamanlar televizyon ekranından halka seslenen Eskişehirli yaşlı bir erkek, gece gündüz uyuyamadığı için evinden çıktığını, parklara gittiğini, banklarda yalnız oturduğunu, baykuşları izlediğini, sarhoşlarla muhatap olduğunu, güvenlik elemanlarının takibine uğradığını, sabahın olmasını dört gözle beklediğini hüznle anlatır dururdu. Hayat onun için artık anlamsız bir hücre hapsine dönmüştü.

Çok uyumak, zamansız uyumak, herkesin çalıştığı zamanda uyumak, mazereti olmadan uyumak veya normal uyku uyumamak da yerinde bir uyku değildir. Tembellik, yoksulluk, bahane üretme gibi hoş olmayan şeyler uyku anormalliklerinden kaynaklanır.

Gece uyuyamayan hastalar, gece yolcuları, nöbet tutan kişiler gecenin sonunda gergin, sinirli, yorgun, dengesiz olup; reflekslerinde düşme gibi olumsuzluklar yaşarlar. Bu durumdan ancak uyku uyuyarak çıkarlar.

Uyku, kişiye, aile ortamını sevdirir; kişi, uyuyup rahat ettiği ortamı benimser, oraya önem verir; her zaman o ortamın sağlıklı ve faal olmasına katkıda bulunur. Bu da aileye en büyük destektir.

Kişileri ailelerine bağlar, aile bağlarının kuvvetlenmesine yol açar; kişiyi zararlı dış etkilere kurtarır. Tehlikelerin kucağından alıp, kuş tüyünden yorganın altında beler.

Uykunun, öğlen üzeri veya iş arasında kısa süreli olanına da “şekerleme” adı verilir ki bu tür uykular da vücuda zindelik verir. Uykusuz yol giden sürücülere de durup uyumak tavsiye edilir ki, herhangi bir kazaya sebebiyet verilmesinler.

Uyumak, aynı zamanda dünyadan haberi olmayanlar için veya olan bitenden anlamayanlar için de kullanılır. Bir çocuk, bir ağır hasta bu gruba girer.

Uyku anı çok nazik andır: Her tehlikeye açıktır, güvenli ortam gerekir. Uykuda kesilenler, soyulanlar, darp edilenler kayıtlara geçmiştir. Yatak odası güvenli olmalı, güvenilmeyen kişilerle uyku ortamı paylaşılmamalı.

Uyunacak yerde oda sıcaklığı serin olmalı, çok sıcak olmamalı, ağır yün yorganlar kışın; pikeler de yazın kullanılmalı. Odanın havalandırılması yeterli olmalı. Bir kişi için bir gecede en az beş metre küp temiz havaya ihtiyaç vardır. Demek ki çok dar odalar sağlıklı uyku yerleri değildir.

Ağrılı ve sızısı olanlar için yün yataklar, yoksa ortopedik döşekler kullanılmalı, yastık çok dik tutulmamalı. Yatağa girmeden önce tuvalet ihtiyacı giderilmeli, dişler fırçalanmalı, mümkünse duş alınmalıdır ki uyku rahat uyunun.

Uyku, uykusu gelenin yaşayacağı şey olmalı; özellikle gündüz uzun süren uykuların ardından tekrar denenmeye kalkışılmamalı. Bu tür uykular gece uyanmalara, kâbus görmelere kadar varır.

Uyuyacak kişi ne çok tok olacak, ne de midesi zil çalar halde bulunacak. Yatağın başucuna su, ayran, süt gibi gece uykudan

uyandıığında kişinin içeceği şeyler konulmalı. Gece iki uyku arasında bu tür şeyler tüketilmelidir ki, mide rahatlasın, hararet varsa geçsin, açlık bastırılsın ve böylece uykunun kalitesi artsın.

Bazen uyku anında horlamalar olmaktadır, bu bir hastalık belirtisi olup hekime gitmeyi gerektirir; ancak, bu kişiler horlamayı kesmek için sırtüstü yatmaktan çok yan üstü yatmalılar, bir iki yudum su içmeliler, burun/geniz yolunu açmalılar.

Uykuda sayıklayanlar, konuşanlar da var ki, bu, daha ziyade uyumadan önce zihninde birikmiş sorunu olanların yaşadığı durumdur. Bu kişiler bazen kalkıp yürürler de... Bu durumun sona ermesi için, zihni meşgul eden şeylerin zihinden çıkarılması, daha da olmuyorsa hekime gidilmesi gerekir...

Ağrı ve sızı içindeyken de rahat uyku uyunmaz ve ağrı kesici kullanılır. Ancak, ağrı kesiciler gibi faturası sağlığınıza ödenen ilaçları da sık kullanmayıp, hastalığınızın tedavisine özen göstermemiz gerekmektedir.

Özellikle sigara içenler gece uykularını öksürükten, boğaz ağrısından, mide yanmasından fırsat bulup uyuyamadıklarından, sigara içmeye son vermeliler. O zaman hayatlarının normale döndüğünü kendileri de göreceklerdir.

İyi uyku, zindelik, sağlık, mutluluk ve başarı demektir.

SİGARA

Bir zamanlar cephedeki askere- iyi gelir düşüncesiyle- ikram edilen; sonra bütün insanlığın baş belası olan bir zararlı alışkanlık. Sigara hem içicinin cebine, hem vücuduna, hem de ortama zarar veren bir kimyasal silahtır adeta. Sigaradan kurtulmak zor değil, irade işidir. Son zamanlarda sigaraya karşı epey önlem alındı; ancak daha da acımasız önlemler alınmalıdır. Geleceğimiz sigarasız olacak şekilde yapılanmalıdır. Sigara sükse aracı değil, bayanların elinde asla görülmemeli. Eğiticiler, sağlık elemanları, gıda imalatında çalışanlar asla sigara içmemeliler; çocuklar içiyorlarsa tedavi edilmeliler.

Sigara, askerlere tedavi amacıyla içirilir, fakat onunla tanışanların yakası bir daha onun elinden kurtulamaz ve bütün insanlık onun elinde oyuncak olur. Sigaranın çeşitli zararlarının görülmesi üzerine karşı önlemler alınmaya başlanır. Ancak bir taraftan da tütün ekim alanları genişletilir, devlet sermayesi bu iş için kullanılır, özel sektöre çeşitli markalarda sigaralar imal edilir, üretimi ve tüketimi "Tekel" adlı bir kuruma verilir. İnsanlar arasında artık yayıldıkça yayılır ve özendirici olmaya devam eder.

Sigara, sohbetlerin vazgeçilmezi olur, sıkıntılı anların güya arkadaşı, alışkın olanların içmediğinde öleceğine inanılan bir bağımlılık metaı olup çıkar. Bizde sigara içene sigara ikram etmemek adeta görgüsüzlükten sayılır hale gelir:

Bir zamanlar, bizden bir ünlü, İskandinav ülkelerine tahsile gider. Gel zaman, git zaman derken, bir akşam, bir komşusunun evine misafir olur. Bizim ünlü, gittiği yerde iki büklüm oturur, bir sigara ikram edilmesini bekler, ama sigara ikram edilmez. İçten içe

celallenir, sabrı tükenir ve elini cebine götürüp, kendi sigarasını yakmak için onlardan izin ister... Bir taraftan da hürmetten haberdar olmadıklarını vurgularcasına:”Bir sigara yakabilir miyim?” der. Ev sahipleri dudak bukerler ve içlerinden biri: “Bilmem, siz bilirsiniz, ama içmeseniz daha iyi olur...” cevabını verir... Alınan cevap bizimkini pek ırgalamaz, bizim azimli ünlü, sigarasını yakar ve tellendirir... Dahası da var:

Ülkemizin ekranında bile olayı anlatır ve ilgililerin eksikliklerine vurgu yapar... Dinleyenler de tasdik etmek suretiyle üstünlüğümüz böylece peşinen pekiştirilmiş olur...

O günden sonra, yaşananlar, bizi şimdi onların oldukları noktaya getirdi, fakat aradan kırk yıl geçtikten sonra... Zaten düşünürlerimiz de “Avrupa’dan otuz-kırk yıl gerideyiz.” demiyorlar mıydı?

Gelelim sadede: Günümüzde sigara içenler artık gittikçe çemberde... 19 Temmuzda artık kapalı alanlarda tümüyle içilmesi yasak kapsamına alınıyor. Kesinlikle iyi bir gelişme. Bir zamanlar toplu taşıma araçlarında yasaklanınca ”Yürümez...” diyenler vardı, ama yürüdü...

Sigaranın topluma verdiği zararlar ortada, bunları saymaya kalkışmak bile yersiz. Çünkü bebeler hariç herkes bunu biliyor. Buna rağmen, içici hem parasını veriyor, hem kendini zehirliyor, hem de çevresini zehirlemeye devam ediyor. Hatırlatana da kaçamak ve yutturmaca sözlerle “İçen de ölmüş, içmeyen de...” diyor; ya da “Atın ölümü arpadan olsun...” gibi oldukça mantıksız bir cevap ile kendini kurtarmaya çalışıyor... Oysaki sigara, zehirli kimyasal silah gibi onda öldürücü etkisini başlatmış da haberi yok... Saddam, Halepçe’de kimyasal silah kullandı diye idamına hükmedildi; ama sigara içenlerin çevreye verdikleri aynı tür zararlar için bir yaptırım uygulanmadı. Bu da insanlığın uyku hali olsa gerek.

Eskiden, eğitim elemanları olan öğretmenler, öğrencilerinin gözü önünde sigara içerlerdi, fakat önemli bir uyarıda bile bulunan olmazdı... Bu nasıl eğiticilik, ne tür yöneticilik, nasıl bir vatandaşlık bilinci, şimdi çok iyi anlaşılıyor... Kısacası, geçmiş dönemlerdeki vahim hatalarımızı uzun zaman göremeden yaşamışız, şu an telafisi de zor. Profesör Dr. Mehmet Kaplan hocamızın dediği gibi:”Bir zamanlar ata iyi binerdik, ama attan geç indik...” sözü de bu gerçeğin ifadesidir.

Sigaradan kurtulmak için çok fazla düşünmeye de gerek yok; içilmediği andan itibaren bırakılmıştır artık... Kısa bir süre içinin kafasında “demirciler çarşısı faaliyette bulunur” sonra o da kepenk kapatır... Sigaraya olan istek, sönmeye yüz tutan köz gibi dıştan küllenmeye başlar, ateş gittikçe küçülür ve bir süre sonra tamamen küle döner... Yeter ki sağlam bir irade olsun, zararına kesin inanan bir kararlılık bulunsun...

Sigara için bir dizi önlemler alındı, kanunlar çıkarıldı, daha da devam edeceği benzer. Artık insanlık uyandı, bir içenler hariç...

Geleceğimiz sigarasız olacak şekilde düzenlenmeli, işe alınmalarda, devlet dairelerinde ve toplu üretim yapılan yerlerde sigara içene yer verilmemeli... Sigara kesinlikle yasaklanmalıdır, çünkü insan beyni böyle bir zorunluluktan sonra sigaraya istekli olamaz...

Gençler için özel önlemler alınmalı, sigara ağır vergi ile vergilenmeli, sigara içenlerin sağlık hizmetlerinde –fedakârlıktan mahrum bırakılma gibi- bazı kısıtlamalar getirilmeli, sigarayı topluma zarar verecek şekilde içene teşhir edici müeyyide uygulanmalı; kısaca sigara için her engel konmalı; onu terk edene de ödül verilmelidir

Sigaranın zararı, yalnız içenle sınırlı değil; kimse kendi geçici tutkuları için toplumu zehirlemesin, sigarayı da gözünde büyütüp kahraman etmesin...

ÖZGÜVEN

Özgüven, kişinin atılım için yeterli cesarete sahip olması; kendini, başaracaklar arasında görmesi; hamle öncesi, kendinde, ilgili kıstas varlığına inanmasıdır... Özgüven kişiye açık çektir... Başarı için önce özgüven gelir... Kişinin kendini iyi keşfetmesi, bu konuda abartıda bulunmaması gerekir...

Her insan, bir işe başlamadan, bir hamle öncesi, bir ön araştırma yapar. Bu araştırma genelde kişinin kendisiyle ilgilidir. Bir güreşçi şayet rakibini yeneceğine inanmazsa onunla hemen güreşe çıkmaz, ya da ona galip gelemeyiz...

Benim öğrencilik günlerimde İskoçya'dan "Canavarlar Ekibi" diye bir pankreas güreşçisi grubu geldi. Bu grubun içinde "Bill" diye biri vardı ki 232 kiloydu ve meydan okumasına kimseden cevap alamıyordu... Bu meydan okumayı o zaman "Ordulu Mustafa" lakaplı Mustafa Bük duydu ve güreşmeyi kabul etti... Neticede Ordulu Mustafa bu urgan uçkurlu heyelan artığını fena yendi... Demek ki Ordulu Mustafa kendinde yeterli özgüveni olan biriymiş...

Özgüveni olan, girişeceği iş için sermayesi hazır olan girişimciye benzer... Hazır parayla iş yapmak hem kolay, hem rahat, hem de rakiplere karşı üstünlük sağlar. Özgüven de kişiye cesaret ve güç verir.

Özgüven eksikliği motive edilmeyi de engeller. İçinde güven taşımayanlara söylenen söz inandırıcı gelmez. Böyle bir çelişkiden sonra başarı kazanmak asla mümkün değildir. Bir amatör takım oyuncularını büyük bir takıma karşı motive edip başarı elde etmenin mümkün olmayacağı gibi.

Kişi özgüvene sahip olmalı, ancak abartıya da kaçmamalıdır: Gerçekleşmesi ancak mucize kabillinden olacak olan şeyleri de özgüvenle aşmaya çalışmak hezimetli hazırlar... Bir amatör takımın Barselona'yı yeneceğine inanıp, sonuçta ona sıfır yenilmesi gibi...

Kişi kendini keşfederek özgüvene ulaşmışsa, başarı onun için hayal değildir...

PARA ve PARA HARCAMA

Para, alım gücü olan sembolik bir meta. Harcama ise, bu metanın bir mal, ya da hizmet ile takas edilmesidir.

Para tarihin eski çağlarından beri olan, değer gören, insana mutluluk getiren, düşman kazanmasına da neden olan bir araçtır. Para çok şey olmakla birlikte, her şey de değildir. Özellikle onu kazanmaktan da öte, harcamasını iyi bilmek gerekir. Para, para kesesinde taşınmalı, günümüzde olduğu gibi banka kartı kanalıyla harcama yapılmalı, üstüne yazı yazılmamalı, kirletilip, buruşturulmamalı; gösteriş aracı yapılmamalı, elde fazla tutulmamalıdır.

İnsan akılı parayı bulduğundan beri, para cazibe kazanmış: Eskiler onun için şu sözü çok söylerlerdi: “Anasını kızından ayıran paradır...” Yine ünlü Fransız Kralı Napolyon Bonapart “Para, para, para...” demişti... Para her insanı ilgilendirir, pek çoğunu da hareketlendirir.

Para ilk defa Lidyalılar tarafından bulundu ve kullanıldı. Para günümüzdeki şekline gelinceye kadar çok aşama geçirdi. Önce pişmiş topraktan yapımına başlanan para, sonra çeşitli madenlerden yapılmaya başlandı ve en son da adına banknot denen kâğıt paralar basıldı.

İnsan kendi üretilmediği mal ve hizmeti satın almak zorundadır. İşte bu ihtiyacını parası varsa rahatça karşılar, çünkü para verince mal ve hizmet alımında problem çıkmaz; taraflar arasında bir sıkıntı yaşanmaz. Özellikle günümüzde olduğu gibi bankamatik kartıyla, parayı görmeden işini görür...

Ayrıca bankalar geliştirdikleri özel sistemler ile para yerinde sabit dururken, yazışmalar kanalıyla iş ve işlemler paranın kendisini görmeden hızla yapılır ve sonuçlandırılır; yeter ki kişinin parası olsun...

Para, insana mutluluk da kazandırır, düşman da: İnsan parasını harcamak suretiyle ihtiyaçlarını görür, dostlarını, yakınlarını, aç ve yoksulu sevindirir... İnsanın parası varsa eğer, kusurları bile hoş görülebilir, paralı birinin kanı şirin (tatlı) olmaya başlar; çevresinde bolca dostu olur... Bu da parası olan için mutluluktur.

Para, kişiye düşman da kazandırabilir: Parası olan kişi göze batıyorsa, belli kişilerin dışında kimseye menfaat vermiyorsa, alenen harcamalarda bulunup insanları kıskandırıyor, tavırlarıyla paralı olduğunu belli etmeye çalışıyorsa düşman kazanıyordur... Bir gün, bir yerde kendine ağır fatura kesilir, hatasını düzeltmeye bile zamanı olmayabilir... Onun için paraya hâkim olmak, onu doğru kullanmak da ayrı bir sanattır...

Para çok şeydir; ancak, her şey de değildir... Günlük hayatta parayla alınıp satılacak şeyler de var, alınıp satılmayacak şeyler de... Mesela mal ve hizmetlerin alınmasına paranın gücü yetebilir; ancak, akıl, efendilik, ketum olma hali, dürüstlük, namus, edep ve benzeri şeyler parayla alınıp satılamaz... Kişi, bu gibi erdemlere gelince parasının işlemediğini görür ve kendini içten içe yemeye başlar...

Para kazanmak zordur: Her insan para kazanmanın yolunu bilemez, bulamaz... Para kazanma adeta sanattır: Bunun için düzenli iş, iyi işleyen çark, iyi esnaf olmak gerekir. Eskiler bunun için: “Suyu arka bağlamak...” tabirini kullanırlardı. Günümüzdeki marketler zinciri, banka, fabrika örneğinde olduğu gibi. Esas müteşebbis ortada gözükmez, ancak paralar onun kasasına akar...

Para kazanmak, eskiden biraz daha kolaydı, günümüzde epeyce zorlaştı; ancak, ondan da zor olanı parayı elde tutmak, doğru yerlerde harcamak, harcarken telafisi mümkün olmayan hatalar yapmamak gerekir... Gap projesiyle toprakları sulanıp zengin olan bir çiftçi, bir zamanlar ağzının suyu akararak söylerdi: “Biz şimdi dokuz tene kari alacağız...” Bu da paranın yanlış insan elinde, hangi yanlışlıklara yol açtığına güzel bir örnektir...

Para, cüzdanda, para kesesinde taşınmalı ve yıpratılmamalı; ıslak ve kirli elle kullanılmamalıdır. Modern insan, para taşımak yerine bankamatik kartları kullanmak suretiyle, hem paranın yıpranmasından, hem çalınmasından, hem de kaybedilmesinden kurtulmuş olacaktır.

Para, üstüne yazı yazılabilen not defteri değil, özellikle âşıkların CÖNK defteri hiç değildir. Ona yazı yazmak en büyük hatadır. Kişilik para taşımada, onu harcamada kendini gösterir: Para taşımak ve harcamak kişilik işi olduğu gibi; kişiliksizliğin önemli bir göstergesidir de...

Banknotların mutlaka sayılması, sayarken yanlış sayılmaması; içlerinde kopuk, sahte olanlarının fark edilmesi açısından, dikkatli olunması gerekir. Para demeti aynı hizada tutulmalı, ters-düz istif yapılmamalı; sayarken, banknotun köşelerini görerek değil, tümünü görmek ve diğerlerinden ayırarak kontrollü saymak gerekir... Acele etmek, kurallara uymamak, bizi ikinci işleme mecbur eder; hatta ve hatta tartışmalara, itirazlara, kavgalara varan tatsızlıkların önünü açabilir...

Demet haldeki parayı saydıktan sonra, karşı tarafa toplu olarak ve demetler açık şekilde vermek; sözle de “Biz saydık, siz de sayınız lütfen!” demek suretiyle karşı tarafın teyit etmesini beklemek ve işlemi sona erdirmek gerekir... Tek banknot da olsa, verirken açık

şekilde, ele teslim etmek; para alınırken de mutlaka sayıp teslim almak gerekir... Para işine şaka, güven, laubalilik katmak hatadır; telafisi olmayan sonuçlara götürebilir...

Karışık banknotlar sayılırken önce onları kendi içinde istif etmek (onluk, yirmilik, ellilikler şeklinde), sonra kalemle, kâğıda, banknot adetleri ve tutarları işlenerek kaydetmek daha doğru olacaktır.

Paranın elimizde sessiz duruşuna bakmayın siz; yanlış kullanıldığında gırtlığa sarılacak kadar haşın bir hal alır. Özellikle onu gösterip seslendirmeyim, zira eskiler :”Para sesi, su sesi, kadın sesi...” demişlerdir ki, bu seslerin cazibesi vardır... Hem bizi, hem karşı tarafı yanlış yola sevk edebilir...

EKMEK

Ekmek, temel gıda; sofraların baş tacı, acıkınca akla gelen ilk nimet.

Ekmekğin yeri kültürümüzde büyüktür; onun için çok meşakkatli hazırlık yapılır; ekmek azizdir... Günümüzde ekmek, eskiden olduğu gibi saf ve katıksız değil; ancak, eski ekmekleri yine de aratmaktadır. Ekmeği israf etmeyelim, çöpe koymayalım, değerini bilelim. Ekmeğin değerini bilmeyen ekmezsiz kalır.

Ekmek, kişinin acıkınca elini uzatacağı ilk nimettir. Hele hele eskiden katık bulmakta güçlük çeken insan, yalnızca ekmeği bulduğunda sevinirdi ve onu katıksız yemek suretiyle karnını doyurup şükrederdi. Zamanla ekonomi düzelince, hem katık çoğaldı, hem de ekmeklerin katkısı ve çeşidi arttı.

İstiklal harbini takip eden yılda Marmara ve Ege halkı hububat yokluğundan dolayı, meşe palamudunun meyvesini öğütüp zeytinyağıyla bulamaç yaptıktan sonra ekmek yerine kullanmak zorunda kaldı. Böyle bir zorunluluğun sonunda yenen meşe palamudunun karınlarına kum gibi çöktüğünü, uzun süren rahatsızlığa neden olduğu günleri görenler de, onları dinleyenler de çok iyi bilirler. O nedenle bu sıkıntıyı yaşayanlar ekmeğin değerini o sıkıntıyı yaşamayanlardan, özellikle günümüz insanından daha iyi bilirler.

Bir de ekmeğin nasıl bir nimet olduğunu, ancak onun yokluğunu çekenler ile hazırlanmasında fiilen görev alanlar bilirler. Bir ekmek için bir gün boyunca bedenlen çalışanların olduğunu çok duydum. Günümüzde bile Çin'de, Uzakdoğu'nun bazı yerlerinde karın tokluğuna çalışan çok insanın olduğunu gazetelerden okuruz,

haber bültenlerinden sıkça duyarız.

Bizim kültürümüzde ekmeğin yeri çok ayrıdır: Bizde ekmek rastgele tutulmaz, ters konmaz, atılmaz, savrulmaz, rastgele yere konmaz. Bizde ekmek yerde görüldüğünde alınıp öpülür ve başüstüne konulduktan sonra temiz bir yere konur.

Yine bizde ekmeğe kirli elle dokunulmaz; onunla el, ağız silinmez. Ekmek olan yerde bevl (abdest bozma) yapılmaz; ekmek tuvalete taşınmaz, tuvalette ekmek yenmez. Avrupa'da, oturaklı tuvaletlerde bazı kişilerin ihtiyaç giderirken bir yandan da bir şeyler yediğini çok duyduk. Bu bizim kültürümüze oldukça ters düşer.

Ekmek, sanıldığı gibi kolay gelmiyor sofraya: Onun için toprağı sürüp tohum ekerdik. Çimlenen tohumları sulayıp büyütürdük, yaklaşık dört ay sonra biçerdik ve dövenle saman haline getirirdik. Daha sonra savururduk, taneleri samandan ayırıp, eledikten sonra yıkar ve kuruturduk. Kurutulan buğday tekrar elenir, taşından ayıklanırdı ve değirmene götürülüp öğütülürdü. Buğday, una döndükten sonra, hamur mayası karıştırılırdı ve suyla karılıp yoğrulurak hamur haline getirilirdi. Hamur bekletilir, ekşimesi sağlanırdı. Ekşiyen hamur, kündelenip açılırdı; ya tandırda, ya fırında, ya da pilekide pişirilmek suretiyle ekmek olurdu... İşte günümüzde aranan ekmek de budur... Bizim o günleri gören insanımız, o ekmeği hep arar durur. Bu şartlarda pişen ekmeğin kokusu bir mahalleyi alırdı, katıksız yenmesi bile insana külfet çıkarmazdı.

Ekmek bizde çok azizdir, adının duyulduğu anda bile bütün ciddiyetin toplanmasına vesile olur... Ekmekle oyun olmaz, kimse'nin ekmeğiyle oynanmaz; ekmek ekmekten üstün tutulmaz; hepsine aynı nimet değeri verilir.

Ekonomik şartlar değiştikçe, ekmeğin çeşidi de, yapısı da değişti: Hatırladığım kadarıyla İspanya'da elli dört çeşit ekmek yapı-

maktadır. Bizde belki bundan da çok çeşit ekmek vardır. Çünkü Anadolu kadınının ivedilikle pişirdiği ekmeklerden olan bazlama türü şeyler resmiyette yer almaz...

İnsana ne kadar çok çeşit ekmek sunulursa nazlanma ve seçicilik de o kadar artmaktadır. Bu nedenle ekmek tüketirken anı değil, maziyi sıkça hatırlayıp, duygusallığı bir kenara bırakmalıyız.

Bundan elli yıl önce ekmek çeşidi ve tipi farklıydı: Benim çocukluğumda bizim Eleşkirt'te İbrahim Aga'nın fırınında iki çeşit ekmek çıkardı: Biri büyük kara somun, öteki beyaz francalaydı. Somuna da, francalaya da gıpta ile bakılırdı. Kara somunlar piştikten hemen sonra 29.Piyade Alayı'na gönderilirdi. O zamanlar ordu her yerde ekmeğini, günümüzde olduğu gibi, pişirmezdi.

Bir zamanlar bizim köyde bir komşumuzun kışlık unu zamanından önce biter. Bu komşumuz mecburen beyaz un alır ve ekmek pişirtir. Kendisini gıptayla izleyen bir komşusuna o tebessümle bakar ve "Andır yokluk insana beyaz ekmek yedirtiyor..." deyip herkesi güldürür.

Günümüzde ekmeklere çok çeşitli katkı maddeleri katılmakta, rengi ve tadıyla oynanmaktadır... Ekmek standardımız değişmiş, içi boş, rengi göz alacak kadar beyaz olan ekmekler vitrine çıkmış... Buğdayın en yararlı kısmı olan kepek, undan ayrılmış, normal ekmek kepeksiz hale getirilmiş ki, bunu yapan el, asla kabul görmüyor milletimizden... Kepekli ekmek adıyla pişirilmiş ekmekler de külfetinden dolayı farklı fiyattan satılmakta...

Normal ekmek çok çabuk bayatlamamalı, içi hava doldurulmamalı, gramajı standart olmalı; yapısı da kültürümüzü çağrıştıran şekliyle yeniden ayarlanmalıdır. Çöplüklerde ekmeğe rastlanmamalı...

Ekmeği tüketmek de ayrı bir sanattır: Onu ince, küçük doğramalı, kırılıp ufaltılmamalı, kurutulup atılmamalı, kurumuş ekmek ısıtılıp tüketilmeli, tuzu indirgenmeli, tam pişkin olmalı.

Ekmek ambalajlı olmalı, üstünde içeriği hakkında bilgi bulunmalı, ekmeğin sofralık süresi açıkça belirtilmeli.

Özellikle yatılı okullar, askeri kışlalar, büyük yemekhaneler, lokantalar ekmek tüketiminde bundan böyle daha dikkatli olmalılar. Bu kurumların çöplüğünde rastlanan ekmek ve yemek, orta derecede bir ülkeyi besleyecek miktardadır.

Ekmek çöpe atılmaz; ekmek çöpe atılmışsa şayet, o insanlar yakında ekmek arayacaklardır...

EL ALETLERİ / HACETLER

El aletleri günlük ihtiyaçlarımızı karşılayan makine ve düzeneğin arızalanması halinde, bunların arızalarının giderilmesi amacıyla kullanılan araç ve gereçlerdir.

Hacetler her evde bulunurlar, olmamaları halinde hayatın akışı aksar. Hacetler aranıp da bulunamadıklarında zaman kayıpları olur, sorunlar yaşanır. Hacetleri özel sandıklarında toplu tutmak gerekir. Her alet, mümkünse, her evde bulunmalı.

Gerek evimizde, gerek bahçemizde, gerekse iş yerimizde normal hayatımızın işleyişinde rol alan bir takım makine ve gereçler vardır. Bunların devre dışı kalması halinde hayatın akışı durur, kalitesi düşer, zarara uğrarız... Elektrik anahtarı arızalandığında bir kontrol kaleminin olmaması, hemen bulunamaması, bulunduğu bozuk olması sinirlenmeye, komşunun kapısını çalmaya, dükkân dükkân gezip aramaya, ya da bir elektrikçi çağırılmaya varan külfetlere yol açar. Oysaki bu alet zamanında, belli bir yerde saklanmış olsa, çalışır durumda bulunsa, hiçbir sorun yaşanmayacaktır...

Diğer bütün ev aletleri için aynı şeyi söylemek mümkündür. Bir evin çok şeye ihtiyacı vardır, ihtiyaç duyulması halinde başka başka yerlerden temin edilerek işimizi görmemiz, bize külfet açabilir; hatta hatta gailelere itebilir. Bazı komşular çığ söz söyleyip insanı sinirlendirebilirler... Bizde bunun için söylenmiş bir söz vardır: "Kötü komşu insanı hacet sahibi edermiş..."

Bir ev sahibi olarak, epey zaman, lazım olduğunda bulunamayan aletler yüzünden, evde haşlamadığım insan kalmadı... Sonunda, bütün aletleri bir arada bulundurabilen, özel katlamalı hacet

sandığı aldım. Evdeki bütün aletlerin yanıma getirilmesini söyledim. Yanımda toplanan aletleri sandığın ilgili bölmelerine elimle yerleştirdim. Hem evde bir toparlanma oldu, hem de hangi şeylere sahip olduğum ortaya çıkmış oldu... Böylece eksikleri tamamladım, artık sefere hazır kıta gibi korkusuzca hayat sürmekteyim...

Her şeye rağmen, zamanla yerinden çıkıp da yerine konmayan aletler kargaşaya ve karışıklığa neden olduğundan disiplinin elden bırakmaması, işi biten aletin sandığa geri dönmesi gerekir. Burada özellikle bir başka şeyi de vurgulamak isterim: İlke sahibi insan, her şeye sabit bir nokta ayıran, hayatında kuralları olan, kurallarına riayet eden insandır. Hacet sandığının yeri sıkça değişmemeli... İlkeli insanın oturacağı yerden tutun da, sofrası, yemek saati, yatma saati, gezme saati, ibadet saati, çalışma saati, giyim kuşamdaki itinası, özel tertibatı, yedikleri, yemedikleri, sevdikleri, sevmedikleri gibi konularda duyarlılığı ve tavizsiz tutumu ön plana çıkar...

El aletleri alınıp evde bulundurulmalıdır. Bu hususta sıkça komşu kapısı çalmak, kişiye puan kaybettirir.

Ayrıca bazı el aletlerinin komşulara verilip gelmediği, getirilmediği, ortalıktan kaybolduğu; ya da arızalandırdıktan sonra geri geldiği de olur ki, bu ayrıca can sıkır. Bu nedenle aletlere işi düşen kişi onları namusu gibi bilecek, canı gibi bakacak, tesliminde titiz davranacak ki komşuluk ilişkileri zarar görmesin.

Fakat her şeye rağmen, kapımıza geleni boş çevirmemeliyiz; bizim kültürümüzde el tutmak, yardımcı olmak, sıkışanın işini görmek, darda kalanın yardımına koşmak büyük sevapla müjdelenmiştir. Ayrıca iyilik yapan daima iyilik bulur... İyiliksever kişiler toplumun direği olan kişilerdir, düzen tesisi onların eseridir...

El aleti deyip geçmeyin; 1999 Adapazarı depreminde enkaz altındaki delikanlı oğlunu çıkarmak için gereken balyozu, kazmayı,

küreği bulamayan bir yakın arkadaşım; yan tarafında enkaz kaldırma çalışması yapanlardan ilgili malzemeyi zorbalıkla almak zorunda kalmış ve çocuğunun cesedini ancak öyle çıkarabilmişti... Bu tür malzemelerin önemi depremlerde çok ön plana çıkmaktadır; bu durumların yaşanmaması için herkesin çok duyarlı olması gerekir.

Bu nedenle her aile, afet durumlarında kullanılmak üzere, bal-yoz, testere, kazma, manile, kürek gibi gereçleri toplu halde, güvenli bir yerde bulundurmalı. Belediyeler de bunların bulundurulmasında görev almalı.

İLAÇ

İlaç, canlıya şifa etkisi olan, ya da ağrı kesici özelliği bulunan meta. Her insan ilaç ile tanışmış, ilacın etki alanı günümüzde bütün dünyayı sarmıştır. İlaç dünyasında modern tıbbın tavsiyesi olan medikal ilaç ile geçmişten gelen halk hekimliği ilaçları çatışmaktadır.

Günümüze modern tıp ve ilaç sanayisi oldukça gelişti, fakat bu alandaki ilaçların yan etkisi de önemli boyutlara ulaştı. Günümüzde eczahane artık eski işlevinden uzaklaşmış, bir ilaç marketi olmuştur. İlaç kullanırken ilaç-kolik olmayalım...

Günümüz dünyası her alanda olduğu gibi, ilaç alanında da ilerlemeler kaydetmiş; modern tıp, medikal ilaç sanayisi ile el ele vererek etkili tıp hizmetleri vermektedir. Bu hizmet aynı zamanda yüksek maliyeti olan hizmettir. Çünkü insan derdinden kurtulmak için gerekli tedavi bedelini ister istemez gözden çıkarmak durumunda kalıyor. Bu nedenle gerek tıp ve gerekse eczacılık çağımızın gözde meslekleri arasına girmiş bulunmaktadır.

Modern tıp, kaydettiği önemli gelişmelerden sonra, idari sistemin yaptırım gücünü de arkasına alarak, Halk Hekimliğinin rafa kalkmasına neden olmuştur. Burada bir entelektüel bakışla konu ele alınırsa: Eski tıbbın uzun yıllar insanlık hizmetine olan katkısından dolayı ödüllendirilmesi gerekir. Halk hekimliğinin ehliyetsiz kişiler elinde bilinçsizce kullanılmasından ötürü kötü sonuçlara yol açtığını yine herkesin kabul etmesi gerekir. Ancak tarihin uzun seyri içinde önemli gelişmeler sağlamış eski hekimliğimiz günümüz modern tıp ile el ele vermeli, halk hekimliğinin yadsınamaz metot ve ilaçlarından yararlanılmasının doğru olacağı kanaatindeyim.

Modern tıp hem medikal olarak, hem de alet-edavat olarak çok hızlı gelişti ve gelişmesi hız kesmeden devam ediyor. Ancak yeni gelişmelerin insan hayatına ve sağlığına tatbikiyle yeni sorunlar yaşanmaya başlandı: Yan etki... Medikal ilaçların sentetik madde içermesi, film makinelerinin radyasyon yayması henüz çözüm bulamamış sorunlardır. Bu sorunlar yeni sorunların ana kaynağı olmuştur.

Günümüz eczahaneleri birer ilaç marketleridir: Eskiden her eczahanenin bir laboratuvarı olurdu, burada çeşitli eczalar bulundurulurdu ve gelen reçetelerin içerdiği ilaçlar anında yapılırdı.

Günümüz ilaç dünyasında ecza da ilaç da aynı anlamdadır... Esasında ecza 'cüz'ün çoğulu olup ilaçların yapımında kullanılan kimya maddelerinin tamamına verilen addır. İlaç ise bu eczadan meydana gelmiş şifa etkisi sabit olan metadır. İlaç sanayisinin olmadığı zamanlarda ilaç yapımında kullanılan kimyasal maddeler yani ecza dirhem işi satılırdı. Halk hekimleri bunları aldirtır ve kendi yöntemleriyle karıp ilaç çıkartırdı. Bu bilgiler için şair Fuzuli kaynak gösterilebilir.

Ancak uzun yıllar ilaç kullanan biri olarak ilaç kullanımını ile ilgili bazı şeyleri söylemem gerekmektedir:

İlaç kullanalım, fakat ilaç-kolik olmayalım: Günümüzde ilaç kullanımının bazı boyutları bu anlayıştadır. Bu hal hastalık hastası olma halidir. Kişi adeta ilaç almayı tedavisi için şart koştaktadır ki, bu yanlıştır...

Verilen ilaçları tarifeye göre, ölçüsünde, miktarında kullanalım. Özellikle antibiyotik ilaçları yarım bırakmanın çok sakıncaları vardır, ilacı tamamlamamız gerekir.

Evimizde ilaçlar birikmişse şayet, onların miadı dolmadan he-

kime, eczaneye vermeliyiz. Bu davranışımızla ekonomimiz bir miktar rahat nefes alır, yoksullar da külfetsizce ilaç bulmuş olurlar.

Doktorumuza bazı özel hallerimizi peşinen söyleyip, verilecek ilaçların yanlıştır olmasını önleyebiliriz: Tansiyon, şeker, alerji ve benzeri şeyler varsa, doktor uyarılmalı, reçeteye çelişkili ilaçlar girmemeli. Bu davranış devleti de doktoru da hastayı da külfetten kurtaracaktır.

Muayyene ve ilaç alımında dürüst olunmalı, boşluklara sığınıp devlete zarar verilmemeli; samimiyetten uzak tutum ve davranışlar devletin yıpranmasına yol açar; ayrıca incelemeler sonunda ilgililer hakkında kanuni işlem yapılır.

İlaçları kullanırken son kullanma tarihlerini mutlaka okumak ve miadı dolan ilaca yakın gitmemek gerekir.

Her ilacın içeriğini ve tarifesini iyi okumak, yan etkilerini öğrenmek şarttır. Bazen hekimler bile dalgın olabilirler. Çünkü can bizim canımızdır, onu en çok bizim koruyup kollamamız gerekir.

İlaçları eczane ortamına yakın yerde; gün ışığından, yüksek sıcaktan, nemli ortamlardan uzak tutmamız gerekir.

İlaç her evde bir ecza dolabında bulundurulmalı; rastgele yerlerde, sere serpe dağınık halde olmamalı. Belli bir yerde olmayan ilaç arandığında hemen elimize geçmeyip arama külfeti çıkartır. Ayrıca küçük çocukların ulaşacağı yerde olan ilaçlar kurcalanıp içilebileceğinden dolayı çok sakıncalıdır.

İlacı kötü kullanırsak mevcut sağlığımızı da yitiririz. Fuzuli'de bunun için demiş ya: " El çek ilacımdan tabip, verme derman, kim helakim zehr-i dermanındadır..." (Benim iyi olmam için bana ilaç verme doktor; esas benim ölümüne senin ilacın zehri neden oluyor...) Bu nedenle alınan ilaçla bir miktar zehir alındığının da bilinmesi gerekir.

YÖNLENDİRME

Yönlendirme, kişiyi, uzmanlarınca, belli bir mesleğe, sanata, tekniğe, vs. angaje etmek. Kişinin geleceğine yön vermek, insanı yeteneğine göre bir alana sevk etmek... Yönlendirmede tesadüfler verimsizliğe, mutsuzluğa yol açar.

Yönlendirme konusu bizde geç fark edilmiş bir konudur. Nice kişiler var ki yönlendirmeden nasibini almadan, tesadüflerin eseri olarak-tıpkı rüzgârın sürüklediği bir kuru yaprak gibi- bir yerlere gelmiş ve istemeyerek de olsa bir mesleğe bağlanmışlardır. Yönlendirme işi çok önem arz ettiği halde bunun farkına varmadan çocuk okutanlar, ya da çocuk eğitmenler, şimdi önemli bir vicdan muhasebesi yapmak durumundadırlar sanırım...

O küçücük beden, her şeyiyle öğretmenine teslim edilen o saf hazine, o külçe altın, acaba nasıl bir itina isterdi? Bu itinayı kimler gösterme durumundaydılar? Bu önemli sorulara cevap vermeye çalışalım:

Daha tertemiz bir çocuk, okula başlarken, öğretmeni onun için bilgi, görgü, baba, anne, hekim, lider, koruma vs. gibi çok şeyin toplandığı bir deryadır... O deryanın her çırpıntısı, adeta onun küçücük beyninde izler bırakmaya başlar... Her çırpınış bir özel şekle dönüşür, bir ufuk arayışına vesile olur, yeter ki öğretmen bunları çözebilsin... Fırtınalar estikçe eser, aradan zaman geçer, bizim küçük beden büyür, beyninde bazı şeyler şekillenir; ama fırtınanın şiddeti ne kadar müsaade ettiyse, o şekil de o kadar belirgin olur... Yani kaliteli bir eğitim yapılmış, çocuğun hal ve hareketleri iyi izlenmiş, başarıları ve başarısızlıkları çeteleye yansıtılmış; yapılan

yönlendirme testleriyle de örtüşmüş ise o çocuk artık ufkunu belirlenmiş, doğru yönlendirilmiş çocuktur...

Yalnız, bu iş uzunca bir iştir: Bu işin çeşitli safhalarında eğitim uzmanı, veli, diğer öğretmenler de görev ve sorumluluk almalılar. Bu konuda geçmişe göre doğru adımlar atılmaya başlanmış, fakat geç kalınmıştır. Eskiden sadece “yönelme tavsiyesi” vardı ve bu tavsiye de bağlayıcı değildi. Günümüzde çocuk daha köklü kıstasla yönlendiriliyor, fakat bu defa da çocuğun aklını ve fikrini çalan şeyler çoğaldı.

Mareşal Fevzi Çakmak, daha okul öncesi çağlarında kumda askercilik oynarmış, sonra mareşal oldu... Demek ki birileri onu iyi keşfetti... Başarılı olan meslek adamları, hekimler, öğretmenler, yazarlar kendi dallarında yetenekleri olduğu için başarılıydılar... Bunun aksini söylemek mümkün değildir; ancak, kimi ufkunu tesadüfen, kimi de bilinçli bir şekilde yönlendirilerek bulmuştur...

Bizim gayemiz, burada tesadüfe yer bırakmamaktır... Çağımızda her insan için bunu rahatlıkla söylemek mümkündür... Kendini rastgele bir mesleğin kucağında bulan insan hem azap içinde kalır; hem de onun yaptığı işten fazla verim alınmaz.

Yönlendirme işi, gideceği adresi bilmeyene adres vermeye benzer; adres doğru olursa hedefe ulaşır, yanlış olursa kişi mağdur olur...

ÇAY ve ÇAY TÜKETİMİ

Çay, kaynamış suyla demlenip içilmeye yarayan içecek; aynı zamanda demleme için kullanılan bitki.

Eskiden sadece “kara çay” tüketilirken, günümüzde buna daha başka çaylar da eklendi. Uzmanlara göre yeşil çay daha sağlıklıdır; ancak çayı yeterince içmek, fazla içmemek gerekir. İyi çay hem gıda, hem şifadır.

Çay denince bizde önceliği fazla olmayan, Cumhuriyet ile ortaya çıkan, kara çaydır. Uzun zaman rakipsiz olan bu çay, daha sonra çeşitli şekillerde rakip buldu; kaçak çaylarla pabucu dama atıldı; yeşil çaylar ile de yarışır olmaya mecbur oldu...

Çay, tüketimi hemen her insan tarafından olan şeydir; buna çocuklar da dâhil... Ancak ölçüsü kaçırıldığı zaman zararlı olan bir maddedir, çünkü onda kafein denen beyni uyuşturan bir madde vardır. Bu madde alınmaya alışıldığında bağımlılık yapar, tıpkı sigara gibi... Tabi bu çay ile kastedilen kara çaydır.

Günümüz insanı artık eskiden olduğu gibi sırf çaya bağımlı değil; yeşil çay tercihlerini ön plana çıkarmış, kahvehanelere ihlamur, adaçayı, kuşburnu çayları da girmiş durumdadır. Ayrıca kara çayın kavrulmamış olanı, yani yeşili de marketlerin vitrinlerinde vardır.

Çay, tok karna, rabitalı demlenmiş olarak içildiğinde hem keyif verir, hem hazmı kolaylaştırır, hem de idrarı arttırır... Ancak uzmanlara göre bu çayı bir günde üç, ya da dört bardağın üstüne çıkarmamak gerekir...

Kışın içilen ihlamur çayları hem antibiyotik, hem de göğüs açıcı özelliğe sahiptir... Kuşburnu ve adaçayları zengin mineral içerdikleri gibi, iştah açıcılık, dolaşım rahatlığı, mikrop temizlenmesi, vs. gibi yararları vardır. Ayrıca, kekik, salep de kahvehanelerde içilen diğer içeceklerdir, mide dostudurlar.

Bilhassa, ihlamuru mevsiminde yaşken alıp gölgede kuruttuktan sonra, kilitli poşetlerde tutup, kışın bolca içmek, gribe ve soğuk algınlıklarına karşı en etkin ilaçtır... Özellikle bu çay; kök, tarçın, zencefil, havlıcan karışımından oluşmuşsa, gribin çok özel ilacı olmuş olur...

Çayı az şekerli, hafif limonlu içmek; içerken ılık halde olmasına dikkat etmek, demlenme işini usulüne göre (on dakika közde ve ya kısık ateşte bekleterek) yapmış olmak en idealidir...

Küflü, miadı dolmuş çayları demliğe koymamak gerekir. Çayların da taze olması, özellikle resmi damgalı ve mühürlü olanlarının tercih edilmesi en doğru yoldur. Cazibesinden ötürü dış menşeli çayları tercih etmemiz sağlık yönünden ve ekonomik yönden yanlıştır.

Demlenmesinden saatler geçmiş, bayatlamış çayları tekrar ısıtıp içmek doğru değildir, mide ve barsaklara dokunabilir.

Çayı on-yirmi bardak içmek gibi çok fazlaca tüketmek sağlığı bozar. Özellikle yatarken çay içmek, çayı çok koyu içmek hem uykuyu kaçıır, hem de sağlığı bozar.

Çayı özellikle porselen çaydanlıkta demleyip; küçük ve ince cam bardakla tüketmemiz en idealidir. İri ve kalın bardakla çay içilirken, çayla birlikte daha fazla havayı mideye göndereceğimizden ötürü midenin şişmesine ve rahatsız olmasına neden olur.

Çay bizde misafirlikte de ilk ikram aracıdır. Yanında bir takım

pasta türü şeylerle ikram edilir. Çünkü gelen misafir aç ise boş midesine çay iyi gelmez.

Çay bardakları ve tabakları de zamanla çok çeşitli hal aldı: Denseli ve çeşitli geometrik şekilli bardak ve tabaklar çayın albenisini arttırdı. Özellikle Çin ve Japon işi tabaklar bardaklara adeta bir kına kaşığı kadar yakışır oldu.

Çayın tüketim şekli de bölgelere göre değişir: Batı bölgelerimizde koyu ve bol şekerli içiler çay; doğu bölgelere doğru gidildikçe açık ve az şekerli olmaya başlar. Özellikle Erzurum gibi bazı illerimizde kesme şekerli ve kıtlama içimi yaygındır.

Uzmanlara göre çayı çok sıcak ve hiç bekletmeden içmek oldukça sakıncalıdır. Sıcak çay ağzı, dişleri, yemek borusunu, mideyi haşlar ve sıkça tekrarı halinde ilerde tehlikeleri sağlık sorunları yaratır. Demini almadan içilen çaylar da çok kuvvetli uyaran olacağı için sakıncalıdır.

KAHVE ve KAHVE TÜKETİMİ

Bizim toplumumuzda çay kadar sıkça tüketilmeyen kahve de artık toplumda nerdeyse her mutfağa girmiş bulunmaktadır.

Kahve ithal ürünü olup, cezvede pişirilir ve fincanla içilir. Kahvenin şekerli, şekerli, sütü kahve gibi çeşitli tercih şekilleri vardır. Kahve içilirken yanında bir bardak soğuk suya da yer verilir ve arada bir sudan yudum alınır.

Yemeklerden sonra, özellikle yorgunluğun üstüne içilen bir fincan kahve hem yorgunluğu giderir, hem de zihnimizin toparlanmasını sağlar.

Kahvenin en meşhuru usulüne göre pişirilip, bol köpüklü olanıdır. Bu aynı zamanda Türk Kahvesi adıyla da anılır.

Kahveyi her millet kendi damak zevkine göre pişirir. Özellikle sıcak ülkelerde sıkça tüketilen bir içecektir. Buralarda kahve çok da şekerli içilir.

Kahve bizim atasözlerimizde bile yer almıştır: “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” gibi. Bu söz bizde bir insana ikram adına yapılan her şeyin çok değerli olduğu ve hiç unutulmaması gerektiği inancının bir tezahürüdür.

Bir yemek kaşığı kahve telvesi, limon suyuyla karıştırılıp yendiğinde en şiddetli ishali bile kısa sürede durdurur.

MENDİL

Mendil, herkesin cebinde temiz olarak katlayıp taşıdığı, özel temizlik kâğıdı veya bezi.

Mendilin kültürümüzde yeri büyüktür, türkülere, fıkralara konu olmuştur. Yeri gelmiş bayrak görevi görmüş, yeri gelmiş sargı bezi olmuştur. Mendil temizlik içindir, ama temiz taşınmalıdır.

Medeni insan, hayatının düzeni, vücudunun sağlığı için kurallar koymuş. Bu kuralardan biri de mendil bulundurma ve gerektiğinde kullanmaktır: Mendil herkesin cebinde, her an hazır bulunmalı; yaşanabilecek istenmeyen durumlarda, zorda kalma hallerinde ilk yardımımıza koşacak olan odur... Mendil, ihtiyaç duyulduğunda hazır ise içine düştüğümüz durumdan yüzümüzün akıyla kurtulmuş oluruz, haysiyeti kurtarmış oluruz... Özellikle bir hapsizlik durumunda mendilimiz ile durumu telafi etmemiz, toplumda mahcubiyetimizi önleyecektir...

Kimi insan çıplak el ile ağızını ve burnunu- istem dışı da olsa- temizleme gibi bir tercihte bulunmaktadır. Bu eskinin yokluk devirlerinden, eğitimin çok yetersiz olduğu toplumlardan kalma bir hal olup artık günümüzde hiç görülmemelidir.

Kimi insan da buruşuk, kirli, paçavra şeklindeki mendiliyle halini telafi yolu arar. Bir mendil temizlik aracıdır, ancak o bir kullanımlıktır ve temiz bulundurulmalıdır. Unutmayalım ki bu tip şeyler bizim kişiliğimiz ve eğitilmişlik düzeyimiz hakkında bir ölçüdür. Bu nedenle bir kimsenin mendili, aynı zamanda onun notudur da... "Herkes kendine yakışanı yapar!" sözü, bu tür şeyler için söylenmiştir.

Mendil, cepte, katlı, ütülü, temiz halde taşınmalı; şayet kullanılma durumu olmuşsa hemen değiştirilmeli, bozulmuşsa, tekrar katlanmalıdır.

Mendil yolda, caddede, sokakta, evde kullanılması gerektiği anda kullanılmalı; yollara sümkürme, tükürme gibi medeniyet ve insanlık dışı durumlar yaşanmamalıdır. Unutulmasın, yollar lavabo değildir.

Mendilin beyaz olması da ayrıca kayda eğer bir durumdur: Çünkü koyu renk mendillerin temizliğine herkesi inandıramazsınız. Mendiliniz temiz olsa bile mendeburlar sınıfından sayılabilirsiniz... Bu işin incelik yönüdür; çünkü beyaz mendil temiz olduğunu da, temiz olmadığını da tartışmasız şekilde gösterir...

Abdest aldıktan sonra, ıslak eller ve yüz, mendille kurulabilir; bu durumlarda mendili kurutmak, katlamak ve tekrar cebe koymak gerekir. Islak mendili katlamak da ayrıca sakıncaları olan bir durumdur, tercih edilmemelidir.

Bizim kültürümüzde mendil türkülerde çağrılmış, bar başlarında sallanmış, ağıtlarda gözyaşı silmiş, âşıktan maşuka hediye olarak verilmiş, işlenip mesajlara tanık olmuş, olmuş da olmuş... Demek ki milletimizin geçmişi temiz ve medeni... Bu konularda Avrupalılar bizi örnek almalı, onlarda kâğıt mendil dışında bir şeye rastlanmaz...

Günümüz insanı hem kâğıt mendil, hem de bez mendil bulundurmalı. Kâğıt mendili sıkça olan ivedi temizlik işlerinde kullanılmalı; bez mendil de her ihtimale karşı temiz ve katlı olarak taşınmalıdır. Unutmayalım, hazırlıklı insan kendine güvenir, adımını korkarak atmaz, işini dalgınca yapmaz, o, önüne gelecek olandan korkmadan yoluna devam eder.

TELEVİZYON İZLEMEK

Televizyon, görüntüsü, sesi ve sunuş tekniği bakımından oldukça cazip bir elektronik alettir. Her insan ilgiyle izler. Televizyon izleyicisini ekrana bağladığı için iş kaybına ve zaman kaybına neden olmaktadır. Bu konuda herkes dikkatli olmalı, işimiz geri plana itilmemeli. Her program izlemeye değer değildir. Televizyon izleme biçimi de kişinin sağlığına zarar verebilir. Kaliteli program seçimi için de gerekli bilgiye sahip olmak gerekir.

Televizyon, çağımızın en etkili seyir aracıdır. Geçtiğimiz yüzyılın ortalarında yaygınlaştı, kalitesi ve kapasitesi geliştikçe gelişti, günümüzde plazma televizyonlar ile tekniğini değiştirdi, cep telefonlarına girecek kadar küçültüldü ve insanın hizmetine sunuldu.

Televizyon, anında dünyanın her tarafından külfetsizce görüntülü haber verebilen, dizi ve film sunabilen, cazibesıyla izleyiciyi ekrana kilitleyen, eğiticiliği tartışmasız kabul edilen bir vizyona sahip olduğundan bu aracı bebeklerden tutun da herkes izler...

Televizyon icat edileli, radyonun pabucu dama atıldı, sinemaların çoğunun kapısına kilit vuruldu, basılan kitaplar eskisi kadar okunmaz oldu... Televizyon çok boyutlu olduğundan her şeyin yerini almaya başladı. Dünyanın küreselleşmesine katkıları büyük oldu. Kültürlerin yayılmasında, ortaklaşa kullanılmasında; konuşma dilinin kalitesinin artmasında; moda dünyasının tanınmasında; kentlerin, kasabaların, mahallelerin, müzelerin ve ören yerlerinin tanıtılmasında rol alır. Dünya gezilip görülmeden, televizyon sayesinde hem gezilir, hem görülür... Ondan ölçülü yararlanıldığında sayısız nimet sunar insana; ancak, bilinçsizce kullanıldığında da za-

rarlı olmaya başlar:

Televizyon, durmadan izlenmesi gereken, olur olmaz zamanlarda karşısına geçilen, dur durak bilmeden bakılacak bir şey de olmamalı... Zira hayat devam ediyor, çalışmak, kazanmak, iş yapmak, yarını garanti altına alacak özel hamlelerimizi yapma işi de ayrıca bize düşmektedir. Biz, uyur gibi her işimizi unutarak sadece televizyon izlemeye devam edersek, yoksul kalırız, perişan oluruz... Bu, çoğu insanı rahatsız etmiştir. Nitekim ona İngilizler "Aptal kutusu..." demişlerdir... Bizim atalarımız da "Vakit nakittir..." sözü ile zamanın boşa harcanmamasını, zamanın tıpkı para kadar bir değeri olduğunu söylemişlerdir.

Her insan kendi ihtiyacı kadar, işinden zaman ayırabildiği kadar, çok enteresan programlar olduğu zaman, haberlerden haberli olmak istediği zaman televizyonu açmalı; ama kişi kendini de ona kaptırmamalı, işini unutmamalı, izlemeyi tadında bırakmayı bile bilmelidir...

Her program herkesi ilgilendirmeyebilir; televizyon programlarının bazıları nitelikten yoksun olabilir. Galiba saat doldurma zorunluluğu; iyi program yapma külfeti, eleman kalitesinin standart olmaması; bozulan ekonomik yapı onları bu yönde olumsuz etkiliyor.

Ancak, unutulmamalıdır ki her önüne gelen televizyon kanalı açmakta, sonra da oturup dert yanmaktadır. Günümüzün en büyük sorunlarından biri de budur: İş bulamayan, kazanç peşinde koşan, gördüklerinin cazibesine aldanan kişi sonunda gözyaşı dökmek zorunda kalıyor... İşte satılmayan mallar, izlenmeyen programlar, yarıp yakılmalar bu şekilde ortaya çıkıyor. Bu nedenle, herkes her işi yapamaz, her yerde her iş olmaz, iyi biline...

Televizyon ekranı bize tatlı geldiği kadar, sağlığınıza da tatlı

gelemeyebilir... Gözler yanlış izleme nedeniyle yorulur ve bozulur. Ayrıca yayılan radyasyon belli bir birikim sonucunda zamanla olumsuzluklara yol açar, elektrik israfı ve zaman kaybı olur. Hareketsiz kalan bedende kireçlenmeler, tutulmalar, ağrılar baş gösterir.

Bütün bunlara rağmen televizyon izleme durumunda kalırsak, uzaktan, ışık arkadan gelecek şekilde, odanın tepe lambası söndürülerek, ekrana lamba huzmesi düşmeden; hatasız oturularak, sessiz ortamda, cihaz az sesli izlenmelidir.

Program izlenirken konuşulması, yorumlara geçilmesi, yemek, içmek, özellikle ders çalışmak verimi düşürdüğü gibi; çalışmadan da bir sonuç alınmaz. Ders çalışan öğrencilerin kulaklıktan müzik dinleyerek çalışmaları, uzmanlarca yasaklanmış olduğundan, bu tip çalışma tercihinde bulunmamaları gerekmektedir.

Dilini ve kültürünü iyi bilmeyen, otantik kültüründen habersiz elemanla; uzmanlık isteyen konularda, diksiyondan haberi olmayan oyuncularla program yapmak; sudaki balığa yem yerine para saçmaya benzer... Paralar gider, ama balığın karnı doymaz...

Bilinçli insan, ne yapacağını da, ne yapmayacağını da iyi bilir; televizyon onun için sıradan bir araçtır, o kadar...

YÜRÜMEK

Yürümek, canlının ayakları üstünde mesafe kat etmesidir.

Biz insanın yürümesini konu edeceğiz. Yürümek farklı durumda ve biçimde olur. Kişi yürüyüşü ile niyetini de belli edebilir. İnsan, yürürken çevreyi rahatsız etmemeli, önünü görerek yürümeli, yürümeyi sağlığı için ilaç gibi görmeli, yürümenin kıymetini bilmelidir. Yürümek için ayaklar sağlıklı olmalı; ayakkabılar yürüyüşe uygun olmalıdır.

Her canlı hareket eder, bilhassa insan hareketini daha sistematik biçimde yapar. Yürümek hayatın vazgeçilmezidir. Günlük işlerimizde yürümeden yapabileceğimiz işler nerdeyse yok denecek kadar azdır. Kısacası hayat yürümeyle başlar, yürüme bitince hayat da biter...

Yürüyemeyen başkalarının yardımıyla yürütülür ve hayatını ancak böyle sürdürür. Bir engelli özel sandalyesine binip hareket eder. İleri derecede engelliler ve ağır hastalar ise sedye üzerinde taşınıp ihtiyaçları olan şeyleri elde ederler.

Yürüyen kişi, monotonluktan kurtulur, çalışır, işine yetişir, pazarını yapar, ibadetini yerine getirir, zaruri ihtiyaçlarının giderilmesinde başkalarının yardımına ihtiyaç duymaz, başkalarının ihtiyaçlarının imkânı ölçüsünde cevap verir.

Yürümek farklı şekillerde seyredebilir: Kolları sallayarak yürümek, ayakların ucuna basarak yürümek, tabanlara yüklenerek yürümek, ayakların içine- dışına basarak yürümek, dik yürümek, belden eğilerek yürümek gibi her insandan insana değişen şekilleri

vardır. Saraylı yürüyüşü, manken yürüyüşü de yürüyüşün az rastlanandır...

Yürüme tipleri biraz da genetikdir, anneden ve babadan gelen geziş biçiminden biri kişide görülebilir. Geniş adımlı yürümek, dar adımlı yürümek, yaylanarak yürümek gibi kalıtımla ilgili olanları vardır.

Bir de acil durumlarda hızlı yürüyüş, normal zamanlarda aheste yürüyüş tercih edilir. Yürüyüş ihtiyaca göre değişir böylece. Bu da kişinin ruhi yapısına, yaşına ve kültürüne göre kendi içinde farklılıklar gösterir.

Ciddi bir insan yürürken direk karşıya bakar; ciddiyeti zayıf olan insan yürürken çevreyi aval aval izleyerek yürür, göz göze geldiği insan çok olur...

Kişiler yürüyüş şekillerini kendileri belirlemeli, kimseyi canlandırmaya kalkmamalıdır. Yürüyüşte örnek alınması gereken kişiler ağır ve oturaklı kişiler olmalıdır.

Yürüyüş çoğu zaman beyinde tasarlanan şeylere de ayak uydurur: Avına yaklaşan avcı parmaklarının ucuna basarak gider, külhan beyler topuklarına basarak yürürler, yorgun kişiler de adımlarını bitkince atarak giderler...

Rahat ve sallanmadan yürüyen, düz çizgiyi izleyerek yürüeyebilen kişi sağlık sorunu olmayan kişidir. Koşarak giden genç, depar atan sporcu gibi...

Sağlığı bozulan, sağlık sorunu olan normal yürümez: Sarhoşlar yalpalayarak yürürler... Yaşlılar ve hastalar ise titreyerek, sendeleyerek, dengesizce yürürler.

İnsan isterse yürüyüşüne biraz hükmedebilir: Yürürken ayak-

larını yerde sürütmeden, topuklarını yere çekiç gibi vurmaktan yürüyüş yapabilir.

Kişi, önünü görerek yürümeli. Önüne bakmadan yürüyenler, mesafe ayarı yapamayanlar birilerine çarpmaya, birilerinin ayaklarını çiğneme gibi hoş olmayan durumlara düşerler. Bunun sonunda rahatsızlık ve mahcubiyet doğmaktadır.

Ayrıca yürüyüşte bir başka hata da önde gidene tepeleyip önüne geçmektir. Bu nezaket kurallarına ters düşen bir durumdur.

Yine yürürken yaka bağır abartılı şekilde açık; ceket, palto omuzlarda; ceket ve palto iliklemeden yürümek kibarlığa gölge düşürür. Yürürken başımıza giydiğimiz şapka ve benzeri şeyleri yerine göre iyice sıkılaştırmak gerekir, çünkü rüzgârın savurması halinde sıkıntı yaşanabilir...

Çok mecbur olmadıkça gerisin geri yürümek gerekir, çünkü arkamızda olan birini rahatsız edeceğimizden dolayı sorun yaşanabilir.

Yürürken yapılan hatalardan biri de ayakların bastığı yeri iyi görmemektir: Bu durumlarda ayak çukura düşebilir, tümseğe çarpabilir; bir su birikintisine girebilir, bir pisliğe dokunabilir ki sonuçta insanı mahcup eder... Ne yazık ki sokaklarımızda hâlâ çok kendini bilmez vardır. Yürürken dalgınlık da aynı kötü sonucu doğurabilir.

Yürümek sağlık için değişmez koşuldur... Yürümenin bin bir çeşit faydası vardır. Yürüyen insan kireçlenmeden, monotonluktan kurtulur; kanı düzenli hareket eder; terlemek suretiyle toksinleri atar; fazla kilolardan kurtulur; hazmı kolaylaştırır; kasları geliştirir; vücut dinamiklik kazanır; psikolojik sıkıntılar atılır ki bunlar daha çok belli başlı olanlardır...

Yürümek, yürüyebilmek, bilen için bir büyük nimettir, buna şükretmek gerekir. Bunu anlamak için yürüyemeyenleri görmek; hatta böyle birinin taşınmasında rol almak yeterlidir... Bazen ayağımızı döven bir ayakkabı yüzünden yürümek azap verince patlayacak gibi oluruz... Bunun için herkes yürümeyi idrak etmeli, yürüyemediği zamanlarda pişmanlık duymamalı.

Sağlıklı yürümek için sağlam ayaklar, sağlıklı ayakkabılar gereklidir: Kişi, ayaklarını sağlıklı tutmuş, ya da doğuştan kuvvetli adale yapısına sahipse; ayakkabıları kendisine rahatsızlık vermiyorsa yürümeden yakınmaz... Yürüyüş böyle biri için sıradan bir şeydir. Ayakta tırnak batmaları gibi sorunlar giderilmiş, nasır tedavi edilmiş, mantar uzaklaştırılmış, alerji ve benzeri rahatsızlık yok ise ayaklar sağlıklıdır. Ayakkabılar sıkıyorsa, terletmiyor, altı dövmüyor, ayakta sıkı duruyor ve üşütmüyor ise yine sağlıklıdır. Bütün bunların aksi olursa giderilmesi gerekir.

Yürümek için düzgün, temiz, güvenli yol tercih dilmelidir; yürüme külfetinden kurtulmak için kestirme yolları denemeye kalkışmak her zaman iyi sonuç vermeyebilir: "Yoldan çıkan, yolsuz kalır..." sözü gerçek anlamıyla düşünülürse işte bunun için söylenmiştir...

Yürüyüş insanın asaleti, kültürü, sağlığı, niyeti, morali vs. gibi çok şeydir; onu dikkate almalıyız.

ÇÖP

Çöp, evsel, tıbbi, sanayi atıklarıdır.

Çöp, medeni dünya ile ortaya çıktı; şehirlerin sorunu oldu, eğitimli insanlarca rayına oturtuldu...

Bizde çöp sorunu son zamanlarda önemsendi, atık arıtma ve değerlendirme tesisleri ile çöpler- çevreye zarar vermemek için- değerlendirilmeye başlandı. Çöp konusu taşrada hâlâ sorun olmaya devam ediyor.

Naylon torbalar (poşet) çöp sorununu artırıyor.

Her insan bu konuda eğitimli ve duyarlı olmadıkça, çöp, sorun olmaya devam edecektir...

İlerleme kaydeden dünya, gelişen ekonomi, artan refah, tüketen insan, kalabalıklaşan nüfus çöp sorununu ortaya çıkardı. Her gün muntazaman toplanan çöpleri konacak yer bile bulunmaz oldu... Tıbbi atıklar, naylon poşetler, sentetik ambalajlar, mobilya parçaları, otomobil enkazı, sanayi atıkları modern şehrin baş belası olup çıktı. Çöp, işte bunun için çekilmez hal aldı; kokusu, manzarası, sintinesi, tozu, dumanı ayrı ayrı sorun haline geldi.

Medeni dünya, çöp sorununa çare aradı, kaplarda biriktirip, şehir dışına taşıdı, üstünü örtüp saklamaya kalkıştı; fakat olmadı. Başka çareler arandı - çok köklü olmasa da- bulundu. Kimi yakıldı, kimi ayrıştırılıp dönüştürüldü, kimi çürümeye terk edildi... Böylece sorunlar kısmen azaldı.

Pil atıkları, tıbbi atıklar, baca gazları, kimyasal diğer atıklar, nükleer atıklar normal çöp olmadıklarından dolayı özel önlemler

alınması gereken atıklardır. Bu tip atıklar oldukça tehlike saçmaya devam etmektedir.

İnsan, üretime geçerken bunun çöp sorununu hesap etmeden, ya da edemeden adım attı... Böylece faturası bütün bir insanlığa kesilmeye başlandı... Bazen denizlere ve nehirlere akan kirli suların akışına engel olmaya çalışan çevrecileri görürüm ve şaşarım: Sanki bu dünya sadece onların, diğer insanlar birer kurbanlık kuzu... O cesur insanlara yeteri kadar arka çıkan olsa, benim şu satırlarım belki bu kadar kararmayacaktı...

Çöp sorunu, eğitim ile aşılmaya çalışıldı; büyük de mesafe kat edildi... Ancak, bizim her şehrin kenarına eklenen birkaç taşra şehri, çöpü de vurdu... Zira köyden, mezradan, dar çevreden gelen, ancak ekmek kavgasını öğrenmiş insanımız, çöp işiyle ilgilenmeye tenezzül etmedi, taaaki kokusu burnunun direğini kırana kadar... Böyle olunca da sorunlar ağırlaştı, insanların sabrı tükendi, çözüm işi de zorlaştı...

Son yıllarda atılmış bulunan olumlu adımlar, yapısal sorunlara çözüm gayretleri, çevre hakkında bilincin yaygınlaşması, eğitim düzeyimizin normale yaklaşması, sanayi yapılanmamızın çevreyi dikkate alması, imkânlarımızın eskiye göre gelişmiş olması, çöp konusunda iyi gelişmeler olarak sayılabilir.

Günümüzde merkezden uzak yerler, yeni belediye olmuş belgeler, köyler, çöp konusunda hâlâ çok yetersiz... Ziyaret maksadıyla gittiğim köyümde ekili alanlarda naylon torbalarının her tarafa saçıldığını; bu naylon torbalarının ekin tarlalarında sap ve samana karıştığını çiftçilerden dinledim.

Bizim yakın geçmişimize kadar hayatımızda olmayan naylon torbalar, sağladığı pratiklik ve kolaylığı yüzünden çok benimsendi; ancak, çıkardığı çöp sorunları, çevreye verdiği kirlilik, sağlığımızı

tehdit etmesi yüzünden epey gözden düştü... Batı, artık poşeti hayatından kaldırdı, onun yerine organik ambalaja döndü. Bizim de artık bu olumlu adımı atmamız gerekir... Zira bizde fileler, kese kâğıtları, bez torbalar eskiden de bu görevi görmekteydi... Biz zaten o kültüre yabancı değildik...

Her insan, çöpünü mükemmel ambalajlamalı; yırtılacak, dağılacak yerde değil; özel çöp kovası/konteynerinde; içine sintine geçirmeyen yalıtım yaparak; emin yerde saklamalı; çöp arabasına verirken –mümkünse- yanında bulunmalı; çöpçülerin kural tanımaması halinde ilgili mercilere bildirmeli; kısaca sorununa sahip çıkmalıdır ki, çevre temiz olsun...

Çöp işi, kolay iş değil; onu çözdüğümüz kadar başımız dik olacaktır...

TAŞRA DÜĞÜNLERİ

Taşra, dış, kenar anlamında kullanıldığı için, şehirlerimizin plansız bir şekilde kurulmuş dış mahalleleri yerine kullanılmaktadır. Bu semtlerde yaşanan hayat hemen her şeyiyle çok farklıdır.

Taşra düğünleri kontrolsüz, yolları bakımsız, okulları yetersiz, marketleri daracık, camileri sade, kendileri ise hepten zede...

Taşralılar için park lüks, koşu yolu hayal, kontrol ve bakım olmasa da olur tarzında...

Bu kadar zıtlık olan yerlerde düğünler de oluş biçimleri yönünden bu zıtlığa yakındır: Taşrada hemen her hafta sonu, akşamları, ilgili evin önünden geçen sokak kapatılarak, ses yayın teşkilatı kurulur, davetliler kiralık sandalyelerin dizildiği sokakta yerini alır ve vur patlasın, çal oynasın başlar... Orada oluşan curcuna başka yerde görülür cinsten değil... Bir kenarda tinerciler çöreklenir, öbür tarafta mahalle kabadayısı gençler masa oluştururlar, davetliler araya sıkışır, meydan da kıvrılanlara kalır...

Amfiden yayılan ses kâh bizden, kâh yabancından çalar; hangi hava çalınsa vatandaş itiraz etmez; adet ve ananenin tarafına uğranmaz, nezaket denen şeye fırsat verilmez; yeniyetme müzisyenler ve sanatçılar kendilerini dev aynasında görürler; düğün de bu minval üzere devam eder.

Hele hele o amfi yok mu, çıkardığı ses ile öyle bir hava oluşturur ki; iki, hatta üç sokak ötesinde olsanız bile camlarınızı kapamak zorunda kalırsınız... Bir ses, bir ses ki sormayın gitsin... Ne rahatsız olan, ne kontrol eden, ne de komşulardan izin alan olur. Komşusunun düğünü olduğu için sineye çeken komşular, nasıl olsa

birazdan bitecek, diye dişlerini sıktıkça sıkırlar ve en nihayet düğünler gece yarısına kadar sürer. Bazen silahlar atılır, kavgalar olur, o zaman devlet ortada gözüktür, kısa zaman sonra yine kaybolur... Meydan düğün sahiplerine, çalgıcılara, oynayanlara kalır; etraftaki çember daraldıkça daralır ve sonunda düğün dağılır...

Sorunlarımızın çözümü için her ferdin kalbi toplu vurmadıkça, görevli olanların şuurunu yeniden şekillenmedikçe, müeyyidelerin önü açılmadıkça, vatandaşın hak arama gibi bir sorumluluğu olmadıkça bu rahatsızlığımız devam edeceğe benzer.

SEMT PAZARLARI

Semt pazarları bizde eskiden beri olan ve halka her türlü malı, müstahsilinden (yetiştiricisinden) tüketicisine ulaştıran alışveriş yerleridir.

Semt pazarları üreticiye, vatandaşa, esnafa avantaj sağlar. Ancak, semt pazarları iyi kontrol edilmediğinde vatandaşın zarara uğrar. Çığırkanının sesi borazan gibi çıkan, tezgâhının önü ile arkası aynı standartta olmayan, çürük ve bozuk mal satan, seçmeye imkân tanımayan, zaman zaman nezaketi unutan semt pazarları gittikçe fonksiyonundan uzaklaşıyor...

Pazar yerleri yeniden düzenlenmeli, zabıtaca durmadan kontrol edilmeli, malların mayer olup olmadığına bakılmalı, tartılarından şüphe edilmemelidir...

Zaman değiştikçe, semt pazarlarının yapısı da değişmekte; hem eskinin müstahsili azalmakta; hem de eski müstahsil gibi bir müstahsil bulunmamaktadır... Mallar ise hakeza... Müşteri malı seçmeye kalktığında hemen azarlanır. Şimdiki pazarlarda söz hakkı yalnız pazarcınındır...

Her şeye rağmen, mal alırken çokça gezmek, araştırma yapmak, sebze ve meyveyi semt pazarlarından almak, kişiye avantaj teşkil etmektedir...

Sorunları var diye pazardan ayrılmak da doru değildir. Pazarı ıslah etmek, bir problemi varsa yetkililere ulaştırmak, hak aramasını bilmek vatandaşın borcudur, zira mücadele etmeyen pes etmiş sayılır...

Söz pazardan açılmışken, biraz da alışveriş şekline ve usulünden bahsedelim: Her Pazar yapacak kişinin bir pazar arabası olması, bu arabaların üstü kapalı olanlar tercih edilmeli.

Arabayı pazarda dolaştırırken kişi, insanlara çarpmamalı, arabasından haberdar olmalıdır. Bu hususta en çok da kadınlar dikkatli olmalı. Her insan biri birine yer ve yol vermeli, yüksek sesle konuşmamalı, fiyat pazarlığına gerek görülmemeli, laf çarpmaktan uzak durulmalı, kaba ve kırıcı olunmamalı...

Mallar alınırken, hem ucuz, hem de kaliteli olanı tercih edilmeli; şayet bu denklik yoksa pahalısından ama az miktarda alınmalıdır; zira emsallerinden ucuz gözüken malın mutlaka bir hilesi vardır...

Pazarda, tezgâhların içinde çığırkanlık yapmayanlar, kılık ve kıyafetine önem verenler, tıraşını ihmal etmeyenler, cazgırlığa tenezzül etmeyenler tercih edilmeli... Pazar baştan aşağı önce bir gezilmeli, fiyat ve kalite ayarı yapılmalı, alışveriş arkasından gelmelidir... Pazarı dolaşmayan, kısa bir bölümüyle yetinen kişi, parasının bir kısmını açığözlere kaptırma ihtimali yüksek olan kişidir...

Pazardan alınan mallar iyi ambalajlanmalı, sert ve dayanıklı olanlar (patates, karpuz gibi) alta, ezilecekler üste gelecek şekilde istiflenmeli; dışarıdan bakanların görüp seçemeyeceği şekilde mallar saklanmalıdır... Zira pazar yapamayanlar, acizler, düşkünler, çocuklar çevreden görür ve iştahı kabarır... Hatta hatta mümkünse, bir miktar da onlar için pazar yapılmalı...

Pazar yapan kişi şayet maldan anlamıyor ve kalitelisinden almak istiyor ise; alacağı malı birkaç tezgâhta kontrol etmeli, yüksek fiyattan satılanı almalıdır... Genelde fiyat kalite anlamına da gelmektedir...

Pazar, sabahleyin daha yüksek fiyatlı, ama seçilmemiş, ellenmemiş haldedir... Akşama doğru fiyatlar nispeten düşer, ama malın da iyisi pek kalmamış olur... Tercih pazar yapacak olanındır...

Pazar yaparken, bizi yanıltmaya çalışana tavır koyalım, onunla ağız dalaşına gerek görmeden orayı terk edip düzgün bir tezgâh bulalım; gerekirse o malları, o hafta hiç almayalım...

Pazar yerleri kalabalık olup, çarpanları da olabilen yerlerdir; mutlaka sadece pazar parasıyla oraya çıkılmalı, kadınların takılarını evde bırakmaları yerinde olur...

Alınan malların tartısı pazar yerindeki terazide bazen yeniden yapılmalı, yanılıp yanılmadığımızdan emin olmalıyız...

Çağdaş insan, kesesini koruyan, açıkgozlere pes etmeyen, aciz kalmayan insandır aynı zamanda...

YAZMAK

Yazmak, hayal, duygu, görüş ve fikirlerin yazıya geçirilmesidir.

Her insan ihtiyacı gereği özel notlarını tutar, bu anlamda herkes bir yazardır. Yazmak, aynı zamanda kayda geçmek, bir bilgiyi unutmaktan ve değişmekten kurtarmaktır.

Yazmak, beylik bilgi ve düşünceleri, temiz duyguları, araştırma ve geliştirmeleri kayda almaktır. Yazmak, üretmektir...

Yazmak için bol ilham, zengin birikim, iyi kalem, mükemmel bir alan bilgisi olmalıdır.

Yazmak, kurtları dökmektir. Yazmak, çağın nimetleriyle de desteklenmeli; yazar, bilgisayara, internete, daha daha yeni icatlar olursa onlara da hükmedebilmelidir.

Yazmak ilgi ve takdir ile gelişir; kem gözler, ham sözler ile verimsizleşir...

Yazmak, deli cesaretidir; önceden sıkı hesap yapılarak olan bir iş değildir...

İnsan, başından geçen bir olayı, gönlünden geçen bir duyguyu, zihninde gelişen bir fikri sadece seslendirmez; onu aynı zamanda kâğıda döker ki işte yazmak budur... Yazmak yetişkin insanın, çağdaş insanlara altın tepside ikramıdır aynı zamanda... O ikramlar olmasaydı, okuyucu okumayı sevemeyecek; bir alandan bir alana, bir devirden öbür devre bilgi aktarılamayacaktı... Kimse kimsenin maharetini bilemeyecekti, her maharet ancak kendi kapasitesinde mahpus kalacaktı...

Böylece gelişmeler olmayacaktı, paylaşımın adından bahsedil-

lemeyecekti. Yazmak, insanı sağlam bilgiye ulaştırmak, tereddütten uzaklaştırmak, kendinden emin hale getirmektir. Zira eskinin Sözlü Edebiyat dönemi için hiç aynı şeyleri söyleyebilme imkânımız yoktur: Bir Manas Destanı ağızdan ağza aktarılırken değişmiş, bir kısmı unutulmuş, eski orijinal halinden epey uzak halde günümüze gelebilmiştir.

Her insan günlük ihtiyaçlarını gidermede yazıyı kullanır. Bakkal defterine borç yazar, esnaf çeşitli defterler tutar, ozan cönk defterine şiirler yazar, yazarlar ve düşünürler notlarını alırlar ki, bu manada herkes bir yazardır.

Yazı öyle bir nimet ki ondan yararlananın kapasitesi sonucu tayin eder; kimi kısır bir veresiye defterine döner; kimi de Mevlana'da olduğu gibi inciler saçar...

Yazmak, bir bilgiyi, bir eseri, bir sözü unutulmaya mahkûm olmaktan kurtarmaktır. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'si, Mevlana'nın eserleri, Divan ü Lügati't -Türk yazılmasaydı, Sözlü Edebiyat dönemi eserleri gibi günümüzde onların ciddiyetinden bahsetme imkânı olmayacaktı.

Yazmak bir şeyi tıpkı resim çekmektir, ya da çelikten ambalaj içine koyup saklamaktır ki, bundan âlâ belge olmaz... Yazmada dün ile bugünü el ele tutmuş haldedir. Yazı ile bilgilerin orijinalitesi, eserin mahremiyeti, yazılı döneminin dili, banisinin (yazar/şair) kimliği olduğu gibidir. Böyle bir eser araştırmalarda bize sağlam dayanaktır.

Yazmak öyle güzel bir nimet ki, insan zihninde uçan bir fikri yakalar, duyguları resme geçirir, ilham halinde olan mısraları kaybolmaktan kurtarır. Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nı yazdığı günlerde Ta-cettin Dergâhı'ndaki yer yatağında gece uykudan uyanırdı ve uzun süre düşünerek gelen ilhamı-mısralar halinde- çamur sıvalı kerpiç duvara yazardı ve sabahleyin defterine geçerdı. İşte İstiklâl Marşı böyle yazıldı...

Yazmak, üretmektir aynı zamanda: Bir bahçıvan sebze yetiştirir, çiftçi hububat hasadı yapar, yazar da eser husule getirir. Yazmak işte böyle bir şeydir. Yazmak olmasaydı raflardaki kitapları görmek mümkün olmayacaktı. Bir eserden ötekine geçmek, gökkuşuğı rengini andıran çeşitliliği görmek imkânından mahrum olacaktık. Üretmek kadar güzel bir şey yoktur: Üretmek, zenginliği arttırır; çeşitliliği çoğaltır; rekabeti ortaya çıkarır; alternatifler sunar; hayatın çekilmezliğini önler; insanın insan olduğunu ortaya koyar. Üretim için, yazmak için hangi güzel sıfatı bulsak gene de yetersiz kalır.

Edebi manada yazmak için zengin dil, sağlam ifade gücü, dili iyi kullanma, alan ve tür bilgisi, zengin birikim, okuyucu kitlesi, zaman, sabır ve biraz da yetenek gerekir. Yazı yazma işi güçlü rakiplerle yarışmak zorunda olan yarış atının durumuna çok benzer: İki de temrinli, taktikli, uzun soluklu, azimli olmalıdır.

Yazmak, kurtları dökmektir: İnsanın içinde zamanla biriken duygu ve düşünceler, adeta elektrik yükü gibi rahatsızlık vermeye başlar. Bu yükün taşınması güçleşir, saklı olan şeylerin yükü çekilemez olur ta ki yazılncaya kadar. Yazılınca sinirler gevşer, yük kalkar... Ağırılık hissedilmez artık. Böyle olmasaydı Kral Midas'ın eşekkulaklarından haberimiz olmayacaktı.

Yazmak zamana ve devre göre değişir: Eskiden yazmak için yazı bilmek, kalem ve kâğıda sahip olmak ve biraz da yöntem bilmek yetiyordu. Günümüzde artık bu anlayış yeterli değil. Belki kurtları dökmeye yeter, ama yarışta başarı sağlamaya yetmez.

Günümüzde yazı yazmak için çağın gerekleriyle donatılmalı yazı; bilgisayar, internet, film, video, slâyt, fotoğraf makinesi, cep telefonu gibi icatlar kalemin, kâğıdın ve mürekkebin arkadaşı olmalı. Artık her şey öyle pratiklik kazandı ki, şu an kaleme aldığım satırlar, istenirse bir sitede anında yayımlanma imkânı bulabilir ve okuyucunun karşısında yer alabilir.

Bu nedenle, kâğıt-kalem, baskı-matbaa, kitap- satışı devri adeta rafa kalktı... Yazılar bir CD yoluyla kitap haline getiriliyor, postalanıp gönderiliyor, anında çoğaltılabiliyor, hem de çok az bir külfetle...

Günümüz yazarı hem avantajlı, hem de dezavantajlı; zira eserleri kopyalama, baskısını taklit etme gibi etik dışı şeyler de çoğalmış durumda...

Her yazılan kayda değer olabilir de, olmayabilir de... Ancak, ter döken ilgi ister, takdir ister, alkış ister... Yan gözle bakılmak, dudak bükme, ilgisiz kalınmak istemez... Okuyucu, bu alanda biraz birikim sahibi kimseler, karşılaştıkları eseri kendi damak tadında bulamayabilir. Her şeye rağmen eseri reddetmek, eser hakkında kırıcı sözler sarf etmek, ya da eserle ilgilenmemek, hele hele eserin takdirlik yanlarını görmemezlik etmek yazar için büyük bir talihsizliktir... Bir eser sahibi-biraz politik de olsa- takdir ile karşılanmalı, nezaket karşılığında da olsa alkışlanmalı, emeğine değer verilmeli, yorgunluğu unutturulmalıdır ki yeni eserler için yeni ortamlar doğsun...

Çok titiz davrananların eserleri aynı mükemmeliyette olmayabilir. Çok kayıtsızlık da eserin kalitesine gölge düşürür, ciddiyeti alıp götürür...

Esere başlamak için çok düşünmeye de gerek yoktur: Bir yazar aslında eserine başlamadan başlar... Yani yazma tutkusunu olan kişi, günlük hayatında karşılaştığı şeylerden malzeme edinir, yazılar peydahlar, bunları bilinçaltına atar, sonra da kalemi ve kâğıdı yakalar yakalamaz yazma eylemi başlar...

Demek ki yazmak denen şey öyle bir anlık olan şey değildir; önce bir kuluçka dönemi vardır... Bir civciv yirmi dokuz günde "cik cik" der; eser de tamamlanınca ses vermeye başlar.

DİLEKÇE

Günlük hayatımızda resmi bir kurumdan, belirlenmiş isteklerimizi, resmi yoldan yazılı halde isteme işidir.

Dilekçe muhatabımız olan makama verilir. Bu makamın adı, bulunduğu açık adresi aynı zamanda dilekçenin başlığı yerine de geçer:

Yıldırım Belediye Başkanlığı'na

Yıldırım Caddesi YILDIRIM / BURSA

Başlık yazıldıkta sonra, esas maksadımızı belli eden bölüme sıra gelir. Bu bölümde maksadımızı açıkça, karışıklığa meydan vermeden, sözleri bölmeden dilekçenin gerekçesi yazılır ve ayrı bir paragrafta da esas isteğe yer verilir.

Daha sonra dilekçenin tarihi, dilekçeyi veren kişi, dilekçe sahibinin açık adresi örnekte olduğu gibi belirtilir. Yine varsa EK not düşülür:

Mahallemizin aydınlatma direkleri yetersiz olup, mahalle sakinlerinin gece işlerine gidip gelmesinde güçlük çıkarmaktadır.

Gereği arz olunur.

05.05.2014

Akçağlayan Mahallesi

(Mahalle muhtarının imzası, Adı Soyadı)

AKÇAĞLAYAN MAH. MUHTARI

YILDIRIM / BURSA

EKİ: Mahalle sakinlerine ait imza listesi.

Dilekçelerde yazılı metin üst kısımlarda yer alır. Alt kısımlarda ilgili makamların havale işlemleri için boşluk bırakılır.

Dilekçemizi tamamladıktan sonra ilgili makama veririz. Burada önemli olan bir şey de dilekçemizi kayda geçirtip, kayıt tarih ve numarasını isteyip almamızın gerekliliğidir. Bu bilinçten yoksun olan birinin dilekçesi bazen kayıp olabilir, geç cevaplandırılmış olabilir.

Her zaman dikkat edilecek bir konu vardır: Karşı makam müraaat edenin ciddiyetini, niteliğini ölçüp biçer ve ona göre tavır belirler. Hak aramada açık vermeyen biri sonuçta mağdur olmaz...

Normal dilekçelere on beş gün içinde yazılı olarak cevap verme zorunluluğu vardır. Bu süre aşıldığında ilgili tarih ve sayı ile ilgili kuruma gidilir ve gereğinin yapılması çabuklaştırılır.

Normal dilekçenin dışında, Adli Dilekçeye de sıkça ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dilekçeler farklı olup genelde avukatlarca yazılırlar; çünkü ilgili kanun maddelerini zikretmek için hukukçu olmak gerekir.

Zaman zaman çeşitli üst makamlara sunulmak üzere geliştirilmiş form dilekçeler var ki kişiler bu dilekçeleri doldurup kontrol ederler ve sunarlar.

Dilekçeyle hak arama, medeni insanın, kültürlü insanın bilip kavraması gereken bir konudur. Bir dilekçe yazdırmak için köşe bucak gezmek, olur olmaz kişilerden yardım beklemek, zamanla yapmamız gerekeni ihmal ettiğimiz sonucudur. Bu duruma düşmek insanı küçültür.

DİĞER YAZI TÜRLERİ

Dilekçenin dışında mektup, davetiye, telgraf gibi eskiden kişileri çok ilgilendiren türler de vardır. Bu türler günümüzde telefonun yaygınlaşması sonucunda mektup gibi önemi gittikçe azalmış ya da telgraf gibi unutulmuştur. Davetiye ise ticari iş olduğundan baskı işiyle uğraşanların kılavuzluk da yaptıkları bir türdür. Davetiye yazacak olan kişi oradaki örneği hazır alıp kullanır. Fakat bu işten anlamayana uçuk metinler dayatılabilir; bu konularda daima ağır başlılığı tercih etmemiz ve bir bilene sorup öyle karar vermemiz yerinde olacaktır.

Yazma işiyle meşgul olanların bazıları da GÜNLÜK tutarlar. Günlükler her günün sonunda muntazaman o güne ilişkin önemli şeyleri kapsar. Eskidikçe değer kazanır; bazı eserlerin yazılmasında kaynaklık teşkil edebilir.

TANSİYON

Tansiyon, literatüre yeni girmiş Tıp terimi. Damarlarda akan kanın damar çeperlerine yaptığı basınç anlamına gelir.

Çağımızın insanında sık görülür. İdeal ölçülerinin dışında seyrettiğinde rahatsızlık verir. Tek başına hastalık değil, tıpkı ağrı gibi; ama hastalıkların habercisidir.

Tansiyonu olan aldırılmazlık ederse telafisi olmayan sonuçla karşılaşır. Tansiyon, tedavisi olan ve dikkat eden için hayatın işleyişini etkilemeyen bir arızadır.

Tansiyon, günümüzde adından sık bahsedilen bir Tıp terimi haline geldi. Eskiden ya bilinmiyordu, ya da, günümüzdeki sorunların yaşanmaması nedeniyle, yoktu... Günümüzde strese giren insan, organik gıdadan kopan beden, artan ihtiyaçlar, kanaat zaafı, sarsılan denge, doyumsuzluk, olayların ve hastalıkların etkisi tansiyonu normal ölçülerinin dışında seyretme ile karşı karşıya bıraktı.

Önceleri pek önemsenmiyordu galiba ki, sınırları 160-80 (Mak/Min) değerleriyle belirlenmişti. Vakalar sıklaştınca üst sınırı 140'a hatta 120'ye çekildi... Diğer yandan da medikal sanayi çeşitli ilaçlar geliştirerek bu "gemi azıya alan at" kontrol edilmeye başladı.

Günümüz insanında sık sık ortaya çıkmakta, hastanelerin acil servisleri yüksek tansiyon, ya da düşük tansiyon hastalarının ziyaretlerine sahne olmaktadır... Bu rahatsızlık öyle bir şey ki ancak yakalanınca anlaşılır ve çaresi aranır. Çoğu insan bu illetten habersizdir, ya da bu konuda gafildir.

Tansiyon normal ölçülerinde ise hayat normal işler; ancak normalin altında veya üstünde ise kişiye rahatsızlık verir: Yüksekliği baş dönmesi, ateş, ağrı, dengesizlik, gerginlik yapar. Düşüğü de cansızlık, takatsızlık belirtileri verir. Yüksekine HİPER Tansiyon, düşüğüne HİPO Tansiyon denir.

Genelde yaşanan rahatsızlıkların ardından ya da yenen ölçüsüz yemeklerin yan etkisi halinde ortaya çıkar. İlk hissedildiğinde yatıp dinlenmek, serinlemek, duş almak, hafif gezinti yapmak, kısa seyahatte bulunmak pratik çarelerden birkaçıdır. Tuzsuz ayran, limonata, yeşil çay içmek; sarımsak kullanmak da çoğu kez iyi gelir.

Düşük tansiyon için de şekerli su (şerbet) içmek, ayakta durmamaya özen göstermek, yüksek yerlerde durmaktan kaçınmak gerekir.

Tansiyon rahatsızlığında köklü tedbir için bir uzman hekime görünerek verilen ilaçları aksatmadan kullanmak, diyeti tam uygulamak, tuzdan ve yağlı şeylerden uzak durmak gerekir. Ayrıca beslenmenin seyrinde istikrarı yakalamak, mideyi şişirecek kadar yememek, akşamları çok hafif şeyler yemek, sebze ağırlıklı beslenmek; açlığa ve susuzluğa meydan vermemek; ağrı, sızı ve üzüntüden uzak durmak gereklidir.

Tansiyon hastalarının çoğu tansiyonlarında düzelme olduktan sonra ilaç bırakma gibi bir tercihte bulunmaktadırlar. Oysaki ilaçları kullanmaktan vazgeçmek çok yanıltıcı; artık yerinden depreşen tansiyonun anormal seyir izlemesi normal hale gelmiş demektir. Bunun sonucunda bir anda gelen bir felç, ya da beyin kanaması ya hayatın sonu olur, ya da kalitesiz bir hayatın başlangıcı haline gelebilir...

Tansiyon hastalarının bir yanı sıra da anormal tansiyonlu oldukları halde aldırılmazdan hayatlarına devam etmeleri ve çevrelerine

de “Benim tansiyonum yüksek/alçak, ama ben hiç aldırmiyorum, beni de etkilemiyor...” cevabını, hem de övünerek, söyleyebilmeleridir... Bu duruma hekimler “kanıksama” derler. Bu da oldukça sakıncalıdır, bu tip hastalar sonunda felç, ya da beyin kanaması yaşarlar.

Tansiyon bir ibredir adeta, insanın rahatsızlığını belli eder. Bu rahatsızlık çok çeşitli alanlarda olabilir: Beyinde, akciğerde, böbreklerde, şeker hastalığının yan etkisi şeklinde, stres sonucunda, damar tıkanıklıklarında, ağrı ve sızı sonucunda ortaya çıkar ki esas tedavisi, sebebinin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür...

Bir de “esansiyel”(sebebi bilinmeyen) tansiyonlar var ki bunlar da takip ile ilaç belirlemesi sonucunda tedavi edilir. Sözün kısası tansiyonun genelde tedavisi vardır, yeter ki kişi umursamazlık içinde olmasın, sağlığıyla kumar oynamasın.

Bazı insanlar hem sigarasını tütürmekte, hem tuzludan feragat etmemekte, hem de hayatın diğer inceliklerinden uzak durmaktalar... Bu tip kişilerin kolay kolay şifa bulmaları mümkün değildir. Her insan önce sorumluluk almalı; tansiyon rahatsızlığı olan bir kişi sadece kendine değil, çevresine ve yakınlarına da büyük sıkıntılar yaşatır.

Bundan dolayı her rahatsızlık kişinin huzuruna, kesesine, kurumuna ve devletine üşüşmüş bir parazit gibi görülmelidir.

Günümüz devleti- geçmişe nazaran- artık geniş ölçüde sosyal devlet olmanın yolundadır. Emeklilerin dışında olanlar da artık çeşitli kanun ve yönetmelikler çerçevesinde tedavi hizmetlerini karşılıksız olarak alabilmekteler ki bu iyi kullanıldığında güzel; ancak istismarı halinde hazinenin iflasına neden olabilir...

Artık her evde bir tansiyon aleti buldurulmalı, her insan tansiyon ölçümünü, iğne yapmayı bilebilmeli... Günümüzde

imkânlar gelişti, her konuda devlete yük olmaya gerek de yoktur.

Tansiyon ölçülürken, kişi kendi kendinin tansiyonunu ölçüyorsa- heyecandan- bir puan fazla getirebilir, bunun bilincinde olmalı... Tansiyon ölçümüne beş dakikalık dinlenmeden sonra geçilmeli, nabız da unutulmamalı.

Tansiyon aletlerinin genelde mekanik olanı tercih edilmeli, dijital olanların da her türüne yakın gidilmemeli, hele hele pili zayıf olan aletle ölçüm yapılmamalı...

Son zamanlarda, her üniversite artık kendi bünyesinde “Nefroloji Bölümleri” adı altında tansiyon hastalarının tedavi ve takip işlemlerini sürdüren bölümler kurmuşlardır. Bu bölümler hastalarının dosyalarını tutarlar, onları takibe alırlar, uzun ya da kısa randevular ile tahlil ve tetkikler getirmelerini tavsiye ederler. Hastalara da bu tavsiyelere uymak düşer...

Tansiyondan fazla korkmayınız, tansiyon hastaları birinci sınıf insanlarmış... Hassasiyetleri sonucunda kucaklaştıkları bu illet, yine kendi hassasiyetleri ile zincirini kıran Ejderhaya dönüşmez...

Biraz da hekimlerimize söz söyleme imkânı vermek için bu bahsi kapatıyorum.

SEYEHAT / GEZİNTİ

Seyahat, insanın bulunduğu yerden başka yerlere gitmesi, gezmesi ve görmesidir.

Seyahat, insana ferahlık verir, insanın görgü ve bilgisini arttırır. Gezinti yapan insan monotonluktan kurtulur, aktif insan olur. Gezinti çevrede ekmek kapılarının açılmasına yol açar; yeni sektörler kurulur; adı Turizm'e dönüşür.

İnsan merakı sayesinde bulunduğu yerden uzaklaşır, başka yerler ile kucaklaşır; değişiklik isteği içinde olan bu kişi yanılmaz da: Kendine ayna görevi gören bu yeni yerlerde kendini tartma, incelme fırsatı bulmuş olur. Gezmekle dünyanın büyüklüğü ortaya çıktığı gibi, etkileşimler de başlar. Kişilerin kendilerine has olan dev aynaları artık küçülür, en nihayet herkes yerine döner, taşlar artık oturmaya başlar.

Gezmek, insanın sıkıntılarını giderir. Gezmeyle insan dertlerini unuttur, sıkıntılarını savar, içine bir ferahlık havası doldurur. Gezilip görülen yeni yeni yerler, karşılaşılan yeni çehreler insanın içinde çöreklenmiş sıkıntıları kovar. Karşılaşılan yeni hava, yeni su ve yeni gıdalar genelde şifa saçmaya başlar. Bu nedenle gezen insan tedavi görmüş gibi olur.

Gezinti kişiye ufuk verir; karşılaştırma, kendini tartma, bencilikten kurtulma, paylaşma gibi erdemlerle tanışma imkânı kazandırır. Gezip gören insanın deneyimi artar; bilgisi çoğalır; gezip gören insan artık bir ölçüde GÖRGÜLÜ insan haline gelir. Gezen gören birinin olaylar ve yeni durumlar karşısında beklenmedik hareketleri olmaz; onda oturlukluk, hoşgörü, düşünme, dinleme vardır. Onda

karar vermede acelecilik yoktur. Böyle bir insan kolay kolay hataya düşmez, yalana ve yanılsa ayak uydurmaz; emniyet supabı gelişmiş insandır gezen insan...

Gezen insan hareketlidir. Gözü, gönlü açılır; beden hareket-sizlikten kurtulur. Hareket, insanın varlık sebebidir. Hareketsizlik her derde davetiyedir adeta... Hareketsizlik, sabit fikirlerin yerleşmesine, yanılgılara düşmeye, bir "fildişi kulesi" içine hapsolmaya iter insanı... İşte gezmek bütün bu sıkıntıları savan etkili bir ilaçtır.

Gezmek, sınır ötesiyle, denizaşırı ülkelerle, çeşitli medeniyetleri de kapsarsa çok daha başka olur. Bu tür bir gezinti sahibine oldukça değerli hazineler kazandırır. Bu nedenle gezmek, sadece gönül eğlendirmek, mide şişirmek değil; gördüklerinin sentezini yapmak, farkı fark etmek, kendini tamamlamaktır.

Gezmek, ülkeler arasında köprüler oluşturur; bu köprülerle gezmek daha da kolaylaşacağı gibi önceden edinilmiş önyargılar hakikat duvarına çarpıp yok olur.

Turizm yatırımlarını hızlandırır. Bir belde şayet gezilip görülen yer ise oraya otel, tesis, yol, ticaret alanları açmak kaçınılmaz olur.

Turizm devlet bütçelerinin açığının kapatılmasında önemli faktör olur. Günümüzde yüklü miktarda turist çeken İspanya, İtalya ve Türkiye gibi ülkeler bu konuda önemli bir avantaja sahip olup, diğer pek çok ülke tarafından gıpta ile karşılanırlar.

Turizm dünyayı bağınazlıktan kurtarıp adeta tek bir ülke konumuna yaklaştırır. Günümüzde Avrupa ülkeleri bu konuda oldukça mesafe almış olup, sınırları nedeysel kalkmış durumdadır. Bu ülkelerden birinden diğerine geçişte yadırganacak, tuhaf sayılacak bir durum kalmamıştır.

Kültürler, medeniyetler, bilimsel ve teknik etkileşimle yardım-

laşmaya giderler. İşte turizm bu etkileşimin baş faktörüdür. Turist alan bir ülke iptidailiklerden kurtulmuş, modern bir ülke manzaraları sunar hale gelmiştir artık.

Gezmek ve görmek, insanı planlı olmaya mecbur eder. Gezmeye çıkacak insan, önceden yer seçimi, ulaşım belirleme, kaynak edinme çalışması yapar; zamanı gelince de bavulunu alır ve gezintisi başlar.

Gezmek ve görmek imkân işidir; kültür işidir; dıştan, tırnaktan artırarak gezintiye yer ayırma işidir ki biz bu konuda henüz yabancılar kadar verimli olamıyoruz. Gelişmiş dış ülkeler çok sayıda turist gönderir ve çekerler. Gelişmiş ülkelerin turistleri hem bol harcama yaparlar, hem de abur cubur şeylere iltifat etmezler.

Son zamanlarda turizm faaliyetlerine önem veren Türkiye de artık hatırı sayılır ülkeler arasına girmiş bulunmaktadır. Artan konaklama tesisleri, çekiciliği artan müzeler ve ören yerleri, geliştirilen seyahat araçları, eğitilen personel, düzenlenen yeni mevzuat, bunlara eklenen konukseverliğimiz ve mutfağımız, bizi emsallerimizden de üstün hale getirmiştir.

Turizm bir sektör olunca orada iş ve aş kapıları açılır. Esnaf iş yapar, sanayici kendini yönlendirir, memur ufkunu ona çevirir, işsiz iş bulur, ülke kalkınır, insanlar yoktan ve yoksulluktan kurtulurlar.

Ancak, gezilip görülen yerlerde hizmet eden personelimiz ve esnafımız kendi kültürü, medeniyeti, inancı konusunda tavizsiz olmalıdır. Her gördüğünü toplayan, tenhayı gördüğünde ağzının suları akan, şahsiyetini rafa koyan, inancından ödünler veren insanla bir yerlere varılmaz, bundan olsa olsa kozmopolitlik olur ki sonu hüsrarla biter.

Gezip görmeye en çok ihtiyacı onlardan biri de sanatçılarımız, yazarlarımız, şairlerimizdir... M. Akif, Mısır'a ve Almanya'ya git-

tikten sonra ufku bir başka gelişti. A. Haşim Frankfurt'a gittikten sonra meşhur "Frankfurt Seyahatnamesi"ni yazdı. Yahya Kemal diplomatlığının verdiği güçle Endülü'sü adeta musikiye çevirdi. Günümüz yazarları bu konuda oldukça ileri noktalara vardılar ve bundan kalemleri güç kazandı. Tanzimatçılarımız, Servet-i Fünuncularımız keza öyle... Gezip gören kişi, hele hele bir de sanatçı ise onda yapıcılık ve yaratıcılık adeta devleşir, bu durum esere yansır...

EFENDİ

Günümüzde “Bey” unvanından sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse. Görgülü, nazik, kibar biri. Hizmetli anlamına da gelebilen efendi Osmanlıda eğitim görmüş sivil memur sıfatıydı. Eğitim almış askeri memur için de “Bey” adı verilirdi.

Efendiler devlet kademelerinde görülürlerdi. Halkın az sayıda olan bu memura ilgisi, memurun da kendini dev ayasında görmesi meşhur efendi ve efendiliği ortaya çıkardı. Gittikçe kapsamı değişti ve günümüzdeki yerine oturdu: Olgun, eğitilmiş, ahlaklı, nazik, kibar, dürüst, görgülü ve fedakâr insan.

Efendi, Yunanca asıllı bir söz. Osmanlı'nın idareci takımına verilen ad idi. Daha sonra kapsamı genişledi; üst düzey yöneticilere, ilahiyatın önde gelenlerine, maneviyatta sıyrılmışlara verilmeğe başlandı. Bir de Erkek için Beyefendi; hanım için Hanımefendi kavramları geliştirildi...

Efendi ve efendilik çevrenin süsü ve sigortasıdır. Onlar mum gibi ışık saçarlar, çevre onların etrafında kelebek gibi pervane olur adeta. Onlar örnek alınır, işler onlarla düzene girer, onların yaptığı çoğu şeyde ölçü alınır. Efendiler nezih ve kibar insanlar, onlara peşinen güvenilir. Efendi kibar giyinir, tıraşını sıkça olur, tavırlarına dikkat eder, ilişkilerini ahenk içinde yürütür, aşırılık sevmez, kabalıktan uzak durur, ahlak ve iffetine önem verir, çevrede gıpta edilirdi.

Eskiden okuma ve yazmanın çok az görüldüğü dönemlerde, bir kalem efendisini görmek herkese nasip olmazdı, çünkü sayıları azdı ve onların yanından geçmek büyük bir şanstı. Kalem efendisi de kendisine olan bu teveccüh karşısında kasıldıkça kasıldı, olan-

ca sıfatları yüklendi, gökten zembille inmiş hissi vermeye başladı. Karşısındaki vatandaş, hak arama şöyle dursun, okuma- yazmadan, halini arz etmeden yoksundu... İşte bu hal, efendileri zaman zaman yanlışlara da götürdü, onlar Fuzuli'ye bile çok çektirdiler, zavallının maaşını vermeyip aralarında pay ettiler. Bu daha ziyade taşrada kendini gösterirdi. Elbette ki içlerinde çok dürüst ve ünlü olanlarına da rastlanırdı: Dede Efendi, Tatyos Efendi gibi... Bütün devlet ricali aynı sıfatla anılır olmuştu.

Zaman zaman, efendiliği taşıyamayanlara, efendi denildiğinde: "Efendi kalem odasında!" çıkışıyla karşılık bulurdu ki, efendilik taşınması zor bir rabıtaydı.

Vatandaşın ayağında çarığı, sırtında yamalı abası ve şalvarıyla devlet kapısının önünde kul-köle olup beklemesi, çaresizliğini peşinen ortaya koyuyordu. Karşısında ceberut tavırlı memur, istediği şekilde muamele ediyordu, canı istediğinde "Bugün git, yarın gel!" deyip kestirip atıyordu ve hesap da vermiyordu... İşte günümüze kadar gelen o meşhur "Git-gel" sözleri o dönemlerin kötü eseri idi...

Günümüzde artık o eski memurluk anlayışı büyük ölçüde değişti, vatandaş hak aramasını öğrendi; insanımız, memurluğun sıfatı olan efendiliğe sarıldı... Zira halk, eskinin o bey-efendi insanlarına yine de fazlasıyla inanırdı ve saygı duyardı...

Günümüzde efendi sayısı artık sadece memurla sınırlı değil; bu hasletle yüklü herkese, efendi denmektedir... Bugün artık kanun ve nizam hâkimiyeti geçmişle kıyas edilmeyecek ölçüde artmıştır.

Artık herkes efendi olsun olmasına da, ceberut tavırlı memurların efendiliğini örnek almasın...

Bir de günümüzde bazı kimselere verilen san haline geldi bu sözler: Biraz düşük derecelerdeki için (hizmetli) "efendi" sözü

kullanılmaya başlandı... Ahmet Efendi, Kazım Efendi gibi. Eğer saygın kişilikli bayan ise, ona “hanımefendi”; erkek ise ona “beyefendi” denilir oldu... Ahmet Bey, Kazım Bey gibi...

Kültürlü ve kendini bilen insanlar mutlaka hitap ederlerken bu unvanları kullanırlar. Zaman zaman aynı mesleği paylaşanların, ya da samimi olanların- aralarında bir bağ olmadığı halde- bayanın erkeğe sadece ismiyle seslenip “Yaşar”, “Kemal” demesinden sonra, bir de “sen” deyip nezaketsizliğin katmerleşmesini oldukça yadırgıyorum... Evli bayanların bilhassa bu konuda çok dikkatli olmaları ve laubaliliğe meydan vermemeleri gerekmektedir... Zaten bu durum da bahse konu olan efendiliğin dışında olan bir cereyandır...

Kendine “bey, efendi, beyefendi” hitabı yapılan kişiler de hemen bu sıfatlara sahip olduklarını sanmasınlar... Bu sıfatların verilmişinden bir maksat da, onları öyle olmaya davettir aynı zamanda... Kibarca yapılmış bu davet, kimseyi boş yere böbürlendirmesin, havalara sokmasın; zira herkes kendi tartısını iyi bilir... Birden bire kimse sıkletinin arttığı zannına kapılmasın...

SIRA BEKLEMEK

Sıra beklemek, bir işin görülmesi, bir ihtiyacı karşılamak, bir ihtiyaç gidermek için birden çok insanın düzen içinde beklemesidir.

Sıra, düzeni sağlar; beklemek, insana saygı ve sorumluluk verir. Sıra beklemeyen kişi zorda kalır, azar işitir, kaybeder. Kalabalık ortamlarda yaşayan insan, sıra beklemeyi öğrenmeli, sabredebilmeli, hakkını gaspa kalkışana da fırsat vermemeli.

Kalabalık ortamlarda, bazı malların taleplilerinin çok olduğu durumlarda, her talepli aynı anda mal ve hizmet alamaz ve beklemeye başlar. Bu bekleme işi sıraya girerek olmazsa, açığızler bunu kullanırlar, efendi olanlar, tok gözlü olanlar gadre uğrarlar. En doğrusu beklemekte olanların tek sıra haline geçmeleri ve sıranın yavaş yavaş hareketiyle curcunaya meydan vermeden, hakkaniyeti zedeledikten mal ve hizmet alımından yararlanmayı sağlamalarıdır.

Sıra oluştuğunda düzen olmazsa, araya sızmalar olur, arka yerlerde olanların hakkı gaspa uğrar. Bu konuda herkesin dikkatli olması ve karışıklığa meydan vermemesi gerekir.

Sıra beklerken sıradan çıkmalar olabilir, ya da kendi hakkından feragat edip başkasını kendi yerine geçirebilir ki bu da açıkça olmalıdır. Bu konuda yanlış anlamalara meydan verilmemeli, buna rağmen yanlış anlayan var ise ona da konu sabırla izah edilmelidir.

Sıra bekleme işini bilmeyen insan hakkını zayi edebilir, kavga-ya, rencide olmaya kadar işi götürebilir. Böyle bir insan cemiyette gözden düşer, çevresinde sevilmez, güven duyulmaz, kendisine sırt çevrilir ki bunlar hoş olmayan şeylerdir. Her konuda olması gereken efendilik burada daha fazla kendini göstermelidir.

Sıra beklemek, şehirde yaşayan insanların sıkça yaşayacakları

durum olduğundan, iyi öğrenilmesi gerekir. Yaşlı ve olgun olanların iyi örnekler sunması, gençleri ve çocukları bu konuda eğitmesi gerekir. Eğitim konusunda bizler arzu ettiğimiz noktada değiliz, eğitimin önemini daha da kavramamız, eğitimin gücünden her yerde yararlanmamız gerekmektedir.

Eğitimli insan, ne yapacağını bilen insan olduğundan, duygusallığa meydan vermez, yanlışı tez fark eder, hata edene karşı hangi tavrı takınacağını bilir, hakkının gasp edilmesine meydan vermez, böylece herkesi hizaya getirir...

GÖRGÜ

Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik; terbiye. Bir kimsenin yaşayarak elde ettiği deneyim, birikim. Görmüş olma durumu.

Görgü, kişinin deneyimi ve eğitimi ile eşya ve olaylar karşısında tutarlı olması, bencillikten sıyrılması, olgun tavırlar içine girmesidir. Görgülü insan gıpta edilen, sevilen, güven duyulan insandır. Görgülü insanın olduğu yerde rahatsızlık, yanlıklık, çirkinlik olmaz.

Görgü, ismiyle müsemma bir söz: görüp, tecrübe kazanmış, belli bir olgunluğa ulaşmış mükemmel, terbiyeli insan için kullanılır. Görgülü, tok gözlüdür, eften püften için kendini küçültmez, nefsi kendi kontrolünde, akli başında olandır. O, her zaman aynı davranışı gösterir; onun, durumlar ve olaylar karşısında hangi davranışı göstereceği önceden bellidir, yani o aynı zamanda karakterlidir de...

Yemek kuyruklarında, bir kâse çorba için kavga eden; bir elma daha fazla alabilmek için, önce aldığını cebe indiren; sırası için kavga eden; kendini tutamayıp söz sayan, küfür savuran; yer kapma telaşıyla itişip kalkışan koca insanlar gördüm... Onların adına ben utandım, yerin dibine girdim. Bu insanlar biraz görgü adına bazı şeyler kazanmış olsalardı, iç karartan şu satırlara meydan kalmayacaktı.

İnsan, bazen uğruna kendini küçülttüğü şeyden vazgeçemez mi acaba? İnsanın gururu, terbiyesi, ahlâkı, insan sevgisi, akli, kendini iyi idare etmeye yetmez mi? İşte görgülü insan için bu kıstaslar vardır; görgüsüz için de sadece menfaat...

Görgülü insanlar çevrelerinde sevilen, ham davranışlar sergilemeyen insanlardır. Bu ham/yanlış davranışlar üzerinde durmak gerekir:

Görgüsüz insan, caddeye, sokağa sümkürür, bundan en ufak bir rahatsızlık duymaz. Mendilini gerektiği yerde kullanmaz, cebindeki mendili oldukça abur cubur haldedir. Görgülü insanın yanında hem kâğıt mendil/ ıslak mendil, hem de esas mendil olan bez mendil vardır. Kâğıt mendili kaba ihtiyaçları için kullanır, bez mendili ise, sürpriz durumlarda, haysiyetini kurtarmak için, ya da gerektiğinde havlu yerine geçecek biçimde kullanmak için temiz bir halde bulundurur.

Görgüsüz insan tuvalet kullanma alışkanlığını geliştirmemiştir; tuvaleti bulduğundan daha temiz bırakmak onun için lükstür. Görgüsüz, bir küçük tenhayı bulduğunda açıkta ihtiyaç gidermekten sıkılmaz... O, temizlenme gereği duymaz... Görgülü insan, zorunlu olmadıkça, tuvaletsiz ihtiyaç gidermez, tuvaletin temizliğiyle ilgilenir, ayakta ihtiyaç gidermeye - zorunlu olmadıkça- yanaşmaz; temizlenmeye, kültürü ve inancı ölçüsünde önem verir...

Görgülü insan, gayri ihtiyari olan hareketleri yapmaz. Burun karıştırmak, ayaklarını elleme, sık sık el hareketiyle konuşmak, mimik ve tavırlardan habersiz olmak, görgülü olanın işi değildir...

Görgülü insan, özel temizliklerinde ilkesi olan insandır: Mesele tırnaklarını rastgele yerde, rastgele biçimde kesmez; görgülü insan, tırnağını uygun ortamda, kimseyi rahatsız etmeden, bir örtü üstünde kestikten sonra, onları toplar, çevreyi kontrol eder ve saçılan varsa toplar, sarıp sarmalar, en uygun yere gömer, ya da çöpe götürür... El ve ayaklarını temizce yıkar, ardından kurular. Tırnak çakısını sarıp sarmalayıp güvenli yerde saklar. Görgülü insanın temizlik araç ve gereci kendine aittir; o kimseden ödünç gereç istemez.

Görgülü insan, yerken, içerken çok konuşmaz, ağız sesleri çıkarmaz, ağızından akıtmaz, lokmayı küçük alır ve çok çiğner, yutarken ses çıkarmaz; yerken, yarış edercesine değil, aheste aheste yer... Görgülü, yemek yarışına girmez, yemek almak için -zorunlu olmadıkça- yerinden kalkmaz, görevlilere müdahale etmez, gerekirse yiyeceğinden vazgeçer de kendini küçük düşürmez...

Görgülü biri içecekleri kapmaya çalışmaz, gerekeni usulca ister ve alır. Yemeği üstüne ve yere dökmeyiz, dökülenle ilgilenir, peçete kullanır, yemekten sonra ağını yıkar, ellerini ve yüzünü kurulamadan gezmez.

Yediği şey görgülü insanın hoşuna gitmese bile, katiyen çiğ söz sarf etmez, her şey için teşekkür eder, nimetin yerinin başının üstünde olduğunu söyler, kibarlıktan taviz vermez...

Görgülü insan, sabun ve lavabo ile de barışık insandır: Lavaboyu tıkamaz, düzenini bozamaz, kirletmez, suları sıçratmaz... Sabunu düşürmez, normal köpürtür, ses çıkarmadan kullanır, köpüğü suyla yıkayıp yok eder ve havluyu alıp bastırarak kurulanır, havluyu usulca yerine koyar, oraları gereksiz işgal etmeden ayrılır ki başkalarına yeni fırsatlar doğsun.

Görgülü insan, gerek lavaboda, gerekse giyinirken, kılığını ve kıyafetini aynada, mümkünse boy aynasında, kontrol den insandır. Görgülü insan karışmış saçlarını tarar, bir aksiliği varsa eğer, fark eder ve hemen giderir, pantolonun fermuarını kontrol eder, açık unutulmuşsa telafi eder.

Görgülü insan lavaboda ya da mendile burun temizler. Burun temizlenmesinden izler -kalmışsa- giderir; mümkünse bir de kolonya sürünerek istenmeyen kokulardan arınıp öyle çıkar...

Görgülü insanın ayakkabıları tozlu ve boyasız olmaz. Görgülü insanın üstünde leke, iplik, kırışıklık olmaz. Görgülü insan genelde

takım giyer, ütüsüz gezmez, giysilerinde renk uyumuna dikkat eder; kıyafetini gideceği yere göre giyinip düzenler...

Görgülü insan duş almayı- imkân buldukça- ihmal etmez, dişlerini fırçalamadan yatmaz; görgülü biri yatmadan önce tuvalete gidip ihtiyaç gidermeyi gerekli görür...

Görgülü insan, temiz ve düzenli yatakta yatar; yatağa yatışı ve kalkışı hem düzenli, hem de belli zaman dilimindedir... Kalkarken yatağını düzeltir, çevreye düzen verir ve yatak odasını çerçevesi resme döndürdükten sonra terk eder...

Görgülü insan, çıkardığı kıyafetleri katlar bir düzen içinde bırakır, ya da asar... Sere serpe savurmaz giysileri... Ardından pijamalarını giyer ve öyle yatar.

Görgülü insan, yatak kıyafetiyle sokağa çıkmaz, misafirin yanında abur cubur kıyafetle bulunmaz, işlerini yaparken yatak kıyafetiyle olmaz... Görgülü insanın her işi düzen içinde olur; görgülü biri iş yaparken de iş elbisesini kullanır. Takım elbiseyle odun kırılmaz; tulumlu vaziyette misafir karşılanmaz...

Görgülü insan, pazar yaparken dikkatli olur: Aldığı şeyleri alenen sergilemez, sarıp sarmalar, alamayanlara rahatsızlık vermez, gösteriş içinde olmaz, inceliği ihmal etmez...

Görgülü insan, parasından bahsetmez, para sayarken gösterişle saymaz, üstünde fazla para bulundurmaz; onun, fakire verdiği parayı kimse görmez, ettiği yardımdan kimsenin haberi olmaz...

Görgülü insan, her söze girmez, konuşmaları bölmez, kendisine söylenmekte olan sözü dinlemezlilik etmez; söze girmek için izin ister, sözü uzatmaz, engin konuşur, düzgün ifade kullanır; her yerde her şeyi konuşmaz; derdine çare olamayacak yerde ihtiyacını belli etmez... Görgülü insan, konuşacağı kişiyi iyi bilir, çevresini isabetli seçer.

Görgülü insan, dedikodu etmez, dedikodu edeni dinlemez. Görgülü kişi, küfürlü konuşmaz, sözlerinin duyulması için sesini gereksizce yükseltmez, başka yerlere mesaj verme gayreti içinde olmaz. Böyle biri, sözünün nereye gittiğini iyi bilir, çok düşünür, az konuşur.

Görgülü insan, tıraşına önem verir, bakımını rutin hale getirir; tıraş olurken bakımını yaptırır: Kulak içi, varsa bıyıkları, elmacık kemiklerindeki sebzleri, varsa sakalı, kulak üstü tüylenmeleri v.s. kontrol edilir ve gereği yerine getirilir. Kaşlar için erkeklerde fazla bir şey yapılmaz, onların aykırı gidenleriyle göze girenlerinin icabına bakılabilir...

Görgülü insanda saç tarama stili genelde değişmez, çünkü şahsiyet değişimi gibi bir hava olur... Kalıplaşmış kişilikler/ oluşmuş şahsiyetler, bu konularda oldukça hassas olan görgülü kişilerde bulunur...

Gençleri saç düzeni ve tıraşı konusunda fazla tutarlı göremesek de biraz daha zaman tanımanın gerekeceğini tavsiye edebilirim... Çocuklar bu düzenlemenin dışındadır, onlar için yeteri kadar bocalama zamanı vardır...

Gençlerin ve çocukların yaptığı hataları hemen görgüsüzlükle nitelemek biraz abartı olur... Ancak çocuklara ve gençlere de sabırla görgü kuralı öğretmek, uygulatmak, onları eğitmek gerekir. Bunun için onları sıkça toplum huzuruna çıkarmak oldukça gereklidir.

Günümüzde bayanların da artık yaygın halde kuaförleri vardır; onlar da kendi ölçüleri çerçevesinde, aşırıya ve gösterişe kaçmadan, bakımlarını yaptırmaları görgü kuralı içindedir...

Yalnız, küçük kız çocuklarının makyajdan uzak durmaları, genç kızlarımızın da aşırı makyajdan kaçınmaları, süslenmeye fazla zaman ayırmamaları görgü gereğidir... Bu çağlar, dış güzelliğe değil, kalıcı güzellikler kazanmanın çağıdır ki, bu, eğitim ve kendini

yetiştirmeyle olur... Komşumuz Azerbaycan'da genç kızlar evlenmeden önce katiyen makyaj yapmazlar...

Ayrıca tesettürlü giyimi bir moda gibi görüp lanse etmek de ayrı bir görgüsüzlüktür. Bu durumda olanlar çevreye rahatsızlık verdiklerini bilmeliler...

Görgülü insan, başarılar karşısında kıskançlık duymaz, sevinir; takdir ve taltif etmeyi kendine yük görmez. Başarıyı alkışlar, ödülü çok görmez, gıpta edileni o da gıpta eder...

Görgülü insan, birinde güzel bir eşya, mal, varlık v.s. gördüğünde "Maşallah, Allah esirgesin, Allah daha da arttırsın..." gibi kıskanmadığına dair sözler söyler. Kimseye mal çoklayıcılığı yapmaz. Göz götürmezlik yoktur görgülü insanda.

Görgülü insan, komşusuyla iyi geçinir, küçük şeyleri büyütmez, yükün büyüğünü kendisi çektiği halde belli etmez, tebessümlü, yumuşak, ahlaklı, hoşgörülüdür... Komşularıyla diyalogu kesmez, komşu hakkına önem verir, komşunun malına ve namusuna hata gelmesini istemez görgülü insan...

Görgülü insan, gözü tok insandır: Basit çıkarlar, küçük düşürücü hareketler, kırıcı sözler, beklenmedik çıkışlar onda yoktur.

Görgülü insan, maddiyattan ziyade insanlığa, saygıya, sevgiye, dostluk ve arkadaşlığa önem verir.

İşte bunun içindir ki görgülü insan, bulunduğu çevrede takdir görür, insanlarca sevilir, kendisine güven duyulur, hakemliğine itiraz edilmez, doğru yapacağından emin olunur, görgülü insan bir abide insandır, onu gören ondan feyiz alır.

BORÇ

Borç, geri verilmek üzere alınan mal ve ya hizmettir.

Borç, ihtiyaç karşılar; kişiyi büyük sıkıntılardan, felaketlerden kurtarabilir. Borcun zamanında ödenmesi gerekir. Borç verme işi fırsatçılık şeklinde olursa tefecilik sayılır. Hassas düşünenler için, bedenimiz, dünya, hayat da bir borçtur. Yeni nesillerimiz borç konusunda daha hassas olmalıdır.

Halk arasında "Düşmeyen, kalkmayan bir Allah'tır." sözü, hayatın inişli, çıkışlı olduğunu anlatmak için söylenmiştir. İnsan kimi zaman maddi durumdan ihtiyaçlı hale gelebilir, kimi zaman da hizmet bakımından... İşte bu durumu atlatabilmek için insanlar birilerinden ihtiyaçları kadar miktarı –geri ödemek üzere- isterler ki bu borçtur.

Borç veren kişi kendi prensiplerini ortaya koyar, özel şartlarını sıralayabilir; gerek süre konusunda, gerekse ödenme konusunda bağlayıcı hükümler ortaya sürebilir; ya da hiç borç vermeyebilir.

Borç alan kişi borçludur, şayet borç bulabilmişse. Borçlu kişi, iyi hareket eder, iyi çalışır, kendini iyi dolandırır ise, hem badireden kurtulur, hem de borcunu ödeme şerefine ulaşır.

Aslında borç istemek ve almak hiç de ayıp bir şey değildir: Tarih Fatih Sultan Mehmet'in, bir azınlık mensubu tüccardan borç aldığını yazar... Çok sayıda borçlu insan vardır ve olacaktır da. Burada önemli olan, borcun ödenmesidir. Borç ödeyememe durumlarında da borçlunun ortadan kaybolmaması, güven verici hareketlerde bulunması, alacaklıdan kaçmama gibi erdemleri göstermesi gereklidir...

Günümüzde taksitli satışlar da bu kapsama girer: Taksitle mal alan kişi borçludur, borcunu belirtilen sürede vermelidir ki haysiyetini kurtarsın.

Kredi kartı kullanan kişi de borçludur: Taksitleri bitinceye kadar vaadinde bulunmalı, krediyi lütuf gibi görmemelidir. Bu konuda mevcut nakit dikkate alınarak kredi kartı kullanılırsa sorun yaşanmaz.

Hesapsızca kullanılan krediler sonunda kart sahibinin ödeme gücünü aşip ilgiliyi dolandırıcı pozisyonuna düşürmektedir. Ancak bu kişiler halk arasında yanlış bir vasıflandırma ile "Kart mağduru!" adını alıyorlar.

Her önüne gelene kredi kartı veren kuruluşlar da hatalıdır: Cirolarını attırmak, geciken taksitlere ödenen faizlerin cazibesi için yapılan bu keşmekeşlik, taraflara fayda sağlamadığı gibi; devleti ve kurumları yeni yeni düzenlemelere mecbur kılıyor, yeni iflaslara, cinayetlere, başka başka felaketlere kapı aralıyor.

Borç, bazen de çok özel şartlarda veriliyor; borç alanın da rızasıyla ağır hükümler içerebiliyor; süre aşıldığında katlamalı faizler bindiriliyor ve altından çıkılamaz hale geliniyor ki bunun adına tefecilik denir. Tefecilik her ne kadar yasak ise de, tıpkı rüşvet gibi alanla veren arasında sessizce oluşuyor, yıkıcı etkileri ortaya çıkınca fark ediliyor ki o zaman da iş işten geçmiş oluyor...

Tefeci, elindeki bir miktar parasını, ihtiyaçlı olup mahkûm durumuna düşene verirken, aynı miktarı almayı hesap ederek vermez... O, miktarı verirken, özel şartlar içinde verir ve verdiği miktar, gittikçe ödenemez hale gelir: Borçlu, ödeyemeyecek duruma gelince de zor kullanarak borcunu tahsil etmeye çıkar ve borçlunun elindeki büyük mal varlıkları böylece küçük miktarlar karşılığında elden çıkmış olur... Tefeci gözü kara insandır, gerekirse ölmekten ve öldürmekten çekinmez... Tefeciye düşen insan da kurbanlık ko-

yun muamelesi görür... O insanın hayatı, namusu, varlığı tefecinin insafına emanet edilmiştir artık...

Günümüzde hileli iflaslar, yüksek faizle halktan para çekip ortadan kaybolmalar da bir nevi borcu kötüye kullanmadır ki devletimiz-bu konudaki mevzuat yetersizliğinden ötürü- altmış milyar lirayı, yakın geçmişimizde, banka iflasları nedeniyle hazinesinden karşıladı ki, bu halkın fakirleşmesi, yatırımlarımızın gecikmesi anlamlarına geldiği gibi; açığözlerin devleti dolandırması anlamına da gelmektedir...

Hayata felsefi açıdan bakanlar, sofiler, bir kısım düşünürler ve çevreciler her şeyin bize verilmiş bir emanet olduğunu söylerler... Çevreciler, çevrenin gelecek kuşaklara devredilmek üzere alınmış borç olduğu söyleyip, onu sorumsuzca kullanmak alışkanlığından insanları menetmeye çalışırlar...

İslam inancında beden, ruh, yararlanılan diğer şeyler birer emanettir. Onlara gereği gibi bakmalıyız, bedenimize eziyet etmemeliyiz, insanları kırmamalıyız, hayatı onurlu bir şekilde yaşamalıyız, ruhu incitmemeliyiz, nimetlere şükretmeliyiz... Zaten dinin hülasası da budur, insan hayatına nizam vermektir; yoksa Allah'ın ve Peygamber'in ihtiyacı için din insanlara indirilmiş değildir...

Günümüzde, borç tahsilâtında yeni kaçış yolları bulan bazı borçlular, adeta borç ödememeyi bir büyük marifet sanmaktalar ki onların bu yaptığı hem onlara, hem de topluma büyük yara açmaktadır: Zira 2008 yılına kadar Amerika'da Mortgage faizlerinin sadece alanla veren arasında olduğu sanılıyordu ve işlemler korkusuzca yürütülüyordu... Sonuçta hiç de öyle olmadı: Amerika'da önce şirketler battı, daha sonra 70 banka iflas etti, ardından da devletin hazinesi yaklaşık iki trilyon dolar zarar etti. Bu iflas sadece orada kalmadı, Dünyada büyük krizlerin çıkmasına neden olup herkesi olumsuz etkiledi. Sonuçta işsizlik arttı, üretim durdu, yatırımlar

kısıldı, ihracat geriledi; adeta savaş etkisi yaptı... Oysa ki bir basit ödeme sorunu sanılıyordu bu sorun...

Günümüz gençleri, kendilerine bırakılmış bunca büyük birikimi bir borç gibi bilsin, onu tükenmeyecek sanmasın, onun sahibinin sadece kendisi olduğuna da aldanmasın. Onlara her şey emanettir... Bundan sonraki nesiller adımını yanlış atar, tembelliğe sığınır, mirası tüketmeye kalkarlarsa bu emanet çabuk tükenir, haberleri olsun...

RÜŞVET

Rüşvet, yetkilinin yetkisini çıkarı için kullanıp, görevini aksatması, haksız kazanç elde etmesi ve başkalarının da haksız kazançlar elde etmesine göz yummasıdır...

Rüşvet, gizlidir; alanla veren arasında olur, bundan devlet, kurum ve kamu zarar görür. Rüşvet savurganlığı, ahlaksızlığı, düzensizliği arttırır. Adaleti zedeler, haksızlığı körükler ve emek katliamına yol açar. Rüşvet, bazen kılık değiştirir, adını sevimli kılıp hediyeye dönüşür... Rüşveti önlemek zordur, onunla mücadele için salt ceza ile değil; ahlaki eğitim de gerekir... Eskiden de olan rüşvet, ahlaki çöküntü arttıkça yaygınlaşan bir hastalıktır.

Rüşvetle birlikte anılan İHTİLAS (usulca ve el çabukluğu ile aşırma), İRTİKAB (Fena bir iş işleme. Rüşvet alma), ZİMMETE GEÇİRME (Kendine ait olmayan malı üstüne geçirme), İLTİMAS (Taraf tutma, yapılmasını isteme...) gibi suç sayılan ve yasal soruşturmayı gerektiren rüşvete yakın haller de vardır.

Resmi ya da özel kurumlarda çalışan herhangi bir yetkili, yetkisini çıkarı için kullanabilmektedir... Bu kullanım işi el altından, gizli olduğu için çoğu zaman fark edilmez. Ancak sonuçların kötü çıkması, ortamın bozulması, şaibelerin yayılması sonucunda şüphe belirtileri ile adından söz etmek mümkün olur ki, o zaman da ispatı mümkün olmadığından üstelik karşı tarafın atağa geçmesiyle daha da zor durumlar yaşanabilir... Demek ki rüşvet belası öyle bir bela ki, alanla veren arasında olmuş ve çoğu zaman izi kalmamış; ancak vicdanları sızlatıp yaralamış bir hırsızlıktır...

Rüşvetle görevin normal yürümesi aksar, birileri bundan çıkar sağlar, kanun ve nizam hiçe sayılır, ahlak kuralları rafa kalkmış olur, helal-haram anlayışı unutulmuş olur ki çok fena bir durumdur, asla

heveslenilmesin... Üstelik -fark edilmesi durumunda- suçu çok ağırdır; işten kovulmak, mahkûmiyet, kamunun gözünde küçülmek gibi silinmez izler bırakır...

Rüşveti veren de alan kadar sorumludur, aynı yaptırımlara uğrar...

Rüşvet, savurganlığı arttırır, çünkü elde edilmesinde emek, alın teri yoktur. Tamamen karşılıksız, havadan gelen bir kazançtır, sarf edilmesinde ölçü ve insaf da olmaz... Rüşvet yiyen ailenin çocukları ipsiz-sapsız olurlar; onları zapt etmek de mümkün olmaz...

Rüşvetle elde edilen mal, diğer yanlışlıklara da kapı açar, çünkü ahlaksızlık bir kere yapılmaya görsün, o yol artık suyoluna döner...

Rüşvet bir kere yaşanmaya başlandı mı o hep tekrar eder ve sonunda da yakayı ele verir: Bizde:”Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar, üçüncü de yakalanır...” sözü bu durumlar için söylenmiştir. Yanlışlık öyle bir şeydir ki doğanın da tabiatına aykırıdır. Suyun içindeki yabancı şeylerin tortu olarak dibe çökmesi gibi bir gün ayan beyan açığa çıkar.

Rüşvetin olduğu yerde düzensizlik vardır: Orada korku, telaş, yakalanma korkusu rabıtaı yok ettiğinden düzensizlik ortaya çıkar... Rüşvetin olduğu yerde el-ayak birbirine karışır, işler zamanında yürümez, rutin işler bile aksar.

Rüşvetle muhatap olan kişilerin yüzünün astarı yoktur, onların hayâ ve ar damarları zedelidir...

Rüşvet, hukuku yok eder: Kanun ve nizama saygı gösterenler dururken, iltimasçıların yararı ön plana çıktığından adaletin yok olmasına yol açar.

Rüşvet, emeği de katleder: Uğraşıp didinen, hakkını elde edemeyince küser; uğraşmayanların çıkar sağladığını görünce çalışmaktan ve emek sarf etmekten kaçınır... O da başka başka çıkış yolları deneyebi-

li ki, bu da rüşvetin yeni yeni rüşvetlere kapı aralamasıdır...

Rüşvet, bazen de kılık değiştirir; HEDİYE olarak ortaya çıkar... Tarih, Baltacı Mehmet Paşa'ya verilen sözde hediyelerle çalkalanmış; Rus Ordusu da yok olmaktan kurtulmuştur... Günümüz dünyasında pek çok bürokrat yüksek pahada hediye kabul ettiği için rüşvet soruşturması geçirmiştir.

Rüşvet, salt ceza ile önlenemez bir sorun da değildir: Mükemmel bir ahlak eğitimi, sağlam bir inanç, kültüre ve değerlere sahip çıkma şuuru, rüşvetin en büyük düşmanıdır.

Kimi insanlar, rüşveti, düşük kazançların, tatminsizliklerin köriklediğini söyleyip, adeta onu mubah gösterirler ki, bu hem yanlış, hem de kasıtlıdır. Bu doğru olsaydı bütün dar gelirlilerin ve fakirlerin rüşvet alması gerekirdi.

Rüşvet, ahlak sorunu, asalet zaafı, düşünce dumuru, görgü kıtlığıdır... İnançlı ve ahlaklı bir insan acından ölse de rüşvet almaya, ya da vermeye yanaşmaz...

Ahlak çöküntüsünün olduğu devirlerde rüşvetin arttığı da çok görülmüştür: Koca SOVYET, rüşvet ve onun yan unsurlarıyla dağılıp gitmiştir... Zira orada bir kolhoz çiftliğinden, bir koca boğayı alıp yerine bir buzağıyı koyma ahlakı mubah hale gelmişti...

Rüşvet, günümüzde en modern ülkelerde bile vardır; ancak daha az rastlanır ve görüldüğünde çok sert önlem alınır... Gelişmemiş ülkelerde devlet üst kademelerinde sıkça yaşanır ki bu hal, taşraya doğru gittikçe yayılır ve mubah olmaya başlar... Halk, kimin dürüst, kimin rüşvetçi olduğunu iyi bilir, fakat çoğu zaman çıkarı zedelenmesin diye göz yumar, sesini çıkarmaz ki bu da halkın yanlışlığıdır...

Ülkeler ve toplum rüşvetten kurtuldukça düzen sağlıklı işler, gelişme olur, mutluluk artar, verim yükselir, adalet tecelli eder...

EGİTİM

Eğitim, özellikle çocuklarda ve gençlerde arzu edilen davranış değişikliği ya da bu işle ilgilenen bilim dalıdır.

Eğitim, canlıyı amaçlanan hedefe ulaştırır. Eğitim, toplumun kalkınmasında, kanun ve nizam hâkimiyetinde, üretimde, tüketimde, sağlık alanında, hayatın işleyişinde ve daha nice alanlarda önemli fonksiyonu olan bir vazgeçilmezdir.

Eğitim küçük yaşta başlamalı, hayatın devrelerine yayılmalı, misyonu ve vizyonu şartlara göre belirlenmeli. Eğitim, eğitimi tes-cilli kişilerce verilmeli.

Eğitim, canlının ilkelikten çıkması için aldığı ders, girdiği şekil, geldiği noktadır. Eğitim, gelişmesini istediğimiz insana, ya da canlıya verilir, arzu edilen davranış değişikliği beklenir, beklenen olunca eğitim işine son verilir.

Eğitimde amaç davranış değişikliğidir: Bir öğrenci giyimde, beslenmede ve barınmada kendi kendine yeterli ise; çöpünü artık rastgele atmıyor da çöp kutusuna atıyorsa; oturup kalkmada olgun davranışlar sergiliyorsa, söz söylemede izin alıyor ve isteğini ifade edebiliyorsa, temizliği kural haline getirmişse, çalışmayı benimsemişse temel eğitimini almış demektir.

Bir asker için eğitimin önemi de aynıdır: Kademe kademe verilir, tıpkı yemeğin lokma lokma yenmesi gibi. Bir alt kademe özüksenmeden onun üstüne eğitim verilmez: Yani, acemi eğitimi üstüne sat komandosu eğitimi gelmez, önce bir yüzme eğitimi, jimnastik eğitimi, kondisyon eğitimi, mukavemet eğitimi, nişancılık eğitimi verilir; daha sonra sat komandosu eğitimine geçilir. Mü-

hendisliklerde, tıpta, cerrahide de bu aynıdır; eğitim aşama aşama verilir ve sonunda öyle bir noktaya gelinir ki baş döndürücü hal alır... Bir beyin cerrahı, bir nükleer mühendis, toplum mühendisi, nanoteknolojisi uzmanı, eğitim planlamacısı bu aşamaların sonucunda ortaya çıkarlar.

Günümüzde eğitimin alanları çok yaygınlaştı. Kısmi felç geçiren hastalar, spastik özürlüler de eğitimle büyük ölçüde rahatsızlıklarını atlatırlar, eğitime önem verildikçe onların sağlığı da artar, hayata yeniden tutunurlar...

Eğitim, hayvanlara da uygulanır: Bir av köpeği aldığı eğitimle avı yakalayıp avcıya sağlam getirmesini sağlar. Yine eğitilen köpek, eve giren yabancıyı yakalayıp sahibine teslim eder; eğitilmiş hayvan sahibinden başkasının verdiği yiyeceği yemez... Hele hele narkotik köpekleri, aldıkları eğitimle, uyuşturucuyu iğnenin deliğinde de olsa bulup çıkarırlar...

Eğitim almış toplumlar öğrenmenin yollarını da öğrendiklerinden, her şeyi kolay kavrarlar, bocalamaları olmaz, onlarda verim düşüklüğüne rastlanmaz...

Eğitilmiş bir çiftçi hem kendine hem ülke ekonomisine yarar sağlar: Bol ve kaliteli ürün yetiştiren çiftçi kendi kesesini doldurduğu gibi; ürün bolluğu nedeniyle ucuzluğa da imkân sağlar; ayrıca ülkenin ihtiyacını karşıladığından dolayı paraların dışa gitmesini de önlemiş olur.

Eğitimin olduğu yerde kanun ve nizam hâkimiyeti vardır: Eğitilmiş insan genelde aykırı harekette bulunmaz, devlet görevlisini boş yere koşturmaz, kanun ve nizama uyar... Devletini korur, görevlisini uğraştırmaz, kurumları yanılmaz, kamunun malına zarar vermez, vatandaşlık borcunu iyi bilir... Eğitilmiş insan, çok düşünür, az karar verir, ama verdiği karar isabetlidir... Ona izah edilen her şey kolay kavranır...

Eğitim, ¼retim ve t¼ketime etki eder: Eğitimi insan sana-yi malı ¼retiyorsa dış şartların gereği olarak ¼retimi ya arttırır, ya da eksiltir. Bizde bazen soğanın ve patatesin bolluktan dolayı yol kenarlarına d¼k¼ld¼ę¼ de, yine s¼z¼ edilen malların azlığından dolayı fahiş fiyattan satıldığı eğitim eksikliğindenidir.

Eğitimi insan aç g¼z değildir. İhtiyacından fazla malı alıp zayı etmez, malları koruma ve saklamasını bilir.

Eğitimi insan beslenmeyi bilinçli yapar. İhtiyaçları oranında t¼keter eğitimi insan. Onda oburluk, obezlik g¼r¼lmez, hasta değilse şayet. Bu konuda en ideal ¼rnek olan Japonlardır. Onlar ihtiyacını kilo ile değil, tane ile alırlar; fakat en kalitelisinden alırlar ve t¼keterler. Karpuz onlarda dilim ile satılır.

Eğitimin olduğu yerde ¼nemli sağlık sorunları da yoktur. Ki-şinin ¼lç¼l¼ olması, bilinçli davranması her sorunu daha başında keşfeder ve ¼zer. Eğitimi de sorunlar kronikleşmez, faciaya d¼n¼řmez: Batı bu konuda oldukça mesafe almıştır, orada salgın hastalıkların zayıatı, bir Afrika'dakinden oldukça d¼ř¼kt¼r. Bir kolera Afrika'yı kasıp kavurur, ama Batı'da g¼r¼lmez. Bir EİDS için de sonuç ona yakındır.

Eğitim her konuda bir motor g¼ç, bir sihirli el; hatta bir Hızır'dır topluma... Eğitim d¼zeyi y¼ksek toplumlarda olağanus-t¼l¼kler fazla risk taşıyamaz; sistem değişiklikleri ¼abuk benimsenir; tabular mabetleşmez; ¼ıkarıcıların hesabı pek tutmaz...

Eğitim, hayatın işleyişinde de insana ve dolayısıyla topluma ferahlık verir: Eğitimi kişiler ¼evreleriyle iyi geçinir, sorumluluklarını iyi bilirler; helali ve haramı tanırırlar. ¼irkinlik, kabalık, yalan, dolandırıcılık iyi eğitim almış kişide yoktur. Eğitimi şlerin hâkim olduğu yerde, ne karakola, ne mahkemeye, ne de mahpushaneye gerek vardır...

Eğitim, okul ¼ncesi eğitim ile başlamalı. Hatta her aile k¼ç¼k

bir eğitim kurumu olmalı. Ana Okuluna giden ¼ocukla, hiç okul g¼r¼meden okula başlayan ¼ocuk arasında dağlar kadar fark vardır. Hatta bu iki ¼ocuęu yan yana oturtmak bile sakıncalıdır; biri ¼te-kini ezer geçer...

Eğitim, hayatın her evresine dağılmalı; bir insan zamanında eğitim alamamış ise, kendine o eğitimsizliği bir kader gibi g¼r¼me-melidir; insan her yaşta eğitim alıp eksikliğini telafi edebilir, yeter ki istesin... Profes¼r Dr. İhsan Doğramacı hayli ileri yaşta emekli ol-masına rağmen bildiği yabancı diller arasına, ¼mr¼n¼n son g¼nle-rinde Fransızca'yı da ekleyip hayata g¼zlerini ¼yle kapamıştır...

¼ğretmenler eskiden mesleklerine başladılar mıydı genelde her şey bitiyordu, emekliliklerini beklemeye başlıyorlardı. Onların ilave eğitim almalarını gerektirecek ne mevzuat, ne de bir cazibe vardı. Son d¼nemlerde ¼ğretmenlięin de ordudaki hiyerarşiye benzer hale getirilmesi doğru atılmış bir adımdır; şayet doğru işletilebilirse...

Eğitim, ¼aęa, ihtiyaçlara g¼re d¼zenlenmeli; en ¼ok ihtiyaç du-yulan dallarda en fazla eğitim verilmeli. Son d¼nemlerde işsiz sayı-sında fazlalık olduğu halde, bazı mesleklerde aranan eleman bulu-namamasının nedeni işte budur. Bizde bilgisayar yazılımcısı aranır bulunmaz; ancak ziraat m¼hendisleri de iş bulamazlardı...

Eğitim, eğitimi ve ehliyetli kişilerce verilmeli: İyi bir eğitim-ci eğitim işini ciddiye alır, zaman israfına yol ağmaz; eğittiği canlı sınavdan geçer not alır; eğitim onda k¼lfete d¼n¼řmez; onun eğiti-tiğine g¼venilir, en ufak bir teredd¼t edilmez.

İyi eğitimi, eğitimin sınırını da bilendir: ¼ocuk eğitimi ile bir-likte yetişkin eğitimi de vermeye kalkmak eğitimden haberdar ol-mamaktır. ¼ocuk eğitimi ¼ocuęa eğitim vermeli; yetişkinlere eği-tim veren de yetişkinlere eğitim vermeli.

Eğitim ve ¼ğretim yakın olmakla birlikte aynı değillerdir: Eği-tim davranış değişikliğidir; ¼ğretim ise bilgi y¼klemedir. Eğitim ya-

pılırken öğretim; öğretim yapılırken eğitim destek unsurdur. Fakat en temelde olanı eğitimidir; zaman zaman yokluğundan yakındığımız değerler eğitim eksikliğidir... Zaten eğitilmeden yüklenen bilgilerin fazla bir değeri yoktur. Çiğnemeyi bilmeyenin büyük lokmayı yemeye kalkışması ve boğazında düğümlenmeye yol açması gibi...

Eğitim, en gerekli ve en değerli bir yatırımdır: Eğitim yatırımında bonkör olan ülkeler ve toplumlar diğerlerini geride bırakmışlardır. Japonlar, İsraililer, Almanlar bu örneği teşkil ederler.

Ancak eğitim yatırıma biraz geç meyve verir... Eğitilmeye başlayan canlı, daha ilk celsede kendisinden istenen davranışları ancak zamanla sergiler. Eğitim süresi ilerledikçe de bu davranışlar olgunlaşır ve nihayet kıvamını bulur. Bir tıp öğrencisi eğitime başladığı yılda hemen doktor olamaz. Doktorluk için zaman ve sabır gerekir. Eğitim de sabır işidir; ne kadar sabır görürse o kadar olgun meyveler verir...

KÜFÜR

Sövgü için söylenen söz, sövme, sövgü. Bundan başka, inkâr, iftira, İslam dinine ortak koşma, dinsizlik, imansızlık, nankörlük, aykırı itikat besleme gibi anlamları da vardır.

Küfür, sahibini gözden düşürür, dostlarını kaybettirir, belaya ve sıkıntıya yol açar, başkalarına kötü örnek olur, güzelliği yok eder, çirkinliği ortaya çıkarır. Küfür söyleyen kişi dinen günah işler, kânenen de suç. Küfür, edebiyatta, sanatta, sosyal hayatta, basın ve yayında, siyasette, eğitim ve öğretimde yeri olmayan şeydir.

Küfür, cemiyette ayıp sayılan kaba ve utanılacak söz, ya da sözlerdir. Kişi, sinirlendiğine, kızdığına bu kaba ve ayıp sözü sarf eder ve öfkesini yatıştırmak ister. Oysaki sadece içindeki ham duygularını tatmin etmiştir o kişi; çevrenin nazarında da daha bir istenmeyen kişi haline gelmiştir. Bu kişi, öfkesi geçtikten sonra yüzü kızaracak, insanların yüzüne bakamaz hale gelecektir. Onun için: “Hırs gelir göz kararır, hırs geçer yüz kızarır...” sözünü söylemiştir atalarımız.

Küfür, söyleyeni gözden düşürür. Küfürbaz insan gözle görülmemek istenmez; sokakta görüldüğünde herkes önüne bakar. Küfürbaz, toplumda yalnızlığa itilir ve çevresini kaybeden küfürbaz böylece dostsuz kalır.

Küfür, belaya ve sıkıntılara da neden olur: Savrulan ağır bir küfür, karşı tarafın sabrını taşıyabilir, bir cinayete, kavgaya, küskünlüğe ve benzeri sıkıntılara yol açabilir ki bunlar küfür edenin yol açtığı yanlışlıklardır. Nitekim küfrü yüzünden öldürülenleri, dövülenleri gören çoktur. Hallac-ı Mansur’un “Enel Hak” sözü, küfür anlaşıldığından, derisinin yüzülmesine neden oldu...

Küfürbaz kişiler, çevrelerinde kötü örnek olabilirler; zaten

onların küfürbaz olmalarında da mutlaka birileri kötü örnek olmuştur. Küfür duyulmadan sarf edilmez, onu duyan ham insan iyi sanır, zamanla kötülüğünü anlar, ama iş işten geçmiş olur.

Küfür, güzelliğin, sükûnetin, barışın, güvenin düşmanıdır. Küfrün olduğu yerde, güzelliğin çekiciliğinden eser kalmaz, çehreler asılır, duygular çirkinleşir, bakışlar şaşkın olur. Orada tatlılık, ahenk kalmaz. Böylece güzellik yerini çirkinliğe bırakır: Surat görülmeyecek hale gelir, duygular içi dışa yansıtır, soba bacasının iç yüzü gibi bir manzara çıkar ortaya... Küfürbaza güvenilmez, çünkü onda kabalık ve ayıplı hal, huy haline gelmiştir artık.

Küfür, dinimizde yasaklanıp günah sayılmıştır. İslam ahlakı küfrü lanetlemiş, küfürbazı büyük günah işleyenler arasında göstermiştir.

Ayrıca küfrün yasal olarak cezası vardır. Bir kişinin küfrettiği dava edilir ve ispatıyla sabit hale gelirse tazminata, hapse kadar varan cezaları gerekli kılar.

Küfür, kimseye fayda sağlamaz; o, cahil ve kaba insan işidir, çözümsüzlüğe neden olur. Küfür söylememek zor değildir; onu, güzel ahlak eğitimiyle yok etmek mümkündür.

ÇOCUK SEVGİSİ ve AİLE

Çocuğa güzel, saf, temiz, doğru, ölçülü duygularla yaklaşmaktır.

Bu sevgi ailede başlar. Ona ilgi göstermek, onun gelişmesine olumlu katkı sağlamak, muhabbete vesile olmak, çocuğu denetimde tutmak, tehlikelerden korumak gibi yararları olan güzel bir olgudur.

Çocuk sevgisi bilinçli olmalı, yanlış sevgiye dönüşmemeli. Şımaran çocuk ciddi tavırlarla ıslah edilmeli. Çocuk her ortamda bulunmamalı, çocuğa kaba ve çirkin davranışta bulunulmamalı.

Eskiler, çocuk için: “Çocuk azizdir, terbiyesi ondan daha azizdir...” demek suretiyle çocuğun eğitimini önemsemişlerdir. Çocuk eğitiminde her anne ve babanın uzman olmasına da gerek yoktur, onlar çocuklarını uzmanlara teslim ederek bu ihtiyaçlarını giderebilirler. “Çocuk bugünün küçüğü, yarının büyüğüdür.” sözü de onun ayrı değerini ifade eder. Çocuğu sevmek sanattır, onun da incelikleri vardır.

Her canlının küçüğü sevimlidir, hele hele de insan yavrusunun... Bu nedenle çocuğu sahipleri de sever, sahibi olmayanlar da... Eskiler “Çocuk evin süsüdür, muhabbetidir.” derken sevgi boyutunu, meşgale boyutunu kastetmişlerdir.

Her insan kendi çocuğunu çok sever, ona büyük ilgi gösterir. Sevgiden mahrum kalmak çocuk için de bir yıkımdır. Çok küçük yaşlardaki boşanmalar, diğer sorunlarla dolu ailelerde çocuklar sevgi bulamazlar ki, bu çocuğun psikolojik, bedensel rahatsızlıklarına, çevrede kötü alışkanlıklar edinmesine kadar uzanır... Bu nedenle eşler, çocuk dünyaya getirmeden önce bin defa düşünmeliler; çocu-

ğün mükemmeliyeti için şartların yeterli olduğuna kanaat getirdikten sonra adımlarını atmalılar. Bu anlayışın dışında çocuk sahibi olmaları için “Saldım bayıra, Mevlâ'm kayıra...” sözü kullanılır. Böyle bir çocuğun sonu meçhuldür.

Çocuğa ilgi ve sevgi onun ruhen ve bedenen gelişip serpilmesine; çocuğun kendine güven duymasına; ailesine güvenip barınma sorunu yaşamamasına; emsallerinden aşağı yanının olmadığına inanıp kanaat getirmesine kadar varan güzel sonuçları olur.

Sevgi ve ilgi balon kadar şişirilmemeli, mermi etkisi yapacak kadar da yanlış olmamalı: Bu tür abartılar ölçüyü kaçıırır, geçekçiliğe gölge düşürür. Hakikat ortaya çıkınca hayal kırıklığı yaşanır. Bu nedenle her şeyde olduğu gibi burada da bir ölçüyü yakalamak ve ölçünün dışına taşmamak gerekir.

Özellikle daha çocuk yaştakilere silah kullandırmak, büyük meclislerde sansüresüz konuşmaları dinlemesine izin vermek; çocuğu içkili ortamlara götürüp içki içmesini sağlamak ve teşvik etmek, onda mermi etkisi yapacak kadar yanlış tutumlardır. Çocuk, seveyim derken, tehlike içine itilmemeli, o masumiyet bedbahtlıkla hemhal olmamalı... İşte bu çocuk yarının yırtık insanı, suç işlemeye meyilli canisi, toplumun dışlayacağı kimse olmaya adaydır...

Çocuklar, gözden kaybedilince aranmalı, ilgisi olmayan yabancılara teslim edilmemeli; onların kendinden yaşça büyüklerle arkadaşlıklarına müsaade edilmemeli; onlar, kavga- dövüş, münakaşa ve benzeri çirkinliklerden uzak tutulmalı; toplu seyir alanlarıyla çok erken yaşlarda tanıştırılmamalıdır...

Şımaran çocuklar yanlış sevgiyle, ihtiyacının üstünde bir tatminle, sevgi ve samimiyet noksanlığıyla, yanlış vaatlerle, kötü yönlendirmelerle artık çizgiden çıkmış yavrulardır. Şımaran çocuk ile uğraşmak zordur, onu ıslah etmek uzman işidir.

Çocuk, her ortamda bulunmamalı; terbiyecisinin yanında ol-

malı, terbiyecisi de yanlış kişi olmamalı... Eskiler “Erkek eşeğin sıpası olmaz...” sözüyle, çocuğun küçük yaşlarda annesiyle olması gerektiğini; o yaşlarda babasının yanında fazla bulunmamasını söylemek istemişlerdir. Söylerken de akıllarda iyice yer etsin diye bu hakikati dokunaklı hale getirmişlerdir.

Babasının yanında olan çocuk zamanla annesinden aldığı hizmetleri babasından da almak ister; bu defa babası zorlanabilir; ya da bulunduğu konum o hizmete müsait olmayabilir ve dolayısıyla sorun yaşanır.

Eskiden varlıklı ailelerde erkek çocuklar için “lala” diye terbiyeci olurdu. İşte, Ziya Paşa böyle bir çocukken, bir gün lalası, komşu bahçeden ceviz aşırmasını ister ve o da isteği kırmaz. Daha sonra Ziya Paşa bu yanlışını Hatıratı'nda yazıp okuyucuyla paylaşmıştır...

Çocuğa- sabrımız tükense de- kaba ve çirkin muamele olmamalı. Kimi çocuklar afacanlıklarıyla sabrı tüketebilirler, isteklerinin sınırsız olmasıyla bizi yorabilirler, temizliğe dikkat etmeyip can sıkabilirler; daha daha nice ölçüsüz istekleriyle büyüklere külfetler çıkarabilirler; durum ne olursa olsun sabrı ve itiyadı elden bırakmamalıyız. Hemen kızıp parlamak, hele hele tokat atmak ve sindirmek, işi asla çözmek değil, kısa bir süre sonuna ertelemektir. Dayağın çok kötü yan etkileri de cabası... Dayak, o küçük, ama dünyası büyük insanda önemli bir yıkıma neden olur ki asla çözüm olarak görülmemelidir...

Çocuk, giyimindenense; beslenme, sağlık ve eğitim konularında ihmal edilmemeli. Çocuk beslenmeyle bedenen gelişir, sağlık sorunları ile ilgilenmek onun hayatını nitelikli kılar, eğitimi de geleceğe hazırlar. Giyimi bunların arkasından gelmeli, diğer ihtiyaçları yaşına göre karşılanmalıdır. Eskiler çocuk için: “Çocuğun yediği kar, giydiği zarar...” demişlerdir... Giyim onun çevrede özentsini

giderir, çok kaliteli olmasına gerek de yoktur; ancak o da sağlıklı olmak zorundadır...

Çocuğun sağlığına olumsuz etki edecek kadar terletecek ya da üşütecek giysiler tercih edilmemeli. Çocuk soğuk havada terlerse, ıslak giysileri onu hasta olur. Yine çocuk soğuk havada ince giyerle bu defa da titrer ve hasta olur.

Çocuk, eğitimi ile ön plana çıkmalı. Bu eğitim, ona kendi çevresiyle barışık olmaktan tutun da ülkesini, milletini, kültürünü, değerlerini sevmeye başlamalı. Bu eğitim daha sonra çocuğun yeteneğine göre mesleğe yönelmesine; bilim ve sanatla tanıştırılmasına; asrın icatlarından yararlanırken onlara fazla değer vermemesi gerektiğine; paylaşmadan haberli olmasına; münevver insanlarla içli dışlı olmasının gerekliliğine; kendi kendine yeterli olmayı bilmesine kadar varır...

İyi eğitim, önce iyi ahlakla başlar; ahlak, söz dinlemeyi, saygıyı, çalışmayı, sabrı, sorumluluğu, gayreti verir çocuğa... Onun için çocuk yalnız sevilmeyele olmaz; ona, sahip çıkmayla, ihtiyaçlarını karşılamayla, ona iyi eğitim vermekle mükemmel olur...

Çocuğa öğrenmeyi öğretmek günümüzün şartlarındandır. Eskiler olup biten her bilgiyi-gerekli olsun olmasın-bilirlerdi. Günümüzde bilgi demeti arttı, böyle bir şeyin imkânı kalmadı. Günümüz insanı nasıl öğrenildiğini bildiği anda sorununu-külfetsizce- çözecektir. Günümüzde bilgiye ulaşmak için öğretmen, uzman, anne-baba, okul, bilgisayar, internet, kütüphane, ansiklopedi, laboratuvar ve benzerleri gibi kaynaklar oldukça çoğalmış durumdadır.

Çocuk, küçük gözükürken onun hep öyle kalacağı sanılır, ya da onun içindeki dünyası da öyle hesaplanır; ama hiç de öyle değildir: Çocuk tez serpilir, gelişir ve adeta göz açıp kapayıncaya kadar büyüklerinin özelliğini sergilemeye geçer... Bundan büyükler bazen iftiharla bahsederler, bazen de endişeyle... Çocuk, içinde taşıdı-

ğı büyük aklını bazen küçücük başına sığdıramaz ve öyle laflar eder ki büyükler onun için: "Büyümüş de küçülmüş..." demek zorunda kalırlar. Bu nedenle çocuğu küçük görmemek, onu ciddiye almak her zaman unutulmaması gereken bir yaklaşım olmalı.

Yaramaz çocuklar için bazen sabrı tükenenler: "Ben böyle çocuk görmedim! Ne çocuğu o... Büyükten de beter!" demek suretiyle haklılığını izaha kalksa da, sonuçta çocuğun çocukluğu tahta oturur, yanlış yargıda bulunan mahcup olur... Yani "çocuk" denildi mi akan su durur... Çocuk çocuktur, o kadar...

Günümüzde çoğu çocuk için "hipekaktif" demek suretiyle adeta onların eğitimlerinden kaçan eğitimcilere de rastlanılmaktadır ki bu manidardır. Ancak, o çocuklar şiddet içeren yayınlardan koparılmalı, park ve bahçe gibi oyun alanlarına kavuşturulmalı; yaşlılarıyla imkân bakımından özdeş hale gelmeli; onlar sevgiyle yörgülmalılar ki geleceğin tinercisi, uyuşturucusu olmasınlar...

Kısaca çocuk sevgi ve ilgiyle gelişir, sorumlulukla geleceğe yetiştirilir. Artık eskiden olduğu gibi: "Saldım çayıra, Mevla'm kayıra..." devri bitti... Herkesin elini taşın altına koyması gerekir.

Çocuklar sevilirken ünlüler ile mukayeseler de yapmak gerekir; zira o ünlüler onlar için hem gösterim, hem de amaç görevi görmektedirler... Zaten, çocuklarımıza, "Fatih", "Yavuz", "Bahadır", "Sultan" adlarını bunun için vermiyor muyuz?

Bazı çocuk sevgileri de sadece kişinin eğlencesinden ibaret kalmıyor, çocuğu- tabir caizse- fitil ediyor... Bu sevgi de oldukça yersizdir, böyle çocuk seven asla bu tür yanlış sevgisini bir daha göstermemeli: Çocuğun kızıp ağlayacağı, kıskanacağı, korkacağı, küfür söyleyeceği şekilde sevgi göstermek, bu tür sevgilerdir... Burada çocuk sadece eşya yerine konulmaktadır...

Öyleyse, çocuğu nasıl sevmeliyiz ki bir hata olmasın? Sevmenin incelikleri nelerdir?

Çocuk severken; uygun ortam oluşmalı (temizlik, giyim, beslenme sorunlarını aşmış olmalı); kişinin kendisinin sevmeye müsait olup olmadığına bakmalı. Kirli pasaklı birinin, olur olmaz zamanda çocuğu sevmeye kalkışması bu tür yanlış sevgidir...

Seven kişinin, çocuğun yaşına göre sevgi sunmasına; çocuk severken, çocuğun seviyesine inmeyi ihmal etmemesine; sevgi süresini fazla uzatmamasına; çocuğun yanaklarından şapır şupur öpmemesine; ağzından falsolu sözler çıkarmamasına; çocuğa yiyecek almayı sevmenin şartı gibi sunmamasına; oyuncak alımlarında şiddetten uzak oyuncaklara yer vermesine özen göstermesi gerekir... Bazı kişiler de çocuğu severler, fakat sevdiğini belli etmezler... Bu tür sevginin de- çocuğa ciddiyet aşılması nedeniyle- eğitim açısından değeri vardır.

Çocuk sevilirken, çocuğa devamlı tebessümle yaklaşılmalı, şiddete varan yaklaşımlar sergilenmemeli, çocuğun karşısında olgun tavırlar sergileyip, kılık ve kıyafette ciddiyeti ihmal etmemeli... Güzel konuşulmalı, dokunmak gerekiyorsa; eline, yanağına fiske şeklinde, saçları hafifçe okşanarak, gülücüklerine tatlı gülücükler ile karşılık vererek olmalı. Kişi, abartıya asla kaçmamalı...

Çocuk hem dünün, hem geleceğin aynasıdır; onu ihmal etmeye, yanlış yönlendirmeye, eşya gibi görmeye, önemsememeye kalkışmayalım...

KOMŞULUK

BKomşu, evi aynı ortamda bulunan kişilerden her birine verilen ad. Komşuluk, komşuların hak ve sorumluluklarının tümüne verilen ad.

İnsan, sosyal varlık olduğu için tek yaşayamaz, bu nedenle topluma ve dolayısıyla komsuya ihtiyaç duyar, komşularının yanında oturmayı tercih eder. Komşuluk hakları ve görevleri, dini bakımdan, kültürel bakımdan ve yasal olarak önemsenip güvenceye alınmıştır. Komşular uyumlu olursa ahenk oluşur, huzurlu çevre meydana gelir.

Evleri aynı çevrede olanlara, özellikle yan yana evi olanlara komşu diyoruz. Eskiler, komşuyu hiç ihmal etmezler; komşuluk haklarına büyük değer verirlerdi. Komşu esirgenirdi, komşu saklanırdı, komşu korunurdu; komşunun malına ve namusuna asla kötü gözle bakılmazdı. Şimdi de öyle, fakat aynı rahatlıkla söyleyemeyeceğimiz kadar... Gittikçe bozulan ilişkiler komşuları da, komşuluğu da zedelemiş, tahrip etmiş durumda...

Komşuluk hakkı İslam'da akraba hakkı gibi ön plandadır; komşu yabancı da olsa; ayrı dinden de olsa bayramlarda ziyareti şart kılınır, ilişkilerde hassas olunur, ihmal edilmez...

Hastası olan komşu ziyaret edilir, gönülü alınır, yalnız olmadığı mesajı verilir.

Komşu komşunun düğününe gider, görev alır, bazı külfetlere girer, şadlık eder ve komşusunun yükünü azaltır.

Komşu komşusunun cenazesine gider, komşunun kötü gününde onun yasını paylaşmak suretiyle komşusunu yalnız bırakmaz, onun acısını büyük oranda unutturur.

Eskiden cepheye giden komşu; çoğu kez evini, namusunu komşusuna teslim eder ve arkasına bakmadan gidermiş. Yıllar sonra cepheden döndüğünde emanetini sağ salim teslim almış... Bunun için eskiler: “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” demişlerdir.

Eski komşular evinde tütün tütürüp ateş yakmak için, komşusuna teklifsizce giderdi ve onun yanmakta olan ateşinden bir miktar köz alıp kendi ocağını ateşlerdi. Bu işi acele yapmak durumundaydı, beklemek, izin istemek, sohbet etmek yoktu bu iş için gelirken... Ondan dolaydır ki günümüzde bazen misafirliği kısa tutmaya çalışanlara: “Ateş almaya mı geldin?” sorusunu sorup, mazeretin geçersizliğini ifade etmeye çalışırlar... Komşuluk ilişkileri daha çok söz ve kıssalara neden olmuştur, araştırılmaya değer konulardan biridir...

Hiç bir insan yalnız yaşayamaz, hatta hayvanlar bile... İhtiyaçlarını karşılamak, huzurlu barınmak, yardımlaşmak, altyapı için güç oluşturmak, hizmetlerden yararlanmak için komşunun komşuya ihtiyacı vardır. Başka bir ifadeyle komşuluk oluşumuna ihtiyaç vardır. Toplu ibadet yerleri, pazar yerleri, iş yerleri açılmasında komşuluğun büyük avantajı vardır.

Komşuluk hakları dini yönden önemsenmiş; komşusuna zarar veren lanetlenmiştir. İslam Peygamberi:”Komşusu açken tok yatan bizden değildir.” diyerek, komşusunun halinden anlamayanın dinde de yerinin olmadığını söylemiştir.

Sosyal yönden de komşusuna değer vermeyen kimse dışlanır, kınanır, zor durumda diğer komşularının yardımından yoksun bırakılır.

Yasal olarak da komşuluk hakkı gözetilmiş; komşunun sınırda olduğu bir mülkiyetin satılması halinde ilk tercihin komşuya verildiği görülmüştür. Toplumun huzuru için komşuların selameti ihmal edilmemiştir.

Bir çevreye girerken, bir yerde oturma kararı alırken, bir yerde ev satın alırken, müstakbel komşular iyi araştırılmalı; ilerde yaşanabilecek olumsuzlukların önü zamanında alınmalıdır. Eskiler bunun için: “Ev alma, komşu al...” sözünü söylemişlerdir. Bir fena komşu, insana evini sattırır, hem de zararına... Bu çok yaşanmış bir acı derstir.

Komşularıyla iyi geçinmek de sanattır adeta; bunun için olgun, çile çekmiş, dünya görmüş, badireler yaşamış, kültüründen kopmamış, inancına sadık, nizama ve kanuna saygılı kişiler gereklidir. İşte bu kişi komşusunun her halini anlar; hatalı çıkışı olsa bile bir anlık celallenmez; komşusunu satmaz, atmaz, ona tebessümle yaklaşır. Daha sonra da hatasını anlayan diğer komşu özür diler ve komşuluk bağları daha bir kuvvet kazanır...

Günümüzde yüksek sesle müzik dinleyenler, çöpüne sorumsuzluk gösterenler, olur olmaz saatlerde yaygara koparanlar, temizliğini yaparken komşusuna zarar verenler; komşusunun bahçesine, ağacına ve meyvesine yanlış gözle bakanlar; komşuya kaba ve kırıcı davrananlar; komşusunun inancına saygı duymayanlar görgülü insanlar sınıfına dâhil olmadıkları gibi; din ve hukuk bakımından da sorumludurlar...

SPOR

Kişisel veya toplu oyunlar biçiminde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü.

Kullanışı rahat, kolay olan için de spor denir.

Spor, bana göre, beden, ruh ve ahlak gelişimi için yapılan eğitimidir.

Spor, kişiyi sağlıklı ve avantajlı kılar. Spor, amatör çerçevede olursa başka, profesyonel tarzda olursa başkadır. Spor yaygınlaşmalı, çıkar için olmamalı. Ata sporlarımız önemsenmeli, seyirlik hale getirilmelidir. Sporcunun kazanmak hırsıyla yaptığı kural dışı kaçamaklar ağır cezalandırılmalı. Tribünlerin spor adına yaptığı hoş olmayan tezahürat son bulmalı. Futbol sporu, kendi çerçevesine çekilmeli...

İnsan, eskiden beri imkânları çerçevesinde sporla uğraştı, spor dalları geliştirdi. İnsanlar yetenekleri ölçüsünde spor yaptılar, ya da başarılı sporcunun destekçisi oldular. Spor, bir mertlik, cesaret, çeviklik, beden gücü gösterisi şeklinde ortaya çıktı. Daha sonra kafa yapısı ve taktiklerle gelişti; spor hekimliğiyle sağlığı korundu; varlıklı kişilerce ekonomik ihtiyaçları karşılandı; devletin gücü ölçüsünde yaygınlaştırıldı; halkın eğlencesi ve meşgalesi olarak görüldü; uluslararası ilişkilerin köprüsü yapıldı; spor dallarının yazarları, hocaları, medyası, seyircisi, sanayisi ve reklamı oldu...

Spor, her şeyden önce insan bedenini, sağlıklı, ideal ölçülerde, dinamik halde tutar. Spor yapan kişi, spor yapmayanın şikâyetlerini yapmaz; o, diri, canlı, zinde, atik, sağlıklı, atılğan, kendine güvenen

biridir. Spor, kişiye bunun için avantaj sağlar; bir sporcuyla bir sıradan insan, onun için bir değildir. Sporcunun nefesi bitmez, sıradan insan hemen tıkanır; sporcunun kasları çalışır, sıradan insanın sadece midesi...

Bu nedenle spor yaygınlaşmalı, yaşlılarca da benimsenmeli. Gelişmiş ülkelerde toplu halde yaygın spor faaliyetleri olur. Ayrıca her semtte tartan pistler, egzersiz yapmaya yarayan aletler yaygınlaştırılır. Özellikle emekliler için sporun bu alanlarda yapılması cazip hale gelir.

İbadet ile spor iç içedir: Bir Müslüman'ın evi ile cami arasındaki yolu günde beş defa gidip gelmesi, günde kırk rekât kılıp bedensel hareketler yapması; dua ile ruhunu tatmin etmesi; ibadet için bedenini temiz ve diri tutması; dinin emirlerini yerine getirmek için yüksek ahlak sergilemek zorunda olması aynı zamanda spordur.

Spor günümüzde önce amatör tarzda gelişti ve yaygınlaştı. Dalları türedi ve her dalın ilk kademeleri amatörce spor yapmaya başladı. Esasen sporun gayesi de budur. Spor önce insanın spor ihtiyacı için olmalı, kısaca spor, spor için yapılmalıdır.

Spora çıkar, maddiyat, benlik girdiği zaman sporcuda doping; hakemlerin adaletinde şaşma; sporcuların ya da takımların arasında şike denen gizli anlaşma belirir...

Bazı spor dallarında uygulanan yüksek ücret politikası da sporda dengeyi bozuyor. Günümüzde bir futbolcunun aldığı ücreti, diğer spor dallarında görmek nerdeyse imkânsızdır. Bu da her sporcuyu futbola özendiriyor, diğer dallara talebi azaltıyor.

Ayrıca, profesyonel spor kulüplerini bünyesine çeken belediyeler, halka sormadan, halk adına para sarf etmekte, tasarrufta bulunmaktadır ki bu oldukça yanlıştır... Fakir fukaradan kuruş kuruş

toplanan paralar çoğu zaman vatandaşın hizmetinde değil; iştahı kabarık, ölçüyü unutmmuş birilerinin zevkini tatmin etmek için kullanılmaktadır. Bu durum hakkaniyete aykırıdır.

Devlet, kulüplerin borcunu ertelemekte, kulüplere göz yummakta, oluşan borç bataklarını hiçe saymaktadır ki bu da ayrı bir adaletsizliktir. Çünkü tarım, iş kolları, ticaret, üretim, sermaye, sanayi dallarındaki kurum ve kuruluşlar esas yükü çektikleri halde böyle bir tavizle karşılaşmazlar. Onlar için en ağır müeyyide uygulanır, iflaslarına acınmaz...

Günümüzde profesyonel spor bazen amatör spora darbe vurmaktadır. Güçlü destekleyici bulan kulüpler, fakir kulüpleri ezip geçerek amatör ruhu da ortadan kaldırmaktadır.

Ancak, sporun iyi organize olduğu yerlerde, profesyonel spor amatör sporların gelişmesinde motor güç olmaktadır: Avrupa'da spor kulüplerinin altyapılarında olduğu gibi...

Spor, küreselleşmenin etkisiyle bazı dallarda çok ileri gitti ve yaygınlaştı; bazı dallarda da unutulmaya yüz tuttu. Günümüzde futbol sporu adeta bir sanayi, ihracat, ithalat, ticaret ve iş kolları haline getirildi. Eski sporların birçoğu unutuldu, seyircisi azaldı, icrası zorlaştı... Binicilik, cirit, ok atma, taş fırlatma, güreşler, bu gruba girmektedir.

Ata sporları olarak bilinen sporlarımız, başka dallardaki sporların cazibesine kapılarak terk edildi, ilgiden mahrum bırakıldı. Günümüzde atçılık ve at sporları, spor adı altında adeta kumar aleti yapılmış bulunmaktadır. Gençlerimiz, ata yaklaşmamakta, atlara ait koşum takımlarının adını bilememekte, atın dilinden anlayamamaktadır... Hatta Başbakanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın bir zamanlar bindiği attan düşmesi de bu çerçevededir: Sayın Erdoğan ata binerken, at ile kurması gereken duygusal bağı kurmadan bindiği için at böyle bir yaklaşımı reddetti ve sonuçta büyük tehlike

yaşandı.

Anadolu'da az sayıda atlı spor kulüplerimiz ata sporlarını yaparken seyirci azlığı nedeniyle büyük sıkıntılar yaşamakta, biniciyi ve ciride özgü atı bile bulamamaktadır. Bu durum belediyeler ve diğer büyük kuruluşların desteğiyle giderilmeli, pozitif ayrımcılık burada olmalı; atlı sporun cazibesi artırılmalı, yaygınlaştırılmalıdır.

Günümüzde sıradan bir profesyonel futbolcu bile ihya edilip bazıları krallar gibi hayat sürerken; ata sporumuzu yapan güreşçilerimize itfaiyeciliğin reva görülmesi, geçmişimize bakış açımızın manidar bir örneğidir... Bunu herkes iyi düşünmeli, kimse geçmişine fena muamele anlamındaki bu çarpıklığa seyirci olmamalı...

Karakucak güreşi, yağlı güreş gittikçe unutulmakta; minder güreşlerinin kuralları değiştirilerek adeta mert sporu olmaktan çıkarılması da ayrı bir üzüntü kaynağı... Bu yaklaşım, sporu değiştiriyor; sporcuyu etik dışına itebiliyor, seyirciyi küstürüyor ve uzaklaştırıyor... Güreşin kurallarıyla sıkça oynanması, güreşteki idarecilerin güreşle güreştiği anlamına gelir ki bu olmamalı...

Son zamanlarda ata sporlarımıza bazı kurumlarımızca gösterilen ilgi daha da yaygınlaştırılmalı; öze güven anlamındaki bu girişim devletçe de desteklenmeli, halk tarafından sevilmesi ve seyirlik hale getirilmelidir. Gerçek şahsiyeti, dürüstlüğü, mertliği, sporun kendisini, biz ancak böyle bulabiliriz...

Günümüzde spor adına yapılan öyle büyük yanlışlar var ki insana dudak uçuklatır: Sporcu çaktırmadan, hakemi uyutarak her hileyi yapabilir adeta... Rakibine hata kural içinde olabilir, ama dozu kaçırılıp rakibinin kemiğini kırarsa, sadece kırmızı kartı görür ki bu oldukça yetersizdir... Maradona elle gol atıp hakemi uyuttu, bu kural dışı hareket adeta takdir topladı... Spor, burada artık aşırı bir haline gelmiş demektir, böyle anlayış spora hizmet etmez;

onu basit çıkar aracı yapar ancak... Bence bu tip yutturmacalar, sonradan bir daha gözden geçirilerek geçersiz sayılmalı, sebep olanları ağır cezalandırılmalı, oldubittilerle kimse mesafe alamamalı... Dolayısıyla taşlar yerine oturmalı...

Günümüzde tribün anarşisi, adeta toplumun başına dert... Spor izlenir, ancak orada izlenirken, ahlak, etik, dürüstlük, efendilik, düzen koruma gibi erdemler unutulmamalıdır. Küfür, curcuna, kabadayılık, düzeni sarsmak, kavga, tahribat gibi şeyler mubah görülemez, görülmemelidir... Bu tip yerler kapatılmalı, bu tür kişiler ayıklanmalı; görevliler, görevlerini yapmak dururken seyirci kalmamalı; kulüpler çıkarları için tribüne destek olmamalı; devlet, bu çarkın böyle dönmesine ilgisiz olmamalı; siyasi iktidarlar da taşın altına elini koymalıdır...

Spor dallarından olan futbol baştan sona revizyona tabi tutulmalı; sporun kimliği olan eğitim, ahlak, etik, mertlik, feragat, estetik, edep, hayâ gibi erdemlere önem verilmeli; idarecilerin, uzmanların, görevlilerin silkinmesi gerekir.

M. Kemal Atatürk'ün: “ Ben, sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.” sözlerinin bulunduğu kitabe, saha ve salonlarımızda yağlı boya tablosu sanılmakta, sadece seyredilmektedir... Bizde esas sorun budur...

TAKIM TUTMA / TARAFTAR

Bir spor kulübünü gönülden desteklemek, o kulübe arka çıkmak, spor kulübü için fedakârlık yapmak anlamlarına gelmektedir.

Takım tutma işi çocukken ve genç yaşlarda başlar ve genelde ömür boyu devam eder. Yerinde ve dozunda olursa yararlı; ölçüsü kaçarsa zararlı olmaya başlar. Taraftar adını da alan takım tutmalar son zamanlarda değişik biçimlerde yapılanmalara da vardı.

Spora meraklı olanlar, haberlerden haberli olan herkes taraftarla ilgili çok şey duyar, görür ve okur. Günümüzde kitle sporları taraftarsız yapılmamakta, yapılmaktadır. Taraftar güç, taraftar kaynak, taraftar cesaret, taraftar destek demektir.

Bir spor kulübü kendi sahasında ve seyircisi önünde oynuyorsa on bire karşı on üç kişi oynama avantajına sahiptir. Çünkü seyirci bir futbolcu, saha da bir futbolcu değeri kadar dengeye etki etmektedir. Dolayısıyla seyircisi bol ve etkili olan kulüp her zaman sonucu lehine çevirmeye en yakın olan kulüptür.

Günümüzde taraftarı en çok olan kulüpler eski ve köklü kulüplerdir: Beşiktaş 1903, Fener Bahçe 1905, Galatasaray ise 1907 yılında kurulmuşlardır. Bu nedenle spor camiası bu kulüpleri hep gıpta ile karşılarlar.

Takım tutan bir taraftar tuttuğu takımın başarılı olması halinde moral bulur. Yine takım tutan bir taraftar takımının maçlarına gider, seyir zevkini tatmin eder, boş zamanını doldurmuş olur.

Bir takım şayet başarılı ise taraftarı o ölçüde çoğalır; çocuk yaşta olan seyircinin kalbini fethetmiş olduğundan taraftar kazanmış

olur. Bu takımlara özellikle yıldız sporcular taraftarın artmasında etkindir. Bunun etkisini özellikle kendim görmüş ve yaşamış bulunmaktayım:

1969 yılında Afyon Lisesi öğrencilik yıllarımda, Afyon'da Afyonspor-Beykozspor maçını izlerken tribünde bir seyirciyle tanışmıştım. Bu seyirci bana Kütahyalı olduğunu, oradan Afyon'a sadece eski Beşiktaşlı olup o anda Beykozspor'da oynamakta olan Sağbek Yavuz'u izlemeye geldiğini iftiharla söylemişti. O andan itibaren daha bir dikkatle izlediğim o eski Yavuz benim de Beşiktaşlı olmamı sağlamıştı... O gün bu gündür artık Beşiktaşlıyım...

Takım tutma işi hastalık derecesine ulaşır, mantık ve insaf ölçülerini aşarsa zararlı olmaya başlar: "Damarımı kessen akar..." sözü bir koyu taraftarın fanatiklik derecesini gösteren ifadesidir. Bu taraftar takımı için gerekirse çok şeyini verebileceğine ima etmektedir. Bu tip seyirci her kulüpte vardır. Bu tutum ve davranışlar sonucunda kafa-kol kırılır, ortalık curcunaya döner ve maçlar da tatil edilir...

Yanlış seyirciden kulüpler de zarar görürler: Saha kapatmalar, maddi para cezaları, maç tatilleri bu tür seyircilerin eseridir.

Yanlış seyirci, fanatik taraftarın doğuşu çoğu kez kulüplerin ve kulüp başkanlarının seyircinin gücüne sığınması, ondan çok şey beklemesi sonucunda oluştu. Sonunda bu fanatikler yavrusunu yiyen aslan gibi dönüp kendine zarar vermeye başladılar...

Taraftar olmak, takım tutmak iyi şey; ancak ölçülü olmak kaydıyla.

SAVUNMA

Savunma, canlının tehlikeler karşısında, bilerek ya da refleksle önlem alması, karşı koyması. Bir fikre karşı fikirle çıkmak, ya da suçlamalar karşısında haklılığı ortaya koymaya çalışmak.

Savunma, hayat boyu devam eder, savunma hayatın vazgeçilmezidir. Savunma hayvanda, insanda, organda, kurumda, devlette, orduda başka başka şekillerdedir. Her varlık, her erdem, her eser, her güzel şey savunulmalı, korunmalıdır ki yaşasın. Savunmak için kimi spor yapıp güçlenir, kimi silah alır caydırıcılık kazanır. Kimi devletler savunma adı altında saldırganlaşıp çıkarlar.

Her canlı, her varlık, her kurum savunmaya ihtiyaç duyar ve savunma için özel yöntemler geliştirmiştir: Bir rüzgâr çıktığında sinekler kuytuca sığınır, kuşlar saçak altına; tehlike anında böcekler kaçar, yılan ve fare deliği boylar; büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar sığınaklarına girer; insan da aklının el verdiği ölçüde kendini korur. Devletler ordularıyla, kurumlar özel güvenlikleriyle, insan vücudu sır dolu mekanizmayla savunur. Savunma kimi zaman bilinçli, kimi zaman otomatik halde, yani refleksle olur: Soğuyan havada kalın giymek bilinçli bir savunmadır. Tehlikeler karşısında göz kapaklarımızın kapanması ise refleksle olan bir savunmadır.

Bir canlının hayatı devam ettikçe savunması da devam eder: Savunma bittiği yerde canlı, akıntıya kapılan yaprak gibi kaybolup gider. Vücut savunmasını yapamadığı zaman organlar işlevini yapamaz, çok geçmeden de hayat son bulur. Hatta beslenme bile bir çeşit savunmadır; beslenmeden yoksun canlı, sağlığını kaybeder ve ölür.

Devletler savunmayla tehlikelerden korunurlar: Gelişmiş zırhlı

araçlar, gizleme haldeki füzesavarlar, uçaksavarlar, mayınlar, elde tutulan konvansiyonel ve nükleer silahlar önce savunma gereçleridir. Unutmayalım güçlü savunma güçlü caydırıcılık demektir. Günümüz Rusya'sı bunun avantajından çok yararlandı ve yararlanmaya devam etmektedir.

Kurumlar özel güvenlikleriyle savunmayı sağlarlar: Bankalar, hastaneler, fabrikalar özel güvenliğin savunması olmadan sağlıklı çalışamazlar. Nitekim banka soygunlarında savunma önemli rol alır ve çoğu kez caydırıcılık taşır.

Savunma konusu devlette daha bir başka olur: Devlet, ordular kurar, eğitim çalışmalarıyla savunmayı geliştirir, silahlanmayla vurucu gücünü artırır, lojistik unsurlarla devamlılık garanti edilir, uzmanlaşma ile harp, sanat haline getirilir; kısacası yok olmamak için gerektiğinde yok etmek adeta mubah hale gelir.

Savunması güçlü devletler ayakta kalabilmişlerdir: SOVYET ekonomik olarak çöktüğünde, şayet güçlü KIZILORDU olmasaydı, son dönemin Yugoslavya'sı gibi her bakımdan paramparça olup gidecekti... Gerçi onda da Otonom idareler ayrıldılar, ama o idareler yine bir şekilde ona bağlı kalmak zorunda bırakıldılar, koca RUS İmparatorluğu sadece devrim niteliğinde bir değişim yaşamış oldu...

Bizim savunmaya önem vermemiz, hem devletçi oluşumuzdan, hem de geçmişten aldığımız acı derslerdendir: Zira koca Osmanlı şayet Sovyet tarzında bir yapılaşmaya sahip olsaydı, günümüzdeki sıkıntılarının bir kısmı olmayacaktı; topraklarımızın büyük kısmı dışarıda kalmamış olacaktı...

Savunma öyle hale geldi ki, nükleer gücü de yedeğine aldı, bu da yetmedi, başkalarına bu gücü çok görmeye başladı: Amerika'nın İran'a uyguladığı ambargo bu düzeyde bir şeydir... Bu da ayrı bir savunmadır, zira kendi gücünde bir ikinci güç, kendi savunması

için risktir...

Vücut, boşaltımı bir savunma, kanın alyuvarları ve akyuvarları bir savunma, bedenin dayanıklılığı bir savunma, gözün tehlikeleri görmesi bir savunma, el ve ayaklar bir savunma aracıdır bilen için...

Mürekkep balığı rengini değiştirirken savunmayı düşünür, hayvan üstüne gelene çıkışırken de öyle. Köpek ısırma, yılan sokmayı savunmak için yapar. Köşeye sıkışan kendinin saldırganlaşması da savunmak istemesindedir.

Özetle söylemek gerekirse, savunma kendine has metotları olan bir kalkandır ki, tehlike çarpıp geri dönsün...

Savunma bazen de onarım biçiminde ortaya çıkar: Bozulmaya yüz tutmuş bir tablo, bir mimari eser; boğazda ulaşımı sağlayan köprüünün bakımı; ağzımızda çiğnemeyi sağlayan dişlerimizin temizliği ve bakımı bu türdendir. Yoksa hayat çekilmez olur.

İffet korunmalı, ahlak muhafaza edilmeli, sanatçı ve sanat da keza öyle... İyi ve doğru iş yapan elde tutulmalı, doğru olan savunulmalı. Namus ve şeref herkes tarafından korunmalı, savunulmalı. Ahlak zaafa uğramamalı. Sanatçı ve sanat ilgi ve hoşgörü ile karşılanmalı ki yaşama imkânı bulsun.

Çirkin ile fena da savunmadan yoksun olmalı, onların gözü karalığına karşı metotlar geliştirilmeli. Kimse yanlışı savunma yanlılığına sapmamalı.

Savunma kişiye de farklı şekillerde yansır: Kimi spor yapıp kaslarını ve savunma tekniklerini geliştirerek güçlenir; kimi de doğrudan silah edinerek... Bizde silaha olan merak, biraz da bu yüzdendir. Silah taşıyan kişinin kendinden emin olarak dolaşması da... Ancak, silah çeşitli riskleri de beraberinde taşır. Silahı taşımak zorunda olanların eğitilmiş ve dikkatli olmaları gerekir:

Silah, emniyet altında olmalı, oyuncak gibi görülmemeli; na-

mus ve haysiyet söz konusu olduğunda- savunma maksadıyla- kullanılmalı; çocuklara verilmemeli; düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde kullanılmamalı; hasımlara korku salma metodu olarak görülmemelidir. Silahı olan kişi onu iyi kullanabilmeli; silah, sağlam bir makine olmalı, ruhsattan yoksun bulunmamalı...

Devletler savunma kaygılarıyla silahlanmak zorunda kalmaktalar. Bu bazen gerekli bazen de gereksizdir: Düşmanı çok olan bir milletin, topraklarında başkalarının gözü olan bir devletin silahlanması kaçınılmazdır; bu durumdaki ülke - vatandaşı aç da olsa - ille de silahlanmalıdır; yoksa istiklali tehlikeye düşer... Ancak, İsviçre gibi komşularıyla bir problem yaşamayan, dünyanın örnek aldığı ve itibar ettiği bir devlet, ordu ve silaha gerek duymayabilir... Onun savunmasını, sahip olduğu erdemleri ve çalkantıdan uzak mazisi yapmaya yetecektir...

Geleceğini garanti etmeye çalışan öğrenci ve çırak; dükkân açıp kapatan esnaf; ulaşımı sağlayan elaman; aileyi ayakta tutan anne ve baba; devleti yaşatan millet; devleti idare eden yetkililer; vatan bekçiliği yapan güvenlik güçleri hep aynı amaç içindedir: Savunma... Savunma olmazsa, hiçbir şeyin kıymeti olmaz, pek çok değer ayakaltına düşer: Filistin örneğinde olduğu gibi...

Vaktiyle bizim olan topraklarda terk etmek zorunda kaldığımız pek çok değerimizin günümüzdeki durumu ayrı bir savunma faciasıdır: Macaristan'daki bir caminin tepesindeki hilali üstüne bir kocaman haç monte edilmiş; yine Bulgaristan'da bir caminin kubbesi içine işlenen müstehcen resim bunlara örnek verilebilir.

Bu nedenle savunma önemlidir; bu konuda akıllı esenin ileri geri laflar etmesinin bir kıymeti harbiyesi yoktur.

SERVET

Servet, mal, para, kısacası zenginlik demektir.

Günümüzde “ekonomi”, geçmişte “iktisat” sözleri de devletlerin mal ve paralarının durumuyla uğraşır. Servet, insan için cazip olan bir varlıktır. Servetli olmak geçimi kolaylaştırır; ancak servet kişiyi yanlışlıklara da götürebilir. Servet sahiplerine ilgi çoktur. Servet kişiye düşman da kazandırır. Her zengin servetini taşıyamaz. Esas servet iç zenginliğidir. Serveti olan onu paylaşabilmelidir.

İnsanlar, kurumlar, devletler çalışıp çabalarlar ve mal edinirler. Mal edinme herkes tarafından benimsenen bir meşru haktır. Zira varlığı olmayan birinin ihtiyaçlarını gidermesi mümkün değildir. Kaldı ki mal varlığı yönüyle zenginlik sınırına ulaşan birinin yaşayacağı refah, herkes tarafından gıpta edilir.

Servet aynı zamanda güvencedir, yaşlılıkta, hastalık halinde ve kötü günlerde kişinin yanında olabilecek tek dostudur. Bunun için eskiler: “Ben rezil olacağıma, param rezil olsun...” derler... Yine “Ak akçe, kara gün içindir...” sözünü söylemişlerdir... Bütün hazırlıklar zor günlere odaklanmıştı geçmişte.

Ekonomi, iktisat sözleri de servetin çeşitleriyle, onun idaresi, vergilendirilmesi, borçlar, faizler, para politikaları ve daha pek çok konularda mal ve para işleriyle uğraşır. Ekonomisini dikkate almayan devletler yıkılmışlardır: Yugoslavya çökmeden önceki enflasyonu yüzde bin iki yüz elli civarındaydı. Bu ağır enflasyon yükü çekilemedi ve devlet çatırdayıp yok oldu.

Günümüzde süper devletler ekonomisini iyi yöneten ve varlığı belli bir birikime ulaşmış devletlerdir. Ekonomik yönden kalkınmış devletler her harcamalarını sorunsuzca yaparlar, onlarda borç alıp

ipotek altına girmek, halkını ezdirmek, temel değerlerini tehlikeye atmak gibi şeyler olmaz...

Servet, her insan için cazibedir: Kişi zor günü için, eş dost içinde sıkılmadan yaşamak için, sağlığı tehlikeye girdiğinde tedavi için, toplumda itibar kazanmak için servet sahibi olmak ister. Zira servet sabinin yüzü sıcak, sözleri yumuşaktır... Özellikle menfaatpereste bir zenginin acı sözleri bile şerbet gibidir... Bu nedenle her insan az veya çok mal edinmeye çalışır, ama ne kadar başarır, onu da şartlar belirler...

Osmanlı Padişahı Kanuni de “Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi.../ Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi...” diyerek, servetin -önemi nedeniyle- sağlıktan sonra geldiğini söylemektedir.

Servet sahiplerinin yaşayışı, varlıklı halleri bir şekilde belli eder kendini. Eskiler bunun için:” Var başını gizlemez...” derler. Gerçekte de böyledir, serveti olan hemen açığa çıkar, çevrede ilgiye izlenir; kimi tebessümle karşılar, kimi gıpta eder, kimi de düşman olur bu kişiye...

Hele hele de servet sahibi sonradan görme biriye, o mal ve servet, kalabalıkta dikenli iri bir çalı sürütmeye benzer: Ortalığı toz duman alır, çalının dalları kiminin ağzına takılır, dikenleri kiminin gözüne batar...

Bazı kişiler, servetlerinin oluşu yüzünden, insan gibi yaşamayı unutup, kirliliğin cazibesine kapılırlar: Gece hayatları, gizli kapaklı işler, yüz kızartacak durumlar, paranın gücüyle insan kandırmalar bu gruba girer. Böyle servet alın teriyle edinilmiş servet değil, çoğu zaman kaynağı belli olmayan servettir.

Servet sahiplerine ilgi çoktur, onlar peşinen itibarlıdır: Zira onların elleri ceplerinden boş çıkmaz, çevre onların malıyla boğaz

ıslatır, karın doyurur... Bu durum Nasrettin Hoca'yı da çileden çıkarır:

Hoca bir gün basit bir kıyafetle davete gider, ilgi görmeyince içten içe düşünmeye başlar... Hemen oracıktan kalkar ve evine gidip samur kürkünü giyer, geri döner. İçeriye girerken, onu samur kürklü gören ev sahibi bu defa: ” Oooo! Hoca Efendi! Şöyle buyurunuz! Sefalar getirdiniz efendim...” gibi iltifatlardan sonra başköşeye oturtur ve önüne zengin bir sofraya koyar... Bu defa ders verme sırası hocadadır:

Hoca, çevrenin bakışları arasında, bir eliyle kürkünün eteğini tutup yemek tabağına daldırır ve :”Ye kürküm... Ye!” deyip, konak sahiplerine bir güzel ders verir... Bu ders herkesin kulağına küpe olur.

Servet, kişiye düşman da kazandırabilir... Hatta kişinin serveti, kendine bizzat düşman olabilir... Mal ve parası göze batan insanların, bazı yoksul ve ihtiyaç sahiplerince içten içe horlandığı; gözde büyütüldüğü, kötü sözlerle anıldığı, servetin meşruiyetinin tartışıldığı çok görülmüştür...

Ayrıca, servet kişiye düşman olur; zira onu olur olmaz yerlerde, olur olmaz kişilerle muhatap eder ve bu ilişkiler onun sonu olabilir.

Zengin olmak zordur, fakat zenginliği taşımak daha zordur: Zengin serveti ona bela olabilir; onu gereksiz gailelere itebilir, ihtiyaçlıların beklentilerinden bıktırabilir, yanlışa sürükleyip sonunda mal ve parasının elinden çıkmasına kadar işi vardırabilir... Servet iyi idare edilmediği zaman çabuk tükenir... Eskiler bunun için: “Para el kiridir...” derlerdi.

Kimse servetin ebedi olacağına güvenmesin; kimse de ebedi olarak yoksulluğa talim etme gibi bir kaderinin varlığına inanmasın... Biz çobanına talim eden zengini de; çarığı çıkarıp iş adamı

olan fakiri de gördük.

Halk arasında “Esas servet, iç zenginliğidir...” derler. Bu, herkes tarafından anlaşılması zor olan bir temennidir: Kişiler “Bostan gönüllü” olmadıkça, gözleri doymadıkça, gönülleri sevgiyle dolmadıkça, görgüleriyle çevrede itibar edinmedikçe iç zenginliğiyle tanışamazlar... Bu kişilerde öyle bir servet var ki, bir saray hazinesi, bir merkez bankası gibidir o servet.

Servet, paylaşılmalı; o, salt sahibine refah aracı olarak görülmemelidir... İslam, fitre, zekât ve sadakayı bunun için ortaya koymuştur. Yardımlaşma bunun içindir, el tutma adı verilen borç vermeler bunun içindir. Yoksa biz asla servet düşmanı değiliz; servet sahipleri, servetlerini doğru kullanmalılar, zarar görmemeliler...

Varlık güzel bir şeydir, şayet meşru ise ve paylaşılır yönü varsa... Yoksa servet şişman insanın kilolarıdır sadece, hayat kalitesini öldürmeden başka işe yaramaz...

YOKSULLUK

Yoksul, fakir; yoksulluk, fakirlik, parasız-pulsuz durum; biraz da fikirsiz hal...

Fakirlik zordur, o kendini bütün zorlukların içinde bulmuş insandır. Fakirlik, çaresizliktir. Fakirlik, güçsüz, takatsiz, sade olma halidir. Fakirin dostu ancak iç zenginliği olanlardır... Fakirlik kader değil, fikir edilerek içinden çıkılacak bir kuyudur... Fakirin elinden herkes tutmalıdır...

Fakir, yoksul insandır. Fakirlik de yoksulluk, mal ve servet kıtlığı çekilme halidir. Yoksul insan, normal ihtiyaçlarını karşılayamaz, ihtiyaçlarının karşılanmasında başkalarının yardımına ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç duyma hali bazen açığa vurulamayıp acı bir mağduriyete dönüşür; bazen de el açıp dilencilik şeklinde tezahür eder... Ancak, her dilencinin de yoksul olduğuna inanmak doğru değildir, dilencilerimizin büyük kısmı bu durumu istismar eden fena insanlardır...

Fakirliği biraz da fikir yoksulluğu şeklinde görenler vardır; zira fikir, akıl yokluğunda insanlar kendi kendilerini iyi dolandıramazlar; zamanında atılması gereken adımları atamazlar ve sonuçta mağduriyetleri söz konusu olur. Akıl, sezgi, feraset, zekâ fakirlikte önemli rolü olan değerlerdir:

Fakirlik zordur, herkes ağustosta yanarken o üşür... Normal insanın yediği ile o doymaz, çünkü gözü de fakirdir onun... Normal insan gibi hayat sürdüremez, zira o, bir yerlerden destek almak gibi bir eksiklik içindedir...

Fakirlik başa beladır; çünkü sözü dinlenmez, varlığına değer verilmez... Fakirse bir insan, normal insana reva görülen ona reva görülmez; onun payına daima bir alt kademe düşer... Fakir, düz yolda şaşırarak kadar kıstastan mahrumdur; ona gelince ölçüler bile sözünde durmaz...

Fakir insan aynı zamanda çaresizdir, eli kolu kalkmaz; savunması zayıftır; sözünün etkisi yoktur, sesi bile çıkmaz onun... Mecali yoktur fakirin, bir yanından öbür yanına dönerken bile dağ aşmış sanır kendini...

Fakirlik sadeliktir; fakirin yanında ayrıntı olmaz, o ayrıntıyı bulup buluşturacak biri değildir; ihtiyaçlarını kabaca karşılayacağı şeyi bulunca hemen yetinir ve fazlasını külfet sayar...

Fakir, soğuk yüzlüdür, o yüzden herkes hoşlanmaz... Fakir, yanından uzaklaşılacak biridir çoğuna göre; o, her zaman kötü bir sürprize açıktır...

Her şeye rağmen fakirin ve fakirliğin dostları da vardır: Gönül zenginliği olanlar, iyi organize olmuş kurumlar, devletin bu konuda eli olan kuruluşları onlar için vardır... Onlara fitre, zekât, sadaka verilir; daha daha olmazsa onlara olan yardımlar attırılır ve onlar çileden kurtulurlar...

Gönül zenginliği olanlar, en varlıklı insanlardan bile zengin insanlardır: Onlarda yardım duygusu adeta nükleer enerjiyle çalışan araç gücüne eşitir; onlar olmazsa şayet, pek çoğumuz yardım etmeyi aklımızdan bile geçirmeyiz... Daha sonra devlet ve kurumların gücü de devreye girince fakirlere gün doğar...

Bizde pek çok konuda yaşanan acı durumlara sebep gösterilen kader kılıfı, fakirliğe de geçirilir... Oysaki fakirlik kader değil; kaldı ki kader olsa bile; kişinin cehdi, çabası onu değiştirmeye muktedirdir dinimize göre... Bu konu biraz iyi anlaşılmış bir konu

değildir, mahremiyeti nedeniyle fazla da irdelenmek istenmiyor...

Fakirlik, fikir zenginliğiyle, çevreyi örnek alarak, iş bilenlere danışarak, metot yardımı alınarak veda edilecek bir durumdur; yeter ki istensin...

Fakirlik kuyusu ne kadar derin olsa da, ona ulaşacak merdiven, ona yetecek oksijen; onu oradan çıkaracak takat her zaman vardır; yeter ki orada sesi duyula ve oradan kurtulmak isteye...

TEMBELLİK

Tembel, çalışma azmi olmayan biri. Tembellik ise, miskinlik, çalışmamak, hareketsizlik, monotonluk, verimsizliktir...

Tembellik, insanı ve toplumu geri bırakır, nefret ettirir, muhtaç hale getirir, fakirleştirir, çevreyi yaşanacak olmaktan çıkarır, başka insanlara da yük getirir... Tembellik, biraz görenek, biraz genetik, biraz da fikirsiz olma halidir. Tembellik verimi düşürür, toplumu felakete götürür.

Tembellik, insanlar arasında hoş karşılanmayan bir durumdur. Tembel insan, zahmete girmez, endişe duyma titizliği olmaz, “Dünya yansa bir horom (tutam) otu yanmaz...” misali aldırmayan insandır. Böyle insanlara “vurdumduymaz” insan da denir... Çevreleri onlardan nefret eder, onlar çevrelerinin bakışına aldırış etmezler...

Tembel insan kış uykusuna yatmış gibidir, kıpırdaması bile zordur... Kaynaklarının boşa heder olması onu ilgilendirmez, sularını boşa aksa da, zamanı tükense de, yaşı geçse de o istifini bozmaz, rahatından ödün vermez...

Tembel insan ve tembel toplum emsallerinden geri kalır; çünkü emsalleri çalışıp mesafe almış, onlar ise çalışmayıp yerinde saymışlardır. Çalışan kalkınmışken; tembel yoksulluktan çıkamamış, muhtaç halden kurtulamamıştır. Avrupa ile Afrika ve Asya’yı karşılaştırırsak bu durumu açıkça görürüz: Avrupa vaktini hiç boşa harcamamış, işlenmemiş toprak, gidilmemiş ücra yer bırakmamış, insanını eğitmiş, ekonomisini kalkındırmış, ülke refaha kavuşmuş... Afrika için, hatta Asya için bunları söylemek mümkün mü: Burala-

rının büyük bir kısmında insanlar aç, bazı yerlerindeki insanlar gözlerine konacak sinekleri bile kovacak güçten yoksunlar, eğitimleri yok gibi, ekonomileri açık vermekte, insanların refahın standardı yok... Bu muhtaç ülkelere yapılan yardımlar da amacına ulaşmıyor, bir yara sarmıyor; zira bu insanlar balık tutmasını bilmediklerinden, buldukları hazır balığın da kıymetini bilmiyorlar ve çabuk tüketiyorlar...

Tembel ve tembellik çevrede nefret uyandırır, tembeli kimse sevmez, ona nefret duyguları beslenir: Cami önlerinde sapasağlam ve genç olduğu halde el açıp dil dökmeye dilenen kişi de işte bu tembeller arasındadır, çevre onlara olanca nefretini kusar...

Tembel insan önünden akan ırmaktan kirli yüzünü yıkamayı bile iş sayar; yüzüne acımaz, harcanan suya içi gider... Tembel insan yerde sürünen haysiyetini görmez, başkalarının gözündeki çöpü görür...

Tembellik insanı yoksul düşürür, yoksul halinin hep devam etmesi de kendisine nefret beslenmesine yol açar. Zira bu kişilere yardım eli uzatanlar, hem kendilerini geçindirmek, hem de bu gibi insanları beslemek zorunda değillerdir... Bir noktadan sonra isyan başlar... İşte bu nedenle tembeller başkalarına yük olurlar, tembellerin yükünün bir kısmı başkalarının omzunda taşınır...

Tembelliğin olduğu çevre yaşanılacak çevre olmaktan çıkar: Orada yol, su, elektrik ve benzeri altyapı yetersiz; iç açıcı şeyler az, kısaca hayat iflas... Bu tip çevre sevilmez, terk edilir, o çevreyi görenler başını başka yöne çevirirler...

Tembellik biraz görenek işidir: Dünyayı tanımayan, güzel örnekleri görmemiş biri için tembellik farkına bile varılmayan acı durumdur... Böyle biri üstelik kendini yeterli bile görür... Tembellik dışı açılmayla, başkalarının durumu incelenmeyle giderilebilir.

Tembelliğin genetik yönü de vardır: Tembellerin çocukları da tembel olurlar... Hele hele de çocuğun dayısı/halası tembel ise, o çocuğun da tembel olmasını yadırgamamak gerekir. Tersine de doğrudur: Çalışkan ailelerin çocukları da çalışkandır; bir Avrupalı nereye gitse çalışkanlığıyla çevreyi ihya etmeye devam eder... Zira soy, genetik faktörü kişiyi tetikleyen faktördür; böyle biri yaradılışından gelen özelliğiyle tembel de olabilir, çalışkan da...

Tembellik, biraz da düşüncesizliktir. Fikir üretebilen için, düşünebilen için tembelliğe yer yoktur; zira böyle biri, nerede olduğunu görür, hatasını anlar, yük olduğunu fark eder, ya da zelil olacağını kestirir ve istenmeyen bu durumuna son verir... Zira tembellik ne kaderdir, ne de boyuna takılmış tasma... Tembellik teknikten yoksun sahte pehlivanlıktır, onu yenmek için küçük bir teknik bile yeter.

Biz de iç burkan bir söz söylenmişti geçmişte: “Fırat akar, Türk bakar!” diye... Bu söz bizimle alay etme anlamındaydı... Ne zaman ki o söz içimize işledi, ondan sonra o ırmağa ve diğer ırmaklara gem vuran barajlar inşa edildi. Böylece bu zilletten milletimiz de, devletimiz de kurtulmuş oldu.

Ancak, tembelliğimiz tam giderilmiş de değildir; hâlâ çok sayıda düşük kapasitelerimiz vardır, onu da gelecek nesillerimiz görüp çözeceklerdir...

YİĞİTLİK

Güçlü, yürekli, kahraman, alp. Gözü pek, düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyen. Delikanlı genç, erkek.

Yiğitlik, insana ve topluma motor güçtür. Yiğit insanlar aynı zamanda lider kişilerdir, toplum onlar sayesinde badireleri atlatır... Yiğitler unutulmaz, anılır; yiğitlik sonradan kazanılmaz, genlerle geçer...

Yiğitlik, insanın zillete, haksızlığa, zorbalığa-sonu ne olursa olsun- kafa tutması; kişinin erdemleri için yaşama ilkesi; insanın gücünün ve kuvvetinin üstünde bir beceri sergilemesi; korku ve endişeden uzak olmasıdır.

Yiğit, yürekli ve cesurdur: kendinden kat kat üstün olan gücün üstesinden gelme becerisine sahiptir. Ondaki çatal yürek, ya da mangal yürek rakibini ezip geçmeye yeter... Zira korku, mevcut gücün verimli kullanılmasına engel bir bedeldir. Yiğitte bu hal yoktur... Korkan kişi, gücünün çok altında olan bir güce bile mağlup olabilir; yiğit ise tam tersi: O adeta aslan kesilir; pençesi bile dev gibi varlıkların yere serilmesine yeter... Bizim geçmişte ünlenmiş bulunan “Osmanlı tokadı” işte böyle bir şeydi...

Yiğitlik bir kere mevcudiyetini ortaya çıkardı mı, o kişi ve toplum artık ünlenmiştir: Onlara dış geçirmek zorlaşır, onlara sataşmaya herkes cesaret edemez; onlarla mücadele etmek için yürek ve bilek gerekir; aksi takdirde mağlubiyet kaçınılmazdır.

Yiğitlik, liderliğin vasıflarından biridir aynı zamanda. Lider kişide yiğitlik vasfı yoksa peşinden gelenlere güven veremez, birile-

rinin zorbalığıyla hedefi şaşar, bir baskı ve bir şiddet onda hezimetini yaşatır ki bu liderin bütün planlarını yok eder... Yiğit insan, gözünü budaktan sakındırmaz; o, şeref ve haysiyetini alçaklığa değişmez; çarpışırken mertçe çarpışır; onu ancak kalleşlik mağlup edebilir...

Toplumda yiğit insanlar sevilir, sayılır, el üstünde tutulurlar. Onlara güven duyulur, onlar için fedakârlık yapılır; onların hizmetleri anılır; onlara kalplerde yer verilir, onlar ebedi olarak kalplerde yaşatılırlar...

Bizim geçmişimiz yiğit insanlarla doludur: Çanakkale Savaşlarında, yüz yetmiş kilodan fazla mermiyi tek başına kaldırıp namluya yerleştiren Seyit Onbaşı; Amerikalılarla mücadelesinde olağanüstü mertlik gösteren pehlivan Koca Yusuf; minderi rakiplerine dar eden pehlivan Yaşar Doğu gibi...

Yiğitlik de genetik faktörlere bağlıdır: Pehlivan bir anne ve babadan yine bir pehlivan dünyaya gelir. Bir sümsükten olma yiğit hiç görülmedi... Bu nedenle yiğitliğe meraklı olanlar yiğidi; ilme ve edebe meraklı olanlar bilim adamlarını; hatipliğe ve edipliğe meraklı olanlar da edebiyatçıyı tercih ederler...

Gençlerimizin kulağına küpe olsun bu uyarılar; zira uzak gibi gözüken şeyler aslında çok yakındır, doğru adım atılırsa hedefe varılır...

AKIL - ZEKA - GÖNÜL

Akıl, düşünme, anlama ve kavrama gücü; zekâ, insanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri anlama durumu; gönül, kalp merkezli duygu âlemi...

Akıl ve gönül, keçileri birlikte otlamayan iki varlık. Akıl realiteyi, gönül hoşgörüyü tercih eder. Bu iki değeri tartıp ölçmeden yargılamamak gerekir...

Akıl, insana özgü bir potansiyel değerdir. İnsandan başka bazı canlılarda insan türünden ufak tefek belirtileri olsa da, o esasen insanda her özelliğiyle görülür: Konuşma, bilim, kültür, medeniyet, teknoloji, giyim, gıda, beslenme v.s. hepsi akıl sayesinde ortaya konulan gelişmelerdir. Canlılardan sadece insan, yiyeceğini pişirerek yer; giysileri biçilip dikilidir, konuşur, yazar, bilim ile uğraşır, tekniği icat eder... Diğer canlılar sadece bu gelişmeleri seyreder...

Zekâ ise, kişideki akıl yetisini kullanma gücüdür. Zekâlı insan, aklını iyi kullanır, yeni durumlara adapte olmada aklının gücünden yararlanır... Akılla çözeceği bir sorunu, kol gücüyle çözmeye kalkışmaz... Zeki insanda sezgi, adaptasyon ön plandadır. Zekâ olmasaydı akıl kapasitesi çok atıl kalırdı, aklın gücünü dâhilerle zeki insanlar ortaya koydular...

Normal insan aklının sadece yüzde üçünü kullanabilir; mucitler ise yüzde dokuzunu... Geri kalan kısım işletilmeyi bekliyor... Bunu da işletecek olanlar gelecek kuşaklardır...

Gönül ise apayrı bir varlık: O içten gelen bir istek, kalbin merkezinde oluşan bir elektrik yükü... Bu elektrik kimini titretir, kimi-

ni çarpıp öldürür, kimine de etki etmez...

Gönül, önce pes perdeden belli eder kendini, daha sonra duruma göre tizleşir; bazen de hortum olur: yakar, yıkar... Kerem'in Aslı ile olan macerası bu türdendir... Seyit Nesimi'nin derisini yüzürten de o...

Kiminde basit bir aşk olur; kiminin basit aşkı, ilahi aşka dönüşür ve dönüşü olmaz hale gelir... Gönül denince aşk, aşk denince sevgi, sevgi denince fedakârlık, fedakârlık denince de heder olmak gelir akla... Çocuk yaşlarda görülen aşkların taraflara verdiği zarar budur işte...

Bazen bir dervişte beliren aşk da Yunus'u ortaya çıkarır ve onu yüzlerce asır yaşatmaya yeter...

Akıl ile gönül, tarihin bilinen seyri içinde taraftarlarınca kavga nedeni olmuş, biri diğerine zıt görülmüş; zaman zaman biri diğeri tarafından küfür bile sayılmıştır: Şeriat taraftarlarının Tarikat taraftarlarıyla olan mücadelesi bu mücadeledir... Bu mücadele günümüzde bile devam etmektedir...

Akıl, salt akı, somut olan şeyleri tanımlar ve kabul eder... O matematiksel düşünür, terazisinin kefesine koyduğu şeyin ağırlığını görmek ister; göremezse yok sayar...

Gönül, çok kapsamlı düşünür; onda sevgi temelli hareket tarzı hemen kestirip atmaz; eşya ve olayların cüzi iradenin kapsamı dışındaki sınırlarını da hesaba katarak hareket eder... Onda sır esrara dönüşür; ancak kalbi dayanan, kapasitesi olan birinin kulaç atacağı deryadır o derya... Gücü yetersiz olanlar o deryayı geçemezler ve boğulurlar... Burada ön plana çıkan Sufi ve sufilik, şayet ilimden nasiplenmişse; İslam'ın temel değerlerine ters düşmeden mesafe almışsa değeri biçilemeyecek yüceliğe ulaşır... Yoksa topluma kötü örnek olan bir tuzak olup çıkar ki, ona heveslenen her cahil, yüze-

ceğim derken, deryanın dibini boylar...

Bizde zaman zaman anlaşılamayan, anlaşılmayan konular hakkında atıp tutmalar görüldü, yine de görülmektedir: Bence, iyi bilmediğimiz konularda konuşmamamız; bir bilene danışmamız, insanları itmeden, zedelemekten sorunu çözmemiz gerekmektedir. Bir ekolün, bir görüşün, bir fikrin yanlış olduğunu kesin kes bilsek bile kırıcı olmamalıyız...

Sataşkan, kavgacı, söz sayan, çekişen insan, münevver insanların nazarında sıfırdır... Münevver insan ise, toplumun akıl hocasıdır; ayaklı kütüphanesidir, hocasıdır, o güzel hasletleri olan biridir; onun saçtığı ışık, gelecek nesillerimize uzun far görevi görcektir...

Akıllı insan zekâsını kullandığında daima kazançlı çıkacaktır.

TAŞRA DÜĞÜNLERİ

Birden çok insanın, aralarında, herhangi bir konuda, senli benli biçimde konuşmalarıdır. İnsanlar, sohbetle içlerini dökerler, taraflar bazı eksikliklerini giderirler. Her şeyde olduğu gibi sohbette de kurallar vardır. Topluma girmemiş kişiler, sohbet ortamına pek uyamazlar...

İnsan insanla konuşup sıkıntılarını gidermeye çalışır. Çoğu konular sohbetlerde ele alınır, pişirilir, sonra iş ciddiyete dökülür. Kişi, samimi bulduğu insana sohbet esnasında sıkıntısını açar, derdini söyler, derman bulamazsa da en azından içini boşaltır... Hele hele sohbet, dertlere derman da olursa, ballı kaymak gibi bir şey olur...

Sohbetin sayılamayacak kadar yararı var, saymaya kalkılırsa ciltler dolusu kitaplar oluşur. Yetişkin, kültürlü, olgunluğunu tamamlamış kişilerin sohbeti varsa ortada, nefis yemeklerin ortalığa yayılan kokuları gibi insanları celp eder... Bu tip sohbetler, çevrenin kalitesi, dinleyenlere balans ayarı, konuşmacıların akademik kariyeridir aynı zamanda...

Kaliteli sohbetler aynı zamanda kişilere ufuk olur: Hiç aklından geçmemiş bir meslek, bir konu, sohbette duyulur ve misyon olur aynı zamanda... Kişiler, kendilerine lazım olacak olan şeyleri de oradan tedarik ederler...

Ancak, sohbetin kuralları iyi işlemez, saygı ve hürmet olmazsa, sohbet curcunaya döner... Baş ile ayak birbirine karışır; orada sadece çeneler yarışır... Sonuçta, "Havanda su dövmek" tabirinin bütün incelikleri ortaya çıkmış olur...

İŞ KURMAK

İş kurmak, kişiye ve topluma bir iş veya hizmet alanı açmaktır. İş kurmak için iş bulmak, işi bilmek, kaynak sahibi olmak gerekir.

İş kurma avantaj sağlar kişiye, başkalarına boyun eğmekten kurtarır onu. İş kurmak aynı zamanda büyük sorumluluk da ister, ihmale gelmez. İş kuran iyi çalışırsa verimi yüksek olur, emsallerini geçer, çevresi ona gıptayla bakar.

İnsanların kimisi iş arar bulamaz, kimisi bulduğu işe şükreder, kimisi de kendi işini kendi kurar ve çalışmaya başlar. Kendi işinde çalışan kişilerin bir kısmı o işlerini kendileri kurmuşlardır. Kendi işinde çalışmak için kimseden izin almaz, gerektiğinde kimseye sormadan işine ara verebilir; değişiklik hallerinde de yalnız kendisinden sorumludur o kişi... İş kurmanın iyi yanları da vardır riskli yanları da:

İş kurmak için kişinin geçerli bir iş bulması gerekir. Kalabalık yerlerde lokanta açmak gibi... Bu kişinin iş bulması yeterli olmaz, aynı zamanda o işi kendisinin yapabilmesi gerekir ki verimli olsun. Yoksa "El eliyle diken bile yolma, dikene de yazıktır..." atasözü bu gerçeği vurgulamaktadır...

Ayrıca iş kurmak için, kaynağa, paraya ihtiyaç vardır. Bu kaynak ya borç alınır, ya da öz sermayeden oluşur. Öz sermayesi olan için fazla zorluk çekilmez. Ancak olmaması halinde borç alınması gerekir ki bu da her zaman risktir. Riske girmek için sıkı çalışmak ve dürüst olmak gerekir.

İş kurmak, kişiye avantaj sağlar, onu iş sahibi eder; kendi işi-

nin patronu, kendi işinin işçisi, kendi işinin sorumlusu eder. Bu da güzel bir şeydir. O kişi istediği kadar verimli çalışma yapar ve çalışma süresini arttırma yetkisine sahiptir. Böyle olunca verim artar, kazanç çoğalır, kişi mutlu olur.

İş kuracak kişi, sıradan bir kişi olamaz: O kişi deneyimli, birikimli, cesur, yürekli, esnaf, hamarat, fedakar ve cefakar olmalıdır aynı zamanda. Açlığa tahammül edebilecek, haksızlığa sabredebilecek gerektiğinde. Bu kişi çok kazandığında da serveti taşıyabilecek olgunlukta olmalıdır. Rahatına kıyamayan, borç ödemesini bilemeyen, insanlarla geçinmeyi beceremeyen insan iş kursa da başarılı olamaz.

İş kuran kişi, tempoyu yakalar, işi tutturur, üretimi arttırır ise kısa sürede yükselir; emsallerini geçer, örnek alınan biri olur. Böyle insan başkalarına iş vermekle kalmaz; devlete vergi öder, gerektiğinde ihracat yapmak suretiyle dış ticarete katkı sağlar; kendi hayat kalitesini yükseltir; yeni yeni iş alanlarına atılır ve başarır. Günümüz holdingleri bu şekilde ortaya çıkmışlardır. Bursa bunun sayısız örnekleriyle doludur; ancak şunu da unutmamak gerekir ki iş bulmak artık eskisi kadar kolay değildir...

İş bulmak ve iş kurmak artık gittikçe uzmanlaşmayı, dünya ile entegre olmayı gerektirmektedir. Nanoteknoji ile üretim yapılan bir sahada, sizin geleneksel tarzda faaliyet göstermenizin bir anlamı yoktur. Bu konuda kendini yenilemeyen yarıştan kopar ve başarısız olur.

İş kurmak dışarıdan bakıldığı gibi sade ve basit değildir; iş kurmak ve atılım içinde olmak her zaman değer verilmesi gereken bir girişimdir.

HUY

Huy, dilimize Farsçadan gelmiş kavram; tabiat, yaratılış; kötü alışkanlıklar anlamında kullanılmaktadır.

İnsan huyu ile sevilir, ya da horlanır. Huy değiştirilmesi zor olan bir özelliktir. Ayrıca “Huy kapmak” gibi bir deyim de vardır.

Her insanın bir huyu vardır, kimi iyi, kimi kötü. Bu huy denen şey öyle bir şey ki, kişi ona söz geçiremez; o kişiye söz geçirir, ta ki ölene kadar... Onun için demişler ya:”Can çıkar, huy çıkmaz...” diye... Her insanın huyu onun ile mezara kadar gider. Bir komşumuz bunun tipik örneği idi: Dünya kadar alet ve edevatı kemerinde taşırdı ve aldırış da etmezdi. Yine bir başka komşumuz her sabah erkenden kalkar köylüye “veryansın” etmeden duramazdı.

İyi huylu insanlar da vardı: Peygamber sabrında, karşılıksız iyilik yapan, köylümüzün olanca sevgisini kazanmış olanlara da rastlanırdı. Bu insanları da unutulmaz kılan şey onların köyümüze, köylümüze sayısız zahmetlere girip karşılık beklememeleri idi.

Huy, değiştirilmesi mümkün olmayan bir özelliktir: Huy sahibi biri- gerek iyi, gerekse kötü- adeta otomatik halde huyunun özelliğini sergiler, kellesinin gideceğini bilse huyundan vazgeçmez. Şair Nef'i hicvinden dolayı defalarca uyarılmış, fakat huyu gereği söz yerine gelince hicvinden vazgeçememiş ve nihayet katline hükmedilmiştir.

Bir de, bazı kimselere fazla yüklenildiğinde, alınganlaşırlar ve bu özellikleri kalıcılık kazanırsa, buna:” Huy kapma” adı verilir... Huy kapan artık iflah olmaz hale gelir, kendini kontrol edemez.

Komşu köyde, öksürüldüğünde huylanıp, dayanamayan bir aile, o köyü terk edip bizim köyümüze gelmişti. Bizim köyde de öksürenleri bulunca yine başka bir köye gitmeye kalkışmıştı. Köylümüz el birliği ile bu insanları korudu, öksürenleri uyardı, böylece bu insanlar rahat ettiler.

Huy insanların bir özelliğidir, eğitim ve hoşgörü ile yumuşatılabilir; üstüne gidildikçe hortlatılır. Olgun insan, huy sahibinin bu zaafından yararlanmayı basitlik görür. İnsan sevgisiyle hareket eden kişi, huyluyu topluma kazandırır.

Huy kapan kişi de engin düşündükçe zaafından vazgeçer.

SIR

Sır, varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey. İnsan aklının eremediği konular anlamına da gelir.

Sır saklanırsa sır olur, açıklanınca sır olmaktan çıkar. Sır saklamasını bilene güvenilir, saklayamayana da güvenilmez. Sırlar çeşitlidir: Yasak şeyleri saklamak, meslek hünelerini saklamak, devletin önemli meselelerini saklamak, kişinin özel meziyetlerini saklaması, servetini saklaması birer sır olduğu gibi; olayların ve varlıkların yaratılış gayeleri de çözülemediğinden sır kapsamına girer.

Her insan günlük hayatta bazı özel durumlarla karşılaşabilir; bunların bir kısmını başkalarıyla paylaşması doğru olmayabilir. Hele hele meslek sırrı, devlet sırrı gibi önemli bilgiler açıklandığında kişinin büyük kayıpları olacağından, onların sır olarak kalmaları daha doğru olur.

Bazen de insanın aklı, cüz'i iradeyi oluşturduğu için, her şeye anlamaya ve kavramaya yetmeyebilir. Özellikle, kainat, uzay, uzaydaki cisimler ve onların durumları, uzaydaki sistem, kara delik gibi şeyler çoğu sır olarak kalmaya devam edecektir.

Aslında bir şeyin sır olması için, onun tek bir kişi tarafından bilinmesi; başka bir bilen daha olmaması anlamına gelmektedir. O gizli şey, saklandıkça sırdır; saklanamadığında da sırtan çıkar ki buna "sırrı ifşa etme..." adı verilir. Mitolojideki Kral Midas'ın kulaklarının çirkinliğini bir çoban görünce her şey o anda değişti: Çoban, onu kuyuya haykırdı; fakat o kuyudan yükselen bir kamış olup çıktı. Birileri o kamışı düdüğü yapıp çalınca, kamıştan

çıkan ses sırrı böylece ifşa etti.

Sır saklamak çok zordur. Adeta ağır bir yükün altında hayat sürmek; ya da kızgın bir sacın üstünde dolaşmak gibidir. Her babayığidin karı değildir o sırrı bu şartlar altında saklamak.

Çoğu sırlar var ki, iyi saklandıkları nedeniyle toplumun başı beladan; kişiler yok olmaktan; devlet hayatı kesintiye uğramaktan kurtulmuş.

Bu nedenle sır saklayana güvenilir, o insan büyük bir kahraman gözüyle görülür. O kişiye başka sırlar da teslim edilebilir. Devlet memurluğunun şartlarından biri de sır saklamasını bilmektir. Bu duruma “ağzı ketum /ağzı sıkı” derler. Özellikle devletin üst kademesinde olanların sakladığı sır hem çok ve hem de daha hayatidir.

Sır saklayamaya güvenilmez, ona bir şey emanet edilmez, onun kolay kolay dostu da olmaz. Ağzı sıkı biri sevilirken, o dışlanır. Olup biteni uluorta konuşan, her şeyi her yerde söyleyen kişi başkalarına da zarar verir, kendine de.

Bazen de meslek sırları vardır: O sırlar sayesinde üretilen mal ve hizmet emsallerinden üstün olur ve sahibine avantaj sağlar: Özel bir turşu markasının yapımında kullanılan bir özel hammadde ona üstünlük sağlamak ve bu madde rakiplerinin bütün gayretine rağmen saklanmaktadır.

Somuncu Baba, hünerini ve feyzini uzun zaman saklamayı başarır. Fakat bir gün onun isteği dışında bu sırrı ifşa olunca mahcup olmuş ve başka yere göçmüştür. Zeki Müren ancak ölünce servetinin bilinmesine müsaade etti. Hem de devletin ordusuna bağış yapıp, içindeki büyük sevgiyi ve vatanperverliği açığa vurarak.

Yaradılışın sırrı, uzayın ve cisimlerin sırrı her geçen gün biraz

daha gün yüzüne çıkarken, biz onların daha çok azını bilebilmekteyiz. Bunca zamandır haşır-neşir olduğumuz ve daha önce hayat yoktur, dediğimiz Ay'da, daha dün su olduğuna dair yeni bilgiler yayınlandı. Demek ki bizim cüzi irademiz bazı şeyleri zamanla ancak çözebilecek, fakat tamamını asla... Tamamına vakıf olmak-İslâm inancına göre- Külli iradenindir...

Sır, basit sanılmamalı, zor da olsa saklanmalı; “Sırrı açıklayan, ona esir olur...” gerçeğini herkes bilmelidir.

SINAV / İMTİHAN

Sınav, bir komisyon tarafından hazırlanan soruların ilgililerce cevaplandırılması işlevidir. Yoklama ise bir kişinin soru sorup değerlendirmesi olup sınav ciddiyetinde değildir.

Eskiden adına imtihan, günümüzde sınav denen şey, deneme, bilgi ve beceri ölçme biçimidir. Yazılısı, sözlüsü ve uygulamalı olmak üzere çeşitleri vardır. Sınavı sınav komisyonu yapar. Ayrıca Yoklama adında bir değerlendirme daha vardır. Sınav heyecan verir. Sınav, hazırlık olmadan başarılmaz. Sınav mecazi anlamda da kullanılır. Sınav, aynı zamanda eleme aracıdır, test biçiminde olan sınav değerlendirmede ve elemelerde kolaylık sağlar.

İnsan, eğitildikçe, ihtiyaçları çoğaldıkça sınava ihtiyaç duyuldu. Sınav olmasaydı, insanların bilgi ve becerilerini ölçmek mümkün olmayacak; bilgi ve becerinin değeri de olmayacaktı. Sınav sayesinde insanların bilgi ve beceri düzeyleri belirlendi. Daha bilgili ve becerili olanları yüksek notla taltif edildi; yetersiz olanlarına da “zayıf not” adıyla düşük notlar verildi. Düşük not alanlar yetersiz olduklarını bildiklerinden kendilerini daha iyi yetiştirmeye gayret ettiler; yüksek not alanların da, başarılarının semeresi olarak, iş alanlarında, hizmet alanlarında görevlendirilip hayata atılmaları sağlandı.

Sınav sistemleri ve türleri ihtiyaca göre belirlendi, çeşitleri ve kademeleri ihdas edildi; sınavın ciddiyeti için sınav komisyonları kuruldu, komisyonlar sınavın sorularını kimseye sızdırmadan hazırlamakla görevlendirildiler. Sınava giren kişiler böyle bir sınav ciddiyeti görünce itiraz edecek, bir söz söyleyecek mazeretleri kalmamış oldu... Zira sınav oldukça sorumluluk isteyen bir şeydir;

sınavı yapacak kişilerin o düzeyde olmaları zorunludur... Fransa Kralı Napolyon’a bir harbin patlak verdiğini söylemek isterler, ama söyleyemezler... Neden sonra söylediklerinde, o, güler: “Ben de sınav sanmıştım...” diyerek sınavı harpten daha zor gördüğünü belli eder.

Sınavın yazılısı, yazılı biçimde olup sorularının cevaplandırılmasıyla yapılır; sözlü olanları da sorulan sözlü sorulara verilen cevapların değerlendirilmesiyle olur ki bu sınavda, sadece bilgi değil; aynı zamanda fizik, ahlak, konuşma ve benzeri durumlar da göz önünde tutulur...

Sınav başlamadan önce, sorulan soruların cevapları, cevaplara verilecek puanlar da ayrıntılı olarak yazılır ve ayrı bir zarf içinde kilit altında tutulur...

Uygulamalı sınavlarda da tatbikat yaptırılır. Resim, müzik ve beden sınavları böyle olur...

Test sınavlarıyla, çok sayıda sınava girenin değerlendirilmesi makine ile ve objektif olarak yapılır. Ancak, test sınavının ciddiyeti bazı otoritelerce yeterli görülmez, zira yanlışlarla birlikte doğru cevabı da verilmektedir... Bir sınavda cevaba ilişkin küçük bir ip ucu bile o sınavın zaafı sayılırdı eskiden... Ayrıca, test sınavının tekniklerinin kavranılması da zamana ve maddi kayıplara yol açmaktadır.

Bir de yoklama türünde değerlendirme yapılır: Yoklamalar genelde dersin öğretmenince yazılı ve sözlü olarak yapılır ve değerlendirmesi de tek kişi tarafından olur. Yoklama sınavla karıştırılmamalıdır.

Sınavı komisyon yapar. Komisyonunda en az üç kişi bulunur, biri komisyona başkanlık eder. Sınavlarda bazen anlaşmazlık olur; bu durumlarda oylama yapılır oylar eşit olursa, komisyon başkanının oyu iki oy sayılır ve başkanın dahil olduğu grubun görüşü geçerlilik kazanır.

Sınav aynı zamanda eleme aracıdır da: İş ve hizmetin az; talebin çok olduğu durumlarda adeta vazgeçilmez bir yöntemdir. Üniversite sınavlarımızın esas esprisi de budur. Her öğrenciye okuyacağı okul ve bölüm olsaydı, giriş sınavı külfetine gerek olmayacaktı.

Sınav heyecan verir, bu heyecan bazen başarının körükleyicisi olur; bazen de başarısızlığın nedeni. Sınav sabahı heyecanından midesi bozulup, sağlığını kaybederek sınava giremeyenleri bilirim. Az bir sınav heyecanı da başarı için kamçıdır, işin önemini kavramak için gerekli bir enerjidir.

Sınavı mecazi olarak kullanırsak; hayatta herkesin, her gün karşılaştığı zorlukları sayabiliriz: yokluk, acı, felaket, kıtlık, kaza türü şeylerin hepsi birer imtihandır. Bu imtihanı herkes aynı başarıyla veremez; kimi saç- baş yolar; kimi aklını kaybeder; kimi de kendi dururken başkalarının yaralarını sarmaya kalkışır ve sarar.

Esasen hayat hep sınavdır; bazen başarısız olduğumuzda anlamazlık ederiz; bazen de küçük başarılarımızı büyütüp kendimizi avundururuz.

Sınav konusunda ölçüyü kaçırmamak gerekir; sınav hafife alınmamalı; gereğinden fazla da büyütülmemelidir.

İslam inancına öre esas büyük sınav Kıyamet günüdür: Bu dünyada yapılan iyi, kötü her şeyin hesabı orada görülecektir...

TRAFİK

Trafik, yayaların ve araçların karayolundaki hal ve hareketleridir.

İnsan ihtiyacı gereği bir yerden diğer bir yere gitmek zorundadır. Yolda hareket içinde olanların çıkardığı keşmekeşliği gidermek için trafik kuralları uygulanır. Trafik kurallarına uyan kimse ne zarar görür; ne de başkalarına zarar verir.

Bizdeki yolların yetersizliği, yollardaki bazı noktaların teknik kusur taşıması; sürücü ve yayaların umursamaz tutumları trafik terörü olup çıkmıştır. Bizde trafik terörünün kökeninde eğitimsizlik ve ahlaki yetersizlik vardır.

Artan nüfus, teknik buluşlar, motorlu araç sayısının hızla çoğalması, ihtiyaç yoğunluğu dünyayı yeni arayışlara itti. Trafik denen şey böyle bir gereklilikten doğdu: Kalabalıklaşan dünyada hem araçlar, hem yayalar aynı yolu kullanabilecekler ve birbirlerine de zarar vermeyeceklerdi. Bu iyi niyet ve temenni kalkınmış ülkelerde büyük oranda başarıya ulaştı; fakat henüz yeterli gelişme kaydedememiş ülkelerde keşmekeşliğe dönüştü.

Bizim ülkemiz trafik keşmekeşliğinin önünü almak için yolları ve sürücülerini ıslah etmeye çalışıyor. Yolarımızda büyük gelişmeler kaydedildi, kontroller sıklaştırıldı, fakat sürücü umursamazlıkları önemli bir eksiklik olarak devam etmektedir.

Diğer taraftan yayalar için de haklar geliştirilmeye başlandı, onlar için de cezalar söz konusu olabildi: Artık yeşil ışık yayaların emrine verilmeye başlandı. Alt ve üst geçitler yayalar için devreye girmeye başladı. Bütün bunlara rağmen sorumsuz yayalarımızın sebep olduğu kazalar insanın içini burkuyor.

Alt geçit dururken araçların arasına dalmak bizde huy haline gelmiş. Bu durumda olanlara müeyyide uygulamamak da öyle... Bizde kurallar onun için ağır aksak ilerliyor.

Trafikte sürücü olacıklara çok ciddi eğitim veremedik. Trafik eğitimi özel sektör elinde çok tartışılacak standartlarda, kimi de disiplinden uzak şekilde verilmeye başlandı. Trafikte düzeni sağlayacak olan köklü eğitimin rolünü sürücü belgeleri alınca trafik terörü doğdu.

Oysaki gelişmiş ülkeler trafik sorununu, okullarda çok küçük yaşlarda vermeye başladıkları eğitimle çözmüşlerdir. Almanya'dan izine gelen küçücük çocuklarımız yolu karşıdan karşıya geçerken kendilerine verilmiş bulunan eğitimin gereğine göre hareket ediyorlar; hatta bizim yayalarla sürücüleri rahatsız bile ederek...

Biz kural tanımazlıkta katmerleşmiş insanımıza sürücü belgesi verip onu adeta kazaya teşvik ediyoruz... Hak ihlalini hak bilen bu tür sürücüler sadece kaza ehliyetli kimselerdir!..

Avrupa'da çalışmakta olan bir işçimiz yurda döner bir trafik kazasına karışır fakat izini kaybetmek ister. Neden sonra bu kişi yakalanır ve kendisine "Avrupa'da olsaydın gene kaçır mıydın?" sorusu sorulur. Bu işçinin verdiği cevap manidardır: "Avrupa polisine saygım var!" Bu saygının gerçek olup olmadığını, esasta bir korku olduğunu herkes bilebilmektedir.

Trafik denetimimiz sıklaşmadıkça, standartları aynı olmadıkça, bu denetimler kişiden kişiye değiştikçe sorunlarımızın önemli bir kısmı devam edecektir.

Trafik kazalarının bir diğer sebebi de kimi yollarımızda bulunan teknik kusurlardır. Bu kusurlar zamanla gözden kaçmış, varlığı sonradan ortaya çıkmış; devletin ve milletin başına gaileler açmış birer kara deliklerdir.

Trafiğin aksamasına, trafik kazalarına sebep olan şeyleri sıralamakta fayda var: Direksiyonda iken sohbet etmek, yiyip içmek, müzik dinlemek, telefon konuşması yapmak. Çevreyi dikizlemek, araçlarla yarışmak, trafik tabelalarına dikkat etmemek. Kendi şeridinde gitmemek, hız limitini aşmak, olur olmaz yerde park etmek, klaksonu gereksiz yere çalmak, aracın kimi yerlerine yazı yazmak, araçta reklam taşımak, araçtan sesli yayın yapmak, egzoz susturucuların içini boşaltıp yüksek ses çıkartmak, alkol ve uyuşturucu alıp araç kullanmak gibi...

Trafikteki araçların yaşı, teknik kusurları, taşıdıkları yükün cinsi, römork taşıma şartları, tarım alet ve makinelerinin karayolundaki seyirleri (biçer-döver gibi) iyi takip edilmeli, esaslara bağlanmalı ki kazalar olmasın.

Bizde rahatsız eden bir durum da trafik kurallarının her vandaşa, her halükarda kullanılmamasıdır: Özellikle üst düzey yöneticilerinin araçlarındaki hız limiti ve kavşaklardaki ışık ihlalleri görmezden gelinmemeli... Ayrıca trafik denetlemesiyle görevli trafik araçlarının rutin görevleri dışında da görevli imiş gibi kural dışı hareket etmeleri trafiği aksatmaktadır.

Bu ülkede her sorunda olduğu gibi trafik sorununda da herkesin elini taşın altına koyması gerekir... Topyekûn bir seferberlik olmadan sorunların üstesinden gelinemez...

EL BECERİSİ

El becerisi, insanın bir işi başarmaya yetecek el yatkınlığıdır.

Her insan ayrı bir yaratılıştadır olduğundan, el becerileri de farklıdır... Kişi, el aletlerini kullanmayı bilmelidir. El becerisi için el aleti, el aletin çalışması için bakımı ve korunması gerekir. Toplumda huzur, el becerisi gelişmiş insanlarla sağlanır.

Her insanın, her gün sayısız ihtiyaçları vardır. Bir bardak suyu doldurup taşımak için bile el becerisine ihtiyaç vardır. Suyu dökmeden götürmek için bizler kaç sille yedik bir bilseniz... Yemeği dökmeden yemek, kaşık sesi çıkarmadan sofradan kalkmak, üstbaşı muntazam giyinmek, temiz gezebilmek, bir işi yaparken başka külfetlere neden olmamak, temizlik yaparken usulünce yapmak hep el becerisini gerektirir... Buna, yemek yapmak, ev aletlerini tamir etmek, çalıştırmak gibi şeyler de eklenebilir.

İnsanlar nasıl farklı iseler, el becerileri de farklıdır. Aynı işi ustalardan biri on dakikada yapar; diğer usta iki saatte... Bu, onların yetenekleriyle alakalıdır. Bazı kadınların yaptığı yemek nefasetiyle parmakları yedirtir; bazı kişilerin yaptığı yemek de it yalı(köpek maması) olur...

Ancak, burada önemli olan şey, herkesin el becerisini geliştirmiş olması ya da geliştirememiş olmasıdır. İnsanda bir istek olunca el becerisi mutlaka gelişir ve o kişiyi başkalarına muhtaç etmeyecek noktaya getirir. Fakat yetenekli olanın çabuk, yeteneği az olanın ise yavaş gelişir el becerisi...

İnsanın ihtiyaçlarının çokluğu gibi el aletleri de çeşit çeşittir. İhtiyaçlarını karşılamak için hem el aletlerine sahip olmak gerekir, hem de onları kullanmaya... Mesela bir kornişin montesi için el

matkabınız varsa, onu kullanmasını bilebilmeniz, açtığınız deliğe göre dübel kullanmanız gerekir ki işiniz başarılı olmuş olsun... Matkabın uçlarını söküp takabilmeniz, çalıştırırken sıva altı kablolarından uzak alanları seçmeniz gerekir.

Yine bir damlayan musluğu tamir için, salmastrayı sökebilmeniz, contasını değiştirmeniz gerekir ki su faturanız fazla olmasın. Bir elektrik anahtarını söküp takabilmeniz için kontrol kaleminizin olması yeterli değildir. Elektrik bilginizin de olması gerekir... Çağımızın insanı günümüzde bu ve benzeri çok şeyi yapacak kadar el becerisini geliştirmelidir, yoksa hayat onlar için çekilmez bir yüke dönüşür ve altından kalkılamaz...

El becerisi el aletleriyle olur: Eskiler bunu ifade etmek için:” Bıçak keser el övünür, tırpan keser kol övünür...” derlerdi. Yalnız keskin bıçağı da, tırpanı da yine o hale getiren insanın kendidir. Her iş kendi özel aletleriyle olur; bir kıl testerisinin yaptığı işi başka bir şeyle yapmanız mümkün değildir. Sebze ve meyve kasasına ancak Çingene çivisi çakılır, bu çivi de özel çekiciyle olur; yoksa yapılan iş, işe benzemez...

El aletlerinin varlığı kadar, onların bakımı ve korunması da önemlidir. El aletleri topluca, özel sandıklarında, özel bölmelerinde, temiz, pastan uzak, düzgün istifli halde saklanmalı. Bıçaklar ayrı bölmelerde, ağzı körelmeyecek şekilde korunmalı. Kırılacak ve dökülecek olanların ayrı ayrı icabına bakılmalı... Kimisi yağlanmalı, kimisi silinmeli, kimisi eğelenmeli, kimisi bileylenmeli, kimisi de zımparalanmalıdır...

Hele hele bıçak bilemek var ya, onu herkes bilemez ve güzelim bıçaklar sırf o yüzden çalıştırılmaz... Bıçağı, çalışma durumuna göre, normalde her yıl bir kez bileyicisine götürmek gerekir... Bu zamanların dışında, kişinin kendi de, ege, masat, çark gibi bileyicilerle deneyip – onların ağzını yakmadan, fazla inceltmeden, dön-

dürmeden, döktürmeden- bilemesini dener, öğrenir ve başarabilir...

Bazen bir şeyi öğrenmek için o şeylerden bazılarını heder etmek de işin usulündendir... Tıpkı, berber makasını bileyip çaprazını verirken bir yaprağını kırdığım gibi...

Testere de ege ile bilenir ve bir demir tel ile çaprazı verilir...

Evde körelen bıçakların birinin ağzını diğerinin sırtına sürmekle de bir miktar bileği işi olur, yeter ki insanlar acizliği seçmiş olmasın...

Eskiler mutlaka yanlarında ya bir bıçak, ya bir hançer, ya bir kama, ya da bir çakı bulundururlardı; bu aletler onların önemli sorunlarında yardımcı olurdu... Ancak, günümüz insanı bu itiyattan yoksun; zira günümüzde artan suçlar bu aletleri hem yasakladı; hem de değişen şartlar, bu aletleri gereksiz kıldı...

Fakat her şeye rağmen bir çakı bulundurmanın gene de büyük yararı olduğu kanaatindeyim: Zira bir trafik kazasında yaşandığı gibi, boynuna cam fitili kement gibi geçmiş kişiyi, bıçak yokluğu nedeniyle, yine herkes aval aval seyretmek zorunda kalabilir... Bıçak her zaman suç işlemek maksadıyla taşınmaz, bazen de haysiyet kurtarmak için bulundurulur... Biz, ne idüğü belirsiz fanteziler yüzünden, gelenek, görenek ve kültürümüzden uzak bırakıldık; bunun faturası gelecekte çok ağır olacak...

Bizde okumuş insanın köy ve çiftçilik hayatından kopup, o işlerin artık yabancı olması; hele hele okuyan kızlarımızın büyük bir kısmının mutfak ve yemekten uzak düşmesi; köyümüzün, adetlerimizin yadırganır olması alet ve edevata olan yabancılığımızdandır. Başkalarının hayat tarzlarını benimseyip, kültürümüze sahip çıkma nutukları atmamız inandırıcı olamaz...

Toplum, işleyen çarkın sağlıklı dönmesiyle huzur bulur; yine o çarkın durmasıyla da huzurunu yitirir... Bu çarkı döndürmek de her babayiğidin karı değildir, onun için el becerisine, mangal yüreğe,

fedakâr elemana, çıkarını unutmuş erlere, serdengeçtilere ihtiyaç vardır.

Bu nedenle hayatın işleyişinde önemli yeri olan el becerisini küçük görüp, hayatı riske etme gibi bir külfete mahkûm olmayalım...

TOPRAK ve BİTKİ

Toprak, enasır-ı Erbaa (Dört unsur: su, hava, toprak, ateş) dedikleri şeylerden biri. Bitki ise o toprakta yeşeren her şey. Bu iki şey biri birinden ayrılmayan iki unsur.

İnsan, hayatı yukarıdaki dört temel şeye dayanır. Bu dört temel şeyden biri olmazsa canlı, canlılığını kaybeder. Her insan toprağı bilmeli, onu sevmeli, onunla haşır neşir olmalıdır.

Toprakta yetişen bitkilere-imbân ölçüsünde- yer verilmeli. Ağaç dikmek, sebze yetiştirmek, bakım ve hasat işlemini yapmak her insanın görevi ya da bilgisi dâhilinde olmalıdır. Yerel kuruluşlar da teknisyenlik ve mühendislik bazında vatandaşa hizmet götürmede, rehber olmada üstüne düşeni yapmalılar.

Günümüz insanı, köyünden ve toprağından koptuktan sonra toprağı ve gerçek hayata yabancı kaldı. Yiyeceğı bir marulu, bir dal soğanı bile pazardan almaya mahkûm oldu. Temel gıdalar saflığından uzaklaştı, az sayıdaki yetiştirici de, bu milletin yükünü çekmek bana mı kaldı, deyip hal ve tavırlarını değıştirdi; malının fiyatını yükseltti...

Toprak, bize hayat veren unsurların başında gelen bir meta olduğundan, ona hakim olmamız, onu ihmal etmememiz gerekir. Her yıl erozyonla akıp giden (bir Kıbrıs adası büyüklüğünde) topraklarımızın kaybını, bentler ve barajlarla önlemeliyiz. Bu konuda kaydedilen gelişmeleri yeterli görmeyip yenilerini eklememiz gerekir. Toprağı olmadığı yerde hayat yoktur.

İsrail halkı, günümüzdeki Telaviv'i daha yeni şehir yapma gayreti içindeyken, Araplar hem gülüyorlar, hem kızıyorlar, hem de " Bu çölde deve uçarsa, orası da şehir olur..." deyip imkânsızlığı vurgulamaya

çalışıyorlardı. Sonunda, İsrail o toprakları vatan yapıp devlet kurdu ve ardından Telaviv parkına bir heykel yaptı: Uçan Deve Heykeli... Başka söze ne hacet, inanan ve çalışan her şeye hâkim oluyormuş...

Günümüz gençlerinin bir çoğı apartmanda büyüdüklerinden, toprağı ve onunla haşır neşir olmayı bilmezler; onun için de benizleri soluk, halleri sinirlidir. Toprak sadece karın doyurmakla kalmaz, o aynı zamanda bedendeki elektrik yükünü almak suretiyle kişiyi tedavi eder. Fazla kilolar, kireçlenmeler, monotonluklar, tembellikler, işsizlikler toprağı karşısında buz gibi erir gider. Toprağı sevenin karnı doyar; ondan uzak kalanın hayatı biter. Toprak işlenmeli, aziz tutulmalı, her fertçe tanınıp bilinmeli; bu kültür, hatta sanat haline getirilmelidir...

Bir ülkede bolluk ve ucuzluk ancak yeterli üretimle olur: Yeterli üretim için toprak her şeyin başında gelir. Toprakların çorak halde bekletilmesi, nadasa bırakılması, salma suyla sulanması, tahlil edilmeden gübre verilmesi, drenajdan yoksun olması, işletme özelliğini yitirmesi üretimin önündeki engellerdir. Bu sorunlar toprağı küstürür...

Her vatandaş elindeki toprağı değerlendirmeli, hatta hatta terasında saksılarda yetiştirdiğı sebzelerle üretime katkı sağlamalı. Küçük bahçelerde dikilen ağaçlarla, teraslara yapılan üzüm çardaklarıyla üretim genişler, kişiler ihtiyaçlarının bir kısmını gidermek suretiyle ekonomik kazanç elde edebilirler.

Oturduğum evin karşısında bir komşum var: Evinin terasındaki üzüm salkımlarının her biri nerdeyse iki kilo. Yine be ev sahibinin yerli ağaçları aşılıyarak elde ettiğı meyveler herkesin iştahını kabartıyor. Otuz metre karelik alanda yetiştirdiğı sebzeler bir yaz boyu onlara pazar yaptırtmıyor. Kışın yenmek üzere yetiştirdiğı karalâhanaları – dallarında kar parçaları olduğu halde- dip diri duruyor ve komşularını gıpta ettiriyor.

Diğer evlerin asmaları ve boş alanları ise o manzaradan yoksun. Sahi, şehirlerdeki teraslarda çoğu asmanın üzümleri küflü ve çürük. Yerel yönetimler, bir elemanlarıyla, zamanında, bu ağaçların icabına bakamaz mı? Parklarının ve bahçelerinin bir kısmında, o yörenin çocukları için meyve ve sebze yetiştirme önderliğini yapamaz mı? Bahçesi büyük olan okullarımızda, uygulamalı, örnek sebze ve meyve yetiştiriciliği olamaz mı? İş meramdan geçer. Bizde şehircilik denince, sadece imar işleri, yol, su mu anlaşılacak... Şehir çocukları bir meyveli ağacı görünce, avına yaklaşan kurt gibi, adeta o ağacın dallarını bile sıyrıyorlar, bu yokluktandır, görgü kıtlığındandır...

Bitkileri sevmek yetmez, onların dilinden anlamak, hangi topraktan hoşlandığını bilmek, mevsimine göre ekmek, sulamasını ve çapalamasını yapmak, gübreleme ve ilaçlamayı kavramak, hasat zamanını bilmek gerekir... Bunun için yorulmak, zahmete girmek, ter dökmek, sorumluluk almak gerekir. Bizde bu işlerin çoğu hâlâ babadan kalma usullerle olmaktadır ki buna artık son vermemiz gerekmektedir...

Bir dersimde merak edip öğrencilerime ağacın nasıl dikildiğini sordum, kocaman lise öğrencileri ağaç dikme konusunda bana pek tutarlı şeyler söyleyemediler... Onlar da haklıydılar, kafaları gereksiz şeylerle doldurulmuş, uygulama imkânı bulamamış bu çocuklar elbette ki bocalayacaklardı... Bizim eğitimimiz de bu incelikleri vermekten yoksun...

Her insan, arpa ile buğdayı birbirinden ayırabilir mi acaba? Bir bitkinin suya ihtiyaç duyması nasıl anlaşılır, hastalığının belirtileri nedir, gibi şeyleri bilen kaç kişi vardır acaba?... Bir hayvan nasıl olursa hasta demektir? Bütün bunlar eğitimle verilebilecek şeylerdir ki, elindeki hayvanın telef olmasından sonra öğrenilmesinin fazla kıymeti yoktur... İşte “Deneyim ve Paylaşım” bu sorunlara çözüm olmaya çalıştı.

Bir insan toprağı işlemeden önce o toprağı tanımalı, tanımak için önce toprağı tahlil ettirmeli. Daha sonra o toprağa ekeceği ürüne göre teknisyenlerince düzenlenmiş reçete doğrultusunda gübre vermelidir. Ayrıca sürüm ve ekim işi zamanında, toprak tavındayken olmalıdır.

Bir toprak tavında ise, o toprak avuç içinde sıkıldığında toprak olmadan gerisin geri dağılır... Sıkıldığında toprak olan ve kendini bırakmayan toprağı ekmek iyi sonuç vermez. Çok kuru toprağa da ekim yapılmaz, yeterli nemi bulamayan tohum çimlenemez.

Her yerde her ürün olmaz, her ürünü her yerde ekmek de olmaz... Bazen üretim planlamasının yokluğu yüzünden, kimi ürünler yok satarken; kimileri de bolluk yüzünden yol kenarlarına dökülmek suretiyle imha edilir... Bu kusur biraz da idarecilerimizindir... Planlamayı onların yapmaları, rehberlik hizmetini kusursuzca sunmaları gerekmektedir.

Topraklarımızın büyük bir kısmı boş iken, yayla ve meralarımızda artık yaban domuzları çoğalmaya başlamışken; şehirlerde işsiz sayısının artması, organik gıdalara hasret kalmak da idari kusurlardanır...

Köyün boşalmasına zamanla seyirci kalınmasaydı, günümüzde köyleri dolduracak insan bulma zorluğu çekilmeyecekti...

Herkes şehirli olmak istedi, şehirleri büyük köylere çevirdik; köylerimizi de yüzüstü bırakıp küstürdük... Böyle garabet olmaz... Üstelik köyde kalanlar da dünyanın yükünü çektiklerine inanır oldular... “Sen ağa, ben ağa; inekleri kim sağa?” sözümüz bunun içindir... Bu konular sil baştan ele alınmalıdır...

Toprağa sahip çıkılırsa vatan Cennet olur; sahip çıkılmazsa o vatan çöle döner... Kıymeti idrak edilmeyen topraklarda yaşamının imkânı kalmaz ve sonunda insanlar susuz kalmış bitkiler gibi boyun bükürler...

HAYVAN ve HAYVAN SEVGİSİ

Hayvan, duyu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı. Hayvanın bir diğer anlamı da akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat yaratık.

İnsan hayatını sürdürürken aklını kullanmış; hayvanların etinden, sütünden, yününden, tüyünden, kılından, yumurtasından, derisinden, gücünden, kılavuzluğundan, gübresinden yararlanmış. Bu nedenle insan günümüze kadar yaşamayı başarabilmiştir.

Hayvanı cansız varlıklar gibi görmeyelim, onların da kendi hukukları çerçevesinde haklarının olduğunu bilelim ve öyle hareket edelim.

İnsanoğlu uzun geçmişi içinde havanların büyük bir kısmını evcilleştirdi; evcilleşmemiş diğer hayvanları avladı ve hizmetinde kullanmaya devam etti. Evcil olan hayvanlarla evcil olmayan hayvanları saymaya kalkışırsak içinden çıkamayız. Esasen hayvanların insana sağladığı yarar ile insanların onlara tanıdığı hayat hakkı önemlidir...

Hayvanların çoğu önemli zarar verdi: Sürülere dadanan kurtlar, kümes hayvanlarını boğazlayan tilkiler, ürüne üşüşen parazitler; insanlardan kan emen sinek, bit, pire gibi pek çok hayvan zarar verip muzır hayvanlar listesine girdi. Bu tip hayvanlar gerek görüldüğünde itlaf edildi.

Burada esas üstünde durmayı gerekli gördüğüm şey hayvan sevgisidir: Bu sevgi günümüzde öyle boyutlara ulaştı ki, kültürümüz, geleneklerimiz bu sevgi curcunası içinde solda sıfır hale geldi... Artık evcil hayvanların bir kısmı kapı önünden, eşik ötesinden evin içine, hatta oturma odasına kadar alındı... Kimi evlerde yıla-

lar, domuzlar saklanır oldu. Kapı köpeklerimiz bazı evlerde insanlar gibi banyo etmeye başladılar. Yine bu tür evlerde kediler öyle semiz hale geldi ki fareleri yakalama gereği bile duymaz oldular...

Hayvan sevgisi deyip, hayvanı, hayvanın üstünde gören bu anlayış, ufak çevreler dışında pek kabul görmüyor. Üstelik bu tür sevginin mazi ile kültür ve gelenekler ile bir bağı bulunmuyor.

Kanımca esas hayvan sevgisi, hayvanları aç ve susuz bırakmamak; kaba muameleye, darba, eziyete, katliama, kıyıma varan durumlardan korumaktır. Hayvan barınakları kurup beslenmeleri ve tedavileriyle ilgilenmek hayvan sevgisinin en doğru olanıdır. Artık günümüz belediyeleri bu anlamda önemli hizmet vermekteler. Bir Bursa belediyesi bütün ülkemizde örnek gösterilebilir.

Ferdi olarak hayvanlar doğru biçimde sevilip saklanabilir: Benim çocukluğumda çok iri Kangal köpeklerimiz olurdu ve kapımızda kuş uçurmazlardı. Evlerimizde beslediğimiz kediler farelerin köküne kibrit suyu dökerdi. Ama köpeklerimiz eşikten içeri giremezdi; kedilerimiz de aç kalıp haramileşmezlerdi... Bu konu günümüzde tepetaklak...

Kuş sevgisi, at sevgisi eskiden yine yerinde olan sevgilerdi. Günümüzde gençler atı pek tanımazlar, kuşu da kafese kapatıp hürriyetten yoksun bırakırlar... Bunların ikisi de yanlış... At yeri geldiğinde binilmek ve uzak mesafelere adeta uçarak gitmek içindi... Günümüzde yarış atları bahis oyunlarının vazgeçilmezi olmuş. O asil hayvanlar bu tür kumardan haberdar olsa "çiftenin bini bir para"ya iner...

Günümüz gençlerinin pek çoğu bir hayvanla karşılaştıklarında o hayvana nasıl yaklaşmaları gerektiğini pek bilmezler: Onlar için bütün hayvanlar aynı muamele görür, biri diğerinden farklı adedilmez.

Özellikle bir ata yaklaşmak bir kuzuya yaklaşmaktan farklıdır.

At sahibi dışında herkesi kolay kabul etmez, yaklaşıldığında ya ısırır, ya çifte savurur. Böyle bir hayvana yaklaşmak için önce munis şekilde dokunup güven vermek gerekir. Ya da cepte saklı bir şeker, elin parmaklarını ısırılmayacak şekilde yedirilip yakınlık sağlanmalıdır. Kuzu ise adı üstünde...

Günümüzde gençlik özellikle toprak, bitki, hayvan konularında uygulamalı olarak genel bir eğitime tabi olmalıdır. Yazın birkaç haftalık kamplarda verilebilecek bu eğitim dünyanın en çok gerekli bir eğitimi olacaktır.

2009-BURSA
Ömer SEVİŞ

ÖMER SEVİŞ

1952 yılında Ağrı iline bağlı Eleşkirt İlçesinin Uzunyazı köyünde doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Eleşkirt'te, liseyi Afyon'da okudu. 1976 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

Ömer Seviş, Ağrı Patnos Lisesi, Ağrı Eleşkirt lisesi, Çanakkale Ezine Lisesi, Çanakkale-Ezine Uluköy Ortaokulu, Bursa İnegöl Lisesi, Bursa Kız Lisesi, Bursa Çelebi Mehmet Lisesi ve Bursa Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi gibi okullarda edebiyat öğretmenliği ve idarecilik görevlerinde bulunarak 2005 yılında emekli oldu.

Yazı hayatına edebiyat öğretmenliği sırasında sahnelemek üzere yazdığı okul piyesleriyle başladı. Daha sonra bunların bir kısmını ÇİÇEKLİ BAHÇE adlı eserinde topladı. Ömer Seviş MEMLEKETNAME adlı biyografisinden sonra KÖYNAME adlı biyografisini yazdı. DEFİNECİLER, AVCILAR romanlarını ESİNTİLER, DENEYİM ve PAYLAŞIM adlı denemeleri ve HİKMET FIRTINASI adlı kıssalar takip etti. BURSA ve AHISKA GEZİ NOTLARI adlı eserinde gezi yazıları yer aldı. Şiirler de yazan Ömer Seviş Bursa'da oturmakta olup yazı hayatına devam etmektedir.

